

Masarykova univerzita
Filozofická fakulta
Ústav germanistiky, nordistiky a nederlandistiky

HABILITAČNÍ PRÁCE

**Německé konstrukce s *es* a jejich
české protějšky**

Brno 2015

PhDr. Hana Peloušková, Ph.D.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem habilitační práci na téma **Německé konstrukce s es a jejich české protějšky** zpracovala sama. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, byly citovány a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Brně dne

PhDr. Hana Peloušková, Ph.D.

Obsah

Seznam zkratk	9
Předmluva.....	11
1. Metoda výzkumu, dokladový materiál.....	13
1.1. Zdroje dokladového materiálu	13
1.1.1. Česko-německý paralelní korpus (ČNPK).....	13
1.1.1.1. Charakteristika korpusu	13
1.1.2. Česko-německý paralelní korpus vznikající v rámci projektu InterCorp	15
1.1.2.1. Charakteristika korpusu	15
1.1.3. Brněnský mluvený korpus.....	17
1.1.4. Oral 2013.....	17
1.1.5. Google	17
2. Stav bádání	18
2.1. <i>Es</i> v monografiích	18
2.1.1. Herbert Pütz (1975).....	18
2.1.2. Hans Martin Kemme (1979)	19
2.1.3. Janine Marx-Moyse (1983)	20
2.1.4. Bernhard Sonnenberg (1992)	21
2.1.5. Gisela Zifonun (2001)	21
2.1.6. Gisela Zifonun (2003)	24
2.1.7. Stefan Sudhoff (2003)	24
2.2. <i>Es</i> v odborných člancích	25
2.2.1. Heinrich Erk, Nadja Koshuarova (1968).....	25
2.2.2. Joachim Buscha (1972)	26
2.2.3. Vladimír Admoni (1976).....	27
2.2.4. Gerhard Helbig (1975)	27
2.2.5. Bernd Latour (1981).....	28
2.2.6. Bjarne Ulvestad, Hennig Bergenholtz (1979 a 1983)	29
2.2.7. Gisela Zifonun (1995)	30
2.2.8. Herbert Pütz (1995).....	31
2.2.9. Petra Szatmari (1998).....	31
2.2.10. Elke Hentschel (2003).....	32
2.3. <i>Es</i> v kontrastivně zaměřených člancích	33
2.3.1. Lisbeth Falster Jakobsen, Jørgen Olsen (1980).....	33
2.3.2. John Ole Askedal (1985, 1999).....	34

2.4.	<i>Es</i> v gramatikách	35
2.4.1.	DUDEN (1984)	35
2.4.2.	DUDEN (2005)	35
2.4.3.	Gerhard Helbig, Joachim Buscha (1990)	36
2.4.4.	Ulrich Engel (1988).....	36
2.4.5.	Peter Eisenberg (1989).....	37
2.4.6.	Dora Schulz, Heinz Griesbach (1992).....	38
2.4.7.	Gisela Zifonun (1997)	38
2.4.8.	Angelika Wöllstein-Leisten, Axel Heilmann, Peter Stepan, Sten Vikner (1997)	39
2.4.9.	František Štícha (2003)	39
2.4.10.	Jaromír Povejšil (1992)	40
2.5.	<i>Es</i> ve slovnících.....	40
3.	<i>ES</i> v historickém vývoji	45
3.1.	Původ.....	45
3.2.	Historie	45
4.	Frekvence <i>es</i>	46
5.	Kookurenční analýza <i>es</i>	47
5.1.	Kolokace v korpusu InterCorp	51
6.	Funkce <i>es</i>	52
6.1.	Vymezení kategorií prostřednictvím distinktivních rysů	53
6.1.1.	SUBST = nahraditelnost jiným slovem.....	53
6.1.2.	ELIM = eliminace permutací	54
6.1.3.	REF = reference, odkaz na předcházející nebo následující.....	56
6.2.	<i>ES</i> jako zájmeno	58
6.2.1.	Charakteristické znaky	58
6.2.2.	Referenční oblasti <i>es</i>	59
6.2.2.1.	Substance	59
6.2.2.2.	Situace.....	61
6.2.2.3.	Frekvence referenčních oblastí	62
6.2.3.	České protějšky konstrukcí s pronominálním <i>es</i>	63
6.2.3.1.	Substance	63
6.2.3.2.	Situace.....	67
6.2.4.	Vlastnosti českých protějšků pronominálního <i>es</i>	69
6.2.4.1.	Eliminační test	69
6.2.4.2.	Permutační test.....	70
6.2.4.3.	Dosazovací test	72

6.2.5.	Shrnutí	73
6.2.6.	Lingvodidaktická poznámka	73
6.3.	Poziční <i>es</i> „Platzhalter“	75
6.3.1.	Terminologie	75
6.3.2.	Charakteristika P	76
6.3.3.	Exkurz do problematiky německého slovosledu.....	76
6.3.4.	Klasifikace P	79
6.3.4.1.	Rematizační poziční <i>es</i> (PR).....	81
6.3.4.1.1.	Shrnutí	88
6.3.4.1.2.	Lingvodidaktická poznámka.....	88
6.3.4.2.	Čisté poziční <i>es</i> (PČ).....	89
6.3.4.2.1.	Výskyt PČ.....	89
6.3.4.2.2.	Vlastnosti PČ	91
6.3.4.2.3.	České protějšky německých konstrukcí s PČ	93
6.3.4.2.3.1.	Protějšky německého pasiva.....	93
6.3.4.2.3.2.	Tematické části českých paralel a postavení jejich německých protějšků.....	95
6.3.4.2.4.	Shrnutí	97
6.3.4.2.5.	Lingvodidaktická poznámka.....	97
6.3.4.3.	Tematické <i>es</i> (PT).....	98
6.3.4.3.1.	Cíle výkumu	100
6.3.4.3.2.	Slovesa a jejich sémantické skupiny	100
6.3.4.3.3.	Funkce <i>es</i> ve strukturách s těmito slovesy.....	101
6.3.4.3.4.	Poziční <i>es</i> a formální subjekt.....	101
6.3.4.3.4.1.	Vlastnost pozičního <i>es</i> :.....	102
6.3.4.3.4.2.	Vlastnosti formálního subjektu.....	102
6.3.4.3.4.3.	Vlastnosti společné s pozičním <i>es</i> a formálním subjektem ..	102
6.3.4.3.4.4.	Specifická vlastnost	102
6.3.4.3.4.5.	Popis německých větných struktur a jejich českých protějšků... ..	103
6.3.4.3.4.5.1.	Pocity (velkého) strachu	103
6.3.4.3.4.5.2.	Pocit nevolnosti, závratí	112
6.3.4.3.4.5.3.	Pocity hladu a žízně (přeneseně chtění)	114
6.3.4.3.4.5.4.	Pocit odporu, hnusu	116
6.3.4.3.4.5.5.	Pocity chladu	118
6.3.4.3.4.5.6.	Pocity intenzivního chtění	121
6.3.4.3.5.	Dotazníkové šetření	124

6.3.4.3.5.1.	Zadání dotazníku	125
6.3.4.3.5.2.	Výsledky	126
6.3.4.3.5.3.	Shrnutí výsledků dotazníkového šetření	127
6.3.4.3.6.	Shrnutí (PT)	128
6.3.4.3.7.	Lingvodidaktická poznámka	128
6.4.	Formální subjekt a objekt (formales Subjekt/Objekt)	130
6.4.1.	Terminologie	130
6.4.2.	Frekvence formálních subjektů a objektů	130
6.4.3.	Formální subjekt	131
6.4.3.1.	Klasifikace konstrukcí s formálními subjekty	131
6.4.3.2.	Zastoupení sloves/konstrukcí s formálním subjektem v dokladovém materiálu	134
6.4.3.3.	Srovnání s češtinou	135
6.4.3.4.	Shrnutí	138
6.4.3.5.	Lingvodidaktická poznámka	139
6.4.3.5.1.	Vymezení problematiky	139
6.4.3.5.2.	Doporučení	143
6.4.4.	Formální objekt	146
6.4.4.1.	Terminologie	146
6.4.4.2.	Charakteristické vlastnosti konstrukcí s formálním objektem	146
6.4.4.3.	Popis konstrukcí s FO	150
6.4.4.4.	Struktura konstrukcí s formálním objektem (součástí větné struktury je subjekt a FO)	151
6.4.4.5.	České protějšky konstrukcí s formálním objektem	157
6.4.4.6.	Ukázka českých protějšků německého idiomu s formálním objektem	159
6.4.4.7.	Shrnutí	161
6.4.4.8.	Lingvodidaktická poznámka	162
6.5.	Korelát (Korrelat)	165
6.5.1.	Terminologie	166
6.5.2.	Definice pojmu korelát	166
6.5.3.	Zastoupení korelátů v dokladovém materiálu	167
6.5.4.	Pozice korelátu <i>es</i>	167
6.5.4.1.	Pozice subjektu	168
6.5.4.2.	Pozice akuzativního doplnění/objektu	168
6.5.4.3.	Zastoupení korelátů v pozici subjektu a akuzativního objektu v dokladovém materiálu	169

6.5.4.4.	Struktura řídicích vět s korelátem <i>es</i> k subjektivním větám a infinitivním konstrukcím.....	169
6.5.4.5.	Struktura řídicích vět s korelátem <i>es</i> k objektovým větám a infinitivním konstrukcím.....	173
6.5.4.6.	Struktura závislých konstrukcí, na něž odkazuje korelát <i>es</i>	174
6.5.4.6.1.	Konstrukce reprezentující subjekt.....	175
6.5.4.6.2.	Konstrukce reprezentující objekt (akuzativní doplnění slovesa věty řídicí)	178
6.5.5.	Otázka obligatornosti, fakultativnosti a nepřipustnosti korelátu <i>es</i> ...	179
6.5.5.1.	Slovesa v řídicích větách.....	181
6.5.5.1.1.	Korelát <i>es</i> v pozici subjektu	181
6.5.5.1.1.1.	Slovesa s obligatorním korelátem.....	181
6.5.5.1.1.2.	Slovesa s fakultativním korelátem	182
6.5.5.1.2.	Korelát <i>es</i> v pozici akuzativního objektu/doplnění	182
6.5.5.1.2.1.	Slovesa s obligatorním korelátem.....	183
6.5.5.1.2.2.	Slovesa s fakultativním korelátem	183
6.5.5.1.2.3.	Slovesa bez korelátu	184
6.5.5.2.	Ověření validity Engelových seznamů.....	185
6.5.5.3.	Míra výskytu korelátu <i>es</i> podle Ulvestada a Bergenholtze	187
6.5.5.4.	Adjektiva v řídicích větách	190
6.5.5.4.1.	Ověření validity Latourových seznamů	191
6.5.5.4.1.1.	Adjektiva s obligatorním korelátem.....	191
6.5.5.4.1.2.	Adjektiva bez korelátu	219
6.5.5.4.2.	Shrnutí dílčí analýzy.....	226
6.5.5.5.	Substantiva v řídicích větách se semanticky prázdnými slovesy (zejména se slovesem <i>sein</i>)	227
6.5.5.5.1.	Shrnutí dílčí analýzy.....	232
6.5.5.6.	Další faktory ovlivňující výskyt korelátu.....	232
6.5.5.6.1.	Korelát jako prostředek desambiguace sloves	232
6.5.5.6.2.	Postavení větných členů (slovosled)	234
6.5.5.6.3.	Vliv partikulí	235
6.5.6.	České protějšky konstrukcí s korelátem <i>es</i>	236
6.5.6.1.	Protějšky korelátu v pozici subjektu	237
6.5.6.2.	Protějšky korelátu v pozici akuzativního objektu	239
6.5.7.	Shrnutí	239
6.5.8.	Perspektivy dalšího výzkumu.....	241
6.5.9.	Lingvodidaktická poznámka	242
6.5.9.1.	Koreláty v učebnicích a cvičebnicích.....	242

6.5.9.2. Korelát <i>es</i> ve výuce němčiny	244
Závěr.....	248
Resumé.....	250
Zusammenfassung.....	252
Summary	254
Literatura	255
Přílohy	268
Seznam textů ČNPK.....	268
Dotazník k PT.....	274

Seznam zkratek

a – osobní nebo zvrtné zájmeno v akuzativu

A – substantivní čisté pádové doplnění v akuzativu

adj. - adjektivum

Adv – doplnění adverbálního charakteru (Si a Ri)

akt. – činný rod

Art – kvalitativní doplnění

bmK – Brněnský mluvený korpus – označení dokladů z tohoto korpusu

ČNK – Český národní korpus

ČNPK – Česko-německý paralelní korpus – první funkční česko-německý paralelní korpus (brněnský)

d – osobní nebo zvrtné zájmeno v dativu

D – substantivní čisté pádové doplnění v dativu

DEREKO – Das deutsche Referenzkorpus – známý jako „Mannheimský korpus“

Ein – přiřazovací doplnění

ELIM – eliminace *es* permutací

fem. - femininum

FO – formální objekt

FS – formální subjekt

G – čisté pádové doplnění v genitivu

go – označení dokladů z Googlu

I – infinitivní doplnění

inf. - infinitiv

k – konstruovaný (nedoložený) příklad

K1 – první kontextově zapojená „kulisa“

K2 – druhá a další „kulisa“

mask. - maskulinum

MF – „Mittelfeld“ – část věty uvnitř větného rámce, v konstrukcích bez větného rámce za určitým slovesem

MU – Masarykova univerzita

n – osobní nebo zvrtné zájmeno v nominativu

N – substantivní čisté pádové doplnění v nominativu

ND – „nesubstantiva“ – děje/procesy
neutr. - neutrum
NO – „nesubstantiva“ - okolnosti
NP – nominální fráze
O1, O2 – ostatní části věty
Orl3 – Oral 2013 – označení dokladů z tohoto mluveného korpusu
os. – osoba (u sloves)
P – poziční *es*
P – předložkové doplnění
P1 – oblast příklonek po prvním přízvučném taktu
P2 – oblast příklonek, pokud věta začíná slovesem
pas - pasivum
PČ – „čistě“ poziční *es* v pasivních konstrukcích
pl - plurál
PR – rematizační poziční *es*
Pr. – předložkové doplnění
pred - predikativum
PT – tematizační poziční *es*
REF – reference, odkaz na předcházející nebo následující
Ri – směrové doplnění
RS – rematizovaný subjekt
S - subjekt
sg. - singulár
Si – situativní doplnění
SI – substantiva v konstrukcích *Es ist* +substantivum
SUBST – nahraditelnost *es* jiným slovem
subst. - substantivum
TEKAMOLO – pravidlo pro neutrální postavení okolnostních určení v části věty
„Mittelfeld“ (MF) – temporal, kausal modal, lokal
ÚČNK – Ústav Českého národního korpusu
V - sloveso
VP – slovesná fráze
VUT – Vysoké učení technické (v Brně)

Předmluva

Worum geht * jetzt? * handelt sich um *.

I méně zdatní znalci německého jazyka dokážou jistě nahradit hvězdičky chybějícím slůvkem *es*, jež patří k nejfrekventovanějším německým slovům vůbec.

Nenáležité užití *es* nebo naopak jeho absence patří k velmi častým chybám, jichž se dopouštějí nerodilí mluvčí němčiny prakticky na všech stupních pokročilosti, včetně studentů germanistiky a učitelů němčiny. To dokládají mj. i výzkumy realizované Goethe-Institutem v Mnichově (1976/77)¹. Příčinu je nutné hledat ve strukturní odlišnosti ekvivalentních konstrukcí mateřského jazyka.

O německém *es* a jeho funkcích byla již napsána řada monografií a nespočet článků zkoumajících tuto veličinu z nejrůznějších úhlů pohledu a nejrůznějšími lingvistickými metodami.

Cílem této studie je popsat co nejdětalněji české protějšky německých konstrukcí s *es* a připravit teoretický podklad pro formulaci lingvodidaktických doporučení ke zvládnutí dané problematiky ve výuce německého jazyka českých rodilých mluvčích, případně ve výuce českého jazyka německých rodilých mluvčích.

Dílní výsledky výzkumu byly postupně prezentovány na několika konferencích a posléze publikovány (Bochum, Sambachshof, Kouvola, Telč, Jena, Brno, Praha)².

Studie je určena všem, kteří se zabývají srovnáváním struktur českého a německého jazyka, lingvistům, učitelům a studentům češtiny i němčiny jako cizích jazyků a tvůrcům učebních materiálů. V obecnější rovině pak příznivcům korpusové lingvistiky a dependenční gramatiky.

---

¹ Srov. Kemme 1979: 1.

² Peloušková 2008a, 2008b, 2009a, 2009b, 2009c, 2010a, 2010b, 2010c, 2011a, 2011b, 2013a, 2013b.

Práce si neklade nárok na zcela vyčerpávající postížení dané problematiky, pokouší se pouze rozkrýt některé souvislosti, které se jeví být relevantní pro její cíl.

Zejména kapitolu o *es* ve funkci korelátu je třeba chápat jako vstup do dané problematiky s naznačením možných kroků následného výzkumu.

Naopak některé podkapitoly jsou rozpracovány s větší podrobností. Jedná se zejména o funkce *es*, jež odborná literatura pomíjí nebo uvádí pouze okrajově, např. *es* ve funkci formálního objektu nebo *es* ve funkci tematizačního pozičního prvku.

1. Metoda výzkumu, dokladový materiál

Teoretickým východiskem výzkumu je valenční teorie, jež poskytuje jednoduchý a osvědčený instrument pro popis větných struktur ve výuce cizích jazyků³.

Celý výzkum se opírá o autentický dokladový materiál vytěžený z elektronických zdrojů.

Vzhledem k heterogenitě jednotlivých typů *es* si jejich popis vyžaduje odlišné přístupy a postupy, jež vedou k získání relevantních poznatků.

1.1. Zdroje dokladového materiálu

1.1.1. Česko-německý paralelní korpus (ČNPK)⁴

Tento korpus byl prvním funkčním elektronickým paralelním česko-německým korpusem u nás. Vznikal od roku 2001 do roku 2005 na katedře německého jazyka a literatury Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně ve spolupráci s ÚČNK, Fakultou informatiky MU, Fakultou informačních technologií VUT a v rámci programu Aktion Österreich – Tschechische Republik se na rozšiřování korpusu dva roky podílel Institut für Slawistik na univerzitě ve Vídni.

Korpus je v současné době umístěn a spravován na serveru Fakulty informatiky MU⁵ a jeho uživatelským prostředím je manažer Bonito⁶. Verze korpusu z přelomu roku 2004/2005 existuje na CD.

1.1.1.1. Charakteristika korpusu

Synchronní

Do korpusu jsou zařazeny texty publikované od roku 1920.

Dvojjazyčný

---

³ Učebnice na základě valenční syntaxe: Deutsch aktiv neu, Themen, Tangram aj.

⁴ Konkordance a údaje získané z tohoto korpusu jsou označeny zkratkou *cnpk*, seznam zdrojů je uveden v příloze.

⁵ <https://ske.fi.muni.cz/auth/corpora>

⁶ Informace o Bonitu naleznete na: <http://ucnk.ff.cuni.cz/bonito/>. Tento manažer využívá ČNK i např. Slovenský národní korpus.

Korpus obsahuje pouze české či německé originální texty a jejich překlady. Je vyloučena přítomnost třetího jazyka. Korpus obsahuje 63% českých originálních textů.

Obecný

Do korpusu je zařazeno 211 textů. 63% tvoří beletrie, 17% publicistika a 20% odborné texty. Korpus obsahuje 3,4 mil. slov v české části.

Zarovnaný

Všechny texty jsou zarovnaný na úrovni odstavce, většina z nich ještě manuálně na úroveň věty a jí odpovídající paralelní sekvence.

Morfologicky anotovaný

Pro českou část byl použit morfologický analyzátor ajka⁷, který umožňuje vyhledávat podle lemmatu i morfologické značky. Německá část korpusu je označována analyzátozem Tree Tagger⁸, jenž umožňuje vyhledávat podle lemmatu a slovního druhu. Vzhledem k tomu, že korpus nebyl desambiguován, vykazuje vyhledávání podle značky určitou chybovost.

Opatřený vnější anotací (metainformacemi)

Informace o původu a zpracování textů existují ke každé paralele a obsahují tyto položky: název dokumentu, název textu, zdroj, hrubou a jemnou stylistickou charakteristiku textu, médium, jméno a pohlaví autora, u překladu i jméno a pohlaví překladatele, jazyk, jazyk originálu, rok vydání a technické údaje o zpracování textu. Tyto informace lze vyvolat ke každému konkordančnímu řádku a lze podle nich vytvářet subkorpusy.

Všechny texty zařazené do korpusu jsou katalogizovány a archivovány na CD.⁹

ČNPK poskytl základní soubor paralelních dokladů, které byly využity zejména v počáteční fázi výzkumu. Náhodným výběrem z něho bylo vytěženo a následně

---

⁷ Více informací na: <http://nlp.fi.muni.cz/projekty/ajka/ajkacz.htm>

⁸ Více informací na: <http://www.ims.uni-stuttgart.de/projekte/corplex/TreeTagger/>

⁹ Srov. Káňa/ Peloušková 2007. (Využití jazykových korpusů ve studiu učitelství německého jazyka)

technicky upraveno do tabulek 2000 paralelních dokladů, z nichž bylo možné vyvodit úvodní statistiky (např. zastoupení jednotlivých funkcí *es* v dokladovém materiálu).

1.1.2. Česko-německý paralelní korpus vznikající v rámci projektu InterCorp¹⁰¹¹

Projekt InterCorp je realizován od roku 2005 v Ústavu Českého národního korpusu na FF UK v Praze. V letech 2005-2011 byl součástí výzkumného záměru Český národní korpus a korpusy dalších jazyků¹². Od roku 2012 běží v rámci projektu Český národní korpus v programu Projekty velkých infrastruktur pro vědu, výzkum a inovace¹³.

Výstupem projektu InterCorp je soustava synchronních paralelních korpusů co největšího množství jazyků s češtinou. Díky tzv. společnému jádru (dílům světové literatury, jež se překládají do mnoha jazyků) je možné pracovat s více jazyky paralelně, případně propojovat různé jazyky i bez češtiny (např. francouzštinu se španělštinou apod.). V současné době zahrnuje korpus 37 jazyků a češtinu, plánuje se rozšíření o další jazyky, např. o japonštinu a korejštinu.

1.1.2.1. Charakteristika korpusu

Synchronní

Do korpusu jsou zařazovány texty publikované od začátku 20. století, převažují však texty současné literatury.

Vícejazyčný

Korpus obsahuje originální texty různých jazyků a jejich překlady do jednoho či více jazyků.

Převážně beletristický

---

¹⁰ Doklady získané z tohoto korpusu **nejsou** označeny. Jedná se o převážnou většinu dokladů. Neoznačení znamená automaticky vytěžení z InterCorpu.

¹¹ Jednotlivé verze jsou dostupné na: <http://www.korpus.cz>.

¹² pod číslem 0021620823

¹³ Číslo projektu je LM2011023.

Korpus obsahuje především beletrii, v menší míře jsou zahrnuty texty odborné, v poslední době je výrazně zastoupena mnohojazyčná publicistika (Project Syndicate, Presseurop aj.).

Stále se rozšiřující a vyvíjející

Projekt stále probíhá, dílčí korpusy se rozšiřují, vyvíjejí se nové nástroje. Současná verze česko-německého korpusu zahrnuje zhruba 77 milionů textových slov v německé části¹⁴.

Zarovnaný

Všechny texty jsou zarovnaný na úrovni věty a jí odpovídající paralelní sekvence.

Morfologicky anotovaný

Pro českou část byl použit morfologický analyzátor morče¹⁵, který umožňuje vyhledávat podle lemmatu i morfologické značky. Německá část korpusu je označována analyzátozem RFTagger¹⁶, jenž umožňuje vyhledávat podle lemmatu a slovního druhu. Vzhledem k tomu, že korpus rovněž nebyl desambiguován, vykazuje vyhledávání podle značky určitou chybovost.

Opatřený vnější anotací (metainformacemi)

Informace o původu a zpracování textů jsou zpracovány ke každé paralele a obsahují položky: název dokumentu, jazyk textu, jméno a pohlaví autora, název textu, u překladu jméno a pohlaví překladatele, vydavatele, místo a rok vydání, technické údaje o zpracování textu. Tyto informace jsou zaneseny společně s texty do databáze textů a také je lze vyvolat ke každému konkordančnímu řádku a vytvářet podle nich subkorpusy.¹⁷

Získávání paralel z tohoto korpusu a jejich ukládání do programu excel je uživatelsky přijatelnější než u staršího ČNPK.

---

¹⁴ Aktuální informace o současné (8.) verzi InterCorpu lze nalézt na:

<http://ucnk.ff.cuni.cz/intercorp/?req=page:info>

¹⁵ Více informací o tomto analyzátoru lze nalézt na: <http://ufal.mff.cuni.cz/morce/index.php>

¹⁶ Více informací na: <http://www.cis.uni-muenchen.de/~schmid/tools/RFTagger/>

¹⁷ Srov. www.korpus.cz/intercorp

Z tohoto korpusu byla vytěžena převážná většina paralelních dokladů uvedených v této studii.

1.1.3. Brněnský mluvený korpus¹⁸¹⁹

Brněnský mluvený korpus je součástí Českého národního korpusu. Zachycuje autentickou mluvu z Brna. Vznikl elektronickým přepisem magnetofonových nahrávek na FF MU a zahrnuje cca půl milionu textových slov.

Tento korpus poskytl několik dokladů slova *ono* v kapitole o formálním subjektu.

1.1.4. Oral 2013²⁰²¹

Korpus Oral 2013 je zatím nejnovějším z řady korpusů neformální mluvené češtiny Oral projektu Český národní korpus. Zachycuje spontánní konverzaci v neformálních komunikačních situacích a pokrývá celé území České republiky. Od starších mluvených korpusů se liší propojením přepisu se zvukovou stopou. Zatím není lemmatizován ani morfologicky označován. Zahrnuje cca 2,8 mil. textových slov.²²

Z tohoto korpusu bylo vytěženo několik dokladů zájmeného *ono/vono* v kapitole o zájmeném *es*.

1.1.5. Google²³

Internetový vyhledávač byl zdrojem německých mediálních konstrukcí, které byly v *cnpk* a *ic* zastoupeny nedostatečným počtem dokladů.

---

¹⁸ Konkordance získané z tohoto korpusu jsou označeny zkratkou *bmK*.

¹⁹ Korpus je dostupný na: <http://www.korpus.cz>

²⁰ Doklady získané z tohoto korpusu jsou označeny zkratkou *Or13*

²¹ Korpus je dostupný na <http://www.korpus.cz>

²² Více informací o tomto korpusu lze nalézt na adrese: <https://ucnk.ff.cuni.cz/ORAL2013.php>

²³ „Vygooglované“ doklady jsou označeny *go*.

2. Stav bádání

Literatura věnující se německému *es* je pozoruhodně rozsáhlá. Řada monografických prací a desítky odborných článků svědčí o tom, že se jedná o fenomén mimořádně zajímavý, s různorodými funkcemi, jež představují stálou výzvu k detailnímu zkoumání. Cílem této kapitoly není v žádném případě postižení všech publikovaných přístupů a výsledků bádání, zmíněny budou pouze některé práce, jež se jeví vzhledem k cíli naší studie jako podnětné či relevantní.

2.1. *Es* v monografiích

2.1.1. Herbert Pütz (1975)

Autor renomované a často citované monografie volí 5 distribučních kritérií formálního charakteru, podle nichž německá *es* vytvářejí 9 skupin, jejichž funkce jsou dále popisovány.

Těmito kritérii (distinktivními rysy) jsou:

1. možnost zaujímat jinou pozici ve větě než první,
2. možnost stát na prvním a jiném místě ve větě,
3. eliminace při permutaci hlavní a vedlejší věty (změně postavení věty hlavní a vedlejší),
4. kongruence v rodě a čísle,
5. nahraditelnost zájmenem *das*.

Klasifikaci *es* podle přítomnosti/nepřítomnosti vymezených rysů ukazuje následující tabulka:

<i>Es</i> -Mengen Distributionskriterien	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Positionsmögl. an nicht-erster Stelle	-	+	+	+	+	+	+	+	+
2. Positionsmögl. an nicht-erster und ester Stelle	-	+	-	+	-	+	-	+	-

3. Eliminierung bei relevanter Hauptsatz- und Nebensatzpermutation	-	+	+	-	-	-	-	-	-
4. Genus/Numeruskongruenz	-	-	-	+	+	-	-	-	-
5. Substituierbarkeit durch <i>das</i>	-	-	-	-	-	+	+	-	-

24

Po provedení analýzy funkcí jednotlivých subkategorií *es* bylo zjištěno, že zatímco u subkategorií 1-5 jsou distribuční kritéria v souladu s funkcemi (tvoří homogenní skupiny), subkategorie 6-9 se jeví poněkud heterogenně.²⁵

Pro naši kontrastivní analýzu, jakož i pro potřeby vyučování či učení němčiny, příp. češtiny jako cizích jazyků se výše uvedená analýza *es* vzhledem ke své košatosti a nepříliš uspokojivým výsledkům kategorizace příliš nehodí. Podnětné je bezesporu vymezení určitých subkategorií *es* podle vhodně zvolených formálních kritérií (rysů).²⁶

2.1.2. Hans Martin Kemme (1979)

Publikace je primárně zaměřena na němčinu jako cizí jazyk. Jejím cílem je prezentovat německé *es*-konstrukce tak, aby mohly být uvedené poznatky využity ve výuce jazyka, při sestavování učebních materiálů a cvičení, příp. i při vlastním učení se německému jazyku. Tento cíl se kryje s dílčím cílem naší studie, chybí však kontrastivní rozměr. Konkrétní jev může být při výuce cizího jazyka na základě analýzy chyb kvalifikován jako obtížný²⁷, jeho „obtížnost“ má však kořeny v odpovídajících tvarech či konstrukcích jazyka mateřského, které mohou být zcela odlišné.

Konstrukce s *es* jsou rozděleny do deseti oddílů bez poukázání na evidentní hierarchii – oddíly 1-5 pojednávají o zájmených *es*, oddíly 6 a 7 o korelátech, 8 o

²⁴ Pütz: 1975.

²⁵ Srov. Pütz 1975: 133-136.

²⁶ Srov. Pütz: 1975.

²⁷ „Lernschwierigkeit“

pozičním *es* („platzhalter“), 9. oddíl popisuje konstrukce s formálním subjektem, 10. konstrukce s formálním objektem. Poněkud unikají souvislosti mezi „příbuznými“ konstrukcemi, což je z hlediska lingvodidaktického poněkud nevýhodné. Učitelé a tvůrci učebních a cvičebních materiálů jistě ocení širokou paletu námětů pro možná procvičování některých konstrukcí. Tyto náměty jsou zařazeny za některé podkapitoly, např. „Zur Behandlung des *es* in Kopula-Sätzen im Unterricht“²⁸. Bohužel u některých typů *es*-konstrukcí, jež jsou obtížné pro české rodilé mluvčí, tyto náměty chybí (např. poziční *es*/„Platzhalter“, formální subjekt a objekt). V praxi využitelný je rovněž připojený soubor cvičení opatřený klíčem.²⁹

2.1.3. Janine Marx-Moyse (1983)

Předmětem zkoumání v této monografické práci je korelát *es* odkazující na subjektové věty. Autorka se snaží najít odpověď na otázku, kdy je *es* v řídicí větě nepřípustné, obligatorní či fakultativní. Vychází z valenční teorie a velmi systematicky prochází jednotlivé větné struktury věty řídicí i závislé.

Dochází k závěru, že na (ne)přítomnosti *es* v řídicí větě se podílí několik faktorů, např.:

- forma subjektové věty, příp. konstrukce označující subjekt (např. *es* se zpravidla v řídicí větě vyskytuje, je-li subjekt vyjádřen infinitivní konstrukcí),
- struktura slovesa řídicí věty (např. charakter slovesné předpony),
- valence slovesa řídicí věty (např. nerealizace fakultativního doplnění) atd.

Dále poukazuje na některé funkce *es*, např.:

- *Es* slouží někdy jako prostředek desambiguace u sloves, jejichž akuzativní nebo kvalitativní doplnění je zastoupeno nepříznačným neurčitým zájmenem (*nichts, viel, wenig* u sloves *ausmachen, nützen, helfen*).
- *Es* slouží ke zjednoznačnění homonymních sloves (*gelten, einfallen*).

---

²⁸ Kemme 1979: 15-17.

²⁹ Srov. Kemme 1979.

Práce jako celek dokazuje nesmírnou komplikovanost této oblasti, závěry jednotlivých kapitol překypují adverbii *často*, *zpravidla*, *zejména*, *občas*, zahrnují seznamy sloves, pro něž daná pravidla (a dílčí pravidla) platí, a seznamy sloves, pro něž neplatí atd.

Dát uspokojivou a pokud možno jednoduchou odpověď na vstupní otázku pravděpodobně není možné. Nerodily mluvčí nenajde spolehlivý klíč k řešení a lingvodidaktik upadá do skepse. Zbývá zjednodušující pohled – přítomnost *es* je zpravidla možná, uvést *es* jako korelát subjektové věty je menší riziko než ho vypustit.³⁰

2.1.4. **Bernhard Sonnenberg (1992)**

Cílem a přínosem této rozsáhlé práce není vlastní výzkum německých korelátů, nýbrž detailní analýza existujících teoretických přístupů a úhlů pohledu na tuto problematiku. Mapuje, třídí, vyhodnocuje a uvádí do souvislostí kvantum poznatků vyskytujících se v pozoruhodně bohaté literatuře, jež se fenoménem korelace a korelátů zabývá, nebo se jí alespoň dotýká. Poskytuje podrobný historický kritický přehled popisů korelátů od tzv. tradiční gramatiky přes generativní gramatiku po dependenční a složkovou gramatiku a jejich modifikace.³¹

2.1.5. **Gisela Zifonun (2001)**

Metodologicky hodnotná práce srovnává zájmena a posléze osobní zájmena několika jazyků podle jasně vymezených parametrů. Cílem je typologické srovnání zkoumaných jazyků.³²

U osobních zájmen zkoumá např. tyto parametry:

- pro-drop: Lze vypustit osobní zájmeno ve funkci subjektu, případně objektu? Pokud ano, za jakých podmínek?
- silné, slabé a klitické formy osobních zájmen
- reference k abstraktním objektům

---

³⁰ Srov. Marx-Moyse 1983.

³¹ Srov. Sonnenberg 1992.

³² Projekt IDS Mannheim zaměřený na typologické srovnávání jazyků běží od roku 1999.

- druh a umístění klitik
a další.³³

Pro naši studii je přínosné mj. zřetelné rozlišení nereferenčních nebo slabě referenčních typů *es*, které koresponduje s naší klasifikací:

Slabě referenční užití neutrálního osobního zájmena:

1. **Pevné/fixní *es*** („**das fixe *es***“) se vyskytuje v neosobních konstrukcích, je obligatorní nebo fakultativní v určitých pozicích (formální subjekt/objekt, predikativum), nemá status slovesného doplnění („ohne Argumentenstatus“, „Quasi-Argument“).

Je běžné:

- u sloves označujících povětrnostní jevy („Witterungsverben“) a časové, příp. vzdálenostní údaje:

Es regnet. Es blüht hier überall. Es ist 5 Uhr. Es ist nicht weit.

- v identifikačních konstrukcích (*sein* + substantivum v nominativu)

Jemand hat meine Pantoffeln versteckt. Wer war es? Es war Fritzchen. Es war Fritzchen, der meine Pantoffeln versteckt hat.

- u existenčních sloves na pozici subjektu

Es gibt selten etwas Neues unter der Sonne.

V jižní a švýcarské němčině:

Es hat viele seltene Blumen.

- ve frazeologických spojeních na pozici subjektu nebo akuzativního doplnění

Es handelt sich, um, es geht um, es gut/ satt haben, es bei etwas belassen

- v neosobních reflexivních (mediálních) konstrukcích

Es lebt sich gut hier. Gut lebt es sich hier.

Es lässt sich hier leben. Gut lässt sich hier leben.

- u sloves označujících prožitky („Befindlichkeitsverben“) v odpovídajících sponových konstrukcích. Zde je *es* obligatorní pouze na začátku věty („Vorfeld“), v jiných pozicích je fakultativní.

---

³³ Srov. Zifonun 2001: 55-56.

Es friert mich. Mich friert (es).

jemanden ekelt, friert, graut, hungert (es), jemandem ist (es) heiß, kalt

2. **Expletivní/poziční *es*** („**das expletive *es***“) se vyskytuje

v rematizujících/rematizačních konstrukcích pouze na začátku věty („Vorfeld“, „Platzhalter“), nemá status větného členu a mizí, pokud je začátek věty obsazen jinak.

Je běžné:

- a. v pasivu nepřechodných sloves

Es wird gelacht. Gelacht wird.

Es darf hier gelacht werden. Hier darf gelacht werden. Gelacht darf hier werden.

b. při prezentaci rematického, většinou blíže neurčeného subjektu na konci části věty uvnitř rámce, v konstrukcích bez větného rámce na konci věty („Mittelfeld“). Tyto konstrukce jsou možné u nepřechodných sloves (tvořících minulé časy perfektum a plusquamperfektum s pomocnými slovesy *haben* i *sein*), u přechodných sloves v aktivu i pasivu (tedy prakticky u všech sloves). Blíže určené subjekty nejsou vyloučeny.

Es kamen viele Gäste. Viele Gäste kamen.

Es lachten alle. Alle lachten.

Es aßen alle einen Apfel. Alle aßen einen Apfel.

Es wurden viele Bücher verkauft. Viele Bücher wurden verkauft.

Es spricht jetzt unser Direktor. Jetzt spricht unser Direktor.

3. **Korelát („Korrelat“)** *es* odkazuje na větu nebo infinitivní konstrukci, jež je extraponována za pravou částí rámcové konstrukce („Nachfeld“) nebo za větou řídící a plní funkci subjektu nebo objektu. Korelát *es* může stát před i za určitým slovesem/za levou částí rámcové konstrukce), před slovesem je obligatorní, za slovesem/za levou částí rámce je principiálně fakultativní. Pokud je část věty uvnitř rámce („Mittelfeld“) slabě obsazena, *es* se zpravidla realizuje.

Es ist schön, dass Sie kommen. Dass Sie kommen, ist schön.

Wie genießen (es) sehr, an Ihrer Tagung teilnehmen zu können.

Ist es gut, dass er gekommen ist?? Ist gut, dass es gekommen ist?

Expletivní *es* a korelát *es* nemají status větného členu (subjekt či objektu), mají pouze funkci pozičního prvku („Platzhalterfunktion“).³⁴

2.1.6. Gisela Zifonun (2003)

Pokračování typologické studie se zaměřuje na reflexivní a reciproční zájmena.

V pasážích o mediálních konstrukcích upozorňuje na obligatorní přítomnost „fixního *es*“ (formálního subjektu) v bezpodmětných konstrukcích s nepřechodnými slovesy:

So fuhr es sich bequem.

V konstrukcích s přechodnými slovesy se „fixní *es*“ nevyskytuje:

*Trotzdem oder auch deswegen lesen sie sich leicht wie ein Kriminalroman.*³⁵

2.1.7. Stefan Sudhoff (2003)

Další (generativistický) z pokusů podchytit podmínky/kritéria realizace/nerealizace korelátu *es* pojmenovává oblasti, na něž by se měl zaměřit další výzkum dané problematiky, konkrétní řešení však nenabízí. Odklání se od dosavadních pohledů na kategorie řídicích vět, od tradičního (Askedal 1985, 1990, Eisenberg 1999, Engel a Schuhmacher 1976, Helbig a Buscha 2001 a další):

- 1) konstrukce, v nichž korelát není možný
- 2) konstrukce s fakultativním korelátem
- 3) konstrukce s obligatorním korelátem

i od pohledu Sandbergova (1998), jenž zahrnuje kategorii fakultativního korelátu.

Rozlišuje dvě kategorie řídicích konstrukcí:

- 1) konstrukce, v nichž korelát není možný („behaupten-Typ“)
- 2) konstrukce, s fakultativním až obligatorním korelátem („bedauern-Typ“).

---

³⁴ Srov. Zifonun 2001: 123-126.

³⁵ Srov. Zifonun 2003: 112-113.

Zejména široká druhá kategorie vyvolává určité pochybnosti o přínosnosti této klasifikace.

V souladu s prací Janine Marx-Moyse (1983) připouští větší volnost v užití korelátů v konstrukcích s predikativními adjektivy.³⁶

2.2. *Es* v odborných člancích

Z nepřeberného množství článků vybíráme pouze ty, jež nějakým způsobem přispěly k nacházení odpovědí na dílčí otázky, které si v této studii klademe.

2.2.1. Heinrich Erk, Nadja Koshuarova (1968)

Článek cílený na cizince učící se německy je zajímavý zejména z metodologického hlediska. Všímá si výskytu subkategorií *es* v odborných textech. Data byla získána z korpusu 102 kvantitativně vymezených (300 normořádků) odborných textů ze tří oblastí (přírodní, společenské a kulturní vědy), lze jej považovat za kvantitativně vyvážený a výsledky v jednotlivých vědních oblastech je možné srovnávat. Článek vznikl ještě před érou elektronických korpusů, texty byly zpracovávány manuálně.

Výskyty *es* jsou rozčleněny do šesti skupin, jež jsou dále vnitřně rozděleny podle forem konstrukcí, v nichž byly nalezeny. U každé subkategorie *es* i u každé struktury uvnitř této kategorie je uveden počet výskytů v jednotlivých vědních oblastech.³⁷

Do prvních dvou subkategorií jsou začleněna pronominální *es*, v první subkategorii referující k substancím, v druhé k situacím (slovy naší studie, viz níže). Třetí kategorie zahrnuje koreláty, čtvrtá poziční *es*, pátá *es* v bezpodmětných konstrukcích s personálním dativem či akuzativem (v naší studii PT³⁸) a šestá formální subjekty a objekty. Jednotlivé funkce *es* nejsou nijak pojmenovány, jsou jen stručně formálně charakterizovány, např. subkategorie 6:

---

³⁶ Srov. Sudhoff 2003.

³⁷ Srov. Erk/ Koshuarova 1968: 1-6.

³⁸ Tyto konstrukce jsou velmi vzácné a tvoří zanedbatelný podíl v dokladovém materiálu. Proto je překvapivé jejich uvedení jako samostatné subkategorie.

„*es* ist fester Bestandteil von Syntagmen, inhaltlich nicht konkretisierbar, auch im Satzinnern obligatorisch“³⁹.

Přesto koresponduje základní i vnitřní členění *es* do značné míry s naší studií a podnětný je pokus o kvantitativní vyjádření zastoupení jednotlivých typů *es* v odborných textech určitých vědních oblastí.

2.2.2. Joachim Buscha (1972)

Problematika *es* je zpracována v souladu s posláním článku a zaměřením publikační platformy – časopis *Deutsch als Fremdsprache* je primárně určen cizincům či těm, kteří se zabývají němčinou jako cizím jazykem.

Es – konstrukce jsou rozděleny do tří hlavních kategorií podle funkce *es*, jež je možné vzájemně vymezit pomocí dvou distinktivních rysů, nahraditelnosti a eliminovatelnosti:

A - *es* jako zájmeno (Prowort)

B - *es* jako korelát

C - *es* jako formální subjekt či objekt⁴⁰

Vymezení podle (ne)přítomnosti rozlišujících rysů:

„	Ersetzbarkeit	Weglassbarkeit	
A	+	-	
B	-	+	
C	-	-	„ ⁴¹

Kategorie *korelát* zahrnuje koreláty i poziční/expletivní *es*, jež nemají odkazovací funkci a vykazují i odlišné syntaktické vlastnosti. Proto je podle našeho soudu vhodné tato dvě *es* od sebe odlišit. Stejnou klasifikaci *es* najdeme též v gramatice, již J. Buscha napsal s G. Helbigem⁴².

³⁹ Erk/ Koshuarova 1968: 5.

⁴⁰ Buscha, 1972: 100.

⁴¹ Buscha 1972: 100.

⁴² Srov. Helbig/ Buscha 1990: 393-400.

Oba zmiňované zdroje ukazují nutnost specifického přístupu při koncipování gramatiky, jež není určena rodilým mluvčím. Problematika *es* - konstrukcí zaujímá v celém kontextu učení se německé gramatice a komplexního osvojování si jazyka takřka zanedbatelný podíl. Proto je nezbytné prezentovat daný fenomén co nejjednodušším, ale přesto přehledným a exaktně podloženým způsobem. Článek J. Buschi (1972)⁴³ i výše uvedená gramatika⁴⁴ jsou i přes výše uvedenou výhradu nejméně inspirujícími zdroji této studie.

2.2.3. Vladimír Admoni (1976)

Článek je de facto příkrým odmítnutím generativistického přístupu v lingvistickém bádání. Ostrá kritika je namířena proti obsáhlé práci H. Pütze (1975) „*Über die Syntax der Pronominalform es im modernen Deutsch*“. Obecně je generativistický přístup charakterizován jako „...Verlust des unmittelbaren und eigentlichen Forschungsobjekts als einen einheitlichen Systems, den Übergang zum extremen Empirismus in der Behandlung der konkreten sprachlichen Tatsachen, der sich mit Handhabung eines schwerfälligen und komplizierten Regelwerkes paart. Auch das grammatische Gestaltungssystem wird ignoriert...“.⁴⁵

Za adekvátní způsob zkoumání gramatických jevů považuje Admoni „wenn man sie nicht reduzierend, sondern in ihrer realen Existenz betrachtet, als multidimensionale Einheiten mit komplizierter Feldstruktur, und wenn man dabei in genügendem Maße die syntaktisch-semantischen Perspektiven berücksichtigt, die sich von den grammatischen Formen, zum Teil auch von Wortformen eröffnen.“⁴⁶ Jako příklad tohoto adekvátního přístupu uvádí jedenáct nejdůležitějších způsobů užití (Gebrauchsweisen) *es*.⁴⁷

2.2.4. Gerhard Helbig (1975)

Článek je zamýšlením nad správností zažitého pojmu a nad podstatou jevu v mnoha zdrojích etiketovaného jako „neosobní pasivum“ („unpersönliches Passiv“).

---

⁴³ Srov. Buscha 1972: 99-103.

⁴⁴ Srov. Helbig/ Buscha 1990: 393-400.

⁴⁵ Admoni 1976: 227.

⁴⁶ Admoni 1976: 227.

⁴⁷ Srov. Admoni 1976: 219-227.

Zavádějícím elementem v těchto konstrukcích je právě *es* a jeho četné funkce. Konstrukce *es schneit* je bezesporu neosobní, není přítomen agens a nelze ji přetransformovat na konstrukci pasivní **es wird geschneit*. Oproti tomu lze větu *Es wird getanzt* přetransformovat do aktiva: *Man tanzt.*, agens je znám, jen není explicitně jmenován, v každém případě však označuje osoby⁴⁸. *Es* zde hraje zcela odlišnou roli (obsazuje první pozici ve větě, neboť na druhé pozici stojí určité sloveso). Termín „neosobní pasivum“ je navzdory tradici nepřesný.⁴⁹

2.2.5. Bernd Latour (1981)

Přínosný příspěvek pokoušející se řešit problematiku fakultativnosti korelátu *es* k vedlejším větám a infinitivním konstrukcím. Teoretickým a terminologickým východiskem pro tento dílčí výzkum je „mannheimská verze valenční teorie“⁵⁰.

Článek se zaměřuje na formu konstrukcí závislých na řídicích větách s *es* (věty uvedené *dass*, *ob*, *wenn*, tázacím zájmenem nebo příslovcem, infinitivní konstrukce s částicí *zu* a bez *zu*, závislými větami s formou věty hlavní – např. v nepřímé řeči, generalizující věty s *was*), statisticky vyhodnocuje zastoupení těchto konstrukcí ve dvou korpusech (publicistických a odborných textů⁵¹), konstatuje výraznou dominanci vět s *dass* a infinitivních konstrukcí s *zu* (de facto konkurenčních forem vět s *dass*).

Dále si všímá přítomnosti a nepřítomnosti *es* v řídicích větách s určitou strukturou (několika větných vzorců podle KVL)⁵². Na základě statistického vyhodnocení sestavuje seznamy sloves a adjektiv pro jazykovou pokročilost úrovně „Zertifikat Deutsch als Fremdsprache“⁵³, u nichž se *es* vyskytuje obligatorně: *erklären für*, *ansehen für*, *befinden für*, *halten für*, *ansehen als*, *betrachten als*, *bezeichnen als*, *erachten als*, *werten als*, *zählen als*, *aufnehmen*, *finden*, *nehmen*, *nennen*, *sich denken*

⁴⁸ Jisté nedorozumění se drží po generace ve vyučování němčiny na našich školách a vloudilo se i do učebnic, kde je zájmeno *man* často nazýváno „neosobním podmětem“, ač označuje jen a jen blíže nespecifikované osoby (neurčitý osobní podmět).

⁴⁹ Srov. Helbig 1975: 271-277.

⁵⁰ Srov. Např. Engel/ Schuhmacher 1978.

⁵¹ Zde je nutné si uvědomit, že v sedmdesátých letech dvacátého století nebyly k dispozici rozsáhlé jazykové korpusy.

⁵² Engel/ Schuhmacher 1978.

⁵³ Odpovídá úrovni B1 podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky.

angebracht, angenehm, ausreichend, bequem, dringend, dumm, einfach, erforderlich, falsch, furchbar, gefährlich, gut, herrlich, interessant, klug, leicht, lieb, möglich, normal, nötig, notwendig, richtig, schade, schlecht, schön, schwer, schwierig, selbstverständlich, sinnvoll, traurig, üblich, unmöglich, vernünftig, wahr, wahrscheinlich, wichtig.

Naopak u sloves mluvení a myšlení se *es* zpravidla nevyskytuje, stejně tak u adjektiv: *begreiflich, bekannt, deutlich, egal, fraglich, gleich, gleichgültig, klar, sicher, verständlich.*

Latour se domnívá, že fakultativita *es* je menší, než bylo dříve uváděno.

Pochopitelně by bylo vhodné prozkoumat více větných struktur, přesto považuji tento článek po stránce věcné, metodologické i lingvodidaktické za velmi cenný.⁵⁴

2.2.6. Bjarne Ulvestad, Hennig Bergenholtz (1979 a 1983)

První článek kriticky vyhodnocuje dosavadní poznatky o korelátu *es* vztahujícím se k objektovým větám, jež považuje za neadekvátní a zavádějící. Pro další výzkum navrhuje model, který by měl zahrnovat statistická, systémověsyntaktická a pragmasyntaktická pravidla.⁵⁵

Druhý článek prezentuje výsledky korpusové analýzy a představuje (podle mého soudu) zatím nejkonkrétnější a nejhodnotnější příspěvek k dané problematice.

Zahrnuje tři seznamy sloves.

První seznam obsahuje cca 130 plnovýznamových sloves vyskytujících se v řídicích větách s korelátem *es* s informacemi o formě věty či konstrukce, k níž korelát odkazuje: i – infinitivní konstrukce, d – věta se spojkou *dass*, w – věta se spojkou *wenn*, o – věta se spojkou *ob*, f – nepřímá otázka uvedená tázacím zájmenem nebo příslovcem (w-slovem), hs – hlavní věta.

---

⁵⁴ Srov. Latour 1981: 240 – 253.

⁵⁵ Srov. Ulvestad/ Bergenholtz 1979: 97-116.

Druhý seznam mapuje přítomnost a nepřítomnost *es* u necelé stovky frekventovaných sloves, jež odkazuje na infinitivní konstrukce, věty s *dass* a věty s *wenn*, např. jednoznačnou přítomnost *es* v řídicích větách se slovesem *hassen*, které odkazuje na všechny tři zkoumané konstrukce.

Třetí seznam prezentuje procentuální podíl přítomnosti a nepřítomnosti *es* v řídicích větách k infinitivním konstrukcím a větám s *dass*.

Výsledek výzkumu shrnuje diagram zachycující slovesa podle míry dominance *es* od nulové (*fürchten*) po absolutní (*hassen*).

Pro naši studii je relevantní následující didaktické doporučení: hovořit o obligatorním výskytu *es*, pokud 80% dokladů *es* zahrnuje, a o neslučitelnost s *es*, pokud 80% dokladů *es* postrádá.

Výskyt nebo absenci korelátu *es* mohou ovlivnit další faktory, které by měly být předmětem dalších bádání, např. intonace nebo přítomnost některých partikulí.

Přestože článek z roku 1983 přináší poměrně exaktní výsledky, poukazují autoři na řadu dalších nejasností a nejednoznačností, jež problematiku korelátu *es* provázejí.⁵⁶

2.2.7. Gisela Zifonun (1995)

Článek je de facto srovnáním dvou přístupů ke zkoumání určitého jazykového jevu, generativního a deskriptivního. U tří typů neforického *es*, formálního subjektu, expletivního *es* a korelátu (*sic*)⁵⁷ se zabývá otázkou postavení („Stellung“), obligatornosti („Festigkeit“) a větněčlenského statutu („Komplement-Assoziation“). Jako atraktivní se jeví generativistická teze o nezbytnosti strukturního obsazení subjektové pozice. Ukazuje se však, že neforická *es* plní zpravidla jinou funkci. Výsledky generativní analýzy protiřečí zčásti výsledkům analýzy deskriptivní. Toto srovnání hovoří ve prospěch systematické deskriptivní analýzy.⁵⁸

---

⁵⁶ Srov. Ulvestad/ Bergenholtz 1983: 1-26.

⁵⁷ Zde je poněkud sporné zařazení korelátu mezi neforická *es*.

⁵⁸ Srov. Zifonun 1995: 39-60.

2.2.8. Herbert Pütz (1995)

Článek se zamýšlí nad možnostmi a hranicemi tzv. referenční gramatiky. Informandi odpovídají na otázky, analýza odpovědí přispívá k rozkrytí určitých souvislostí a zákonitostí v jazyce. Ilustrativní otázkou je zde (ne)přítomnost korelátu *es* k subjektivním větám v řídicích větách s predikativním adjektivem:
Heute ist es angenehm, dass Peter kommt.
*Heute ist angenehm, dass Peter kommt.
Heute ist es bekannt, dass Peter kommt.
Heute ist bekannt, dass Peter kommt.

Se zamyšlením přicházejí logicky otázky. Jak rozsáhlá by musela být referenční gramatika postihující a řešící všechny nejasnosti, na které v jazyce narážíme? A přinesla by uspokojivá řešení? A co otázky, jež nebyly položeny? V každém případě jde o metodu, jež je do jisté míry schopna určité zákonitosti odhalit.

Referenční gramatika pro učení se cizím jazykům se bude muset smířit se zjednodušenými, jako: „Bei nachgestellten Subjektsätzen kann das vorläufige Subjekt im Hauptsatz immer stehen.“⁵⁹⁶⁰

2.2.9. Petra Szatmari (1998)⁶¹

Pozornost je zaměřena na neforické *es* v konstrukcích se slovesem *sich lassen*, jež odborná literatura označuje jako konkurenční formy nebo obdobu pasiva („passivähnlich“). Povahu a funkci *es* v jednotlivých typech konstrukcí se snaží autorka postihnout prostřednictvím 10 parametrů navržených Askedalem (1990).

Popisovány jsou tyto konstrukce:

Es+sich lassen+Subjekt+Infinitiv I+(Adverbiale):

...es ließe sich frisch, fröhlich, frei ein neues Leben beginnen.

+/- es+lässt sich+Infinitiv I+(Adverbiale):

---

⁵⁹ Pütz 1995: 73.

⁶⁰ Srov. Pütz, 1995, s. 55-73.

⁶¹ Szatmari 1998: 225-245.

Es lässt sich sehr gut mit ihm zusammenarbeiten. Bekanntlich lässt sich über sinnvolle Maßnahmen trefflich streiten.

Plnovýznamová slovesa v infinitivu jsou převážně nepřechodná.

Ukazuje se, že zkoumané konstrukce tvoří jakýsi mezistupeň mezi neosobními slovesy a tzv. neosobním pasivem. Agens zde není vyjádřen, ale lze si jej domyslet. *Es* obsazuje subjektivou pozici („Vorfeld-es“, „Platzhalter“), v pozici za určitým slovesem se vyskytuje fakultativně (odlišnost od formálního subjektu u impersonálií, jenž je vždy obligatorní, i od pozičního *es* v pasivních konstrukcích, jež stojí pouze na začátku věty): *Es lässt sich hier angenehm leben. Hier lässt (es) sich angenehm leben.*

Mezi pasivními konstrukcemi s modálními slovesy („*werden-Passiv*“) a konstrukcemi se slovesem *sich lassen* je možné postihnout určitý sémantický rozdíl. U pasivních konstrukcí se vztahuje modalita na schopnost agentu provádět děj, u konstrukcí se *sich lassen* spíše na povahu děje a na to, zda určité vnější okolnosti umožní nebo neumožní jeho realizaci. Adverbialie, jež se u konstrukcí se *sich lassen* zpravidla vyskytují, lze dále dělit na situativní (např. *dort, hier, heute*), stupňující (např. *hart, schwer, leichten Herzens*) a kvalifikující (např. *vernünftig, angenehm, trefflich*).⁶²

2.2.10. Elke Hentschel (2003)

Obsáhlejší internetový článek se zabývá výskytem expletivního *es* v subjektivé pozici (u neosobních sloves, v neosobních verbonominálních konstrukcích a neosobních pasivních konstrukcích). Zkoumá fakultativní a obligatorní výskyt *es* v jednotlivých typech konstrukcí. Pilotní studie v závěru článku se věnuje míře akceptability výskytu expletivního *es* ve větách se dvěma predikáty. Formuluje pro tyto konstrukce dvě pravidla:

„Regel 1

Die Akzeptabilität erhöht sich in dem Maße, in dem die beiden Prädikate semantisch zusammenhängen und als einheitlicher Vorgang in der

---

⁶² Srov. Szatmari 1998: 225-242.

außersprachlichen Wirklichkeit gedeutet werden können (z. B. 'hereinkommen' und 'sich setzen', 'aus dem Wald kommen' und 'singen').

Dieser Regel widerspricht allerdings die Beobachtung, dass der blühende und duftende Flieder in einer expletiven Konstruktion wenig akzeptabel zu sein scheint. Hier kann nun eine Zusatzregel angenommen werden, die folgendermaßen lauten könnte:

Regel 2

Wenn es strukturell möglich ist, müssen die beiden Prädikate vor dem Subjekt zusammengefasst werden.

Diese Stellung ist immer dann möglich, wenn einteilige Prädikate ohne Zusätze wie Objekte oder Adverbialbestimmungen stehen. Der Flieder-Satz hätte eine solche Zusammenfassung als

Es blüht und duftet der Flieder

nicht nur zugelassen, sondern offensichtlich auch erforderlich gemacht.“⁶³

Tato pravidla dokazují, že při popisu takových konstrukcí je nezbytné vedle syntakticko-strukturních kritérií zohlednit rovněž (v tomto případě dokonce prvořadě) kritéria sémantická.⁶⁴

2.3. *Es* v kontrastivně zaměřených člancích

Z nepřeberného množství kontrastivně orientovaných článků vybíráme pouze ty, které nějakým způsobem přispěly ke vzniku této studie.

2.3.1. Lisbeth Falster Jakobsen, Jørgen Olsen (1980)

Článek je užitečný zejména z hlediska metodologie kontrastivního výzkumu jazyků, jež je zde demonstrována na kontrastivním popisu německého *es* a dánského *det/der*.⁶⁵

---

⁶³ Henschel 2003: nestránkováno. Uveřejněno na http://www.linguistik-online.com/13_01/henschel.html (14.2.2011)

⁶⁴ Srov. Henschel 2003: nestránkováno. http://www.linguistik-online.com/13_01/henschel.html (14.2.2011)

2.3.2. John Ole Askedal (1985, 1999)

Oba články se zabývají kontrastivním popisem německého *es* a norského *det*.

Zdůrazněny jsou zejména obecnější typologické rozdíly:

- Norština je jazykem s vyšší potřebou vyjádření subjektu než němčina, bezpodmítné konstrukce se v ní prakticky nevyskytují. Pojem subjekt zahrnuje i formální subjekt, konstrukce s formálním subjektem mají vyšší frekvenci než v němčině.
- „Syntaktický subjekt“ je v němčině definován jako *es* v nominativu, jež nekongruje s dalším nominativem téže věty. „Syntaktický subjekt v norštině je topologicky definován jako první jmenný prvek stojící po určitém slovesu ve větě. Všechny věty s určitým slovesem musí tento prvek obsahovat.⁶⁶

S časovým odstupem se autor k problematice vrací a precizuje své závěry na základě generativistické teorie typologie jazyků, teorie konfiguracionality.

V rámci tohoto konceptu se dělí jazyky na základě gramatických kritérií na nekonfiguracionální a konfiguracionální:

- „volný“ X „pevný“ slovosled
- bohatý X chybějící/„marginální“ deklinační systém
- diskontinuita X kontinuita složek
- žádné X možné pohyby nominálních frází, zejména překračování hranic věty (extrakce z věty)
- neexistence X existence expletivních prvků
- možná X nepřipustná elize zájmen („(non)Pro-Drop“)

Odlíšné užití nereferenčního norského *det* a německého *es* je odůvodněno odlišnou měrou konfiguracionality v těchto jazycích. Norština je jazykem silně konfiguracionálním.

---

⁶⁵ Falster Jakobsen/ Olsen 1980: 92-180.

⁶⁶ Srov Askedal 1985: 107-136.

Askedal uvádí následující konfigurační hierarchii jazyků:
norština>švédština>islandština>němčina.⁶⁷

Na základě této teorie můžeme pravděpodobně zdůvodnit nepřítomnost nereferenčních protějšků *es* v češtině.

2.4. *Es* v gramatikách

Je zcela nemožné prezentovat popisy konstrukcí s *es* ve všech gramatikách. S ohledem na cíl studie se omezíme pouze na nejpoužívanější gramatiky dostupné cílové skupině potenciálních čtenářů.

2.4.1. DUDEN (1984)

V této gramatice chybí kompaktní kapitola pojednávající o *es* jako fenoménu, informace jsou rozptýleny v kapitolách o neosobních slovesech, o *es* předjímajícím větný člen⁶⁸, o kongruenci atd.⁶⁹

2.4.2. DUDEN (2005)

Systematizování problematiky konstrukcí s *es* najdeme v kapitole „2.2.5 Expletive Nominalphrasen“⁷⁰. *Es* ve všech funkcích je označeno jako expletivum a zájmeno současně.

Jsou vymezeny jeho čtyři základní funkce:

- zástupce nominální fráze (skutečně zájmeno): *Vor der Tür sitzt ein Kätzchen. Miaut es immer noch?*
- pseudoaktant (zde je míněno *es* ve funkci formálního subjektu nebo objektu): *Es zog durch den Spalt. Mir geht es gut.*

---

⁶⁷ Srov. Askedal 1999: 33-62.

⁶⁸ Paralelně je zde užito několika termínů: „*präluzierendes, erzählungseinleitendes Wort, Vorläufer, Platzhalter*“.

⁶⁹ Srov. Drosdowski (ed.): DUDEN 1984.

⁷⁰ Srov. Kunkel-Razum/ Münzberg (eds.): DUDEN 2005: 830-832.

- korelát (element odkazující na následující vedlejší větu – korelát): *Es kommt mir seltsam vor, dass Anna so lange wegbleibt*. Podrobnější pojednání o fakultativních a obligatorních korelátech zahrnuje paragraf 1706.
- „Platzhalter“ (element obsazující první pozici ve větě – „platzhalter“: *Es erschienen nur etwa dreißig Zuschauer*.

Klasifikace funkcí *es* je v této gramatice totožná s klasifikací naší studie.

2.4.3. Gerhard Helbig, Joachim Buscha (1990)⁷¹

Kromě četných poznámek o užití *es* v příslušných kapitolách věnuje tato gramatika *es* samostatnou kapitolu, poněkud nepřesně nazvanou „Pronomen *es*“⁷².

Es je klasifikováno podle syntaktických funkcí:

1. zájmeno („Prowort“),
2. korelát/“Platzhalter“⁷³ („Korrelat/Platzhalter“),
3. formální subjekt a objekt („formales Subjekt und Objekt“).

Tato tři *es* jsou vymezena pomocí dvou distinktivních rysů – nahraditelnost, eliminovatelnost:

„Übersicht:

<i>Funktion</i>	<i>Ersetzbarkeit</i>	<i>Weglassbarkeit</i>
1.	+	-
2.	-	+
3.	-	- ⁷⁴

2.4.4. Ulrich Engel (1988)

Tato gramatika zmiňuje *es* jako fakultativní součást sloves *grauen*, *schaudern*, *schwindeln* aj.⁷⁵, jako obligatorní součást sloves *hageln*, *regnen*, *schneien* aj.⁷⁶, jako

⁷¹ Kniha byla poprvé vydána v roce 1970.

⁷² Srov. Helbig/Buscha 1990: 393-400.

⁷³ Zde splývají dvě rozličné funkce v jednu kategorii.

⁷⁴ Helbig/Buscha 1990: 393.

⁷⁵ Srov. Engel 1988: 190.

⁷⁶ Srov. Engel 1988: 201.

tzv. expletivní *es* na začátku věty, např.: *Es muss noch ein Zug kommen*⁷⁷, a jako korelát k podmětným větám a větám zastupujícím akuzativní doplnění sloves.⁷⁸ Vymezuje určité skupiny sloves, u nichž je korelát obligatorní, fakultativní nebo zcela vyloučen. I když si tyto skupiny nekladou nárok na úplnost (u seznamů je uvedeno „unter anderen“) a není zřejmé, jakým způsobem k nim autor dospěl, představují výzvu k hlubšímu zkoumání a ověření, jakož i k prozkoumání českých protějšků.

2.4.5. Peter Eisenberg (1989)

Gramatika poukazuje na specifičnost *es* oproti ostatním osobním zájmenům, rozlišuje deiktické a sémanticky prázdné *es*. Oproti pojetí Engelovu⁷⁹, příp. Götzovu⁸⁰ označuje *es* v roli formálního subjektu či objektu za obligatorní doplnění slovesa. Korelát *es* nepovažuje logicky za expletivum, neboť má forickou funkci, spolu s extraponovanou *dass*-větou nebo infinitivní konstrukcí vytváří subjekt či objekt řídící věty. K obligatornosti či fakultativnosti korelátu *es* uvádí doslova: „Schwer zu entscheiden ist, unter welchen Umständen *es* obligatorisch ist, wenn es nicht am Satzanfang steht.“⁸¹ Zajímavá je domněnka, že fakultativní korelát *es* má rematizační funkci, ve větách s *es* je zdůrazněn predikát řídící věty, pokud v řídící větě *es* chybí, leží důraz na vedlejší větě: např. *Heute zeigt (es) sich, dass das ein Fehler war.*⁸²

Ve srovnání s jinými gramatikami vynikají pasáže o *es* systematickosti, srozumitelnosti, užitečné jsou přesahy do různých deskriptivních konceptů (např. do složkové či generativní gramatiky) tam, kde mohou vnést větší vhléd do dané problematiky. V kapitole o pasivu je zdůrazněn rozdíl mezi tzv. neosobním pasivem, např. *Es wird gewartet.* a kataforickým *es* v pasivních větách se subjektem, např. *Es wird niemand bevorzugt.*⁸³

---

⁷⁷ Srov. Engel 1988: 309.

⁷⁸ Srov. Engel 1988: 252-259.

⁷⁹ Srov. Engel 1988: 201.

⁸⁰ Srov. Götze 1992: 368.

⁸¹ Eisenberg 1989: 196.

⁸² Srov. Eisenberg 1989: 196.

⁸³ Srov. Eisenberg 1989: 137-145.

2.4.6. Dora Schulz, Heinz Griesbach (1992)

Kapitulu o osobních zájmenech stručně, výstižně a přehledně uzavírá podkapitola o „neosobním zájmenu *es*“. Paradoxně zahrnuje všechny kategorie nezájmeného *es*.⁸⁴ V několika dalších kapitolách jsou jednotlivé typy *es* popsány podrobněji.

V kapitole o infinitivních konstrukcích je zřejmý pokus o vymezení skupin sloves, jejichž objektová pozice je v řídicí větě obsazena korelátem *es*. Zde narážíme na překvapivou informaci, že u slovesa *lieben* může korelát odkazující na doplnění tohoto slovesa chybět: *Meine Eltern lieben (es), am Wochenende an einen See zu fahren*.⁸⁵ Slovesa *lieben, hassen, gern haben*, bývají přitom v některých zdrojích⁸⁶ uváděna jako slovesa s povinným korelátem.

2.4.7. Gisela Zifonun (1997)

Gramatika si opakovaně klade otázku, kdy má *es* povahu komplemetu, kdy je a kdy není „pravým subjektem“⁸⁷.

V přehledu funkcí *es* rozlišuje forická a neforická *es* (phorisch x nicht-phorisch).

Forická *es* referují k nominální frázi nebo k větě.

Mezi neforická *es* řadí expletivum *es* („Platzhalter“, poziční *es*), korelát a „pevné *es*“ (fixes *es*, formální subjekt a objekt). Toto členění zčásti koresponduje s naší studií.

V otázce obligatornosti a fakultativnosti korelátu *es* se odvolává na studie Ulvestad/Bergenholtz 1979 a 1983 (viz výše). Připomíná, že i u skupin sloves s údajně vyloučeným korelátem lze nalézt doklady, v nichž korelát figuruje (např. *befehlen, befürchten...*), a naopak lze nalézt doklady nepřítomnosti korelátu v dokladech se slovesy s údajně povinným korelátem: *Wie kann man verantworten, hier ein neues Kraftwerk zu errichten!*⁸⁸

⁸⁴ Srov. Griesbach/ Schulz 1992: 156-158.

⁸⁵ Srov. Griesbach/Schulz 1992: 76.

⁸⁶ Srov. Engel 1988: 252-259, Zielinski 1991: 21-22.

⁸⁷ Zifonun et al. 1997: 1074, 1082.

⁸⁸ Srov. Zifonun et al. 1997: 1475 – 1483.

2.4.8. Angelika Wöllstein-Leisten, Axel Heilmann, Peter Stepan, Sten Vikner (1997)

Kniha není běžnou gramatikou, nýbrž úvodem do syntaktické analýzy.

Popisuje a vymezuje jednoduchým a přehledným způsobem funkce *es*, což bylo důvodem pro zařazení následující tabulky mezi gramatiky. Tabulku je možné využít ve výuce němčiny.

Typen von <i>es</i>	Ersetzt NP/VP	Vereinbar mit finitum im Pl.	Kann im Mittelfeld auftreten	Bezieht sich auf Nebensatz
1. Pronomen	+	-	+	-
2. Platzhalter	-	+	-	-
3. Korrelat	-	-	+	+
4. Formales Subjekt	-	-	+	-

89

2.4.9. František Štícha (2003)

Rozsáhlá česko-německá srovnávací gramatika zahrnuje řadu postřehů k německým konstrukcím s *es* a jejich českým protějškům, např. k aktuálnímu členění výpovědi, k nečleněným predikátům, k nečleněným predikátům se sponou, ke korelativům atd.

Široce pojatá a obsažná gramatika sleduje pochopitelně jiný cíl než naše úzce zaměřená publikace, proto je obtížné si z dílčích poznámek učinit komplexní obraz sledované problematiky. Lze jen obdivovat záběr gramatiky, nepřeborné kvantum oblastí, kterým se do větší či menší hloubky věnuje, jakož i ocenit autentický dokladový materiál (český i německý), jenž všechny popisované jevy dokumentuje.⁹⁰

⁸⁹ Srov. Wöllstein-Leisten/ Heilmann/ Stepan/ Vikner 1997.

⁹⁰ Srov. Štícha 2003.

2.4.10. Jaromír Povejšil (1992)

*Mluvnice současné němčiny*⁹¹ se prezentuje již v úvodu jako mluvnice srovnávací (s češtinou). Bohužel právě v pasážích o konstrukcích s *es* (součást podkapitoly o osobních zájmenech) přichází srovnávací dimenze poněkud zkrátka. Zdá se, že poznámky o jednotlivých typech konstrukcí s *es* jsou uspořádány nahodile, konstrukce s pronominálním *es* se prolínají s konstrukcemi s expletivy. Pojem „formální subjekt“ je užíván pro označení *es* u neosobních sloves i *es* v roli korelátu: *Es macht mir Spaß, Auto zu fahren*. Nadřazený pojem pro všechny koreláty je zde „*anticipační es*“. Celkově vyznívá pojednání o konstrukcích s *es* chaoticky a bez důsledného srovnání s češtinou je jeho efekt sporný.⁹²

2.5. *Es* ve slovnících

Jaké informace o *es* a jeho funkcích získáme z běžných slovníků? Přispějí tyto informace k pochopení významů jednotlivých typů *es*-konstrukcí?

Začátečníci zpravidla sáhnou po dvojjazyčném kapesním nebo elektronickém slovníčku, pokročilejší zřejmě po překladovém slovníku. Pro srovnání uvádíme dva lexikografické reprezentanty, oblíbený elektronický slovník firmy **Lingea**⁹³, jehož starší verze jsou zdarma přístupné na internetu, a poněkud zastaralý, nicméně jediný renomovaný překladový slovník **Siebenschein**⁹⁴.

Srovnání přináší překvapivé zjištění.

Heslo *es* u slovníku **Lingea** je přehledně strukturováno a nabízí jako bonus i zvukovou podobu slova. Ze všech funkcí *es* uvádí pouze dvě – *es* jako zájmeno a formální subjekt, vykazuje nepřesnosti:

„*es* – Pron (možno vyvolat zvukový záznam)

1. **ono** (nepřekládá se)
  - Užívá se místo podstatného jména středního rodu označujícího osobu nebo věc, která je již známa.

⁹¹ Kniha byla poprvé vydána v roce 1987.

⁹² Srov. Povejšil 1992: 157-161.

⁹³ <http://slovníky.lingea.cz/>, přístup 12.3.2009.

⁹⁴ Siebenschein et al. 1970.

Wo ist das Kind? - Es spielt im Garten. Kde je to dítě? – Hraje si na zahradě.

2. Užívá se jako formální podmět u sloves týkajících se počasí.

Es regnet. Prší

*Es ist ein Uhr. Je jedna hodina.*⁹⁵

3. Užívá se jako formální podmět neosobních sloves.

Es geht ihr gut. Daří se jí dobře.

*Ich habe es eilig*⁹⁶. *Mám naspěch. Spěchám.*“⁹⁷

Siebenschein uvádí následující:

„*es* nahrazuje podstatné jméno a nepřekládá se: *es ist gut, je dobře; es gibt Menschen, die..., jsou lidé, kteří; Sind Sie es? Jste to Vy?; es klopft an der Tür, někdo klepá; es ist kalt, je zima; es war einmal ein König, byl jednou jeden král; ich bin es satt, mám toho dost, mám toho po krk*“⁹⁸

Úvodní charakteristika je velmi nepřesná a zčásti nepravdivá, což paradoxně dokazují následující příklady. Heslo není vůbec strukturováno.

Bohužel musíme konstatovat, že je zpracování hesla *es* v obou slovnících neuspokojivé a nedostatečné. U prvního slovníku jsme obdobný výsledek očekávali, u druhého je takové zjištění alarmující.

Pokročilejší studenti němčiny a rodilí mluvčí použijí pravděpodobně německé jednojazyčné výkladové slovníky. Těmi nejpoužívanějšími jsou (alespoň u nás)

DUDEN Universalwörterbuch⁹⁹ a **Wahrig**¹⁰⁰.

---

⁹⁵ nejen počasí

⁹⁶ zde formální objekt

⁹⁷ <http://slovníky.lingea.cz/>, přístup 12.3.2009.

⁹⁸ Siebenschein et al. 1970: 436.

⁹⁹ Drosdowski (ed.) 1989.

¹⁰⁰ Wahrig 1994.

Heslo *es* je ve slovníku **DUDEN Universalwörterbuch** přehledně strukturováno a postihuje v podstatě všechny funkce *es*, ačkoliv uvnitř jednotlivých kategorií zjevně figurují heterogenní *es*. Sporné je rovněž označení *es* v oddílu 3. jako subjekt aj. K jednotlivým subkategoriím *es* v následujícím shrnutí hesla připojujeme v závorkách pojmy, jichž užívá tato studie:

1. označuje něco známého, o čem je, příp. má být řeč – *Wie ist das Buch? Es ist gut.; Ich höre jemand singen, es sind wohl Soldaten.* (zájmeno)
2.
  - a. vztahuje se k přísudku nebo k celému významu věty/vedlejší věty – *er bat mich darum, und ich tat es auch* (zájmeno)
  - b. předjímá podmět, jenž je posunut do následujících částí – *es war einmal ein König* (poziční *es*); *ich lehne es ab, alles nochmal zu sagen* (korelát)
  - c. vztahuje se k nějakému konkrétnímu – *wir haben es geschafft* (zájmeno)
3. je podmětem v neosobních výrazech
  - a. u sloves označujících jevy počasí („Witterungsverben“) – *es regnet* (formální subjekt)
  - b. u neosobního vyjádření děje – *es brennt* (formální subjekt)
  - c. u pasivní nebo reflexivní konstrukce – *es wurde gelacht* (poziční *es*), *hier wohnt es sich gut* (formální subjekt)
  - d. u vět označujících stavy – *es ist Nacht* (formální subjekt)
4. je formálním objektem – *er hat es gut* (formální objekt)¹⁰¹

Orientace v hesle slovníku **Wahrig** je poměrně komplikovaná, zejména proto, že je popis jednotlivých *es* oddělen od příkladů. Vágní popisy se omezují převážně na formy struktur, které jsou nahrazovány *es*, např.: za jednotlivé slovo, jako subjekt aj. Jednotlivá *es* jsou rozčleněna na „osobní“ a „neosobní“, přičemž u tzv. „osobních“ nalzáme příklady *er wird es gut bei ihr haben, ich bin es müde* aj.

---

¹⁰¹ Srov. Drosdowski (ed.) 1989:463.

Celá struktura hesla stejně jako jeho jednotlivé části jsou natolik chaotické a zčásti i věcně chybné, že si klademe otázku, co takto koncipované heslo může uživateli přinést. Výsledek analýzy tohoto hesla přináší nečekané zklamání.¹⁰²

Z analyzovaných slovníků hodnotíme jednoznačně nejlépe heslo *es* ve slovníku **DUDEN Universalwörterbuch**. K identickým výsledkům dospěly analýzy rozličných hesel těchto slovníků v mnoha diplomových a bakalářských pracích na PdF MU.¹⁰³

V přímém kontrastu s mnohými kvalitativně neuspokojivými slovníky stojí neuvěřitelné dílo minulosti, **Deutsches Wörterbuch Jacoba a Wilhelma Grimmů**¹⁰⁴, kde heslo *es* zaujímá celých 35 sloupců hutného textu včetně rozsáhlých pojednání o historii tohoto slova.

Jako malou ukázkou uvádíme kousek odstavce o impersonáliích:

„Die hauptarten dieser impersonalien sind folgende,

1) *sie drücken das geisterhafte, gespenstige, unsichtbare, ungeheuere aus, wobei fast immer eine räumliche beziehung stattfindet oder leicht hinzuzudenken ist: es geht hier des nachts um, es wandert um, es geht irre im haus, es spukt, es wabert, wafelt; dort in der ecke ists nicht geheuer; bair. es weizt, da weizts. SCHM. 4, 206; es ruht nicht, kommt auf dem saal gar nicht zur ruhe; in der kammer lässtz noch heut niemand ruhen. BANGE thür. chron. 276; die Barettoalpen in einem isolierten thal der Varenaalpen, eine kleine, helle und trockne höle, ist zu rufe gekommen, weil sie wie manche ähnliche stets wie ausgeblasen ist und nichts verunreinigendes, wie laub und moos, darin liegen bleibt. 'es lässt nichts darin', sagen die hirten. TSCHUDI alpenwelt 239; es leidet in dem und dem orte kein weisz vied, es druckt es stracks, dasz es morgens früh ganz breit gedruckt dort liegt. rockenphil. 5, 3 (wo nur die beiden ersten es, nicht die beiden letzten hergehören); drauszen giengs thür auf thür zu mit grätzlichem gepolter und nun kams auch ans schlafgemach. es*

---

¹⁰² Srov. Wahrig 1994: 438.

¹⁰³ Práce zahrnující zmiňované analýzy pojednávají o jednotlivých partikulích, spojeních s konkrétními předložkami, vedlejších větách s konkrétními spojkami aj. a jsou uloženy v Informačním systému Masarykovy univerzity.

¹⁰⁴ Grimm J. a W. 1862.

drehte rasch am schlosz, versuchte viele schlüssel, bis es den rechten fand.
MUSÄUS *volksm.* 4, 60; heunt hats wieder im hause die thüren auf und zu
geworfen, die öfen eingeschmissen; es hat sich schon zwei nächte angemeldet; es
pocht, klopft (*in der wand, ein unheimliches geschöpf*). *mhd. von der gespenstigen
Berhte:...*¹⁰⁵

---

¹⁰⁵ Grimm, J. a W. 1862, díl 3., odstavec 1107.

3. *ES* v historickém vývoji

3.1. Původ

Původ *es* musíme hledat již v „předněmeckém“ období. Nápadné jsou hláskové shody staroindického *idám* s latinským *id/is*, gótským *ita*, starohornoněmeckým *iz*, *ëz*, středohornoněmeckým *e3*, anglosaským *hit*, anglickým *it*, nizozemským *hat*, západofříským *et* atd.¹⁰⁶

3.2. Historie

Nejstarší funkce tohoto slova byla pronominální, nejčastěji funkce pronominálního objektu. Pronominální subjekt byl v řečtině, latině, gótské a také později ve střední horní němčině vyjadřován jen zřídka, a to za účelem zdůraznění, neboť slovesné tvary signalizovaly jednoznačně kategorii osoby¹⁰⁷.

Expletivního užití (desémantizace) přibývá ve staré horní němčině jen zvolna. Zřídka se objevuje *iz* na začátku věty (u neosobních sloves s dativním či akuzativním objektem, u neosobního pasiva, v rematických větách nebo ve větách s neosobními slovesy bez aktantů): *I3 is giscríban...*, *I3 nahtet...*. Jednočlenné věty, běžné ještě v gótské, mizí, stále častěji se prosazuje postavení slovesa na druhém místě: gótsky *rinei* – starohornoněmecky (*I3*) *reganôt*.

Ve střední horní němčině přibývá výskyt expletivního *e3*, neboť první pozice ve větě již nemůže zůstat neobsazena. Jen občas chybí korelát *e3* v řídicích větách: *bezzet ist, daz wir ersterben*.

V nové horní němčině odpovídá stav víceméně současnému jazyku, až na některé odchylky, které lze považovat spíše za varianty: *Ist (es) warm draußen?*¹⁰⁸

---

¹⁰⁶ Srov. Pfeifer 1989.

¹⁰⁷ Srov. např. Grimm J. A W. 1862, Masařík 1989 nebo Große 1990.

¹⁰⁸ Srov. Lernerz 1985: 91-136.

4. Frekvence *es*

Es patří bezesporu k nejfrekventovanějším německým slovům. Ve frekvenčním slovníku Rosengrenové¹⁰⁹ zaujímá 20. místo a v Ortmannově slovníku¹¹⁰ 18. místo mezi všemi německými slovy. Méně frekventní jsou dokonce i slova *ein*, *eine*, *ich*, *auch* aj.

Vyspělé korpusové nástroje jsou schopny velmi snadno poskytnout frekvenční charakteristiky podle nejrůznějších kritérií.

Vyhledáváme-li podle slovního tvaru v celé německé části korpusu InterCorp, nacházíme *es* na 22. pozici (nejfrekventovanější je *der*, 21. pozici zaujímá *werden*, 23. pozici *sie*). 22. pozici si *es* drží i ve třech pro tento účel vytvořených subkorpusech, v textech Evropského parlamentu, ve všech beletristických textech InterCorpu i v malém korpusu textů Hermanna Hesseho.

Ve frekvenčním seznamu lemat v celé německé části korpusu InterCorp stojí *es* na 13. místě (na 1. místě najdeme *die*, na 12. *sich* a na 14. *mit*.).

Korpusová data staršího česko-německého paralelního korpusu ČNPK vykazují srovnatelnou četnost *es* a *ist*.

Korpusový manažer Bonito umožňuje graficky znázornit zastoupení hledaného prvku v korpusu. Na následujícím diagramu vidíme zřetelně¹¹¹, že *es* je zastoupeno ve všech textech. Zastoupení však není zcela rovnoměrné. Nejvyšších hodnot dosahují beletristické texty, konkrétně Kafkovy romány „*Das Schloss*“ a „*Der Prozess*“ a Neumanovy „*Die Kinder von Wien*“, nejnižší zastoupení vykazují odborné texty (právnícké, technické aj.), publicistika leží uprostřed, což není zcela v souladu s výsledky vyhledávání v novějším InterCorpu.¹¹²

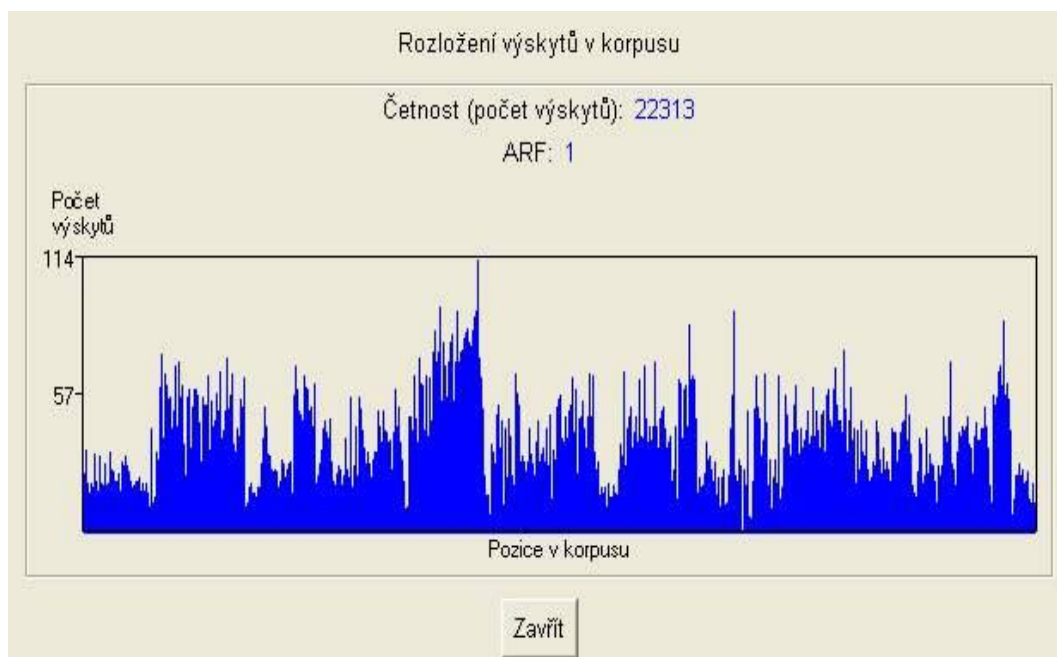
¹⁰⁹ Srov. Rosengren 1972.

¹¹⁰ Srov. Ortmann 1975.

¹¹¹ dle očekávání

¹¹² Bylo by zajímavé prozkoumat, zda lze z tohoto zastoupení usuzovat na míru exaktnosti textu.

Zastoupení *es* v ČNPK:

5. Kookurenční analýza *es*

Pojem kookurenční (někdy též kolokační) analýza¹¹³ označuje rozličné matematicko-statistické metody analýzy korpusového materiálu. Analýza vyhodnocuje, jaká je pravděpodobnost souvýskytu určitého slova, sousloví, příp. tvaru slova s jinými slovy. Cílená interpretace výsledků analýzy (rozkrytí souvislostí z určitého úhlu pohledu) může být nápomocná lingvistům, lexikografům, překladatelům, žurnalistům, sociologům, informatikům a dalším profesím.

Germanistům je známá metoda kookurenční analýzy, koncipovaná C. Belicou v letech 1995-1996. Tato kookurenční analýza je přístupná lingvistům a ostatním zájemcům z celého světa, kteří pracují s celosvětově největším elektronickým souborem německých textů DEREKO (das Deutsche Referenzkorpus)¹¹⁴¹¹⁵ prostřednictvím systému Cosmas.

¹¹³ Srov. Perkuhn/ Belica 2004.

¹¹⁴ Tento korpus je znám i jako tzv. Mannheimský korpus, neboť byl sestaven a je provozován neuniverzitní institucí zabývající se výzkumem a dokumentací současné němčiny Institut für Deutsche Sprache (IDS) v německém Mannheimu.

¹¹⁵ Srov. Perkuhn/ Belica 2004.

Z tohoto zdroje pochází též nepatrná ukázka provedené kookurenční analýzy es:

13407 75	1	1	gibt Karten Vorverkauf Informationen	100% Karten gibt es ... Vorverkauf Informationen
	12	11	gibt Karten Vorverkauf Tel	45% Karten gibt es im Vorverkauf unter Tel
	17	5	gibt Karten Vorverkauf RZ-Shop	60% Karten im Vorverkauf gibt es im RZ-Shop
	18	1	gibt Karten Vorverkauf Tageskasse	100% Tageskasse gibt es Karten ... Vorverkauf
	21	3	gibt Karten Vorverkauf Theaterkasse	100% Karten gibt es im Vorverkauf an der Theaterkasse
	604	583	gibt Karten Vorverkauf	76% Karten [...] gibt es im Vorverkauf bei der
	605	1	gibt Karten Informationen Abendkasse	100% Karten ... gibt es ... Abendkasse Informationen
	621	16	gibt Karten Informationen	56% Informationen und Karten gibt es unter der
	623	2	gibt Karten Tel RZ-Shop	100% Karten gibt es ... im RZ-Shop [...] Tel
	624	1	gibt Karten Tel Theaterkasse	100% Karten gibt es ... Theaterkasse ... Tel
	625	1	gibt Karten Tel Tickets	100% Karten gibt es ... Tickets Tel
	706	81	gibt Karten Tel	92% Karten [...] gibt es ... unter ... Tel
	707	1	gibt Karten Vorverkaufsstellen Tickets	100% Tickets ... gibt es ... Vorverkaufsstellen ... Karten
	784	77	gibt Karten Vorverkaufsstellen	98% Karten [...] gibt es an bei allen den bekannten Vorverkaufsstellen
	978	194	gibt Karten Abendkasse	90% Karten [...] gibt es an der

				Abendkasse
	100 1	23	gibt Karten RZ-Shops	100% Karten [...] gibt es in den allen RZ-Shops im
	102 6	25	gibt Karten RZ-Shop	100% Karten [...] gibt es im RZ-Shop
	102 7	1	gibt Karten Tageskasse Tickets	100% Karten ... gibt es Tickets ... Tageskasse
	105 7	30	gibt Karten Tageskasse	96% Karten [...] gibt es an der Tageskasse
	106 9	12	gibt Karten Theaterkasse	100% Karten [für ...] gibt es an der Theaterkasse im Rathaus
	107 0	1	gibt Karten Tickets	100% Karten gibt es ... Tickets
	280 9	173 9	gibt Karten	75% Karten [...] gibt es bei ...
	281 0	1	gibt Vorverkauf Tel	100% gibt es ... Vorverkauf ... Tel
	281 2	2	gibt Vorverkauf Eintrittskarten RZ-Shop	100% Eintrittskarten gibt es im Vorverkauf ... RZ-Shop
	285 8	46	gibt Vorverkauf Eintrittskarten	84% Eintrittskarten [...] gibt es im Vorverkauf bei ...
	285 9	1	gibt Vorverkauf Vorverkaufsstellen	100% Vorverkauf ... gibt es ... Vorverkaufsstellen
	286 0	1	gibt Vorverkauf Abendkasse	100% gibt es ... Vorverkauf ... Abendkasse
	286 1	1	gibt Vorverkauf RZ- Shops Tickets	100% Tickets gibt es ... Vorverkauf ... RZ-Shops
	286 3	2	gibt Vorverkauf RZ- Shop	100% Vorverkauf [...] gibt es im RZ-Shop
	287	15	gibt Vorverkauf Tickets	53% Tickets gibt es im Vorverkauf

	8			
	301 2	134	gibt Vorverkauf	79% gibt es im Vorverkauf bei der
	303 2	20	gibt Informationen Tel Nähere	100% Nähere Informationen [...] gibt es unter Tel
	317 1	139	gibt Informationen Tel	97% Weitere Informationen [...] gibt es bei unter ... Tel
	317 3	2	gibt Informationen Kuchen Kaffee	100% Kaffee [...] Kuchen [...] gibt es [...] Informationen
	317 4	1	gibt Informationen Nähere Anmeldeformulare	100% Nähere Informationen ... Anmeldeformulare gibt es
	347 8	304	gibt Informationen Nähere	100% Nähere [...] Informationen [...] gibt es bei unter der
	347 9	1	gibt Informationen Eintrittskarten	100% Informationen ... Eintrittskarten gibt es
	348 9	10	gibt Informationen Anmeldeformulare	60% Weitere Informationen und Anmeldeformulare gibt es bei der
	349 0	1	gibt Informationen Tageskasse	100% Informationen ... gibt es ... Tageskasse

116

Celková kookurenční analýza jednoho milionu náhodně vybraných *es* by si vyžádala 65 stran textu. Ale i z této ukázky je zjevné, že zcela nejčastější souvýskyt *es* je se slovesem *geben* v existenční vazbě *es gibt*. Vzhledem k tomu, že je korpus sestaven převážně z publicistických textů, je nápadně častý souvýskyt *es gibt* se substantivy *Karten*, *Vorverkauf*, *Informationen* atd. Takto bychom mohli pokračovat, např. sledovat četnost tvarů *geben* ve spojení s *es* (méně frekventní je *gab*, *gebe* (typické pro publicistiku), *gäbe* atd.). Enormně frekventní je souvýskyt *es geht*, *heißt*, *hieß*, *ging*, *gelang*, *kam zu*, *ist wichtig*, *wäre*, *ich finde richtig* atd.

¹¹⁶ Malá ukázka nejčastějších kookurenčí *es*: <http://corpora.ids-mannheim.de/ccdb/> [10.3.2012].

Tyto informace mohou velmi účelně využít lexikografové, v naší studii budeme zkoumat korespondenci výsledků kookurenční analýzy se statistickými údaji získanými běžnou analýzou (paralelních) korpusových dat.¹¹⁷

5.1. Kolokace v korpusu InterCorp

Pro zajímavost uvádíme seznam dvaceti nejčastějších bezprostředně sousedících slov (vlevo a vpravo) v dokladech s *es* v korpusu InterCorp. Bylo vyhledáno 5 283 různých „sousedů“.

Počet pozic, ve kterých se kolokační partneři vyskytují, lze nastavit.

	<u>Frekvence</u>	<u>T-score</u>	<u>MI</u>
1. <u>p/n</u> ist	55674	226.722	4.676
2. <u>p/n</u> gibt	18357	134.172	6.686
3. <u>p/n</u> war	22192	142.940	4.627
4. <u>p/n</u> dass	17384	120.269	3.509
5. <u>p/n</u> .	67523	211.279	2.419
6. <u>p/n</u> sich	14049	103.686	2.997
7. <u>p/n</u> gab	7312	84.504	6.410
8. <u>p/n</u> geht	6590	79.910	6.000
9. <u>p/n</u> wird	9698	87.779	3.202
10. <u>p/n</u> wenn	7537	80.737	3.836
11. <u>p/n</u> nicht	12409	92.101	2.529
12. <u>p/n</u> daß	7559	79.805	3.606
13. <u>p/n</u> sei	5769	74.117	5.369
14. <u>p/n</u> wäre	4930	68.353	5.237
15. <u>p/n</u> handelt	4600	67.053	6.460
16. <u>p/n</u> wie	6475	69.301	2.849

¹¹⁷ Nástrojů zjišťujících kookurenci se pochopitelně více, např. Collocate M. Barlowa z roku 2004 a mnoho dalších.

17.	p/n	aber	4840	62.087	3.217
18.	p/n	hat	4599	56.368	2.567
19.	p/n	auch	4624	54.041	2.284
20.	p/n	kann	3622	52.101	2.897

6. Funkce *es*

Spontánní odpovědi českých rodilých mluvčích zabývajících se němčinou na otázku „Co je to *es*?“ bývá nejčastěji „No přece zájmeno!“ I když je zájmenná funkce *es* historicky primární, nejsou tato *es* početně převažující.

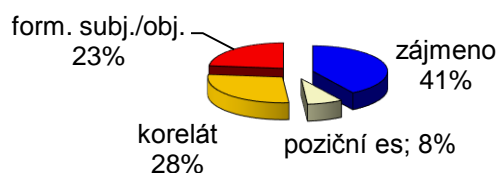
Odborné publikace¹¹⁸ uvádějí různá kritéria pro vymezení funkcí tohoto slova a více či méně „košaté“ klasifikace, cíli plánované studie zcela vyhovuje vžitá klasifikace, uvedená např. již v roce 1972 Buschou:

- zájmeno (Pronomen/Prowort) – referenční, většinou anaforické, obligatorní *es*: *Es (=das Kind) spielt.*
- poziční *es* (syntaktisches Subjekt/„Platzhalter“): *Es wird getanzt. Es kamen viele Leute.*
- korelát (Korrelat): *Es freut mich, Sie kennen zu lernen.*
- formální subjekt či objekt (formales Subjekt/ Scheinsubjekt, formales Objekt/Scheinobjekt): *Es regnet. Ich habe es eilig.*¹¹⁹

Analýza 1 000 náhodně vybraných dokladů *es* z ČNPK poskytla představu o zastoupení jednotlivých kategorií v jazyce. Překvapením byla převaha nezájmenných *es* (59%) oproti „klasickému“ zájmenu (41 %).

¹¹⁸ Např. Pütz 1975, Kemme 1979, Marx-Moyse 1983, Helbig, Buscha, 1989 a další.

¹¹⁹ Srov. Buscha 1972: 99-103.

6.1. Vymezení kategorií prostřednictvím distinktivních rysů

Podchyčením charakteristických vlastností (distinktivních rysů) je možné jednotlivé kategorie jednoznačně vymežit.

Lze se domnívat, že k jednoznačnému rozlišení kategorií *es* postačí tři distinktivní rysy:

6.1.1. SUBST = nahraditelnost jiným slovem

- Substitute jiným výrazem přichází v úvahu pouze u *es* ve funkci zájmena:

K. wehrte sich gegen das Wohlgefühl, aber es bestand.

*K. wehrte sich gegen das Wohlgefühl, aber **das Wohlgefühl/das Gefühl** bestand.*

K. se tomu příjemnému pocitu bránil, avšak pocit zůstal.

U identifikačních konstrukcí je možná substitute ukazovacím zájmenem *das*:

Dann hat er ihn, es ist aber kein Perser, es ist ein Inder.

*Dann hat er ihn, **das/der Mann** ist aber kein Perser, **das/er/Abi** ist ein Inder.*

*Pak ho najde, ale není **to** Peršan, je **to** Ind.*

- Poziční *es*, korelát ani formální subjekt či objekt není možné nahradit žádným jiným slovem, ani zájmenem *das*¹²⁰:

¹²⁰ Nahraditelnost zájmenem *das* je mj. jedním z distribučních kritérií (distinktivních rysů) v Pützově rozsáhlé monografii. Srov. Pütz 1975: 133-136.

- poziční *es*:

Es wird getanzt.

Tančí se.

*Das wird getanzt.

Es kamen viele Leute.

Přišlo mnoho lidí.

*Das kamen viele Leute.

- korelát:

Es freut mich, Sie kennen zu lernen.

*Das freut mich, Sie kennen zu lernen.

Těší mě, že Vás poznávám.

- formální subjekt a objekt:

Es regnet.

Prší.

*Das regnet.

Ich habe es eilig.

Mám naspěch.

*Ich habe das eilig.

6.1.2. ELIM = eliminace permutací

- Zájmené *es* je v každé pozici obligatorní:

K. wehrte sich gegen das Wohlgefühl, aber es bestand.

K. se tomu příjemnému pocitu bránil, avšak pocit zůstával.

*K. wehrte sich gegen das Wohlgefühl, aber bestand.

- Poziční *es* mizí při obsazení první pozice jiným větným členem:

Es wird getanzt.

Tančí se.

Heute wird getanzt.

Dnes se tančí.

*Heute wird es getanzt¹²¹.

Es kamen viele Leute.

Přišlo mnoho lidí.

Heute kamen viele Leute.

Dnes přišlo mnoho lidí.

*Heute kamen es viele Leute.

- Koreláty jsou na začátku věty obligatorní, mají stejnou funkci jako poziční *es*, umožňují určitému slovesu zaujmout druhou pozici ve větě.

V pozici za určitým slovesem, tázacím nebo uvozovacím slovem se některé koreláty vyskytují (téměř) obligatorně, některé fakultativně a některé mizí. Vliv na výskyt koreláty mají sloveso, struktura věty řídící, forma závislé konstrukce a další faktory¹²².

obligatorní:

Es ist angenehm, dass Peter kommt.

Heute ist es angenehm, dass Peter kommt.

(Dnes) je příjemné, že Peter přijde

*Heute ist angenehm, dass Peter kommt.

fakultativní:

Es ist bekannt, dass Peter kommt.

Heute ist es bekannt, dass Peter kommt.

Vi se (Dnes se ví), že Peter přijde

Heute ist bekannt, dass Peter kommt.

bez koreláty:

Es bleibt überhaupt fraglich, ob letzten Endes die Wissenschaft sich über ihr Wesen verständigen kann, ob sie selbst ein "wissenschaftliches Problem" darstellt.

---

¹²¹ Obvyklá chyba nerodilých mluvčích němčiny pramenící z nepochopení funkce pozičního *es*.

¹²² Srov. např. Latour 1981: 240 – 253.

Zůstává vůbec otázkou, zda se věda koneckonců může dorozumět o své vlastní podstatě, zda ona sama představuje „vědecký problém“.

*Jetzt bleibt es überhaupt fraglich, ob letzten Endes die Wissenschaft sich über ihr Wesen verständigen kann, ob sie selbst ein "wissenschaftliches Problem" darstellt.

- Formální subjekt ani objekt nelze v žádné pozici eliminovat:

Es regnet.

Prší.

*Regnet.

*Heute regnet.

Ich habe es eilig.

Mám naspěch.

*Ich habe eilig.

6.1.3. REF = reference, odkaz na předcházející nebo následující

- Zájmenná *es* jsou referenční (forická):

K. wehrte sich gegen das Wohlgefühl, aber es bestand. (anafora)

K. se tomu příjemnému pocitu bránil, avšak pocit zůstal.

"Ja", sagte der Gerichtsdienner, "es sind Angeklagte, alle, die Sie hier sehn, sind Angeklagte." (katafora)

"To jsou," řekl soudní sluha, "jsou to obžalovaní, všichni, co jich tu vidíte, jsou obžalovaní."

- Koreláty odkazují na obsah závislých konstrukcí, vedlejších vět nebo infinitivních konstrukcí, jsou tedy referenční:

Ich sehe es an den Hufspuren, dass das Pferd auf indianische Weise geschult ist.

Vidím na stopách kopyt, že kůň je cvičen indiánským způsobem.

Vielleicht gelingt es mir, sie euch zu erleichtern.

Snad se mi podaří vám trochu ulehčit.

- Poziční *es*, formální subjekty a objekty jsou nereferenční (dáno jejich povahou a funkcí).

Poziční *es* pouze vyplňuje první pozici ve větě.

Formální subjekty a objekty jsou pevnými součástmi konstrukcí.

Vymezení jednotlivých typů *es* můžeme tabelárně znázornit:

	SUBST	ELIM	REF
zájmeno	+	-	+
poziční <i>es</i>	-	+	-
korelát	-	+/-*	+
form. subjekt/obj.	-	-	-

* jen u některých typů korelátů

6.2. *ES* jako zájmeno

Pronominální *es* se vyskytují v 41% autentických dokladů. Předpokládaný podíl byl vyšší.

6.2.1. Charakteristické znaky

Es v pronominální funkci je

1. referenční

Es referuje k něčemu, co se vyskytuje v jazykovém či mimojazykovém kontextu. Toto „něco“ může být vyjádřeno/označeno rozličnými jazykovými prostředky, např.:

Das Theater besaß in der Zeit politische Bedeutung, es schuf ein geistiges Klima.
Divadlo mělo v té době politický význam, vytvářelo duchovní klima.

Ich kenne die Frauen, vielleicht ist sie in Sie verliebt, und Sie sind es nicht.
Já znám ženské, možná, že vás má ráda a vy ji rád nemáte.

2. většinou anaforické

Referent zpravidla předchází koreferenčnímu *es*.

Das Haus selbst ist nicht alt, es steht jedoch an einer denkwürdigen Stelle.
Dům sám není starý, stojí však na památném místě.

U identifikačních konstrukcí předchází *es* referentu:

"Ja", sagte der Gerichtsdienner, „es sind Angeklagte, alle, die Sie hier sehn, sind Angeklagte."

"To jsou," řekl soudní sluha, "jsou to obžalovaní, všichni, co jich tu vidíte, jsou obžalovaní."

Zde referuje *es* k osobám, jež jsou zmíněny i v předchozím kontextu:

„Wie gedemütigt die sein müssen.“ „Ja“, sagte der Gerichtsdienner, „es sind Angeklagte... (osoby, které spolu hovoří, komentují situaci, kterou vidí)

"Jak jsou ti lidé poníženi." "To jsou," řekl soudní sluha, "jsou to obžalovaní..."

3. obligatorní

Eliminace pronominálního *es* způsobuje negramatičnost, někdy i nesrozumitelnost textu:

Das Haus selbst ist nicht alt, es steht jedoch an einer denkwürdigen Stelle.

Dům sám není starý, stojí však na památném místě.

*Das Haus selbst ist nicht alt, steht jedoch an einer denkwürdigen Stelle.

6.2.2. Referenční oblasti *es*

V souladu s Greplovým a Karlíkovým pojetím¹²³ vymezujeme dvě základní referenční oblasti *es*.

6.2.2.1. Substance

Tyto substance mohou být označeny substantivy v následujících formách:

- Substantiva středního rodu v nominativu (podměty) nebo v akuzativu, jež mohou označovat konkréta i abstrakta.
  - Konkréta:

Das Theater besaß in der Zeit politische Bedeutung, es schuf ein geistiges Klima.

Divadlo mělo v té době politický význam, vytvářelo duchovní klima.

(Theater/divadlo)

Danach trennt sich das Bärenbaby, innerhalb von einer Woche beginnt es zu hören und zu sehen und es fesselt sich sehr fest an seine Mutter, die es weiter erzieht.

Poté se medvědí miminko oddělí, během jednoho týdne začne slyšet a vidět a citově se velmi pevně připoutá ke své matce, která ho dál vychovává.

(Bärenbaby/medvědí miminko)

Dann stellte sie sich an den Nachbartisch, hob das Glas zum Mund und trank es aus...

Postavila se ke stolu, s nímž jsme sousedili, dala sklenici k ústům a pila, aniž se posadila.

(Glas/sklenice)

---

¹²³ Srov. Grepl/ Karlík 1998: 225-232.

○ Abstrakta:

K. wehrte sich gegen das Wohlgefühl, aber es bestand.

K. se tomu příjemnému pocitu bránil, avšak pocit zůstával.

(Wohlgefühl/příjemný pocit)

Und ist das Leid nicht göttlicher Besitz, dass die es tragen, die gemordet haben?

Což není smutek Boží výsadou, že ti jej nosí, kteří vraždili?

(Leid/smutek)

Es se užívá vždy anaforicky (po označení referentu).

Akuzativní *es* nestojí nikdy na začátku věty.

- Substantiva všech rodů a obou čísel v konstrukcích *Es ist/sind*¹²⁴ + substantivum v nominativu

Konstrukce ***Es ist/sind*+substantivum v nominativu** (jmenná část verbonominálního predikátu, predikativum, přiřazovací doplnění) slouží k identifikaci nebo klasifikaci (přiřazení/zařazení do nějaké kategorie, kategorizaci) toho, co je v konstrukci označeno substantivem (tzv. identifikační konstrukce).

Zde může být *es* užito jak anaforicky tak kataforicky a nemusí kongruovat s predikátem v čísle.

Dann hat er ihn, es ist aber kein Perser, es ist ein Inder. (maskulinum, anaforické užití)

Pak ho najde, ale není to Peršan, je to Ind.

Dort traf er ein paar Leute, vielleicht waren es auch nur zwei, aber sie wirkten wie vier, oder es waren drei, aber sie wirkten wie fünf. (plurál, anaforické užití)

Tam se tehdy dostavila skupinka lidí, možná byli dva, ale působili nejmíň jako čtyři, nebo byli tři a působili jako pět.

---

¹²⁴ Kromě různých tvarů slovesa *sein* se v této konstrukci mohou vyskytnout i slovesa *bleiben* a *werden*.

"Ja", sagte der Gerichtsdienner, " *es sind Angeklagte, alle, die Sie hier sehen, sind Angeklagte.*" (plurál, kataforické užití)

"To jsou," řekl soudní sluha, " jsou **to** obžalovaní, všichni, co jich tu vidíte, jsou obžalovaní."

6.2.2.2. Situace¹²⁵

Tyto referenční oblasti označují:

- určité stavy, okolnosti nebo skutečnosti (něco, co se stalo, je; něco, co je nějaké), které mohou být reprezentovány různými konstrukcemi (hlavními či vedlejšími větami, infinitivními konstrukcemi, predikativními adjektivy aj.):

"Je ruhiger ich bin, desto besser ist es für den Ausgang", sagte K. müde. (=wenn ich möglichst ruhig bin/když jsem co nejklidnější)

"Čím klidnější jsem, tím lepší je to pro výsledek," řekl K. unaven.

Ich kenne die Frauen, vielleicht ist sie in Sie verliebt, und Sie sind es nicht. (=in sie verliebt/do vás zamilovaná)

Já znám ženské, možná, že vás má ráda a vy ji rád nemáte.

Ich mag im Allgemeinen nicht verlockend sein, für ihn bin ich es aber.

(=verlockend/svůdná)

Možná, že nejsem svůdná pro každého, ale pro něho jsem.

Du bist auch ein wenig abgemagert, jetzt merke ich es. (=dass du abgemagert bist/že jsi se spadl)

Také jsi se trochu spadl, teď to vidím.

Ja, er ist schuld, dass Lisbeth ihn liebt; er ist schuld, es nicht gewusst zu haben; er ist schuld, es nicht beachtet zu haben; er ist schuldig. (=dass sie ihn liebt/že ho miluje)

---

¹²⁵ Srov. Grepl/ Karlík 1998: 225-232.

Ano, je vinen, že ho Alžběta milovala; je vinen za to, že to nevěděl; je vinen, že na to nedbal; je vinen.

- určité procesy nebo děje, které mohou být vyjádřeny různými konstrukcemi:
Deshalb habe ich von Anfang an mit den Deutschen verhandelt und tue es weiter.
(=das Verhandeln mit den Deutschen/jednání s Němci)
Proto jsem zde s Němci hned od počátku jednal a stále jednám.

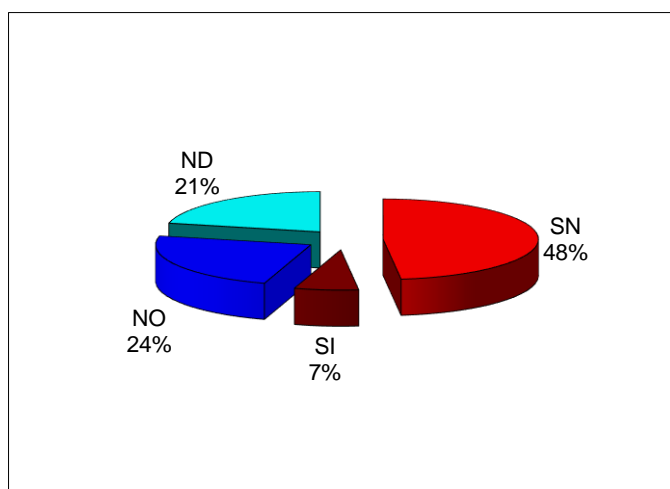
Wenn wir aber wirklich drohen, tun wir es schweren Herzens. (=das Drohen, die Drohung/hrození, hrozba)
Pokud však skutečně musíme hrozit, činíme tak s těžkým srdcem.

Sich ruhig verhalten, selbst wenn es einem noch so sehr gegen den Sinn geht! (=das ruhige Verhalten/klidné chování)
Chovat se klidně, i když je to člověku sebevíc proti myslí!

6.2.2.3. Frekvence referenčních oblastí

Pro zjištění frekvence referenčních oblastí bylo náhodným výběrem vytěženo 150 korpusových dokladů s pronominálním *es*.

Na diagramu vidíme zastoupením jednotlivých subkategorií ve zkoumaném materiálu:

Legenda:

Substance: SN – substantiva středního rodu, SI – substantiva v konstrukcích *Es ist* + subst.

Situace: NO - „nesubstantiva“ - okolnosti, ND - „nesubstantiva“ – děje/procesy

Z diagramu vyplývá, že substantivní označení referentů lehce převládají. Přesto je zastoupení situativních referentů vyšší, než jsme očekávali (45%).

6.2.3. České protějšky konstrukcí s pronominálním *es*

Jedním z našich cílů bylo najít souvislosti mezi německými referenčními oblastmi a případnými českými protějšky *es*. Proto využíváme materiál, který je již podle referenčních oblastí roztríděn a zkoumáme české paralely uvnitř čtyř vytvořených skupin.

6.2.3.1. Substance

označené:

- substantivy středního rodu

Všeobecně známou diskrepancí mezi češtinou a němčinou je skutečnost, že český subjekt může být (a také většinou je) nevyjádřen, pokud je z jazykového či mimojazykového kontextu znám. Z toho logicky vyplývá, že je nezbytné rozdělit paralelní doklady podle funkce *es*, tj. podle toho, zda ve větě označuje subjekt či akuzativní doplnění.

Tříděním materiálu jsme zjistili, že v této skupině mírně převažuje *es* ve funkci akuzativního doplnění (55%), *es* v roli subjektu bylo méně (45%).

- *Es* jako subjekt

Analýza paralelního dokladového materiálu plně potvrdila výše řečené. V českých paralelách německých vět s *es* v roli subjektu zůstal subjekt nevyjádřen. Výjimku tvoří paralely konstrukcí *Es ist*+substantivum.

Např.:

Das Theater besaß in der Zeit politische Bedeutung, es schuf ein geistiges Klima. Divadlo mělo v té době politický význam, vytvářelo duchovní klima.

Das Haus selbst ist nicht alt, es steht jedoch an einer denkwürdigen Stelle.

Dům sám není starý, stojí však na památném místě.

Všechny strukturní odlišnosti jsou způsobeny specifickými překladatelskými postupy¹²⁶:

Es lag in tiefer Finsternis, und ich konnte nicht unterscheiden, woraus es bestand.

*Leželo v hlubokém stínu a nemohl jsem rozeznat, **co to vlastně je.** (=was es eigentlich ist.)*

Im Februar 1387 gelang der Königin Hedwig die Einnahme von Godek, Przemysl und Lemberg; dadurch fiel Galizien an Polen zurück, wozu es bis 1773 gehörte.

V únoru 1387 obsadila královna Hedvika Godek, Přemyšl a Lvov; tím připadla Polsku zpět Halič a tento stav trval až do roku 1773. (=und dieser Zustand dauerte bis 1773.)

Das Abgeordnetenhaus leitet die Gesetzesvorlage, zu der es seine Zustimmung äußerte, unverzüglich an den Senat weiter.

*Návrh zákona, se kterým **Poslanecká sněmovna** vyslovila souhlas, postoupí Poslanecká sněmovna Senátu bez zbytečného odkladu. (odlišné členění věty, explicitní opakování téhož subjektu = Die Gesetzesvorlage, zu der das Abgeordnetenhaus seine Zustimmung äußerte, leitet das Abgeordnetenhaus an den Senat unverzüglich weiter.)*

- Poznámka k pronominálnímu subjektu v mluvené češtině

Zatímco v psané češtině zůstává subjekt často nevyjádřen, ve spontánně mluvené češtině je vyjádření subjektu zájmenem velmi časté. Vzhledem k zaměření a cíli studie se nebudeme zabývat statistickým srovnáním psané a mluvené češtiny.

Spokojíme se s několika autentickými doklady z referenčního reprezentativního korpusu mluvené češtiny ORAL 2013. Tento korpus obsahuje 2,79 mil. textových slov a zahrnuje mluvený jazyk Česka, Moravy a Slezska.

Při nepatrném exkurzu do problematiky jsme si vybrali zájemno *ona/vona*. Zajímala nás teritoriální distribuce těchto variant. Naprosto dle očekávání použilo zájmeno

---

¹²⁶ Jde o překlady z češtiny do němčiny i naopak.

ona 90% Moravanů a Slezanů, pouze 10% mluvčích uvádělo oblast svého původu Česko. U varianty *vona* je poměr přesně obrácený, 90% mluvčích bylo z českých oblastí. Pronominálního subjektu bylo často užito jako vycpávkového slova zpomalujícího tok promluvy, v mnoha dokladech se objevuje pronominální subjekt spolu se subjektem nominálním:

Např.:

*nebo co] + [já sem dlouho s Janou nebyla.] + [a **vona** Jana říkala že **vona** je strašně . pořádná] Or13*

*jistě] + [dyť von eee. to eee. no Maruša **vona** je asi mysim o pět..] + [ne. **vona** bude Or13*

Rovněž varianty *ono/vono* jsou distribuovány shodně. Ještě mnohem větší měrou než ostatní zájmena fungují jako vycpávková slova, často vedle podmětu *to*.

*Ekooopera. ale **vono** to právě. jako dohromady. **vono** to zní jak nějaká eko opera Or13*

*nene] ± [udělali si ostudu trošku no] ± [no jo ale tak **vono** to bylo jasný Or13*

*já tam mám totiž upadlé takové ty knoflíky] ± [a **ono** to tam nejde vrátit Or13*

○ *Es* jako akuzativní doplnění

Odlišná situace nastává u akuzativního doplnění slovesa, jež bývá v obou jazycích vždy vyjádřeno:

Er rief es mit bebender Stimme und verschwand.

*Zvolal **to** třesoucím se hlasem a opět zmizel.*

"Und da sollte ich mich feige ducken, das priesterliche Recht vergessen, das Gott mir geschenkt hat, und es freiwillig andern Leuten abtreten?"

*"A zde bych se měl zbaběle přikrčit, zapomenout na kněžské právo, které mi daroval Bůh, a postoupit **je** dobrovolně jiným lidem?"*

*Straat hat **es** am ersten Tag erfunden.*

*Straat si **ho** vymyslel první den.*

Pokud odpovídá akuzativní doplnění v němčině akuzativnímu doplnění v češtině (ve většině případů) a označení referentu je v češtině středního rodu, jsou českými protějšky *es to, je, ho*.

Jiné zájmenné tvary nastupují v případě odlišné valence českého slovesa nebo při odlišném rodu či čísle českého označení referentu (shoda v rodu, čísle, pádu):

*Straat macht ein Wort für Leben, er nennt **es**: sawal...*

*Straat vymýšlí slovo pro život, říká **mu**: sawal... (odlišná valence českého slovesa – dativ místo akuzativu)*

*Werner zieht einen Notizblock, beschreibt ein **Blatt** und überreicht **es** ihr.*

*Werner vytáhne poznámkový blok, popíše jeden **list** a podá jí **jej**. (s Blatt – neutr. x ten list - mask.)*

*Natürlich verfasst Augustinus dieses **Buch** auch, damit **es** von Menschen gelesen werde.*

*A samozřejmě píše Augustin svou **knihu** také proto, aby **ji** lidé četli. (s Buch – neutr. x ta kniha – fem.)*

*Man hatte sich eben daran gewöhnt, sowohl die Familie, als auch Gregor, man nahm das **Geld** dankbar an, er lieferte **es** gern ab, aber eine besondere Wärme wollte sich nicht mehr ergeben.*

*Prostě si na to zvykli, jak rodina, tak Řehoř, oni s povděkem přijímali **peníze**, on **je** rád odevzdával, ale chyběla tomu už jaksi ta pravá srdečnost. (s Geld sg. x peníze – pl.)*

- Substantiva v konstrukcích *Es ist/sind* + subst. v nominativu

Tyto identifikační konstrukce mají v němčině i češtině totožnou stavbu (srov. české *to je/jsou* + subst. v nominativu). Českým ekvivalentem *es* je *to*:

"Ja", sagte der Gerichtsdienner, " *es sind Angeklagte, alle, die Sie hier sehen, sind Angeklagte.*"

"To jsou," řekl soudní sluha, " jsou **to** obžalovaní, všichni, co jich tu vidíte, jsou obžalovaní."

Es ist nicht mein Geheimnis.

Není **to** mé tajemství.

Dann hat er ihn, es ist aber kein Perser, es ist ein Inder.

Pak ho najde, ale není **to** Peršan, je **to** Ind.

6.2.3.2. Situace

Bez ohledu na to, zda jsou referenty *es* okolnosti či děje nebo zda *es* vystupuje ve větě jako subjekt či akuzativní doplnění, má *es* v českých odpovídajících větách vždy protějšek.

Tento fakt dokazuje relevanci typů referenčních oblastí *es* pro výskyt českého protějšku.

Tímto protějškem je v roli subjektu i akuzativního doplnění nejčastěji **to**.

"*Es betrifft mich nicht*", sagte der Onkel,"

"*Netýká se **to** mne*," řekl strýček,"

Man lässt es ihn fühlen, und er fühlt es selbst, er wehrt sich dagegen und will es sich nicht zugestehen.

*Dávají mu **to** pocítit, a on sám **to** cítí, brání se tomu a nechce si **to** přiznat.*

Strukturní odlišnosti paralel jsou způsobeny konkrétními překladatelskými postupy z češtiny či z němčiny nebo odlišností valence německého a českého alovesa:

Nun merkten die Kaufleute am Rialto, dass es ernst wurde.

*V té chvíli si obchodníci na Rialtu uvědomili, **jak je pro ně věc vážná.** (=wie die Sache für sie ernst ist.)*

Mir passierte nie etwas, und es dauerte nicht lange, da kamen Politiker, um mit mir zu diskutieren."

*Nikdy se mně nic nestalo a **brzy** mne začali vyhledávat politikové za účelem diskuse.
(brzy=bald)*

*Wenn wir aber wirklich drohen, tun wir **es** schweren Herzens, ...*

*Pokud však skutečně musíme hrozit, činíme **tak** s těžkým srdcem, ... (tak=so)*

*Nur der König bemerkte **es** nicht, da sein Auge an der Gestalt des kühnen Bergsteigers hing.*

*Pouze král si **toho** nevšiml, protože jeho oči visely na postavě odvážného horolezce.
(toho – gen., sloveso všimnout si=bemerken vyžaduje doplnění v genitivu)*

*"Nein, das habe ich nicht", sagte Fräulein Bürstner, "und habe **es** auch schon oft bedauert..." "Ne, to nejsem," řekla slečna Bürstnerová," a často jsem **toho** už litovala..." (toho – gen., sloveso litovat=bedauern vyžaduje doplnění v genitivu)*

Zdá se, že výjimku tvoří konstrukce, v nichž se *es* vztahuje k předcházejícímu adjektivu nebo substantivu verbonominálního predikátu. V českých paralelách chybí odpovídající element:

*Ich mag im Allgemeinen nicht verlockend sein, für ihn bin ich **es** aber.*

Možná, že nejsem svůdná pro každého, ale pro něho jsem.

*Wenn ich ein Narr bin, du bist **es** auch.*

Jestli jsem blázen, tak ty jsi taky.

Pronominální *es* referující k osobám, vlastnostem, stavům, okolnostem označeným ve větě přiřazovacím (Einordnungsergänzung) nebo kvalitativním (Artergänzung¹²⁷, Adjektivaleergänzung nebo Qualitativeergänzung¹²⁸) doplněním je v němčině obligatorní:

*Du bist müde, glücklich, allein, meine Liebe, ein Schwein, eine schöne Frau... Ich bin **es** (nicht).*

---

¹²⁷ Götze 1989: 330.

¹²⁸ Engel 1988: 197.

Jsi unavená, šťastná, sama, moje láska, prase, krásná žena... Nejsem.

V češtině je sice možná reakce **To (tedy/a) nejsem**. **To** však zde nemůžeme považovat za ekvivalent pronominálního *es* v německé paralele. Jedná se totiž o částici, jejíž funkce může být zdůraznění řečeného, příp. navázání na předchozí sdělení (zdůrazňovací či navazovací funkce).¹²⁹

6.2.4. Vlastnosti českých protějšků pronominálního *es*

Výše uvedené výsledky korpusové analýzy ukázaly, za jakých podmínek má německé pronominální *es* český protějšek a jaké jsou jeho formy.

Pomocí tří běžných operačních testů se přesvědčíme o některých vlastnostech těchto protějšků, o tom, zda jsou české protějšky pronominálního *es* ve větě **eliminovatelné, přemístitelné** či do věty **dosaditelné**.

6.2.4.1. Eliminační test

Německé pronominální *es* je větě obligatorní, nelze je tedy vypustit. Rovněž české protějšky nemůžeme eliminovat, aniž utrpí gramatická správnost, či dokonce srozumitelnost věty.

Např.:

Machen Sie es mir aber nicht schwieriger, als es schon ist.

Nedělejte mi to však těžší, než to už je.

Eliminační test:

*Nedělejte mi však těžší, než už je.¹³⁰

So war es aber, und weshalb es so war, das war niemandem bekannt.

Bylo to tak, a odkud se to v ní bralo, není známo.

Eliminační test:

*Bylo tak, a odkud se v ní bralo, není známo.

---

¹²⁹ Srov. Kolářová 2003: 140-147.

¹³⁰ Hvězdička signalizuje nesprávnost/nesrozumitelnost věty.

6.2.4.2. Permutační test

Německé pronominální *es* stejně jako jeho české protějšky jsou klitika¹³¹, tzn. nepřízvučná slova, pro která platí v obou jazycích přísná, leč odlišná pravidla. V němčině stojí *es* na začátku věty (proklitikon, předklonka) nebo za určitým slovesem (enklitikon, příklonka), příp. také po primární spojce souřadící či spojovacím výrazu závislé konstrukce (věty vedlejší, příp. infinitivní konstrukce – zde pouze v akuzativu). Akuzativní *es* stojí za osobním zájmenem v nominativu.

České protějšky pronominálního *es je, ho* jsou enklitika, *to* je tzv. nestabilní klitikon, tzn. může za určitých okolností stát pod přízvukem na začátku věty. Enklitika stojí většinou za prvním přízvučným taktům věty. V případě, že se ve větě vyskytuje více příklonek, stojí v následujícím pořadí:¹³²

1. *-li* (Enklitikon v podmínkových vedlejších větách)
2. tvary pomocného slovesa *být* (*jsem, jsme, bych, byste...*)
3. zvrtná zájmena a slovotvorné formanty *si, se*
4. nepřízvučné tvary osobních zájmen (v pořadí: etický dativ, dativ, nominativ, akuzativ, genitiv)¹³³
5. *byl* v kondicionálu (*on by se mu byl omluvil*)
6. nepřízvučné zájmeno *to*
7. nepřízvučná adverbia (*tu, tam, teď, tak*)
8. osobní zájmena s předložkami
9. modifikační částice (*vlastně, přece...*)

např.

, *aber es wird nicht wieder vorkommen.*

, *ale už se to nepříhoda.*

, *wenn ich es Ihnen begreiflich machen will,*

mám - li vám to znázornit,

¹³¹ Nejčastějším ekvivalentem pronominálního *es* je enklitické *to*. Toto slovo má v češtině četné funkce. Jako přízvučné ukazovací zájmeno odpovídá *to* německému *das*.

¹³² Srov. Karlík/ Nekula/ Rusínová (eds.) 1995: 649-651.

¹³³ Tento podstatný rozdíl oproti němčině je častým zdrojem interferenčních chyb.

Sie werden sich alle gleich entfernen, wenn du es befehlst; auch könntest du, wenn es dir bei uns besser gefällt, hier übernachten.

Hned všichni odejdou, nařídíš - li to, taky bys tu mohl přespat, jestli se ti to tu líbí víc.

Ze všech protějšků *es* mohou prakticky jen *to* nebo *ono* stát pod přízvukem na začátku věty:

"Ich verspreche es dir"

"To ti slibuji." Zde se ovšem nabízí otázka, zda se vskutku jedná o paralely identického významu či zda české větě odpovídá spíše věta *Das verspreche ich dir*.

Ke stejné otázce vedou všechny pokusy o přemístění zájmena *to* na začátek věty.

Větám s předsunutým *to* odpovídají německé věty s přízvučným *das, dies*.

např.

, aber es wird nicht wieder vorkommen.

, ale už se to nepřihodí.

permutace:

, ale to už se nepřihodí. = , aber das wird nicht wieder vorkommen.

Es ist nicht mein Geheimnis.

Není to mé tajemství.

permutace:

To není mé tajemství. = Das ist nicht mein Geheimnis.

Zájmeno v nominativu *ono* jako anafora substantivního subjektu středního rodu může samozřejmě také pod přízvukem obsadit první pozici ve větě, objevuje se ale stejně jako ostatní pronominální subjekty zřídka, převážně v mluveném projevu, a jeho výskyt je vždy pragmaticky motivován:

To je krásné koťátko! Podívej, ono si hraje! = Das ist ein schönes Kätzchen! Schau mal, es spielt! k¹³⁴ (výraz podivu)

---

¹³⁴ k=konstruovaný (nedoložený, vymyšlený) příklad.

Kromě náležitého enklitického postavení a postavení zájmen *to* či *ono* na začátku věty jsou všechny ostatní pozice českých protějšků pronominálního *es* vyloučeny, tedy gramaticky nesprávné.

Např.:

, *aber es wird nicht wieder vorkommen.*

, *ale už se to nepříhodi.*

permutace:

**, ale už to se nepříhodi.*

**, ale už se nepříhodi to.*

Machen Sie es mir aber nicht schwieriger, als es schon ist.

Nedělejte mi to však těžší, než to už je.

permutace:

**Nedělejte to mi však těžší, než už je to.*

**Nedělejte mi však to těžší, než to už je.*

**Nedělejte mi však těžší to, než to už je.*

atd.

6.2.4.3. Dosazovací test

Jak již bylo řečeno, v českých paralelách německých vět s *es* v roli pronominálního subjektu bývá subjekt často nevyjádřen. Vložení/dosazení pronominálního subjektu není nikdy nepřiznakové. Dosazovací test nám má ukázat, jak se od sebe věty bez pronominálního subjektu a s pronominálním subjektem liší.

Např.:

Das Theater besaß in der Zeit politische Bedeutung, es schuf ein geistiges Klima.

Divadlo mělo v té době politický význam, vytvářelo duchovní klima.

Dosazovací test:

Divadlo mělo v té době politický význam, ono vytvářelo duchovní klima.

V psané nebo kontinuálně mluvené češtině působí *ono* uměle a nepřirozeně. Po pauze po *Divadlo mělo v té době politický význam*, může *ono* v mluveném jazyce sloužit ke zdůraznění (rematizaci) ve smyslu

Bylo to právě toto divadlo, jež vytvářelo duchovní klima.

Es war gerade das/dieses Theater, das ein geistiges Klima schuf!

6.2.5. Shrnutí

- Frekvenční analýza referenčních oblastí pronominálního *es* prokázala mírnou převahu substantí (55%) oproti situacím (45%).
- Výsledky paralelní analýzy prokázaly jednoznačně souvislost mezi referenční oblastí a výskytem českého ekvivalentu *es*. Pronominální *es* má vždy český protějšek: *to, ho*, omezeně též *ono*. Pouze tam, kde se *es* vztahuje k substantivnímu subjektu (substanci), zůstává v české paralele (zejména v psaném projevu) pronominální subjekt často nevyjádřen. Toto neplatí pro konstrukce *Es ist ... subst.*, v jejichž paralelách figuruje *to* jako protějšek *es*: *To je... subst.*
- Odlišná je pozice českých protějšků *es* ve větě, neboť česká klitika podléhají odlišným pravidlům než klitika německá.
- Z hlediska lingvodidaktického se pronominální *es* nejeví příliš problematicky.

6.2.6. Lingvodidaktická poznámka

V začátečnické výuce němčiny jako cizího jazyka si žáci zvykají na přítomnost pronominálního subjektu, jenž v češtině bývá často nevyjádřen. Tento jev však žákům zpravidla nečiní velké potíže, mj. i proto, že v současné době bývá němčina druhým cizím jazykem. Většinou jí předchází angličtina, z níž je tento jev upevněn. Vhodným metodickým krokem by mohlo být upozornění na rozdíl mezi psanou a mluvenou češtinou, v níž se pronominální subjekty vyskytují častěji (viz výše). Naopak typickým prohrškem německých rodilých mluvčích učících se češtině bývá mnohdy redundantní realizace pronominálních subjektů, např.:

Divadlo mělo v té době politický význam, ono vytvářelo duchovní klima.

Das Theater besaß in der Zeit politische Bedeutung, es schuf ein geistiges Klima.

Závažnějším problémem, který vyžaduje cílenou pozornost, je odlišné pořadí klitik v češtině a němčině. Klitické prvky mají v obou jazycích velmi pevné pozice, v

češtině předchází osobnímu či zvratnému zájmenu v akuzativu osobní či zvraté zájmeno v dativu, např.:

Jak si to představuješ?

V němčině stojí nepřízvučná zájmena v pořadí *nominativ, akuzativ, dativ*, např.:

Wie stellst du es dir vor?

Tento jev se automatizuje poměrně dlouhou dobu, vhodnými cvičeními jsou skládání vět, odhalování chyb a samozřejmě navozování komunikativních situací, kdy je vhodné dané struktury použít: *Gib es mir! Wie gefällt es dir? Sehen wir es uns an!* apod.

6.3. Poziční *es*/„Platzhalter“

6.3.1. Terminologie

Terminologie je poněkud nevyjasněná, nejednotná, překrývající se, někdy dokonce zavádějící.

Pro tuto subkategorii *es* můžeme v gramatické literatuře nalézt mj. tato označení: **Buscha** (1972) používá „**syntaktisches Subjekt**“ – „syntaktický subjekt“.

Helbig/Buscha (1991) používají velmi široce a synonymně termíny „**Platzhalter/Korrelat**“, mimo jiné funkce míní i toto *es*.

DUDEN 4 – Die Grammatik(1959 – Paul Grebe) užívá několika termínů pro označení dané kategorie: **Vorläufer eines Satzgliedes, Einleitewort, präludierendes, erzählungseinleitendes Wort**

Griesbach/Schulz (1978) označují *es* v dané funkci jako „**Füllwort**“.

DUDEN4 – Die Grammatik (1984 i 2005) je stejně jako **Wöllstein/Heilmann/Stepan/Vikner** (1997) a řada dalších označují jako „**Platzhalter**“.

Tzv. „**Knaurs Grammatik**“ (1989) používá termín „**Korrelat**“ (pro korelát i toto *es*)

Jung (1980) používá sousloví „**formale Satzspitze**“.

Povejšil (1992) hovoří o „**formálním subjektu**“, zatímco skutečný následný subjekt označuje jako „syntaktický“.

Engel (1988) a **Zifonun** (1995) používají označení „**das expletive es**“.

Pittner (2004) volí termín „**Vorfeld es**“ stejně jako **Altmann/Hahnemann** (2005), kteří navíc používají i „**thematisches es**“.

Takto bychom mohli donekonečna pokračovat přes „**Flickwort**“, „**Füllsel**“, „**Vorläufer**“, „**předjatý subjekt**“, „**falešný podmět**“, „**poziční subjekt**“... po „**dummy**“.

Za nejužitečnější považuji německé termíny „**Platzhalter** a „**Vorfeld es**“, českým protějškem v této studii je „**poziční es**“ (dále P).

6.3.2. Charakteristika P

P je nereferenční výraz, jenž figuruje na začátku německé věty a jehož formální úlohou je vyplnit první, neobsazenou pozici ve větě, aby byl dodržen slovosled oznamovací věty s určitým slovesem na druhém místě (Verb-Zweitstellung). V češtině se element s touto funkcí nevyskytuje, neboť čeština neklade formální požadavek na postavení slovesa.

6.3.3. Exkurz do problematiky německého slovosledu

Lepšímu pochopení německého slovosledu i aktuálního členění výpovědi může přispět velmi stručný exkurz do dané problematiky.¹³⁵

Charakteristickým rysem stavby německé věty je rámcová konstrukce („Satzklammer/Satzrahmen“).

Ze dvou typů větného rámce je pro nás relevantní rámec tvořený na levé straně určitým slovesem a na pravé straně infinitivem, participiem nebo odlučitelnou předponou¹³⁶.

Rámcová konstrukce člení větu na tři úseky, jež jsou obsazovány větnými členy. Úsek před levou částí rámce („Vorfeld“), úsek uvnitř rámce („Mittelfeld“) a úsek za pravou částí rámce („Nachfeld“).

---

¹³⁵ Tento exkurz je určen zejména širšímu (laickému) okruhu čtenářů. Pro odborníky se může jevit jako poněkud zjednodušující.

¹³⁶ Druhý typ rámce tvoří uvozovací slovo vedlejší věty na straně levé a určité sloveso na straně pravé.

Úsek před levou částí rámce („Vorfeld“) je obsazován u vět s určitým slovesem na druhé pozici („Kernsatz“), tedy nejčastěji v oznamovacích větách. Je obsazován neutrálně subjektem („Normalstellung“), při inverzním slovosledu („Inversion“) častěji tematickým, méně často rematickým větným členem, v doplňovacích otázkách stojí před určitým slovesem tázací slovo. Dalšími prvky, jež mohou obsadit první pozici ve větě, jsou POZIČNÍ *ES*, FORMÁLNÍ SUBJEKT a KORELÁT *ES*. V této pozici se všechna tato *es* chovají jako větné členy, umožňují určitému slovesu zaujmout náležitou druhou pozici.

Následující tabulka představuje trochu zjednodušený popis postavení větných členů v části věty nazývané „Mittelfeld“ (uvnitř rámcové konstrukce, příp. v oblasti po určitém slovesu do konce věty bez rámcové konstrukce).^{137 138}

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
n	a	d	N	Angaben	D	A				P, G, Ri, Si, Art, Ein, nom. Teile von FGV
stellungsfest			stellungsvariabel			offene Stellplätze			stellungsfest	
Thema (Kontaktbereich)						Rhema (Informationsbereich)				

¹³⁹

Pevné pozice (1 – 3, „stellungsfest“) nalezneme bezprostředně po levé části rámce. Obsazují je klitika, osobní a zvrtná zájmena v pevném pořadí nominativ, akuzativ a dativ (malá písmena signalizují v tabulce drobná nepřízvučná slůvka¹⁴⁰). Zájmeno v nominativu může zaujmout i tematickou první pozici ve větě, osobní zájmena v akuzativu a dativu přesunutá pod přízvukem na začátek věty označují zpravidla réma.

¹³⁷ Srov. např. Griesbach 1986 a Griesbach/ Schulz 1978.

¹³⁸ Německá rámcová konstrukce dělí větu na tři úseky, jež jsou obsazovány větnými členy: „Vorfeld“, „Mittelfeld“ a „Nachfeld“.

¹³⁹ Peloušková 2009d: 48, zjednodušeno a přepracováno podle Griesbacha 1986.

¹⁴⁰ V češtině předchází klitický dativ akuzativu.

Následuje pozičně variabilní tematický úsek věty (5-7, „stellungsvariabel“), kde stávají substantivní čistá pádová doplnění s výjimkou genitivu a okolnostní učení. Neutrální postavení čistých pádových doplnění je nominativ, dativ, akuzativ (velká písmena označují přízvučná slova – substantiva). Neutrální pořadí okolnostních určení odpovídá pravidlu „TEKAMOLO“ („temporal, kausal, modal, lokal“). Skutečné pořadí těchto větných členů je dáno jejich výpovědní dynamičností, přičemž sdělná hodnota (informativnost) narůstá zleva doprava.¹⁴¹

Další pozice (8-10, „offene Stellplätze“) poskytují pro rematizaci, přičemž sdělná hodnota rematických členů roste zleva doprava.

Bezprostředně před pravou částí rámce, ve větách bez rámcové konstrukce se nalézá opět pevná pozice (11, „stellungsfest“), již obsazují předložková, genitivní, směrová, situativní a přiřazovací doplnění, případně jmenné části verbonominálních vazeb. Souvyskyt těchto částí věty je vyloučen, rematizace lze dosáhnout jejich předsunutím na začátek věty nebo odsunutím za první část rámce („Ausklammerung“).

Z nejrůznějších důvodů se mohou vyskytovat některé části věty i za ukončenou rámcovou konstrukcí („Nachfeld“). Hovoříme o „porušení větného rámce“ („Ausklammerung/Ausrahmung“). Zkracování větného rámce a vysouvání některých částí věty patří k výrazným vývojovým tendencím současné němčiny. Žádný z typů *es* se samostatně v úseku za rámcovou konstrukcí nevyskytuje, ale může být součástí „vyrámované“ konstrukce.

Je přirozené, že teoretickou oporu analýzy pozičních prvků tvoří rovněž poznatky Pražské lingvistické školy a jejich pokračovatelů, tzv. „pražské (Daneš, Sgall, Hajičová...)¹⁴² i brněnské (Firbas, Svoboda)¹⁴³ větve“.

Autentický jazykový materiál pomáhá poodhalit shody a rozdíly ve způsobu aktuálního členění věty v obou jazycích, neboť slovy povolného:

---

¹⁴¹ Srov. např. i Karlík/ Nekula/ Rusínová (eds.) 1995: 825.

¹⁴² Srov. např. Buráňová/ Hajičová/ Sgall 1980 nebo Daneš/ Hlavsa/ Grepl et al 1987.

¹⁴³ Srov. např. Firbas 1992 nebo Svoboda 2007.

„Poměr mezi aktuálním a formálním členěním věty je jednou z nejcharakterističtějších věcí v každém jazyku.“¹⁴⁴

6.3.4. Klasifikace P

Subkategorie P můžeme klasifikovat podle typu konstrukcí, v nichž se vyskytuje, a podle jeho funkcí:

- **PR** (= rematizační P) na tematické subjektové pozici v aktivních i pasivních větách s rematizovaných (odsunutým) podmětem:

Es beginnen konkrete Gespräche über den Abschluss von offizieller Partnerschaft.

Začínají konkrétní rozhovory o uzavření oficiálního partnerství

Es kann nicht alles geklärt werden.

Nemůžeme vše vyjasnit.

Funkce (motivace užití): Umožňuje rematizaci subjektu při zachování korektní struktury oznamovací věty (Verb-Zweitstellung).

Vlastnosti:

- Nepodléhá kongruenci s určitým slovesem.
- Při permutaci (obsazení první pozice jiným větným členem) mizí.

- **PČ** (= čistý) vyplňující pouze první pozici ve větách s neosobním pasivem bez subjektu. Při obsazení první pozice ve větě jiným větným členem mizí.

Es muss unbedingt einmal aufgeräumt werden bei dir.

Musí se tu nutně uklidit.

Permutace: *Bei dir muss unbedingt einmal aufgeräumt werden.*

- **PT** (= tematizační) vyplňující první pozici ve větách s osobním akuzativem nebo dativem (logickým podmětem v akuzativu nebo dativu).

Es friert ihn an den Zehen.

Mrznou mu prsty na nohou.

---

¹⁴⁴ Mathesius 1947: 235.

Es graute mir schon immer vor dir.

Vždycky jsem se tě děsila.

Zdá se, že tento typ P má *es* naopak **funkci tematizační**. Umístění označení osoby zájmenem nebo substantivem v akuzativu nebo dativu na začátku věty je vždy příznakové a u zájmen vždy rematizační (silné zdůraznění, vlastně jediná možnost přesunu osobního zájmena, které má v oblasti uvnitř rámce pevně danou pozici.)

Mir graute (es) schon immer vor dir.

Vždycky jsem se tě děsila.

Vlastnosti:

- V těchto konstrukcích figuruje určité sloveso vždy ve 3. os. sg., můžeme tedy mluvit o kongruenci s *es*, jelikož faktický subjekt se zde nevyskytuje.
- Přítomnost PT je vázána jen na některá slovesa.
- Při permutaci je přítomnost *es* za určitým slovesem fakultativní:

Mir graute (es) schon immer vor dir.

- PT se vyskytuje fakultativně i v konstrukcích vedlejších vět za uvozovacím slovem:

Mir graute vor einem Leben mit Lucie, genauso wie es mir graut, wenn ich daran denke,...

Děsil jsem se života s Lucií, stejně jako se děsím, pomyslím - li,...

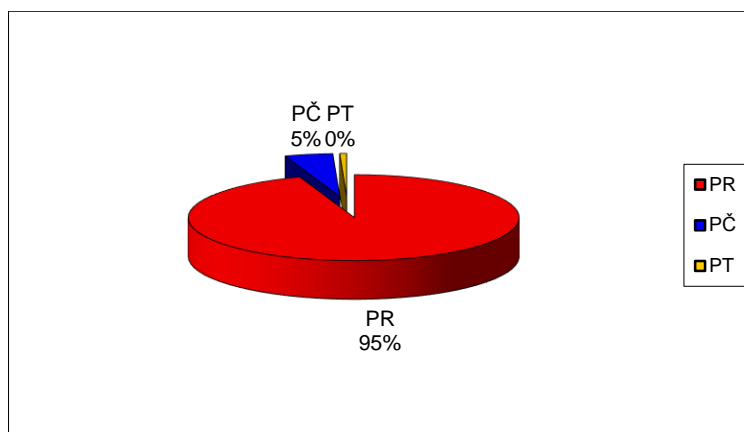
Zmiňované charakteristické vlastnosti subkategorií P umožňují jejich vzájemné vymezení:

P	Stojí pouze na začátku věty	umožňuje rematizaci podmětu	formálně se shoduje s určitým slovesem
PR	+	+	-
PČ	+	-	+
PT	-	-	+

Pro frekvenční analýzu bylo náhodným výběrem získáno 150 německých dokladů P s jejich českými paralelami. Doklady byly roztrženy do výše zmiňovaných subkategorií PR, PČ, PT. Dle očekávání se potvrdila hypotéza o drtivé převaze PR a marginálním zastoupení PT.

Následující diagram znázorňuje výsledky této frekvenční analýzy:

6.3.4.1. Rematizační poziční *es* (PR)

Analýza německých konstrukcí s PR a jejich českých protějšků byla provedena na základě analýzy 150 paralelních dokladů.

Funkce tohoto pozičního prvku je známa a byla již výše zmíněna, proto se v této kapitole zaměříme zejména na české protějšky německých konstrukcí s PR.

Určitá jazyková zkušenost nám umožňuje formulovat hypotézy k výstavbě českých protějšků německých vět s rematizovaným podměttem:

- Kontextově zapojené části tématu označující časové či místní okolnosti děje, Sgallem (1980)¹⁴⁵ nazývané „kulisy“, stojí v českých větách s rematizovaným (přesunutým) podměttem zpravidla na začátku věty, v němčině za určitým slovesem. První pozici vyplňuje v německé větě PR.
- Pokud nejsou tyto kulisy přítomny, začíná česká věta zpravidla slovesem.

¹⁴⁵ Srov. Sgall 1980.

Na základě předběžné analýzy byly české paralely zaneseny do šablony, jejíž ukázkou zde vidíte. Tato vizualizace umožnila snadné následné vyhodnocení materiálu.

Inspirací pro vznik této šablony byl popis německého slovosledu uvnitř větného rámce podle H. Griesbacha (1986)¹⁴⁶.

Věta je rozdělena do 7 oblastí, které mohou být obsazeny:

K1 = první kontextově zapojená „kulisa“

P1 = oblast příklonek po prvním přízvučném taktu

K2 = druhá a další „kulisa“ nebo J = jiný větný člen před slovesem

S = sloveso

P2 = oblast příklonek, pokud věta začíná slovesem

O1, O2 = ostatní části věty

RS = rematizovaný podmět

K1/J	P1	K2-n	S	P2	O1	RS	O2
<i>Při čtení nebo před usnutím</i>	<i>mi</i>		<i>zbyvá</i>			<i>pohled na černý telefon.</i>	
			<i>Schází</i>	<i>nám ještě</i>		<i>mnoho větných souborů,</i>	
			<i>Přišly</i>			<i>čtrnácté narozeniny.</i>	
<i>V zatáčce před vámi</i>	<i>se</i>	<i>tehdy pomalu</i>	<i>sunul</i>		<i>do kopce</i>	<i>velký náklad'ák s kládami.</i>	
			<i>Potácely</i>	<i>se v</i>		<i>tři postavy.</i>	

¹⁴⁶ Srov. Griesbach 1986.

				<i>ní</i>			
<i>Do konce utkání</i>			<i>zbývají</i>			<i>pouhé tři minuty.</i>	
<i>Ještě</i>	<i>mi</i>		<i>schází</i>			<i>Měsíční jezero.</i>	

V analýze jsme si kladli zejména otázku, čím začínají české paralely německých vět s PR.

Vyhodnocení analýzy:

1. Ve 40 % českých paralel německých vět s PR stálo na začátku sloveso. Následná analýza přinesla až překvapivě jednoznačný výsledek. Ve všech dokladech absentovaly tématické kulisy nebo byly vyjádřeny příklonkami, tudíž stály až za slovesem v běžném pořadí (*se v ní*).

Přišly čtrnácté narozeniny .

Es kam sein vierzehnter Geburtstag.

Potácely se v ní tři postavy:

Es taumelten hier drei Gestalten:

Mám pořád stejné vrásky, jako jsem měla ve dvaceti, jenom jsou hlubší, výraznější.

Es sind immer dieselben da, die ich schon mit zwanzig bekommen habe, sie werden nur tiefer, genauer .

Nepřijdou už žádné dopisy, telegramy ani pohledy.

Es werden keine Briefe, Telegramme und Ansichtskarten mehr kommen.

Byla jednou jedna princezna, kdysi dávno sem přicválali Uhři z širé krajiny sahající do neprobádaných dálek, stalo se to na Dunaji a vrby ševalily, byla jednou jedna kytice zlatohlavých lilií a jeden černý plášť...

Es war einmal eine Prinzessin, es sind einmal die Ungarn heraufgeritten aus dem ins Unerforschbare reichenden weiten Land, es war einmal an der Donau und es zischelten die Weiden, es war einmal ein Strauß Türkenbund und ein schwarzer Mantel...

Zde bychom jako kulisu mohli označit *jednou/einmal*. Vzhledem k tomu, že se ale jedná o čistě rematické, navíc formálně ustálené konstrukce (začátek pohádky), zůstává na začátku sloveso.

2. 36% českých dokladů začínalo kontextově zapojenými (tematickými) kulisami různého rozsahu.

V německých dokladech stojí tematické kulisy za určitým slovesem za oblastí příklonek v pořadí daném výpovědní dynamičností.

***Do konce utkání** zbývají pouhé tři minuty, stav je stále nerozhodný tři : tři, vážení posluchači, ve zbývajících třech minutách se může našim hochům podařit vsítit vítěznou branku, na kterou tak dychtivě čekáte...*

Es bleiben nur noch drei Minuten bis zum Schluß, immer noch Unentschieden, drei zu drei, liebe Zuhörer. In den letzten drei Minuten kann es unseren Jungen noch gelingen, das entscheidende Tor zu erzielen, das Sie so sehnlich erwarten...

***Zase** mám narozeniny.*

Es ist wieder mein Geburtstag.

***Každou chvíli** už musí vyjít měsíc.*

Es wird jetzt gleich der Mond aufgehen.

***Zas** ve mně ožívá naděje, jsem vzrušená, rozrušená...*

Es kommt wieder Hoffnung in mir auf, ich bin angeregt, aufgeregt...

***V zatáčce před vámi** se tehdy pomalu sunul do kopce velký náklad'ák s kládami...*

Es ist damals ein großer Lastwagen mit Baumstämmen vor euch langsam in einer Kurve aufwärts gefahren...

Na příslušném místě a tak zevrubně, aby to odpovídalo jejich důležitosti, bude nutno ještě představit tři vysoce postavené osobnosti mužského pohlaví, z nichž jedna se zabývá komunální politikou, druhá je ze světa...

Es werden an entsprechender Stelle, mit der ihrer Wichtigkeit entsprechenden Ausführlichkeit noch vorgestellt werden: drei hochgestellte Persönlichkeiten männlichen Geschlechts, der eine Kommunalpolitiker, der andere aus dem Bereich...

Zde je rematicizace podmětu v německé paralele ještě podtržena jeho vysunutím za druhou část větného rámce (Nachfeld).

3. 14% českých paralel začínalo podmětem, tedy zdánlivě v rozporu s německou paralelou. Zde musel být vzat v úvahu širší kontext, na základě něhož se lze domnívat, že dané věty (včetně podmětu) nejsou kontextově zapojeny, označují novou skutečnost, přinášejí novou informaci, posluchači neznámou. Lze na ně aplikovat otázkový test s tzv. „plnou“ otázkou: *Co se děje? Co se stalo?*¹⁴⁷

V německých paralelách analogicky nejde pouze o rematicizaci podmětu, nýbrž o čistě rematické věty.

*Americká delegace prohlásila, že již neakceptuje usnesení z Jalty o celkové sumě 20 miliard dolarů, neboť od té doby způsobily sovětské a spojenecké armády v Německu velké materiální škody a **některé oblasti** byly odděleny od Německa. Die US – Delegation hatte erklärt, dass sie den Beschluss von Jalta über eine Gesamtsumme von 20 Milliarden Dollar nicht mehr akzeptiere, denn seitdem haben sowjetische und alliierte Armeen in Deutschland große Zerstörungen angerichtet, und es seien einige Gebiete von Deutschland abgetrennt worden.*

Nikdo mě nevyzve k tanci

Es holt mich niemand zum Tanz

---

¹⁴⁷ Srov. Sgall, Hajičová, Buráňová 1980: 47.

Všechno zkyslo.

Es ist alles sauer geworden.

Někdo jde, šeptám, nech toho!

Es kommt jemand, flüstere ich, hör auf!

*Rychlým pohledem přehlédl Heidesheim: **ledacos** bylo pobořeno, u nádraží celý blok a i nádraží samo.*

Er übersah mit einem schnellen Blick Heidesheim: Es war manches zerstört, am Bahnhof eine ganze Häuserzeile und auch der Bahnhof selbst .

4. Rozličné odlišnosti v 8% paralel jsou způsobeny posunem v překladu z němčiny do češtiny a naopak (překladatelskou licencí, překladatelským postupem), případně obecnými odlišnostmi daných jazyků (v češtině činný rod namísto německého trpného apod.). Tyto odlišnosti by zasloužily hlubší analýzu.

***I s tím** by se mělo přestat, protože si to ti druzí právě tak nezaslouží, jako ty si nezasloužíš, abych nad tebou plakal.*

Es müßte auch das noch aufhören, denn die anderen verdienen es so wenig, daß man über sie weint, wie du es verdienst, daß ich über dich weine.

V české paralele stojí na začátku akcentované předložkové doplnění slovesa, jehož německým protějškem je rematizovaný podmět (odlišná perspektiva: *něco by mělo přestat, s něčím by se mělo přestat*)

Tato zpráva by se měla pokud možno vyhnout obscenitám...

Es sollen in diesem Bericht Obszönitäten möglichst vermieden werden...

V obou paralelách jsou rématem obscenity/ *Obszönitäten*, v německé pasivní paralele vyjádřeny podmětem.

Když odcházel, měl dojem, že tato návštěva definitivně skončila, avšak další nejsou vyloučeny, neboť v tváři paní H. zůstalo vedle únavy ještě hodně laskavosti.

***Es** blieb beim Abschied der Eindruck, dass dieser Besuch endgültig beendet, weitere aber nicht ausgeschlossen seien, denn es blieb viel, wenn auch ermüdete Liebenswürdige auf dem Gesicht von Frau H. stehen.*

Jsou známy případy, kdy ve vagónech byly udělány díry, aby lidé mohli vykonat potřebu.

***Es** sind Waggonen gezeigt worden, die von den Leuten durchlöchert wurden, damit sie ihre Notdurft verrichten konnten.*

atd.

5. Zbývající 2% českých paralel začínala částicí s navazovací funkcí, za kterou se přimkly příklonky. Tento jev zaslouží další pozornost.

***To tě ale** ruší jiná vzpomínka.*

***Es** stört dich aber eine andre Erinnerung.*

***Ale ani se ho nikdo** neodvází zeptat*

***Es** wagt ihn aber auch niemand fragen.*

Zde se zdá, že podmět *nikdo* vykazuje nižší výpovědní dynamičnost než *neodvází zeptat*. V němčině je postavení *wagt a fragen* formálně stanoveno¹⁴⁸, i když existuje možnost silného zdůraznění umístěním infinitivu na začátek věty:

***Fragen** wagt ihn niemand.*

, nebo tu leží koně, zduřelí, ztuhlí a zkrvavení...

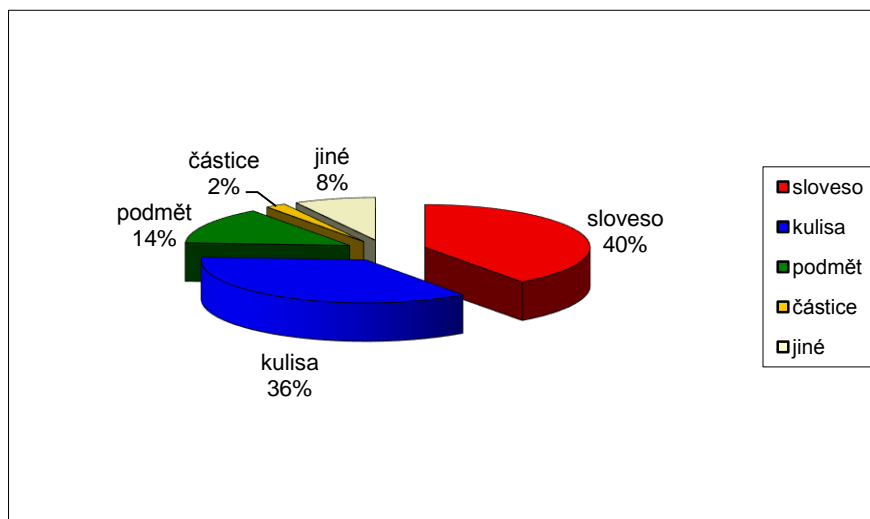
*oder **es** liegt ein Pferd dort, aufgedunsen, erstarrt und blutbesudelt...*

nebo/oder zde neplní funkci disjunktivní konjunkce, spíše navazují na předchozí text ve smyslu *dále, a taky, a ještě*. Německé *oder* nemá vliv na slovosled.

---

¹⁴⁸ Srov. Griesbach 1992 – „stellungsfest“ viz výše.

Zastoupení začátků českých protějšků vět s PR můžeme vyjádřit graficky:

Označením „jiné“ rozumíme strukturní odlišnosti dané převážně překladatelským postupem.

6.3.4.1.1. Shrnutí

- PR obsazuje první pozici ve větě s rematickým subjektem.
- PR nemá český ekvivalent.
- České protějšky konstrukcí s PR začínají:
  - slovesem (40%), pokud ve větě nejsou přítomny kontextově zapojené „kulisy“.
  - „kulisami“ (36%), v německých protějšcích stojí tyto tematické kulisy před rematickým podmětem (za určitým slovesem).
  - podmětem (14%) v rematických větách, u německých protějšků nejde potom pouze o rematicizaci podmětu, ale celé věty.
  - navazovací částicí (2%), za kterou následují příklony.
  - jinak (8%), odlišnosti jsou dány překladatelským postupem nebo odlišností jazyků (např. preference pasiva v němčině).

6.3.4.1.2. Lingvodidaktická poznámka

Vzhledem k tomu, že čeština jazykový prostředek ekvivalentní PR k rematicizaci subjektu nepotřebuje, může být tento jev zdrojem interferenčních chyb a může někdy vést až k nepochopení výpovědi.

S PR se setkávají žáci poměrně brzy, na úrovni A2 – B1 podle Evropského referenčního rámce pro jazyky. Ve výuce dětí se často pracuje s pohádkou, jejímž „klasickým“ začátkem je „*Es war einmal...*“. V učebnicích pro začátečníky jsou ponechány struktury s PR bez komentáře, ve výuce na úrovni B1 je označováno PR jako „předjatý“ nebo „předsunutý“ podmět bez uspokojivého vysvětlení, jakou funkci tento prvek má. I oboroví studenti německého jazyka upadají do rozpaků, jsou-li dotázáni na funkci PR. Obecně je u žáků základních škol a studentů středních a jazykových škol povědomí o zákonitostech německého slovosledu a možnostech aktuálního členění výpovědi poněkud chatrné. Žádná z existujících učebnic domácí i zahraniční provenience neposkytuje na tuto problematiku ucelený pohled. Informace o slovosledu jsou rozptýleny v učebnicích bez souvislostí formou poznámek „na okraj“, takže systematictější vhled poskytuje až předmět syntax v oborovém studiu německého jazyka.

Bylo by velmi žádoucí nejspíše na úrovni B1 zařazovat systematictější objasnění funkce PR, upozorňovat na významové rozdíly mezi větami s podmětem na první pozici a větami s rematizovaným podmětem a na kongruenci určitého slovesa se skutečným podmětem věty. V ideálním případě poslouží jako jazykový materiál texty, s nimiž se pracuje ve výuce. Pro srovnání s češtinou poskytnou veliké množství autentického paralelního jazykového materiálu paralelní korpusy (např. InterCorp).

6.3.4.2. Čisté poziční *es* (PČ)

Analýza německých konstrukcí s PČ a jejich českých protějšků byla provedena na základě analýzy 50 paralelních dokladů.

6.3.4.2.1. Výskyt PČ

Toto expletivum stojí na začátku pasivních konstrukcí s netranzitivními slovesy, případně s tranzitivními slovesy bez uvedení subjektu. Je-li první pozice ve větě obsazena jiným větným členem, *es* mizí:

Např.:

Aktiv

Passiv

Die Kinder	helfen	den Eltern	im Haushalt.	Es	wird	den Eltern	im Haushalt	geholfen.
				Den Eltern	wird	im Haushalt		geholfen.
				Im Haushalt	wird	den Eltern		geholfen.

Aktiv				Passiv				
Die Studenten	warten	seit Stunden	auf den Professor.	Es	wird	seit Stunden	auf den Professor	gewartet.
				Auf den Professor	wird	seit Stunden		gewartet.
				Seit Stunden	wird	auf den Professor		gewartet.

Aktiv		Passiv	
Das Publikum	klatscht.	Es	wird geklatscht.

Aktiv				Passiv				
Man	tanz	auf Partys	bis früh morgens.	Es	wird	auf Partys	bis früh morgens	getanzt.
				Bis früh morgens	wird	auf Partys		getanzt.
				Auf Partys	wird	bis früh morgens		getanzt.

6.3.4.2.2. Vlastnosti PČ

Kromě obsazení první pozice ve větě nemá jinou funkci. Zde si však musíme klást otázku, z jakého důvodu stojí na první pozici právě tento sémanticky prázdný element. Odpověď nalzáme samozřejmě ve funkční větě perspektivě.

Subjektová pozice je neutrálně vyhrazena subjektu. V bezpodmětných větách typu neosobního pasiva může obsazení první pozice sloužit k tematizaci některých větných členů, zpravidla adverbálních určení nepřilíš velkého rozsahu. To platí pochopitelně i pro konstrukce podmětné.

Jetzt wird getanzt. k

Ted' se tančí.

Morgen fahre ich nach Wien. k

Zítřa jedu do Vídně.

Pod silným důrazem mohou první pozici ve větě zaujímat i rematické větné členy, zejména rozsáhlejší se substantivním jádrem:¹⁵⁰

Původní doklady:

Doch es wird über das männliche, lebhaftes Enkelkind gelacht.

Ale to mužské živé vnouče nás může jen rozesmát.

Rematizace předsunutím předložkového doplnění na začátek věty (spojeno se silným důrazem – tzv. subjektivní slovosled):¹⁵¹

Über das männliche, lebhaftes Enkelkind wird gelacht.

Rematizovány mohou být de facto všechny větné členy (rematizovaný větný člen nese větný přízvuk).

Auf der Ebene königlicher Sprachhandlungen wird jetzt nicht mehr einfach beschlossen und befohlen, ...

Na úrovni královských jazykových aktivit se už nebude prostě rozhodovat a rozkazovat, ...

---

¹⁵⁰ Srov. např. Engel 1988: 73-74.

¹⁵¹ Srov. např. Benešová 1968: 34-41.

Osobní zájmena (klitika) mají svou neutrální pozici za určitým slovesem nebo za uvozovacím slovem vedlejší věty. Předsunutí na první pozici ve větě (pod přízvukem) má rematizační efekt:

*Ihr werdet viel geliebt, und **es** wird **euch** viel verziehen.*

Jste velmi milováni a mnoho je vám odpuštěno.

*Ihr werdet viel geliebt, und **euch** wird viel verziehen.*

Stejně funguje předsouvání přízvučných osobních zájmen v češtině:

*... a **vám** je mnoho odpuštěno.*

V bezpodmětných pasivních konstrukcích je první pozice ve větě obsazována PČ/expletivem *es*, pokud

- není ve větě k dispozici jiných větný člen, jenž by mohl být tematizován či silně rematizován umístěním na začátek věty:

*Auf der Ebene königlicher Sprachhandlungen wird jetzt nicht mehr einfach beschlossen und befohlen, sondern **es** wird begründet, argumentiert, überzeugt.*

Na úrovni královských jazykových aktivit se už nebude prostě rozhodovat a rozkazovat, nýbrž zdůvodňovat, argumentovat, přesvědčovat.

V tomto souvětí souřadném (věty v adverzativním vztahu) vidíme na začátku první věty poměrně rozsáhlé rematické okolnostní určení, druhá věta začíná expletivem, uvnitř rámce není žádný větný člen.

- mají tématické větné členy své pevné místo uvnitř rámcové konstrukce (např. klitika, předložková doplnění).

*Ihr werdet viel geliebt, und **es** wird **euch** viel verziehen.*

Jste velmi milováni a mnoho je vám odpuštěno.

*...**es** wird intensiv **mit ihnen** gearbeitet.*

...hojně se používají.

Určitý tvar pomocného slovesa je ve formální shodě s *es*, tedy ve 3. osobě singuláru. Tímto se liší od rematizačního P, kde se určité sloveso formálně shoduje s rematizovaným subjektem, např.:

Produkte nutzen sich im Laufe der Zeit ab, es werden strengere Sicherheitsnormen entwickelt, und die Erkenntnisse von Wissenschaft und Technik schreiten fort.

Výrobky podléhají vlivu času, vypracovávají se přísnější bezpečnostní normy a postupuje pokrok vědy a techniky.

Ostatní části věty, genitivní, dativní, předložkové doplnění a adverbiální určení zůstávají v pasivní konstrukci ve stejné podobě jako v aktivu.

d. h. es wird von einer vollständigen Materialisierung aller Risiken ausgegangen ...

tj. vychází z úplného zmaterializování všech rizik...

Er hatte das Gefühl, es würde aus ihm getrunken, und dann hatte er kein einziges Gefühl mehr, keinen Gedanken.

Měl pocit, jako by z něj pila, a pak už necítil nic, na nic nemyslel.

6.3.4.2.3. České protějšky německých konstrukcí s PČ

Analýzu českých protějšků německých konstrukcí s PČ můžeme rozdělit do těchto kroků:

- analýza slovesných tvarů jako protějšků německého pasiva
- analýza počátků českých vět (tematických částí věty) a srovnání postavení ekvivalentních větných členů v němčině

6.3.4.2.3.1. Protějšky německého pasiva

Je známo, že čeština užívá pasivních konstrukcí mnohem vzácněji než němčina.

V největším množství českých paralel (58%) se vyskytl zvrtný tvar slovesa (reflexivní deagentivum, reflexivní pasivum), např.:

Zu diesem Fest werden alle Freunde geladen, es wird viel gegessen, getrunken und getanzt; alles, was geschieht, ist zeremoniell festgesetzt

Na slavnost se pozvou všichni přátelé, hodně se jí, pije a tančí; všechno, co se děje, je určeno ceremoniálními pravidly.

Erklärung: es wurde nicht weniger gestorben, aber die Evakuierung der Stadt wurde nun konsequenter und auch rigoroser durchgeführt.

*Proč? Ne že by **se umíralo** méně, ale evakuace města se teď začala provádět důsledněji a přísněji.*

Méně častěji (34%) a změnou perspektivy aktantů figurovaly v českých paralelách činné tvary sloves:

Es wird sogar hinter ihr hergerufen:

*Dokonce za ní **pokřikují**:*

„Herr Mundstock“, flüsterte auf dem Gang Frau Čížek, „es wird gerade gemeldet, dass das Standrecht verhängt worden ist.

*"Pane Mundstock," šeptala na chodbě paní Čížková, "teď právě **hlásí**, že vyhlásili stanné právo.*

České protějšky s opisným pasivem byly v menšině (5%):

...es wird einem geholfen sein...

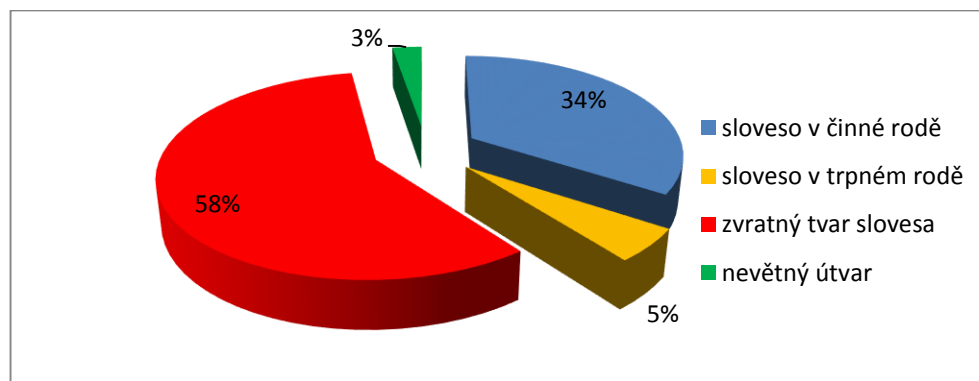
*...protože mu **bude pomoženo**...*

Doložen je nevětný protějšek německé pasivní konstrukce:

Über seine Herkunft war wenig bekannt, es wurde nur gemunkelt, seine Vorfahren seien konvertierte Juden gewesen...

*O Felicianově původu se mnoho nevědělo, **kromě domněnky**, že jeho předky byli židé, kteří konvertovali ke křesťanství...*

Graficky znázorněno:

6.3.4.2.3.2. Tematické části českých paralel a postavení jejich německých protějšků

Očekávali bychom, že by protějšky německých vět s PČ mohly být české věty začínající slovesem, neboť ostatní části věty mají pravděpodobně vyšší výpovědní dynamičnost.

Např.:

..., *es wurde geputzt und geforscht und wieder geputzt und wieder geforscht und wieder geputzt.*

..., *uklízelo se a zkoumalo a zase uklízelo a zase zkoumalo a zase uklízelo.*

..., *es wurde weniger geraucht, dafür anscheinend um so mehr gearbeitet.*

..., *kouřilo se tu teď méně, zato se víc pracovalo.*

Oproti očekávání však převládaly paralely začínající jinými větnými členy (69%):

- subjektem v aktivních konstrukcích

...*aber es wurde hier geklopft, an meine Zellentür...*

...*ale někdo klepal zde, na dveře mé cely...*

Subjekt označuje blíže nspecifikovanou osobu, rematické určení místa je ještě dále upřesněno, v němčině je vysunuto silně rematické lokální upřesnění za druhou část rámcové konstrukce (Nachfeld).

...*es würde mir von niemand nachgefragt.*

...*nikdo se po mě už ani nezeptal.*

Tematickému zájmemému subjektu v češtině odpovídá vyjádření původce děje v německé pasivní konstrukci. Postavení předložkového spojení na začátek věty by mělo rematizační efekt, proto zůstává uvnitř rámce.

- adverbialním určením

...*es wird gerade gemeldet, dass das Standrecht verhängt worden ist.*

...*teď právě hlásí, že vyhlásili stanné právo.*

Určení času zesílené partikulí *právě*, navíc v nezvyklém pořadí (neutrálně zřejmě *právě teď*), upoutává pozornost na závažnou informaci obsaženou v rematické

vedlejší větě. Předsunutí temporálního určení gerade na začátek věty by oslabilo jeho výpovědní dynamičnost.

- *es wurde einfach in sie reingeknallt* -

- *jednoduše do nich stříleli* -

V obou paralelách vidíme naprostou shodu růstu výpovědní dynamiky až k nejzávažnější informaci vyjádřené participii *reingeknallt* – *stříleli*.

- navazovací partikulí *ono*

Das ist erst der Gesang, doch es wird ja nicht nur gesungen bei dieser Demonstration gegen den widrigen Namen eines Platzes.

Ale to je teprve zpěv, jenže ono se při téhle demonstraci proti odpornému jménu náměstí nejenom zpívá.

Ono v českých paralelách nelze v žádném případě považovat za subjekt, nýbrž za navazovací partikuli, nebo při vyprávění dokonce za parazitní slovo umožňující získat zlomek sekundy pro další formulaci. Česká paralela akcentuje jednoznačně *nejenom zpívá*, důraz umocňuje intenzifikační partikule *nejenom* (navíc v delší přízvučné podobě oproti slabší *nejen*). Vyrámované okolnostní určení v němčině se jeví spíše jako dodatek a vysvětlivka.

es wurde ja bis in den Zweiten Weltkrieg hinein viel gebaut: Kasernen, Barackenlager.

ono se taky až do druhé světové války náramně stavělo: kasárny, tábory s nízkými baráky.

Ono zde plní funkci shodnou s předchozím dokladem. Výčet za dvojtečkami je v obou paralelách rematem, vysunutí čistých pádových doplnění za druhou část rámcové konstrukce má v němčině vždy silný rematizační efekt.

Takto bychom mohli rozebrat všechny doklady s PČ. Některé odchylky jsou evidentně dány překladatelským postupem a individuální interpretací originálu překladatelem, ale ve většině případů je přítomnost PČ na začátku věty logicky odůvodnitelná, postavení větných členů je dáno obecnými slovoslednými

zákonitostmi (např. postavení určitého slovesa a klitik) a aktuálním členěním výpovědi a z hlediska sdělné hodnoty koresponduje s češtinou.

6.3.4.2.4. Shrnutí

- PČ obsazuje první pozici ve větách v bezpodmětných pasivních konstrukcích.
- PČ nemá český protějšek.
- Pouze v 5% českých dokladů německých bezpodmětných pasivních konstrukcí se vyskytlo opisné pasivum, 58% dokladů tvořily protějšky s reflexivním pasivem a ve 34% je doloženo sloveso v činném rodě.
- Pouze 31% českých paralel začínalo určitým slovesem.
- 69% českých paralel začínalo jiným větným členem, subjektem v aktivních konstrukcích, adverbialním určením nebo navazovací partikulí *ono*.
- Lingvodidaktická obtížnost jevu úzce souvisí s obtížností fenoménu německého pasiva a se strukturálními odlišnostmi jeho českých protějšků.

6.3.4.2.5. Lingvodidaktická poznámka

PČ je stejně jako PR jazykový element, který nemá v češtině protějšek, je tedy pro české rodilé mluvčí cizí.

Setkávají se s ním mírně pokročilí žáci a studenti němčiny (směřující z úrovně A2 k úrovni B1 podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky)¹⁵² v souvislosti s úvodem do problematiky německého pasiva.

Určitou výhodou zde může být fakt, že setkání s PČ s velkou pravděpodobností předchází konfrontace s PR, kdy je faktický subjekt odsunut do rematické oblasti a začátek věty obsazen pozičním *es*/expletivem (např. *Es war einmal...*). Rovněž by v této fázi pokročilosti mělo být samozřejmé a upevněné postavení určitého slovesa ve větě oznamovací (na druhé pozici). Neobsadí-li první pozici jiný větný člen, nastupuje *es*.

---

¹⁵² Srov. např. <http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/spolecny-evropsky-referencni-ramec-pro-jazyky> (29.1.2015)

Výrazně problematičtější než výskyt *es* v bezpodmětných pasivních konstrukcích je skutečnost, že jejich české protějšky zpravidla neobsahují „klasické“ pasivum, nýbrž nejčastěji reflexivní deagentivum – viz výše).

Např.:

Zu diesem Fest werden alle Freunde geladen, es wird viel gegessen, getrunken und getanzt; alles, was geschieht, ist zeremoniell festgesetzt

Na slavnost se pozvou všichni přátelé, hodně se jí, pije a tančí; všechno, co se děje, je určeno ceremoniálními pravidly.

Proto patří mnohdy kapitoly o pasivu a cvičení k tomuto jevu k těm hůře chápaným a méně oblíbeným.

Paradoxně častější chybou než vynechání *es* na počátku pasivních konstrukcí bývá nenáležité kladení *es* za určité sloveso pasivní konstrukce, např.

Es wird viel gegessen, getrunken und getanzt

*Jetzt wird es viel gegessen, getrunken und getanzt.

Správné užití PČ je cvičeno nejen v klasických gramatických transformačních cvičeních, ale zejména užíváním pasivních konstrukcí v přirozených komunikačních situacích (např.: *Was wird in der Deutschstunde/auf dem Sportplatz, im Urlaub/in der Küche gemacht? Was wird gerade gemacht?* apod. - pantomimická cvičení, komentáře k situačním obrázkům, fotografiím, filmovým sekvencím). Upevnění a správné užívání pasivních konstrukcí je dlouhodobým úkolem, jenž přesahuje i do vyšších pokročilostí.

6.3.4.3. Tematické *es* (PT)

Jak již bylo zmíněno v předmluvě práce, zůstávají některé typy *es* stranou pozornosti četných německých monografií a článků o dané problematice. Bývají uváděny jen kurzoricky, chybí hlubší analýza a liší se i přiřazení k ostatním subkategoriím *es*. K těmto typům patří bezpochyby *es* vyskytující se ve větách s několika německými slovesy označujícími nepříjemné psychosomatické stavy, převážně pocity velkého strachu či jiného diskomfortu (např. *grauen, grausen,*

gruseln, schaudern, frösteln, ekeln...). Nepochybnost daných konstrukcí i strukturní odlišnost jejich českých protějšků představují navzdory jejich nízké frekvenci výzvu k podrobnějšímu výzkumu.

Vzhledem k převládajícím shodným vlastnostem s PR a PČ řadíme expletivum v konstrukcích jako např:

Es graute mir schon immer vor dir.

Vždycky jsem se tě děsila.

k pozičním *es*¹⁵³.

V odborné germanistické literatuře je *es* v těchto konstrukcích pouze zmíněno, neexistuje žádný seznam sloves se shodnými syntaktickými vlastnostmi, nejednotnost panuje ve vymezení funkce *es*, neboť vykazuje některé vlastnosti formálního subjektu, jiné pozičního *es*¹⁵⁴.

Proživatel, tedy osoba, jež nepříjemný stav pocítuje, je označen ve větě jménem v dativu či akuzativu. Nereferenční tematické *es* plní před slovesem obligatorně funkci tzv. „pozičního *es*“ (umožňuje slovesu zaujmout druhou pozici ve větě), za slovesem nebo za uvozovacím slovem ve struktuře vedlejší věty se vyskytuje fakultativně: *Es graust ihm vor der Operation. Vor der Operation graust (es) ihm. Ihm graust (es) vor der Operation.*

Čeština jazykový prostředek ekvivalentní tomuto typu *es* nemá, což může být pro české rodilé mluvčí učící se němčině zdrojem interferenčních chyb. Neobvyklé pro Čechy je rovněž označení proživatele jménem v dativu nebo akuzativu, neboť české protějšky těchto sloves označují proživatele zpravidla nominativem: *Es graust jedem vor ihr. Každý se jí děsí.*, ale např.: *Mike schauderte. Mika zamrazilo.*

---

¹⁵³ Pouze u Erka a Koshuarové 1968: 5 tvoří *es* v těchto konstrukcích samostatnou subkategorii. Tento pohled se vzhledem k jedinečné vlastnosti tohoto *es* (viz níže) jeví jako logický a správný. S přihlédnutím k velmi nízké frekvenci daných konstrukcí a i z lingvodidaktického hlediska považujeme však další položku v klasifikaci *es* za neefektivní.

¹⁵⁴ Např. Pütz 1975 řadí tato *es* do stejné kategorie jako formální subjekty a objekty.

Frekvence PT je velmi nízká. PT, tematizační poziční *es*, jsou zastoupena v dokladovém materiálu pozičních *es* pouze jedním procentem.

6.3.4.3.1. Cíle výkumu

Výzkum konstrukcí s PT si klade tyto dílčí cíle:

- sestavit co nejúplnější seznam zmiňovaných sloves a roztrdit je podle významu (pocity strachu, nevolnosti, chladu, žádosti...),
- popsat strukturu konstrukcí s těmito slovesy, zaměřit se na označení proživatele jménem v akuzativu a dativu, zjistit dominantní formu označení proživatele u jednotlivých sloves,
- podchytit a popsat povahu *es* v těchto konstrukcích,
- pokusit se nalézt odpověď na otázku, v kterých případech/zda vůbec je *es* v pozicích za slovesem obligatorní,
- podchytit a popsat české ekvivalentní konstrukce,
- formulovat lingvodidaktická doporučení pro zařazování dané problematiky do výuky (např. která slovesa zařadit na konkrétních stupních pokročilosti).

Výsledky analýzy korpusových dat jsou konfrontovány s výsledky malého dotazníkového šetření.

6.3.4.3.2. Slovesa a jejich sémantické skupiny

Sestavit úplný seznam zmiňovaných sloves není snadné. Většina z nich je velmi málo frekventní, ve slovnících bývají označovány jako archaická nebo stylisticky příznaková (gehoben – vyskytují se zpravidla v textech vysokého stylu).

Podle významu je můžeme roztrdit do těchto skupin:

- pocity velkého strachu: *bangen, grauen, grausen, gruseln, schaudern, schauern,*
- pocity nevolnosti: *schwindeln,*
- pocity hladu a žízně: *dürsten, hungern,*
- pocity odporu: *ekeln,*
- pocity chladu: *frieren, frösteln,*
- pocity intenzivního chtění: *gelüsten, verlangen.*

Jednotlivé pocity psychického diskomfortu i chtění se prolínají:

hungern - hladovět i chtít

frösteln - mrazit z chladu i strachu

schauern, schaudern - chvět se chladem i strachem

Některá slovesa se používají častěji v odlišném významu:

schwindeln - *točit se hlava/mít závrať*, ale častěji *švindlovat/podvádět*

grauen - *děsit se*, ale častěji *šedivět a rozednívat se*

6.3.4.3.3. Funkce *es* ve strukturách s těmito slovesy

Es na začátku věty plní funkci pozičního prvku (expletiva), umožňuje slovesu zaujmout ve větě oznamovací druhou pozici. V případě, že první pozici ve větě neobsadí jiný větný člen (není-li k dispozici nebo není-li pro jeho umístění na začátku věty důvod z hlediska aktuálního členění výpovědi), pomáhá *es* na začátku věty udržet označení proživatele v tematické oblasti bezprostředně za určitým slovesem. Umístění označení osoby zájmenem nebo substantivem v akuzativu nebo dativu na začátek věty je vždy příznakové a u zájmen zpravidla rematizační. Jde o silné zdůraznění, de facto o jedinou možnost přesunu osobního zájmena, které má v oblasti uvnitř rámcové konstrukce či za určitým slovesem ve větách bez rámcové konstrukce – Mittelfeld - pevně danou pozici.

Pokud je začátek věty obsazen jiným větným členem nebo v konstrukci uvedené věty vedlejší, je výskyt *es* za určitým slovesem nebo uvozovacím slovem fakultativní, převládající jsou doklady bez *es*¹⁵⁵.

6.3.4.3.4. Poziční *es* a formální subjekt

Je zřejmé, že *es* v popisovaných konstrukcích vykazuje PT vlastnosti typické pro poziční *es*, vlastnosti typické pro formální subjekt a vlastnosti specifické.

---

¹⁵⁵ Srov. Peloušková 2009: 90-104.

6.3.4.3.4.1. Vlastnost pozičního *es*:

Na začátku oznamovací věty plní obligatorně úlohu pozičního prvku (expletiva), stojí před určitým slovesem.

6.3.4.3.4.2. Vlastnosti formálního subjektu

- Určité sloveso stojí vždy ve 3. osobě singuláru (formální shoda *es se* slovesem).
- Sloveso je vždy v činném rodě, nelze je převést do trpného rodu.
- Za určitým slovesem nebo uvozovacím slovem stojí v klitické oblasti¹⁵⁶ před ostatními klitiky (osobními zájmeny), tedy bezprostředně za určitým slovesem, příp. uvozovacím slovem.

6.3.4.3.4.3. Vlastnosti společné s pozičním *es* a formálním subjektem

- *Es* je sémanticky prázdné, nereferenční.
- *Es* je nenahraditelné jiným výrazem.
- *Es se* v subjektové pozici (na začátku věty) chová jako větný člen/aktant, odsouvá sloveso na náležitou druhou pozici.
- *Es* je vždy nepřízvučné (klitikon).

6.3.4.3.4.4. Specifická vlastnost

V pozici za určitým slovesem nebo uvozovacím slovem je fakultativní. Tuto vlastnost mají i některé koreláty, např.:

Desto wichtiger ist (es), dass ich es tue.

Tím důležitější je, abych tak učinil.

K vymezení PT, pozičních *es* (P = PR a PČ) a formálního subjektu (FS) postačí tedy pouze dva distinktivní rysy:

- formální shoda se slovesem (3. os. sg. akt.),
- fakultativní v některých pozicích.

---

¹⁵⁶ Tzv. „Wackernagel-Position“.

	formální shoda se slovesem (pouze 3. os. sg. akt.)	fakultativní v některých pozicích
PT	+	+
P	-	-
FS	+	-

6.3.4.3.4.5. Popis německých větných struktur a jejich českých protějšků

Struktury s německými slovesy i jejich protějšky jsou popisovány jednotným způsobem.

Sledujeme:

- označení proživatele jménem v dativu či akuzativu,
- výskyt a postavení *es*,
- české ekvivalenty konstrukcí s PT a jejich struktury.

Vzhledem k nízké frekvenci zkoumaných sloves a zatím nevelkému rozsahu současného paralelního korpusu InterCorp je počet dokladů nepříliš vysoký. Přesto poskytuje poměrně objektivní a pro naši studii dostačující pohled na zkoumané struktury. Pro ještě hlubší jednojazyčnou analýzu by bylo možné vytěžit dostatečné množství dokladů z jednojazyčných korpusů, např. tzv. Mannheimského korpusu.

6.3.4.3.4.5.1. Pocity (velkého) strachu

bangen (7¹⁵⁷): VDP(vorD)¹⁵⁸

- Označení proživatele

Ve všech dokladech je proživatel uveden **v dativu**, např.:

*Allein, wovor **mir** bangt, ist seine Passion, Eheschließungen zu arrangieren.*

Čeho se obávám, to je jeho vášeň pro organizování sňatků.

¹⁵⁷ Počet zkoumaných paralelních dokladů. Tento počet je uveden u všech zkoumaných sloves a poskytuje představu o jejich četnosti. Vzhledem k nízké četnosti sloves, byly využity všechny dokady s danými slovesy z korpusu InterCorp (dotaz na lemma slovesa).

¹⁵⁸ U zkoumaných sloves uvádíme větný vzorec: V=sloveso, D=doplnění (označení proživatele) v dativu, A=doplnění (označení proživatele) v akuzativu, P=předložkové doplnění (uvedena rovněž předložka a pád, který se s ní pojí).

Es bangt mir davor, aber ich brauche nicht traurig zu sein...

Je mi z toho úzko, ale nesmím být smutná...

- Výskyt a postavení *es*
  - V 71% dokladů se *es* nevyskytuje, např.:

Ihr bangte jedes Mal vor dem Ausflug.

Tyto výlety v ní vždy vzbuzovaly obavy.

- *Es* se vyskytuje pouze ve dvou dokladech (29%), v obou dokladech stojí na začátku věty:

Es bangt mir vor einer Situation, da eine liebende und ungeliebte Frau mit ihrer Rückkehr droht,...

Snáším úzkostně situace, kdy milující a nemilovaná žena vyhrožuje svými návraty,...

Es bangt mir davor, aber ich brauche nicht traurig zu sein...

Je mi z toho úzko, ale nesmím být smutná...

- České ekvivalenty
  - Převládají podmětne protějšky, přičemž podmět označuje
    - proživatele strachu či úzkosti: *někdo se bojí něčeho, někdo snáší něco úzkostně, někdo se obává něčeho, někdo má starosti o něco/někoho,*
    - původce či příčinu psychosomatického stavu: *někoho mučí strach.*
  - Pouze jeden protějšek je bezpodmětne, proživatel je uveden v dativu: *někomu je úzko z něčeho.*

Frekventnější než bezpodmětne konstrukce se slovesem *bangen* jsou ve stejném významu bezpodmětne konstrukce se slovesy *sein* nebo *werden* a adverbium *banke*, příp. ustáleně spojeným s *angst*. Proživatel je uveden v dativu a poměrně zřídka se v konstrukcích objevuje *es*, obligatorně na začátku věty, vzácně za slovesem nebo uvozovacím slovem věty vedlejší, např.:

Es kann ihm eventuell nach seinem alten Heim bange wern, und er könnt Reissaus nehmen, wenn Sie ihn losbinden möchten.

Vono se mu třeba může zastesknout po starým domově a von by moh vzít roha, kdybyste ho odvázal ze šňůry .

Nun, mein Mädchen, bin ich aber so alt, dass es mir um mein Leben nicht mehr bange ist.

Ale teď jsem, panenke, tak stará, že se už o svůj život nebojím.

Langsam wurde es Ofal bange.

Ofalovi začalo být úzko.

Mir wird, wie ich den Leitenden so im Profil sehe, angst und bange.

Jak se tak na něj z profilu dívám, pocítím strach.

Er selbst begreife erst in groben Zügen, Eugen solle froh sein über seine Mittelmäßigkeit, manchmal werde einem angst und bange.

I on sám to zatím chápe jen v hrubších obrysech, takže Evžen by se mohl ze své průměrnosti radovat , neboť někdy člověka až přepadá děs.

Mnohem častěji než bezpodmětne konstrukce se slovesem *bangen* se vyskytují podmětne věty s tímto slovesem (7:120), např.:

Die Menschen vermögen nur zu warten und zu bangen.

Lidé umějí jen čekat a trást se strachy.

Jeder wünschte sich mehr, forderte Besseres oder bangte vor Schlimmerem.

Každý toho chce víc, hledá něco lepšího nebo se děsí horšího.

Poměrně frekventní jsou též substantiva *Bange* nebo *Bangen*, např.:

„Keine Bange“, sagte Langdon.

"Nebojte se," uklidňoval ho Langdon.

Die Cousine fragte mit Verwunderung, fast mit Bangen.

Sestřenka se ptala s podivem, skoro s úzkostí.

grauen (50): VDP(vorD)

- Označení proživatele

Ve všech dokladech je proživatel uveden **v dativu**, např.:

*Und vor der Arbeit graute es **mir** am meisten.*

Ze všeho nejvíc jsem se ale děsil práce.

*Tao Chi'en hatte viel von den Dampfschiffen reden gehört, und **ihm** graute vor ihnen.*

Tao Čchien už o lodích poháněných parou slyšel a měl z nich hrůzu.

- Výskyt a postavení *es*
  - V 90% dokladů se *es* nevyskytuje, např.:

Vor dem graut mir mehr als vor Hitler...

Z ní já mám větší hrůzu nežli z Hitlera...

- *Es* se vyskytuje pouze v 5 dokladech (10%).
  - Pouze v jednom dokladu stojí *es* jako expletivum na začátku věty:

Es graute ihm vor dem, was er gleich sehen würde, und er öffnete seine schmerzenden Augen.

Oči ho dosud pálily, ale otevřel je, předem naplněn hrůzou z toho, co uvidí.

- Ve čtyřech dokladech se *es* vyskytuje v pozici za slovesem nebo uvozovacím slovem, např.:

*Und vor der Arbeit graute **es** mir am meisten.*

Ze všeho nejvíc jsem se ale děsil práce.

*Mir graute vor einem Leben mit Lucie, genauso wie **es** mir graut, wenn ich daran denke,...*

Děsil jsem se života s Lucií, stejně jako se děším, pomyslím - li,...

- České ekvivalenty

Všechny české ekvivalenty jsou podmětné, přičemž podmět označuje:

- proživatele: *někdo se děsí něčeho, někdo se hrozí něčeho, někdo se bojí něčeho, někdo se obává něčeho, někdo má strach z něčeho, někdo pocítuje děs z něčeho, někdo má hrůzu z něčeho,*
- původce či příčinu psychosomatického stavu: *něco děsí někoho, něco leká někoho, něco v někom vzbuzuje děs, někomu se něco hnusí, na někoho doléhá hrůza z něčeho.*

grausen (17): VD/AP(vorD)

- Označení proživatele

Proživatel je uveden **v dativu**, pouze v jednom případě jednoznačně v akuzativu, v některých případech nebylo možné vzhledem k homonymii tvarů rozlišit, zda jde o dativ či akuzativ:

»**Mir** (dativ) *graust davor*«, *sagte ich.*

„*Mám z ní hrůzu*“, *přiznal jsem.*

*Ich weiß nur eins: dass **mich** (akuzativ) vor diesem Säugling graust, weil er nicht riecht, wie Kinder riechen sollen."*

Já vím jenom jedno, že mě z tohohle kojence jímá hrůza, protože nevoní, jak by měly vonět děti."

Uns (D nebo A) graust vor solcher staubtrockener luftleerer innerer Ruhe und Harmonie, von der der aufgewühlte Christus einst wahrlich nichts wußte .

Při pohledu na takový vyschlý, vzduchoprázdný vnitřní klid a harmonii, jež rozdrásaný Kristus ve své době vskutku neznal, nás mrazí.

- Výskyt a postavení *es*

- *Es* se nevyskytuje ve 12 dokladech (71%), např.:

»**Mir** *graust davor*«, *sagte ich.*

„*Mám z ní hrůzu*“, *přiznal jsem.*

- *Es* zahrnuje 5 dokladů (28%).

- Pouze v jednom dokladu stojí *es* jako expletivum na začátku věty:

Es graust ihm vor ihr.

Děsí se jí.

- Ve čtyřech dokladech se *es* vyskytuje v pozici za slovesem nebo uvozovacím slovem *es*, např.:

...aber Lucky grauste es vor den übelriechenden Arzneitränken und den Akupunkturnadeln...

...jenže Lucky se děsil páchnoucích roztoků a akupunkturních jehel...

Keiner konnte umhin, das Weihnachtsessen in Hogwarts zu genießen, nicht einmal einer, den es davor grauste, später den Vielsaft-Trank zu schlucken.

Vánoční oběd v Bradavicích byl zážitkem pro každého - dokonce i pro ně tři, ačkoli v nich byla malá dušička, neboť ještě toho dne měli vypít Mnoholičný lektvar.

- České ekvivalenty

České ekvivalenty jsou

- podmětné, podmět označuje
  - proživatele: *někdo se děsí něčeho, někdo má hrůzu z něčeho,*
  - původce či příčinu psychosomatického stavu: *něco někoho děsí, někoho jímá z něčeho hrůza* (proživatel je uveden v akuzativu).
- bezpodmětné s užitím proživatele v akuzativu (1 doklad):

Uns graust vor solcher staubtrockener luftleerer innerer Ruhe und Harmonie, von der der aufgewählte Christus einst wahrlich nichts wußte .

*Při pohledu na takový vyschlý, vzduchoprázdňý vnitřní klid a harmonii, jež rozdrásaný Kristus ve své době vskutku neznal, **nás mrazí.***

- idiomy: *v někom je malá dušička, někomu vstávají vlasy hrůzou*

gruseln (6): VD/AP(vorD)

- Označení proživatele

Proživatel je uveden **v dativu (67%)** nebo **v akuzativu (33%)**:

*ach, wie gruselte **mir** (dativ), ach, wie gruselt **es mir** (dativ)!*

ach, já se bojím, ach, já se bojím!

*In Kirchen hat es ihn (akuzativ) immer gegruselt, auch in den schönsten.
V kostelech mu vždycky běhal mráz po zádech, i v těch nejkrásnějších.*

- Výskyt a postavení *es*

- *Es* se nevyskytuje ve 4 dokladech (77%), např.:

Wie gruselt mir, oh, wie gruselt mir jetzt! ,und wirklich, es gibt das:

Mám zimnici, mám strašnou zimnici! ,a skutečně to existuje:

- Ve 2 dokladech (33%) figurovalo *es* za určitým slovesem či za uvozovacím slovem:

In Kirchen hat es ihn immer gegruselt, auch in den schönsten.

V kostelech mu vždycky běhal mráz po zádech, i v těch nejkrásnějších.

...dass es einen gruseln konnte...

...že člověka skoro jímala hrůza...

- České protějšky jsou

- podmětné, přičemž podmět označuje
  - proživatele: *někdo se bojí,*
  - původce či příčinu psychosomatického stavu: *někoho jímá hrůza.*
- Idiomy: *někomu běhá mráz po zádech* (50% všech dokladů)

V jednom dokladu bylo užito slovesa ve smyslu „být velmi zima“:

Wie gruselt mir, oh, wie gruselt mir jetzt!

Mám zimnici, mám strašnou zimnici!

Je zřejmé, že je u tohoto slovesa propojen pocit strachu a chladu.

sich gruseln

V korpusu byly nalezeny 3 doklady zvrtného slovesa *sich gruseln* (rovněž mít velký strach, hrůzu), proživatel je uveden v nominativu (subjekt):

Andrea kommt nicht mehr in mein Zimmer, weil sie sich vor der Schlange gruselt.

Andrea ke mně do pokoje vůbec nechodí, protože má z té hadí kůže hrůzu.

schaudern (33-63): VA/DP(vorD, beiD)

- Označení proživatele

Proživatel je označen jménem v **akuzativu** (52%) **nebo dativu** (48%). Značně rozpětí počtu výskytů je dáno vysokou tvarovou homonymií v němčině, kdy není možné vždy jednoznačně určit pád jména v nominativu, akuzativu či dativu (zejména u vlastních jmen), např.:

Lucille (nominativ, dativ nebo akuzativ) *schauderte ebenfalls*.

Lucille se otřásla.

Užití akuzativu a dativu pro označení proživatele je kvantitativně přibližně vyrovnané:

Ihm (dativ) *schaudert nicht vor ihr*.

Neděsí se jí.

Ihn (akuzativ) *schauderte vor jeder Erklärung*.

Měl hrůzu z jakéhokoli vysvětlování.

- Výskyt a postavení *es*

- *Es* se nevyskytuje ve 13-43 dokladech z 33-63 (40-68%), např.:

Ihn *schauderte vor jeder Erklärung*.

Měl hrůzu z jakéhokoli vysvětlování.

- *Es* se vyskytuje ve 20 dokladech z 33-63 (61-31%).

- *Es* jako expletivum na začátku věty figuruje v 8 dokladech z 33-63 (24-13%), např.:

Erika Kohut fühlt einen menschlichen Körper in ihrem Rücken, und es schaudert sie.

Erika Kohutová ucítí v zádech lidské tělo a přeběhne jí po nich mráz.

- *Es* v jiných pozicích stojí

- v pozici za určitým slovesem v 6 dokladech (18%-10%)

Wollüstig schaudert es ihn vor dem Blick in die innere Maschinerie der Seele.

Při nahlédnutí do vnitřní mašinerie duše ho slastně zamrazí. (Zde výjimečně nejde o nepříjemný pocit, nýbrž o „slastné, žádostivé mrazení“.),

- za uvozovacím slovem rovněž v 6 dokladech (18%-10%), např.:

...und für einen Moment glaubte er einen Ausdruck von solchem Schmerz und Leid zu erkennen, dass es ihn schauderte.

Chvilíčku jako by v jejích očích viděl takovou bolest a utrpení, že ho zamrazilo.

Česká bezpodmětná paralela je vystavěna shodně.

Jako (teritoriální) varianty slovesa schaudern uvádějí slovníky rovněž *schauern*, *schuddern*, *schudern*, *schoddern*. V korpusu InterCorp nebyly nalezeny žádné doklady těchto variant. Jejich frekvence a význam pro studii jsou zcela zanedbatelné.

- České ekvivalenty jsou
  - podmětné:
    - Podmět označuje proživatele: *někdo se otrěse, někdo se (za)chvěje, někdo se bojí, někdo má hrůzu, někdo se obává, že, někdo je roztrášený někdo trne, někdo se zděsí, někdo neovládne chvění, někdo je otrášen, někdo se zhrozí.*
    - Podmět označuje původce psychosomatického stavu, proživatel je označen jménem v akuzativu: *něco děsí někoho.*
  - bezpodmětné, proživatel je označen jménem v akuzativu: *někoho mrazí, když, někoho zamrazí, když, někoho šokuje něco*
  - idiomy: *někomu běhá/přeběhne/přebíhá mráz po zádech, někoho obchází děs, někým lomcuje hrůza*
  - nevětné: *jaká hrůza*

Chvění je způsobeno většinou nepříjemným zážitkem, strachem, jde o spojení pocitu strachu s chladem a třasem.

O něco frekventnější než bezpodmětné věty jsou se slovesem *schauern* věty, ve kterých je proživatel uveden jako subjekt v nominativu (37-67): VS(P)(beiD)

Ich sah ihn an und schauderte.

Podíval jsem se na něho a zachvěl jsem se.

Oproti bezpodmětným konstrukcím je zde nepatrný významový posun od pocitu k projevu těla (*zachvět se, otrást se, cukat se, ale také jímat hrůza, uleknout se, zamrazit*).

Nezanedbatelný je rovněž výskyt podmětných konstrukcí se slovesem *lassen*, označením proživatel v akuzativu a slovesem *schauern* v infinitivu (12):

V(*lassen*)SAP(vorD,beiD)I¹⁵⁹(*schauern*):

Serena strahlte eine Lebendigkeit und Stärke aus, die Mike schauern ließ.

Vyzařovala z ní energie a síla, které Mika děsily.

Die Erinnerung an ihren Duft in allen Zimmern ließ ihn vor Lust schauern.

Když si vybavil to, co k ní patřilo a čím byly místnosti, které obývala, prostoupeny, zachvěl se slastí.

Subjekt označuje původce či příčinu psychosomatického stavu/děje.

Strukturně zajímavé jsou i doklady se slovesem *machen*, s označením původce v nominativu a proživatele v akuzativu a infinitivem *schauern* (3):

V(*machen*)SAP(vorD,beiD)I(*schauern*):

*Allein die Vorstellung, »dass es so etwas gibt«, lahmte sie in allem, was sie unternahm und dachte, und **machte** sie **schauern** und erstarren.*

Ve všem, co začínala dělat anebo myslet, brzdilo a mrazilo ji hned na samém začátku vědomí, "že něco takového existuje".

6.3.4.3.4.5.2. Pocit nevolnosti, závratí

schwindeln (21) VA/D

- Označení proživatele

Proživatel je uveden **častěji v dativu** (77%), **zřídka v akuzativu** (23%), např.:

Mir schwindelte.

Točila se mi hlava

---

¹⁵⁹ I označuje ve větě vzorci infinitivní doplnění, které je zde reprezentováno slovesem *schauern*.

Ihn schwindelte ein wenig, als er nach unten blickte.

Když pohlédl dolů, zatočila se mu maličko hlava.

- Výskyt a postavení *es*

- *Es* se vyskytlo pouze v 16% dokladů, ve dvou dokladech na začátku věty, v jednom dokladu za uvozovacím slovem věty vedlejší:

...wo man plötzlich gewußt hat, was es heißt: Es schwindelte ihn...

...kdy člověk najednou poznal, co znamená dostat závrat'...

...und es schwindelte ihm.

...a jímalá ho závrat'.

Dass ihr ein Irrer gegenüber saß, ein Mann, dem es schwindelte von einer Unruhe der Art, die immer einen Ausweg findet, wußte sie nicht.

Netušila, že má naproti sobě maniaka, muže trpícího závratí z neklidu, jenž si pokaždé někudy najde cestu ven.

- České ekvivalenty

České ekvivalenty jsou:

- podmětné (často na hranici idiomu), *někomu se (za)točí hlava, někoho jímalá závrat', někdo má závrat', někdo dostane závrat', někdo trpí závratí, na někoho jdou mdloby, něco někoho zmate,*
- bezpodmětné, proživatel je uveden v dativu: *někomu je nevolno,*
- idiomy: *někomu jde hlava kolem.*

V obdobném významu jsou doloženy věty (3) s podmětem *Kopf* (hlava), např., proživatel je uveden v dativu (dativus possessivus):

Ihm schwindelte leicht der Kopf.

Točila se mu slabě hlava.

Mogli schwindelte der Kopf,

Ač cítil Mauglí nevolnost a závrat',

Ve stejném významu jsou doloženy struktury se slovesy *lassen* (2) a *machen* (2) a *schwindeln* v infinitivu, proživatel je uveden v akuzativu, subjektem je označen původce stavu:

Der Anblick ließ ihn schwindeln.

Zatočila se mu z toho hlava.

Diese zweifache Ferne hatte den vierjährigen Knaben schwindeln gemacht.

Ta dvojí dálka probouzela v čtyřletém chlapci závrať.

Poněkud frekventnější je užití slovesa *schwindeln* ve smyslu *podvádět*, *švindlovat*, *šidit*, *předstírat*, *lhát*, např.:

„*Du hast geschwindelt*“, *sagte er*, „*du hast zwischen den Fingern durchgeschaut*.“

„*Švindloval jsi*“, *řekl otec*, „*díval ses přes prsty*.“

Und da Gehaltserhöhungen verboten sind, müssen die Leute wohl oder übel schwindeln.

A protože zvyšování platů je zakázáno, musejí lidé šidit za každou cenu.

6.3.4.3.4.5.3. Pocity hladu a žízně (přeneseně chtění)

dürsten (5) VAP(nach)

- Označení proživatele

Proživatel je uveden **v akuzativu**, např.:

*Doch nach einiger Zeit stellte ich fest, dass unsere Korrespondenz hoffnungslos einseitig war - **mich** aber dürstete es nach Zwiesprache.*

Jenomže po čase jsem zjistila, že naše korespondence je beznadějně jednostranná, zatímco já prahla po dialogu.

- Výskyt a postavení *es*
  - *Es* se vyskytlo ve 40 % dokladů, v jednom dokladu na začátku věty, v jednom dokladu za určitým slovesem:

César Santos riet zur Vorsicht, denn das Wasser war trüb, und einige Stunden zuvor hatten sie Kaimane gesehen, aber allen war heiß, und es dürstete sie nach Abkühlung.

César Santos je upozornil, aby dávali pozor, protože voda byla kalná a před několika hodinami zahlédli kajmany; všichni však byli rozpálení a měli žízeň.

Doch nach einiger Zeit stellte ich fest, dass unsere Korrespondenz hoffnungslos einseitig war - mich aber dürstete es nach Zwiesprache.

Jenomže po čase jsem zjistila, že naše korespondence je beznadějně jednostranná, zatímco já prahla po dialogu.

- České ekvivalenty

České ekvivalenty jsou podmětne: *někdo prahne po něčem, někdo žízni (po něčem), někdo má žízeň.*

Slovesa je tedy užito v původním i přeneseném významu (*toužit/prahnout/dychtit po něčem, chtít něco*).

Několikanásobně častěji (38:5) je doloženo *dürsten* v podmětných větách, a to jak v původním, tak i v přeneseném významu:

Sie hungern oder dürsten, und sobald sie murren, sind sie vom Zerfall bedroht. Hladovějí nebo žízni, a jakmile začnou reptat, jsou ohroženi rozpadem.

Er behandelte aber die Stute schlecht, dürstete nach Rache und harrte seiner Stunde. Sie kam.

Nechával ji ale ve špíně, vůbec o ni nedbal, žíznil po pomstě, čekal, až přijde jeho hodina, a dočkal se.

Nejčastější je v původním významu v němčině i češtině verbonominální spojení *Durst haben – mít žízeň.*

hungern (4) VA v původním významu, VAP(nach) v přeneseném významu

- Označení proživatele

Proživatel je uveden **v akuzativu**:

"Mich hungert", sagte Mogli zu guter Letzt. "Ich bin ein Fremdling in diesem Teil der Dschungel.

"Chce se mi jíst, "řekl Mauglí, "jsem cizím v této části džungle.

Weil der Tag nie kommt, an dem alle faulen Äpfel gegessen sind, weil immer Äpfel nachfaulen und nichts weggeworfen werden darf, hungert sie nach einer fremden verbotenen Frucht .

Děti lační po cizím zakázaném ovoci, protože všechna ta nahnílá jablka se nikdy nesnědí, protože jablka hníjí stále dál a nic se nesmí zahodit.

- Výskyt a postavení *es*

V žádném dokladu se nevyskytlo *es*.

- České ekvivalenty

České protějšky jsou:

- podmětné: *někdo lační po něčem, někdo hladoví po něčem, někdo má hlad,*
- bezpodmětné, proživatel je uveden v dativu: *někomu se chce jíst.*

Mnohonásobně častěji (134:4) je doloženo *hungern* v podmětných větách, a to jak v původním, tak i v přeneseném (méně často) významu:

Er muß hungern.

Musí hladovět.

Er hungert nach Liebe und mag mich jeden Tag mehr, das merke ich gut.

Dychtí po lásce a každým dnem mě má víc rád, to na něm vidím.

Samozřejmě nejfrekventnější je v původním významu v němčině i češtině vebonominální spojení *Hunger haben – mít hlad*.¹⁶⁰

6.3.4.3.4.5.4. Pocit odporu, hnusu

ekeln (17) VA/DP(vorD)

- Označení proživatele

Proživatel je uveden **v akuzativu** (82%), **méně často v dativu** (18%), např.:

---

¹⁶⁰ Z paralelního korpusu InterCorp bylo vytěženo 934 dokladů slova *Hunger*, převážně ve spojení *Hunger haben*.

*Er half eigenhändig mit, den Kranken die enge Stiege hinaufzutragen, obwohl **ihn** (akuzativ) unsäglich vor den Pusteln und den schwärenden Furunkeln ekelte.*
Vlastnoručně pomáhal při přenášení nemocného po úzkých schodech, ačkoli se mu nevýslovně hnusily pupínky a hnisající nežity.

*...und jetzt ekelt **dir** (dativ) vor mir...*

...a teď se mě štítíš...

- Výskyt a postavení *es*

- *Es* se vyskytuje v 59% dokladů.

- Ve 4 dokladech (40%) plní funkci pozičního prvku (expletiva), např.:

Es ekelte ihn vor diesem Volk,...

Stejně tak se mu hnusil všechen ten lid,...

- V 6 dokladech (60%) stojí za uvozovacím slovem věty vedlejší (vždy s proživitelem v akuzativu), např.:

*Agnes ist sich sicher, dass **es** den Vater gerade vor dieser Intimität ekelte.*

Agnes je si jista, že právě této intimity se otec štítí.

- České ekvivalenty

České ekvivalenty jsou

- podmětné, podmět označuje

- proživitele: *někdo se štítí něčeho, někdo si něco hnusí*
- původce či příčinu psychosomatického stavu, označení proživitele je v dativu: *něco se někomu hnusí, něco se někomu oškliví,*

- Idiom: *někomu se zvedá žaludek z něčeho*

Frekventnější (45:17) jsou v identickém významu doklady se zvrtným *sich ekeln* (VSP(vorD)), ve kterých subjekt označuje proživitele, např.:

Ich sah so aus, dass ich mich vor mir selber ekelte.

Vypadal jsem tak, že jsem se hnusil sám sobě

Srovnatelně frekventní (17:17) jsou sémanticky totožné věty se slovesem *anekeln* (VSA), v nichž je proživatel uveden v akuzativu:

Alles ekelt mich an.

Všechno mě zhnusuje.

Teresa, die auf mich losstürzt und mich in einer Wolke aus Schweiß und Parfüm umarmt, ekelt mich an.

Zvedá se mi žaludek z Terezy, která se vždycky přiřene jako vichřice, a obklopena oblakem potu a voňavky, mě začne objímat.

6.3.4.3.4.5.5. Pocity chladu

frieren (20-32) VA. Značné rozpětí v počtu výskytů je dáno nejednoznačností tvarů nominativu a akuzativu, zejména u vlastních jmen, např.:

Im Übrigen fror Ellert (nominativ nebo akuzativ) bereits auch.

Ellertovi byla ostatně také zima.

Frieren v subjektových větách je podstatně frekventnější než ve zkoumaných konstrukcích, doloženo je celkem 242 „frieren“, z toho 222-216 (homonymie tvarů nominativu a akuzativ zejména u jmen) v subjektových větách, např.:

Man friert nicht im Winter, sondern an einem Sommertag am Meer.

Nemrazí tě v zimě, nýbrž jednoho letního dne u moře.

- Označení proživatele

Proživatel je vždy uveden v **akuzativu**, např.:

Mich fror plötzlich, und ich eilte, nach Haus und zu Bett zu kommen.

Náhle se do mne dala zima a chvátal jsem, abych se dostal domů a do postele.

- Vyskyt a postavení *es*
  - V 75% dokladů se *es* nevyskytuje, např.:

Ihn friert, er hat viel Blut verloren.

Je mu zima, ztratil mnoho krve.

- Pouze v jednom dokladu se vyskytuje poziční *es* na začátku věty:

Am nächsten Tag fuhr ich mit der Straßenbahn eine lange Strecke bis an den Prager Stadtrand, es war Dezember, es fror mich an den Fingern in den Gassen der Hochhaussiedlung, die in diesen Vormittagsstunden völlig verödet war.

Jel jsem tedy další den dlouho tramvají na okraj Prahy, byl prosinec, zábly mne ruce a sídliště bylo v dopoledních hodinách úplně pusté.

- Ve čtyřech dokladech stojí es za určitým slovesem nebo za uvozovacím slovem věty vedlejší, např.:

Diesen Mann fror es immer, überall und zu jeder Jahreszeit.

Tomu člověku bylo vždycky chladno, všude a v každé roční době.

Solange die Hand den Spatenstiel hielt und sich die Finger um ihn krallten, solange es ihn unter den Nägeln fror und die Haut an den Händen abgeschürft wurde, so lange lebte der Mensch.

Dokud ruka držela násadu a dokud se prsty svíraly, dokud záblo pod nehty a kůže na dlani byla sdírána, dotud žil člověk.

- České ekvivalenty

České protějšky jsou

- podmětné: *někoho roztřásá zima* (proživatel v akuzativu), *někomu je zima* (proživatel v dativu), *do někoho se dá zima*, *někdo je prokřehlý*, *někdo má chladné tváře*, *něco někoho zamrazí* (proživatel v akuzativu), *někdo se oťrese*, *někomu zebou ruce* (proživatel v dativu),
- bezpodmětné: *někomu je zima* (proživatel v dativu), *někoho zebe* (proživatel v akuzativu), *někoho (za)mrazí* (proživatel v akuzativu), *někoho zebe někde* (prož. v akuzativu).

Většinou jde o pocit chladu, někdy o nepříjemné zamrazení za nepříjemných okolností, např.:

Mich friert's, wenn ich sehe, wozu Menschen fähig sind ...

Mrazí mne, když vidím, čeho jsou lidé schopni ...

Doloženy jsou i podmětné věty se slovesy *lassen* a *machen*, proživatelem v akuzativu a slovesem *frieren* v infinitivu:

*Dr. Mei nickte, grübelte über Herrn Tschao nach und erkannte plötzlich Zusammenhänge, die ihn frieren **ließen**.*

Dr. Mei prikývl. Přemýšlel o panu Čchaovi a náhle si uvědomil souvislosti, které ho zamrazily.

*Er spürt es in den Füßen auf dem grauen feuchten Pflaster, das ihn frieren **macht** und im Hals kitzelt.*

Cítí to v nohách na šeré vlhké dlažbě, která ho studí a lehtá v krku.

frösteln (26-44) VA.

Značné rozpětí v počtu výskytů je dáno nejednoznačností tvarů nominativu a akuzativu, zejména u vlastních jmen, např.:

Kazlah fröstelte in der warmen Augustnacht.

Kazlach se v horké srpnové noci zachvěl.

- Označení proživatele

Proživatel je uveden **v akuzativu**, např.:

Mich fröstelt etwas, der Kamin ist ausgegangen...

Je mi trochu chladno, v krbu už zhaslo...

- Výskyt a postavení *es*

- o *Es* se vyskytuje v 46% dokladů (z jednoznačných 26, pokud připustíme, že nejednoznačné doklady mají označení proživatele v akuzativu, bude podíl dokladů s *es* nižší).

- *Es* jako poziční prvek figuruje ve čtyřech dokladech, např.:

Aus dem sommerhellen Tag trat der Konsul unmittelbar in das düstere, kühle

*Erdgeschoss des Konaks, und **es** fröstelte ihn, als stiege er in eine Katakombe.*

Z horkého letního dne konzul bez přechodu vkročil do setmělého a stinného přízemí konaku a zachvěl se jako při vstupu do katakomb.

- Ve třech dokladech stojí *es* za určitým slovesem, např.:

*Den Konsul fröstelte **es**.*

Konzul se zachvěl.

- V pěti dokladech zaujímá *es* pozici za uvozovacím slovem věty vedlejší, např.:

In den Augen, die sie anstarrten, war eine Kälte, dass es Selene fröstelte.

Jeho oči, chladné, až ji mrazilo, jako by ji držely téměř fyzickou silou.

- České ekvivalenty

České protějšky jsou

- o podmětné: *někdo se roztřese, někdo cítí zamrazení, někdo se (za)chvěje, někdo se otřese,*
- o bezpodmětné: *někoho zebe, někomu je chladno, někoho (za)mrazí,*
- o idiomy: *někoho jímá mráz, do někoho se dá zima, někomu naskočí husí kůže.*

Jde o chvění způsobené většinou nepříjemným zážitkem, strachem, ale i zimou, často spojení pocitu strachu s chladem a třasem.

Frekventnější je *frösteln* v podmětných větách se shodným významem, kdy subjekt označuje proživatele (28-56), např.:

John Franklin hatte Fieber und fröstelte.

John Franklin měl horečku a chvěl se zimou.

Nezanedbatelné jsou i doklady vět se slovesy *lassen* nebo *machen* a slovesem *frösteln* v infinitivu, kde subjekt označuje příčinu nebo původce stavu a proživatel stojí v akuzativu, např.:

Die Luft, die ins Zimmer strömt, lässt sie frösteln,...

Vzduch, který proudí do pokoje, ji rozechvěje,...

Es ist feucht, und das macht ihn frösteln.

Tráva bude mokrá a zastudí.

6.3.4.3.4.5.6. Pocity intenzivního chtění

gelüsten (19) VAP(nachD)

- Označení proživatele

Proživatel je uveden **v akuzativu**, např.:

*Er sieht die fetten Larven der Lukara-Brüder, und es gelüstet **ihn** danach.
Vidí tučné larvy lukarských bratří a dostane na ně chuť.*

- Výskyt a postavení *es*
  - V 95% dokladů se vyskytuje *es*, pouze v jednom dokladu (5%) *es* chybí:

Und sofort begann Smirre hinter den Gänsen herzujagen, einmal, weil ihn nach einer guten Mahlzeit gelüstete, dann aber auch in der Absicht, sich für all den Verdruß zu rächen, den sie ihm bereitet hatten.

Smirre se hned za husami pustil, jednak z chuti na dobré jídlo, ale ještě víc proto, aby se jim pomstil za všechna protivenství, která mu způsobily.

- *Es* jako poziční prvek se vyskytuje ve čtyřech dokladech, např.:

Er sieht die fetten Larven der Lukara-Brüder, und es gelüstet ihn danach.

Vidí tučné larvy lukarských bratří a dostane na ně chuť.

- Ve zbývajících 14 dokladech stojí *es* za určitým slovesem či za uvozovacím slovem věty vedlejší, např.:

*Während die Männer des Clans den Neuankömmling nur zu gerne weiterziehen sahen, schließlich gelüstete **es** sie selbst nach Talitha und Serophia, sahen die beiden Frauen das anders.*

A zatímco oba muži z obou kmenů byli jen rádi, že cizinec jim ukázal záda, protože Talithu a Serofii chtěli pro sebe, obě ženy byly jiného názoru.

*Das liegt ganz an ihnen, wie **es** sie gelüstet und wie sie es sich vornehmen.*

To záleží na nich, jak se jim zachce a jak si umanou.

- České ekvivalenty

České protějšky jsou

- podmětné: *někdo (za)touží po něčem/někom, někdo baží po něčem/někom, někdo chce něco/někoho, někdo dychtí po něčem, někdo má zálsk na něco, někdo má potřebu něčeho, někdo dostane chuť na něco/někoho, někdo si dělá chuť na něco/někoho,*
- bezpodmětné: *někomu se zachce něčeho,*

- nevětné: *nejraději, z chuti,*
- idiomy: *někdo si brousí zuby na něco.*

verlangen (VAP(nachD))

Sloveso *verlangen* (VSA) je ve významu *žádat/požadovat/chtít* velmi frekventní, zkoumané bezpodmětné konstrukce zaujímají pouze 1,5% dokladového materiálu. Z náhodně vybraného tisíce dokladů jich bylo vytríděno **15**.

- Označení proživatele

Proživatel je uveden vždy v **akuzativu**, např.:

*Ich werde mich hüten, dieses Satzes wegen zu glauben, es hätte **ihn** ausdrücklich nach Hanna und mir verlangt.*

Budu se mít na pozoru, abych si kvůli téhle větě myslil, že chtěl zrovna k Haně a ke mně.

- Výskyt a postavení *es*

- *Es* figuruje v 86% dokladů (13), pouze ve dvou dokladech chybí:

Ich bin gekommen, dir zu sagen, dass mich verlangt, morgen dein Haus zu verlassen und zu den Asketen zu gehen.

Přišel jsem, abych ti řekl, že se mne zmocnila touha opustit zítra tvůj dům a jít k asketům.

Es war eine ideale Situation. Ich konnte lernen und studieren, wonach mich verlangte.

Byla jsem v ideální situaci, mohla jsem si studovat, co jsem chtěla.

- *Es* jako poziční prvek je doloženo dvakrát, např.:

*Und nun erbitte ich von euch, lass mich ziehen, denn **es** verlangt mich, noch heute nach Banja in das Kloster der Heiligen Dreieinigkeit zu kommen.*

*A ted' mě, snažně vás prosím, nechte jít, protože musím ještě za dnešní noci dojít do Banje ke klášteru Svaté Trojice. Zde stojí *es* za primární souřadící spojkou, která nemá charakter větného členu a neovlivní slovosled.*

- Ve zbylých 11 dokladech stojí *es* za určitým slovesem nebo uvozovacím slovem věty vedlejší:

Die Männer verlangte es nach weiblicher Gesellschaft...

Mužům se stýskalo po ženské společnosti...

Wenn es dich danach verlangt, Waffen zu tragen, dann ist es besser, du wirst

Polizist, als du wirst Verbrecher, weil du als Polizist Straffreiheit hast.

Jestli chceš chodit ozbrojen, pak je lepší být policistou než zločincem, protože jako policista jsi chráněn beztrestností.

- České ekvivalenty

České protějšky jsou

- podmětné: *někdo chce něco, někoho se zmocní/přepadne touha po něčem, někdo touží po něčem, někdo je jímán touhou po něčem, někdo má chuť něco udělat, někdo musí něco udělat, někdo je dychtiv udělat něco,*
- bezpodmětné: *někomu se (za)chce něco udělat, někomu se stýská po něčem.*

Je vyjádřena vnitřní nebo vnější (méně často) potřeba něčeho.

6.3.4.3.5. Dotazníkové šetření

Analýzu korpusového materiálu doplňuje drobné dotazníkové šetření.

Toto šetření zjišťuje:

- označení proživatele jménem v akuzativu nebo v dativu u jednotlivých sloves (dominující forma, jediná možná forma),
- preference variant s *es* a bez *es* v pozici za určitým slovesem či uvozovacím slovem,
- případný významový rozdíl mezi variantami s *es* a bez *es*,
- používanost sloves v daném významu (velmi časté/spíše časté/spíše vzácné/nepoužívané).

Dotazník byl sestaven formou multiple-choice (výběr možných odpovědí, bylo možné označit více odpovědí a respondenti měli/mohli podchytit významový rozdíl mezi variantami. Dále měli odhadnout používanost zvolených konstrukcí.

6.3.4.3.5.1. Zadání dotazníku¹⁶¹

In dieser kurzen Umfrage geht es um Richtigkeit bzw. mögliche Varianten bestimmter Satzstrukturen.

Unterstreichen Sie bitte, welche Variante(n) Sie für richtig halten. Im Falle, dass Sie mehrere unterstreichen, geben Sie an, ob Sie Bedeutungsunterschiede spüren.

Versuchen Sie die Häufigkeit der Verben in diesen Bedeutungen einzuschätzen.

Český překlad:

V tomto krátkém dotazníku jde o správnost, pří. Možné varianty určitých větných struktur.

Podtrhněte, prosím, kterou variantu/které varianty považujete za správné, uveďte, jestli je mezi nimi nějaký rozdíl.

Pokuste se odhadnout, jak často se slovesa v tomto významu vyskytují.

Příklad konkrétního úkolu:

- a) Aber jetzt graut es mir vor den Abenden und den Nächten*
- b) Aber jetzt graut mich vor den Abenden und den Nächten.*
- c) Aber jetzt graut es mich vor den Abenden und den Nächten.*
- d) Aber jetzt graut mir vor den Abenden und den Nächten.*

Ihre Anmerkung:

Vaše poznámka:

grauen: sehr häufig - eher häufig - eher selten – ungebräuchlich

velmi často - spíše často - spíše zřídka - nepoužívané

Zkoumány byly bezpodmětné konstrukce se slovesy *grauen, gruseln, schaudern, hungern, gelüsten* a *verlangen*.

---

¹⁶¹ Plné znění dotazníku je umístěno v příloze.

Respondenty byli němečtí rodilí mluvčí z různých německy mluvících oblastí s rozličným (převážně vysokoškolským) vzděláním. Bylo vyplněno 12 dotazníků.

Plné znění dotazníku je uvedeno v příloze.

6.3.4.3.5.2. Výsledky

Vyhodnocením vyplněných dotazníků jsme získali tyto informace:

grauen

- preference akuzativu v označení proživatele
- mírná preference variant s *es*
- žádné vymezení významového rozdílu ve variantách s a bez *es*
- spíše vzácné

gruseln

- označení proživatele v dativu i v akuzativu
- mírná preference variant s *es*
- žádné vymezení významového rozdílu ve variantách s a bez *es*
- spíše vzácné

schaudern

- označení uživatele v dativu i akuzativu
- mírná preference variant s *es*
- žádné vymezení významového rozdílu ve variantách s a bez *es*
- spíše často až spíše vzácně

hungern

- označení proživatele pouze v akuzativu
- mírná preference variant s *es*
- žádné vymezení významového rozdílu ve variantách s a bez *es*
- nepoužívané

gelüsten

- označení proživatele pouze v akuzativu.

- vyrovnané preference variant s *es* a bez *es*
- žádné vymezení významového rozdílu ve variantách s a bez *es*
- spíše vzácné až nepoužívané

verlangen

- preference označení proživatele v akuzativu
- vyrovnané preference variant s *es* a bez *es*
- žádné vymezení významového rozdílu ve variantách s a bez *es*
- spíše časté až spíše vzácné

6.3.4.3.5.3. Shrnutí výsledků dotazníkového šetření

Výsledky dotazníkového šetření korespondují s výsledky korpusové analýzy v těchto bodech:

- označení proživatele
- frekvence konstrukcí (málo dokladů – nízká užívanost)

Překvapivá byla v dotazníkovém šetření preference variant s *es* u sloves *grauen*, *gruseln* a *schaudern*, v dokladovém materiálu byly varianty s *es* v menšině.

Rovněž vyrovnané preference variant s *es* a bez *es* u sloves *gelüsten* a *verlangen* v dotazníkovém šetření byly v rozporu s výsledky analýzy korpusového materiálu, kde se varianty s *es* vyskytují v drtivé většině.

Tento rozpor můžeme pravděpodobně zdůvodnit odlišností literárního a spontánně užívaného jazyka.

Dle očekávání nebyl žádný z rodilých mluvčích schopen exaktně vymezit významový rozdíl mezi variantou s a bez *es*. To zřejmě ani není možné. Pouze jedna respondentka vyjádřila domněnku, že varianty s *es* jsou pro běžný jazyk častější (*es* jako „parazit“, hezitační zvuk, umožňující získat zlomek sekundy pro další formulaci v mluveném projevu).

Zajímavé byly též rozdíly v odhadování frekvence (užívanosti sloves) – čím vyšší vzdělání, tím vyšší frekvence (snad bohatší idiolekt vzdělanějších respondentů).

Navzdory velmi skromnému okruhu respondentů a nevelké rozsáhlosti dotazníku se ukázal tento pokus o dotazníkové šetření jako smysluplný.

6.3.4.3.6. Shrnutí (PT)

Analýza korpusových dokladů i malé dotazníkové šetření přispěly ke zpřesnění popisu zkoumaných struktur s PT.

- Uspokojivé je zjištění převládající formy označení proživatele. Výsledky korpusové analýzy i dotazníkového šetření byly v souladu (viz výše).
- V psaném jazyce se *es* vyskytuje v menšině dokladů, na začátku věty obligatorně, v pozici za určitým slovesem a za uvozovacím slovem věty vedlejší zřídka. V mluveném jazyce je frekvence užití *es* těchto pozicích vyšší.
- V konstrukcích se slovesy chtění se vyskytuje *es* v mluveném i psaném jazyce téměř vždy.
- Ani rodilí mluvčí nejsou schopni vymezit významový rozdíl mezi variantami s *es* a bez *es*.
- České paralely jsou převážně podmětne, řidčeji bezpodmětne (*zamrazilo mě*).
- Lingvodidaktická závažnost získaných poznatků je vzhledem k nízké frekvenci zkoumaných struktur zanedbatelná.

6.3.4.3.7. Lingvodidaktická poznámka

Vzhledem k velmi nízké frekvenci zkoumaných struktur nemá velký význam zatěžovat začátečnickou až středně pokročilou výuku němčiny jako cizího jazyka systematickým výkladem a cvičením této problematiky. Snad jen u frekventnějšího slovesa *frieren* je možné upozornit na varianty *Ich friere. Es friert mich. Mich friert (es)*. V pokročilejší výuce se studenti setkávají při četbě literatury s označeními temných pocitů, ale s největší pravděpodobností si s nimi na základě předchozí jazykové zkušenosti poradí (*grausig-grausam-grausen; Frost-frösteln*). Jejich

lingvodidaktická závažnost je marginální. Své místo mají tyto konstrukce samozřejmě ve studiu germanistiky (syntax, slovtvorba, lexikologie), kde je nutné zaměřit se na označení proživatele v bezpodmětných konstrukcích, na obligatorní poziční *es* a na české ekvivalenty.

6.4. Formální subjekt a objekt (formales Subjekt/Objekt)

Formální subjekt i objekt jsou sémanticky prázdné, nereferenční, nenahraditelné a nepostradatelné součásti určitých sloves či konstrukcí.

6.4.1. Terminologie

I u těchto typů *es* zaznamenáváme terminologickou rozmanitost a nejednotnost.

Uvádíme pouze nejčastější označení v gramatikách.

Griesbach a Schulzová (1960) používají termíny „**Funktionssubjekt**“ a „**Funktionsobjekt**“. Od roku 1961 se setkáváme s termínem „**Scheinsubjekt**“ a „**Scheinobjekt**“ v gramatice J. Erbena¹⁶². Tentýž termín nalezneme např. i v Metzlerově jazykovědném lexikonu¹⁶³. Helbig a Buscha (1991), Götze (1989), a řada dalších autorů používají termíny „**formales Subjekt**“ a „**formales Objekt**“. Zajímavý je vývoj terminologie v gramatikách DUDEN. Vydání z roku 1984 přiřazuje *es* v neosobních konstrukcích k subjektům, vydání z roku 2005 je pojmenovává jako „**Pseudoaktant**“¹⁶⁴. Engel (1988) toto *es* považuje za nedílnou součást sloves a nepojmenovává ho. Eisenberg (1989) označuje *es* v roli formálního subjektu či objektu za obligatorní doplnění slovesa. Zifonun (1997) je pojmenovává jako „**fixes es**“.

6.4.2. Frekvence formálních subjektů a objektů

Jak jsme již zmínili, zaujímá tato kategorie překvapivých 23,3% všech německých *es*. Procentuální zastoupení formálních subjektů a objektů v dokladovém materiálu lze vyčíst z tohoto diagramu:

cnpk

¹⁶² Erben 1980.

¹⁶³ Glück (ed.) 2000.

¹⁶⁴ Srov. DUDEN 1984 a DUDEN 2005.

Vidíme drtivou převahu formálních subjektů a marginální podíl formálních objektů.

6.4.3. Formální subjekt

Na začátku věty se ujímá *es* role pozičního *es* („Platzhalter“), tedy obsazuje první pozici ve větě, aby sloveso mohlo stát na druhém místě. Pokud je první pozice ve větě obsazena, stojí *es* bezprostředně za určitým slovesem. Slovesa a konstrukcí s *es* jako formálním subjektem je v němčině velké množství a tvoří sémanticky jednotnou skupinu.

6.4.3.1. Klasifikace konstrukcí s formálními subjekty

V souladu s Buschou¹⁶⁵ prezentujeme rozdělení podle syntaktických kritérií:

- Slovesa bez aktantů. Jedná se o početnou skupinu neosobních sloves, která mohou být použita i v přeneseném významu. Často označují tato slovesa jevy počasí („Witterungsverben“) či prostředí:

blitzen (blýskat se), *dämmern* (stmívat se, rozednívat se), *donnern* (hřmít),
dunkeln (stmívat se), *gießen* (silně pršet, lít), *hageln* (padat kroupy), *klingeln*
(zvonit – např. ve škole), *nebeln* (být mlha), *schütten* (silně pršet, lít), *stürmen*
(být bouřka), *nieseln* (mrholit), *regnen* (pršet), *spuken* (strašit), *weihnachten*
(být vánoční atmosféra), *wetterleuchten* (blýskat se „na časy“), *ziehen* (táhnout
– průvan) a další, např.:

Es goss, und es war neblig.

Lilo a byla mlha.

Ich fürchtete mich nicht, mit ihr nach Libosad zu fahren, selbst wenn es dunkelte.

Nebál jsem se s ní jezdit do Libosadu, i když se stmívalo.

Plötzlich dämmerte es ihm. (zde přeneseně – *dämmern* s osobním dativem)

Najednou se mu rozbřesklo v hlavě.

Hat es nicht geklingelt?

Nezvonil někdo?

---

¹⁶⁵ Srov. Buscha 1972: 103.

Některá z těchto sloves mají i varianty se skutečným subjektem (stejně jako české protějšky):

*Nach ein paar Minuten klingelte **das Telefon** nochmals.*

*Za několik minut znovu zazněl **zvonek telefonu**.*

***Paolo** hob seine Gitarre über den Tisch und schüttete vorsichtig Königin Kleopatra heraus.*

***Paolo** zvedl kytaru nad stůl a opatrně z ní vytřepal Královnu Kleopatru.*

***Mondini** goss ihm in aller Seelenruhe sein Bier über die Hose.*

***Mondini**, s obrovským klidem, mu vylil pivo na kalhoty.*

- Konstrukce s významově prázdnými slovesy *sein*, *bleiben* a *werden* a predikativem, označující/popisující okolnosti probíhajícího děje (časové, povětrnostní aj.):

Es war inzwischen viel heller geworden.

Zatím se už hodně rozednilo.

Es war sehr neblig und kalt.

Byla hrozná mlha a zima.

*Als Karl erwachte, war **es** schon Abend.*

Když se Karel vzbudil, byl už večer.

*Schon war **es** zu spät.*

Ted' už bylo pozdě.

- Slovesa s osobním akuzativním či dativním objektem:

*Er eröffnete eine Schule in Thagaste, aber dann lockte **es** ihn wieder nach Karthago...*

Sám si otevřel vlastní školu v Thagaste, ale pak ho znovu zlákal Kartágo...

*Du weißt so gut wie ich, woran **es** mir fehlt.*

Viš stejně dobře jako já, čeho se mi nedostává.

„Heute hat es ihm aber geschmeckt“, sagte sie.

"Dnes mu ale chutnalo," říkala.

Wie geht es denn Ihrer Schwester?

Jak se daří Vaší sestře?

- Slovesa s nejrůznějšími objekty:

Do této poněkud široce definované kategorie patří několik velmi frekventovaných sloves a konstrukcí s formálním *es*, především *es gibt+A*, *es handelt sich um*, *es geht um*, *es kommt zu*, *es mangelt an(D)*, *es fehlt an(D)* a další:

Übrigens gab es keinen Ausweg für ihn.

Nakonec mu popravdě ani jiná možnost nezbyvala.

Freilich handelte es sich nicht um ein bewusstes Plagiat,...

Ovšem že se nejednalo o vědomý plagiát,...

Um Geld ist es hier nicht gegangen.

O peníze tady nešlo.

Zu einer komplexen Restaurierung kam es erst im Jahr 1998.

Ke komplexnímu restaurování došlo teprve v roce 1998.

In der Bearbeitung von Jan Vodňanský mangelt es an nichts von diesem...

Ve zpracování Jana Vodňanského nic z toho nechybí...

Für Sigismund kam es nun darauf an, Gregor gegenüber keine Konzessionen zu machen.

Zikmundovi záleželo na tom, aby Řehořovi nedělal žádné ústupky.

- Tzv. mediální konstrukce s reflexivizovanými slovesy a adverbialními objekty:

*Leicht lebt es sich als Arbeitsvieh im Dienst der schweren Industrie. cnpk
Jak dobytku mi blaze je, živ z těžké jsem industrie.*

*Mein Gott, geht es sich gut, wenn einem die Gedanken vorausseilen! cnpk
Jej Bohu, to se to jde, když se tak člověku rozběhnou myšlenky!*

- Součást sekundární spojky souřadící, ve spojení s *dass* podřadící – *es sei denn* (,dass) – *leda(že)*, *pokud ne...*

Diese Frist darf nicht weniger als 5 Tage betragen, es sei denn, es liegen außergewöhnliche Umstände vor;

Tato lhůta nesmí být kratší než pět dnů, pokud neexistují výjimečné okolnosti;

Von nun an werde ich nichts schön nennen, es sei denn ihr Geschenk.

Od nyníška neřeknu o ničem, že je to krásné, leda by to byl její dar.

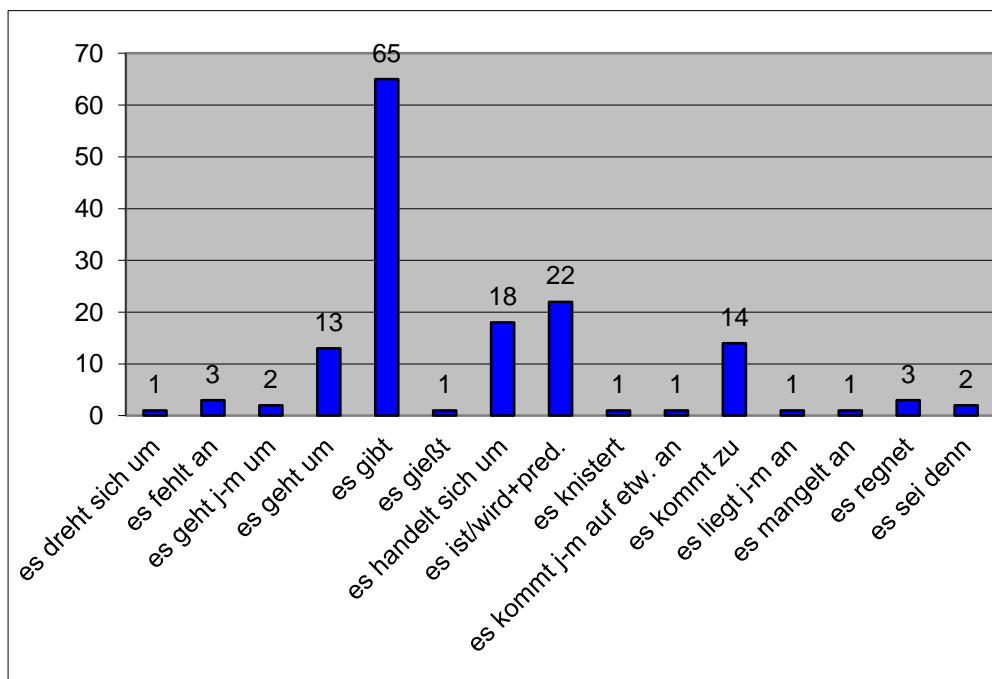
In der Regel wird die Kommission künftig sämtliche Anwendungen der Verordnung veröffentlichen, es sei denn, dass die Kenntnis der Verordnung den Terroristen erwiesenermaßen in die Hände spielen könnte.

Všeobecným pravidlem, které má Komise v úmyslu v budoucnosti dodržovat, je zveřejňovat každý případ uplatňování nařízení, s výjimkou těch případů, v nichž by znalost nařízení napomáhala terorismu.

6.4.3.2. Zastoupení sloves/konstrukcí s formálním subjektem v dokladovém materiálu

Pro kontrastivní analýzu bylo náhodným výběrem získáno 150 paralelních dokladů s formálním subjektem a jejich české paralely. Je zřejmé, že i tento malý exkurs odráží poměrně objektivně situaci v současné němčině i češtině.

Následující diagram prezentuje počty doložených sloves/konstrukcí s formálním subjektem:

Z dokladového materiálu vyplývá, že pouze několik vysoce frekventovaných sloves a konstrukce *es ist/wird* a predikativum způsobují tak vysoké zastoupení formálních subjektů mezi ostatními typy *es*. Ostatní slovesa a konstrukce se vyskytují spíše ojediněle.

6.4.3.3. Srovnání s češtinou

V tomto stručném srovnání pomineme podrobné interpretace českých ekvivalentů. Omezíme se pouze na tabelární výčet českých protějšků doprovázený srovnáním českých a německých konstrukcí. Ve sloupci s německými slovesy/konstrukcemi uvádíme vedle počtu dokladů i části dokladů umožňující porozumění německým paralelám.

Pro zápis větných struktur (vzorců) využíváme jednoduchého popisného aparátu inspirovaného zápisem Lutze Götzeho¹⁶⁶.

¹⁶⁶ Srov. Götz 1989.

sloveso/konstrukce ¹⁶⁷ⁱ (v dokladovém materiálu v různých tvarech), počet, části vět	větný vzorec	české protějšky	větné vzorce
<p>Es gibt (66)</p> <p>Unruhen Anzeichen keinen Spaß mehr keinen Ausweg Auseinandersetzung en das Sinloseste, was es gibt Es gibt Leute, die glauben... durch alle Straßen, die es gibt</p>	V+A+Adv.	<p>je/jsou (různé tvary) 28x má/mám/mějšem 5x existovala 2x uskuteční se pořádají se narazili na zabírají prostor vládl neklid je možné přestávaly žerty nezbývala možnost zmítaly se ve sporech</p> <p>nejnesmyslnější věc na světě Jedni si myslí</p> <p>všemi ulicemi</p>	<p>V+S+Adv. V+S+A V+S+Adv. V+S+Adv. V+S+Adv. V+S+P V+S+A V+S+Adv. V_{+pred.}+S V+S V+S V+S+P. subjekt subjekt objekt</p>
<p>Es ist/wird + pred. (hell, zu spät, neblig) (22)</p>	V _{+Pred.}	<p>Nebude pozdě... Bylo pozdě... Bylo mlhavo... Rozednilo se. Rozlilo se světlo...</p>	<p>V_{+pred.} V_{+pred.} V_{+pred.} V V+S</p>

¹⁶⁷ Slovesa jsou uváděna ve 3. os. sg. préz. a jsou řazena podle frekvence (počtu dokladů).

		Byla mlha...	V+S
Es handelt sich um (18)	V+P	jde/šlo o... 5x jedná se o... 2x byl to/jím... 4x	V+P V+P V _{pred.} +S
Es kommt zu (14) Verhandlungen Verabschiedung des Gesetzes Union Verhandlungen Verlobung ...Wie kam es dazu?	V+P	došlo k... 4x Z. vedl jednání zákon byl schválen uskutečnila se unie Z. vyjednával s... Z. zasnoubil... Proč tak najednou?	V+P V+S+A V _{pas.} +S V+S V+S+P V+S+A+P nevětně
Es geht um (13)	V+P	šlo o/jde o 3x jedná se o...	V+P V+P
Es regnet (3)	V	Pršelo...	V
Es geht j-m um (2)	V+D+P	šlo mu o... Z. se rozhodl...	V+D+P V+S+P
Es geht j-m + adv (2)	V+D+Adv.	Jak se daří vaší sestře? Už je vám lépe?	V+S+Adv V+S+Adv
Es fehlt an (2)	V+P	čeho se nedostává...	V+G
Es sei denn (2)	souřadící spojka, ve spojení s <i>dass</i> podřadící spojka	leđaže jen kdyby	
Es mangelt an (1)	V+P	nic nechybí...	V+S
Es kommt j-m darauf an (1)	V+D+P	Z. záleželo na...	V+D+P
Es liegt j-m an (1)	V+D+P	Zakládá si na uhlazenosti...	V+S+P
Es gießt (1)	V	Lilo...	V

Es knistert (1)	V	pak slabý šelest	nevětně
-----------------	---	------------------	---------

Zkratky:

V=sloveso, predikát; pred.= predikativum; pas.=pasivum, S=subjekt; Adv.=objekt (doplnění) adverbiálního charakteru; G=objekt (doplnění) v genitivu; D=objekt (doplnění) v dativu; A=objekt (doplnění) v akuzativu; P=předložkový objekt (doplnění).

Při rozšiřování dokladového materiálu¹⁶⁸ se ukazuje tatáž tendence – přibývají doklady s frekventovanými slovesy a konstrukcemi a objevují se ojediněle další bezpodmětná slovesa.

6.4.3.4. Shrnutí

Výsledky provedené analýzy ukazují, že

- v češtině kategorie formálního subjektu neexistuje¹⁶⁹,
- české ekvivalentní konstrukce mají často identickou strukturu jako německé, ovšem bez formálního subjektu,
- odlišné struktury českých protějšků lze většinou přičíst
  - konkrétnímu překladatelskému postupu z češtiny do němčiny a naopak, neboť je možné ve stejném významu užít i protějšky se stejnou konstrukcí (bez formálního subjektu),¹⁷⁰
  - odlišnosti ve valenci protějšků, *es fehlt an*, *es mangelt an* – de facto synonyma s významem *chybět něco/nedostávat se čeho*.
- nejvyšší frekvenci vykazuje konstrukce *es gibt*, která nemá v češtině obdobu.
- vzhledem k vysoké frekvenci formálních subjektů v němčině a jejich absenci v češtině je třeba výše uvedeným konstrukcím ve výuce německého

¹⁶⁸ Tato tendence se jasně prokázala při pokusném rozšíření dokladového materiálu na 300 náhodně vybraných paralel.

¹⁶⁹ Zde jsou zřejmé dva důvody:

1. V češtině jsou na rozdíl od němčiny běžné věty jednočlenné i bezpodmětné.
2. Čeština nemá na rozdíl od němčiny pevné postavení určitého slovesa ve větě.

¹⁷⁰ Např.: německé větě *Es kam zur Verabschiedung des Gesetzes* odpovídá v češtině *Zákon byl schválen* i *Došlo ke schválení zákona...*, přičemž pro němčinu je na rozdíl od češtiny charakteristický spíše nominální styl.

jazyka pro české rodilé mluvčí věnovat dostatečnou pozornost. Zavádějí se do výuky na všech stupních pokročilosti (od A1).

6.4.3.5. Lingvodidaktická poznámka

6.4.3.5.1. Vymezení problematiky

V závěrečném shrnutí kontrastivní analýzy zjednodušíme pro potřeby učení se němčině jako cizímu jazyku výše uvedenou klasifikaci konstrukcí s formálními subjekty.

- Věty se slovesy bez aktantů nejčastěji označující jevy počasí (tzv. „Witterungsverben“)

Německým slovesům s formálním subjektem bez aktantů odpovídají v češtině slovesa bez aktantů, tvořící jednočlenné věty.

..., *es regnete jeden Tag...*

..., *pršelo den co den...*

Es goss, und es war nebelig.

Lilo a byla mlha.

Častou interferenční chybou českých rodilých mluvčích bývá vypouštění obligatorního *es* (vlastně pevné součásti slovesa) v pozici za určitým slovesem:

*Plötzlich dämmerte ihm.

na místo

Plötzlich dämmerte es ihm.

Najednou se mu rozbřesklo v hlavě.

Další interferenční chyba (spíše začátečnická) se týká obecně německých sloves, jejichž české protějšky jsou reflexivní, např. *blitzen-blýskat se, dämmern-rozednívat se/stmívat se.*

*Es dämmert sich.

Zejména v mluvené češtině se často objevuje na začátku bezpodmětných vět (a nejen v nich) slůvko *ono*:

uvidíme no tak ono je ještě brzo (bmk)
a ono taky asi záleží jak kde (bmk)
ale jinak tak ono de o úterý a pak je poslední cvičení (bmk)
protože ono záleží na tom, jakou školu skončí (bmk)
potom taky ono záleží na těch lidských vztazích (bmk)

Toto slůvko je však odlišného charakteru než německý formální subjekt. Není slovotvorným formantem/morfémem/součástí sloves v těchto větách, plní spíše funkci navazovací částice, příp. také hezitačního či parazitního slova¹⁷¹. Je vždy eliminovatelné.

Stejně tak slůvko *to*, příp. *ono* ve větách typu“

To prší! (k) = Podívej, to je liják!

To to prší! (k) = To je ale liják!

Ono prší! (k) = Představ si, prší!

není formálním subjektem, nýbrž částicí vyjadřující emocionální zainteresovanost mluvčího na ději (míru děje, příp. údiv).¹⁷²

- Věty se slovesy s různými aktanty tvořící bezpodmětné věty

Velkou valenční podobnost češtiny a němčiny dokládá shodná struktura českých protějšků (pokud akceptujeme jako paralelu mezi *um/o*, *an*, *auf/na* aj.), opět samozřejmě bez formálního subjektu. Analýza dokladového materiálu poskytuje poměrně objektivní představu o nejfrekventovanějších slovesech s formálním subjektem:

Es kommt zu etw., – *dochází/dojde k něčemu*

Es handelt sich um etw. – *jedná se o něco*

Es geht um etw. – *jde o něco*

Es geht j-m irgendwie – *někomu se daří nějak*

Es fehlt j-m an etw. – *někomu se nedostává něčeho, chybí něco* – Zde jde o odlišnou valenci (předložková vazba v němčině x čisté pádové doplnění v češtině)

Es mangelt j-m an etw. - dtto

Es kommt j-m auf etw. an – *někomu na něčem záleží*

¹⁷¹ srov. Karlík, Nekula, Pleskalová (eds.) 2002: 570.

¹⁷² srov. Kolářová: 2005.

Es liegt j-m an etw. an - dtto

Zdrojem chyb v této oblasti je neznalost syntaktické valence (vazby) německých sloves, slabá reflexe paralel a diskrepancí mezi češtinou a němčinou (např. vazby sloves *es mangelt j-m an etw.*, *es fehlt j-m an etw.* apod.)

- Konstrukce s tzv. existenční vazbou *es gibt*¹⁷³

Čeština nemá specifickou „existenční vazbu“, vyjadřující, že něco někde/někdy je, existuje, nachází se.

Vazba *es gibt* je v němčině nesmírně frekventní, což vyplývá i z analýzy dokladového materiálu (44% formálních subjektů je součástí této vazby). Většinu českých protějšků tvoří konstrukce *něco je někde/někdy* (32 z 66).
Aber es gab dort keine Zigarre...
Ale doutník tam nebyl.

Poměrně častým protějškem jsou konstrukce *někdo má něco* (6 z 66):

Nur in Bolivien gibt es einen einhändigen Admiral.
Jednorukého admirála má pouze Bolívie.

V menší míře se objevují konstrukce se slovesy: *existovat* (3x), *uskutečnit se*, *pořádat*, *narazit na*, vazba *es gibt* + A je v dokladech součástí vět, jejichž českými protějšky jsou spojení: *zabírají prostor*, *vládl neklid*, *je možné*, *přestávaly žerty*, *nezbývala možnost*, *zmítaly se ve sporech*.

Pro Čechy učící se němčinu představuje automatizace konstrukce *es gibt* dlouhodobý proces, stejně jako vše, co mateřskému jazyku není vlastní.

- Konstrukce s významově prázdnými slovesy *sein*, *bleiben* a *werden* a predikativem, označující/popisující okolnosti probíhajícího děje (časové, povětrnostní aj.):

---

¹⁷³ Specifické „existenční konstrukce“, jsou běžné např. v němčině *es gibt*, ve francouzštině *il y a*, v angličtině *there is/are*.

České protějšky mají opět identickou strukturu, ovšem bez formálního subjektu:

Es war vollkommen still.

Je naprosté ticho.

Es war vor elf Uhr, Herr Schmidt war nicht hier.

Bylo před jedenáctou hodinou, pan Schmidt byl pryč.

Chybou bývá opět vypuštění *es*, zejména v pozici za určitým slovesem:

*Als er auf Deck kam, war elf Uhr.

na místo

*Als er auf Deck kam, war **es** elf Uhr.*

Když vstoupil na palubu, bylo jedenáct hodin.

- Tzv. mediální konstrukce s reflexivizovanými slovesy a dvěma adverbialními objekty (jeden označuje místo, druhý způsob či míru děje)

Ve 150 dokladech s formálním subjektem se nevyskytl žádný s touto konstrukcí.

Při prohledávání celého korpusu cnpk se našly pouze dva doklady:

*Leicht lebt **es** sich als Arbeitsvieh im Dienst der schweren Industrie.* cnpk

Jak dobytku mi blaze je, živ z těžké jsem industrie.

*Mein Gott, geht **es** sich gut, wenn einem die Gedanken vorauseilen!* cnpk

Jej Bohu, to se to jde, když se tak člověku rozběhnou myšlenky!

Vzhledem k tomu, že konstrukce má stabilní strukturu, a je tudíž snadno vyhledatelná, poskytl další dokladový materiál Google:

*Im Dunklen lässt **es** sich gut speisen.* (go)

*Im Zug denkt **es** sich gut.* (go)

*Mit einem Elektroherd lässt **es** sich gut kochen und backen.* (go)

*In Ising tagt **es** sich wunderbar entspannt, ...* (go)

*In Portimão lebt **es** sich gut.* (go)

*Wie gut lebt **es** sich von Luft und Liebe?* (go)

*In der Nische lässt **es** sich gut wachsen.* (go)

Auf kleinem Fuß lebt es sich schwer. (go)

Auf gutem Boden wächst es sich leicht. (go)

Mit 48 Kilo fliegt es sich leicht. (go)

Im Zug schläft es sich schlecht. (go)

Jedná se převážně o součásti reklamních sloganů či propagačních materiálů, kde právě tato konstrukce (běžnější v mluvené němčině) navozuje familiérní atmosféru. Konkurenčními konstrukcemi mohou být konstrukce s pasivem nebo neurčitým osobním zájmenem *man*:

Im Zug wird schlecht geschlafen. (exaktní)

Im Zug schläft man schlecht. (neutrální)

V češtině jsou dané reflexivní konstrukce (ovšem opět bez formálního subjektu) velmi produktivní. Pasivní konstrukce nepřicházejí v úvahu.

Určitou obdobou německého *man* je sice *člověk/lidé/jeden*, lze ale bez obav vyslovit hypotézu, že reflexivní konstrukce se vyskytují častěji.

Srov.:

Ve vlaku se špatně spí. (k)

Ve vlaku se člověk špatně vyspí. (k)

Interferenční chybou by zde opět mohlo být u českých rodilých mluvčích opomenutí formálního subjektu.

* *Im Zug schläft sich schlecht.*

6.4.3.5.2. Doporučení

S formálním subjektem se setkáváme ve výuce němčiny jako cizího jazyka již na úrovni A1.

Zejména ve výuce dětí se stálým opakováním bez analýzy automatizují struktury typu *Wie spät ist es? Es ist... Uhr. Es ist kalt/heiß/Abend..., Wie geht's? Mir geht's gut... Es regnet/schneit...*

Ideální je upevňování těchto struktur v přirozených komunikativních situacích, u malých dětí i v říkankách a písničkách, např. *Guten Tag, guten Tag, hallo wie geht's?*.

V pozdější výuce (např. při zařazení němčiny jako druhého cizího jazyka na druhý stupeň ZŠ) je už nezbytné upozornit na přítomnost slůvka, jež nemá český protějšek, a snížit tak nebezpečí vzniku interferenčních chyb. Pokud výuce němčiny předchází angličtina, neměly by žákům dělat problémy konstrukce jako *Es regnet/It's raining*. K upevnění jevu už mohou posloužit i cílená gramatická cvičení, např. permutace jako *Es regnet heute. Heute regnet es*. K nenáležitému vypouštění *es* dochází mnohem častěji v pozici za slovesem nebo v konstrukci věty vedlejší (*Ich weiß, dass es regnet.*) než na začátku věty.¹⁷⁴

Od pokročilosti A2 se postupně upevňuje vazba *es gibt* + A. Jak již bylo výše uvedeno, jedná se o dlouhodobý proces přesahující až do pokročilosti B2. Konstrukce je češtině opravdu cizí a žáci mají tendenci využívat konkurenčních jazykových prostředků, zejména slovesa *sein*. Více než přítomnost obligatorního *es* činí ale žákům potíže aktant v akuzativu a existence konstrukce jako takové¹⁷⁵. Naštěstí lze vytvořit velmi mnoho komunikativních situací, v nichž je vazba *es gibt* často užívána a zní přirozeně, např. *Was gibt es zum Abendbrot, im Fernsehen, im Kino...*

S přibývajícím slovní zásobou ve vyšších pokročilostech přibývá sloves, jejichž součástí je formální subjekt (*es geht um etwas, es handelt sich um etwas, es kommt zu etwas, es fehlt an etwas, es dämmert* a další). České protějšky těchto sloves tvoří zpravidla bezpodmětné věty, interferenční chybou může být vynechání *es*. Na druhou stranu jsou pokročilejší žáci již zvyklí na strukturu německé věty se subjektem, byť formálním.

---

¹⁷⁴ K těmto soudům vede autorku mnohaletá učitelská zkušenost, velmi užitečný by byl samozřejmě seriózní empirický výzkum této problematiky.

¹⁷⁵ dtto

Mediální konstrukce s reflexivizovanými slovesy a dvěma adverbialními objekty, jakož i spojka *es sei denn* (*,dass*) se objevují až v poměrně pokročilé výuce, kde je na jejich strukturní zvláštnosti upozorňováno.

6.4.4. Formální objekt

Formální objekt je kategorií *es*, která stojí převážně na okraji zájmu monografií i odborných článků.

Malá rozpracovanost problematiky souvisí pochopitelně s četností konstrukcí, v nichž se formální objekt vyskytuje. V dokladovém materiálu formálních subjektů a objektů tvoří formální objekty pouhá 4 procenta.

Výzvou pro hlubší prozkoumání je mj. i fakt, že zatímco formální subjekty své české ekvivalenty nemají, v některých českých protějšcích německých konstrukcí s formálním objektem figuruje sémanticky prázdné obligatorní *to*: např. *es weit bringen – dotáhnout to daleko*, *es schwer/leicht haben – mít to těžké/lehké*, *es mit j-m gut meinen – myslet to s někým dobře* apod.

Formálnímu objektu věnujeme tedy o něco více pozornosti, než by si možná vzhledem k nízké frekvenci a proporcím této studie zasloužil.

6.4.4.1. Terminologie

Existují rozličná pojmenování *es* ve funkci, kterou zde nazýváme formální objekt (dále FO). Za všechny např. Schulz a Griesbach¹⁷⁶ používají „**Funktionsobjekt**“, Pittner a Berman¹⁷⁷ „**expletives es**“, Altmann a Hahnemann¹⁷⁸ „**Pseudoobjekt**“, DUDEN 2005 „**Pseudoaktant**“.

6.4.4.2. Charakteristické vlastnosti konstrukcí s formálním objektem

Sloves s formálním objektem (dále FO) je relativně málo a tvoří zpravidla ustálená spojení, např.:

Er hat es mit Leuten zu tun, mit denen er sonst nie ein Wort gewechselt hätte...

Chlap se musí stýkat s lidma, s kterýma by se v životě nebavil...

---

¹⁷⁶ Griesbach/ Schulz 1978: 123.

¹⁷⁷ Pittner/ Berman 2004: 129-130.

¹⁷⁸ Altmann/ Hahnemann 2005: 179-181.

Weil sie abknöpfbar war und ich es eilig hatte, schob ich sie nur wie eine Kapuze nach hinten.

Že byla připínací a že jsem spěchal, vyvlíknul jsem ji jen jako kapucu dozadu.

Besonders die Welträtsel hatten es ihm angetan.

Zejména jej okouzlují poslední záhady světa.

Besonders auf Kant hatte er es abgesehen.

Zvláště měl na mušce Kanta.

Poměrně komplexní charakteristiku FO nalezneme u Pütze (1975), který vymezuje 11 typů *es* pomocí charakteristických vlastností – tzv. distribučních kritérií¹⁷⁹. Na rozdíl od některých jiných subkategorií *es* tvoří FO sémanticky i syntakticky homogenní skupinu:

- Nestojí na začátku věty.
- Jsou obligatorní.
- Nelze je nahradit *das*.
- Stojí u určitých sloves ve všech osobách v sg. s pl.
- Vyskytují se jen v v aktivních větách (nikoliv v pasivních konstrukcích).
- Jsou vázány na pevná spojení (jsou součástí pevných spojení).
- Reprezentují sémanticky prázdné gramatické objekty.¹⁸⁰

Velmi rozsáhlá literatura o německých konstrukcích s *es* obohacuje tuto charakteristiku o další dílčí postřehy, jejichž syntéza vyústí v komplexnější popis.¹⁸¹

FO jsou:

- nereferenční, sémanticky prázdná *es*. Nelze se na ně zeptat.

Der Hauptkommissar hatte es so eilig, dass er trotz seiner Länge kaum mit ihm Schritt hielt.

Vrchní komisař spěchal tak, že mu vzdor své výšce stěží stačil.

---

¹⁷⁹ viz výše.

¹⁸⁰ srov. Pütz 1975: 31-32. V rozsáhlé monografii je formálnímu objektu věnována jedna strana.

¹⁸¹ srov. např. Erk/ Koshuárová 1968: 1-6, Cho 1975: 119-124, Admoni 1976: 99-103.

Existují hraniční případy, kdy *es* částečně referenční je, např.:

*Aber er **hat es nicht leicht**, selbst mit dir nicht.*

*Ale **nemá to lehké**, ani s tebou ne.*

Lze se na ně zeptat a referuje v tomto případě např. k určité životní situaci.¹⁸²

Rovněž Pütz¹⁸³ uvádí podobný hraniční případ, kdy *es* může být referenční. Ve větě rozšířené o infinitivní doplnění plní *es* funkci korelátu.

*Ich **halte es in dieser Stadt nicht länger aus**.*

*Ich **halte es nicht nicht länger aus, in dieser Stadt zu leben**.*

U „pravých“ FO se závislé konstrukce nevztahují k *es*, ale k celému ustálenému spojení:

*Ich fuhr auf die Massachusetts Avenue - ich **hatte es eilig**, die Akte zu kopieren und irgendwie wieder an ihren Platz zu stellen.*

Řítil jsem se po Massachusettské, už abych měl spis okopírovaný a mohl ho vrátit, kam patří.

Schulz a Griesbach¹⁸⁴ uvádějí:

„Wenn ein Unterordnungsgefüge nachgestellt wird, bezieht sich dieses nicht auf *es*, sondern auf das ganze Verbalfeld: *Doch Lisa **hatte es heute eilig**, ins Freie zu kommen.*“

- obligatorní *es*, nelze je eliminovat. Zifonun¹⁸⁵ navrhuje označit formální argumenty za součást predikátu. Ale protože vykazují některé vlastnosti argumentů, vrací se k pojmu formální objekt.

Jsou pevnou součástí spojení s některými tranzitivními slovesy (*haben, bringen, machen, halten...*), kde zauímají pozici objektu. Některá jsou pevně spjata s konkrétními adjektivy, případně s předložkovými doplněními

---

¹⁸² Totéž platí i pro český ekvivalent. Srov. např. Kolářová 2004: 188-192.

¹⁸³ Srov. Pütz 1975: 32.

¹⁸⁴ Griesbach/ Schulz 1978: 123.

¹⁸⁵ Srov. Zifonun 1997: 38.

(*es eilig haben, es auf etwas abgesehen haben*). Tato spojení mají specifické významy, některá je možno označit za frazeologismy (uvádějí je frazeologické slovníky, např. *es auf etwas abgesehen haben*)¹⁸⁶.

- nenahraditelná *es*. Není možné je nahradit *das* ani jiným výrazem. Výjimku tvoří výše uvedené hraniční případy (*es schwer mit j-m haben*).
- Nestojí nikdy v části věty zvané „Vorfeld“, tedy na začátku věty, nýbrž vždy v části věty „Mittelfeld“, tedy za určitým slovesem nebo za uvozovacím výrazem závislé nebo práci věty, případně závislé infinitivní konstrukce. Stojí v příklonkové oblasti (za určitým slovesem nebo uvozovacím výrazem věty vedlejší) a podléhají pravidlům postavení příklonek v němčině (tedy „nad“, tj. stojí po osobním zájmenu v nominativu před osobním či zvratným zájmenem v dativu).¹⁸⁷

Quidos Vater meinte es zweifellos gut mit seinem Sohn, ...

Kvidův otec to však se synem myslel bezpochyby dobře, ...

Desto eher wissen wir schließlich, mit wem wir es zu tun haben.

O to dříve se aspoň dozvíme, s kým máme tu čest.

Der Bernhardiner hatte es ihnen angetan, noch mehr aber, daß der schöne alte Herr sich als seinen Pápa bezeichnete.

Přitahoval je bernardýn, ale ještě víc to, že se ten krásný starý pán sám označoval za jeho 'pápa'.

- Mohou stát u sloves ve všech osobách¹⁸⁸. Zde je podstatný rozdíl oproti formálním subjektům (u impersonálií), kde *es* formálně kongruuje se slovesem, tudíž sloveso stojí logicky pouze ve třetí osobě singuláru (*es regnet, es gibt..., es geht um* atd.).

¹⁸⁶ Za frazeologická spojení je označuje např. Askedal 1999: 46-47.

¹⁸⁷ Na rozdíl od češtiny, kdy dativ předchází akuzativu.

¹⁸⁸ Srov. Pütz 1975: 32.

- Sloveso je u konstrukcí s formálním objektem vždy v činném rodě, nelze je převést do trpného rodu. Totéž platí i pro konstrukce s formálním subjektem.

*Es wird von mir eilig gehabt.

*Heute wird geregnet. *Es wird heute geregnet.

6.4.4.3. Popis konstrukcí s FO

Při popisu konstrukcí s FO byly podniknuty tři kroky:

Prvním krokem této části bylo pořídít soupis německých konstrukcí s FO. Tento soupis konstrukcí si neklade žádný nárok na úplnost. Získala jsem jej excerpcí z odborné literatury, dále na základě své jazykové zkušenosti, pouze několik dokladů bylo odhaleno tříděním korpusového materiálu. Žádná z existujících odborných prací bohužel neuvádí rozsáhlejší seznam, zmiňuje vždy jen několik příkladů. Automaticky je vytěžit z jazykových korpusů není možné. Paralelní doklady jsem vytěžovala z korpusu zpětně na základě klíčových slov (sloves a adjektiv).

Druhým krokem byl pokus rozřídít konstrukce s FO podle jejich struktury. U německých konstrukcí uvádím české protějšky. Pokud lze najít český protějšek s FO, je zde uveden. Cílem tohoto kroku je mj. zjistit, zda existuje nějaká souvislost mezi strukturou konstrukce s německým FO a přítomností nebo nepřítomností českého FO v protějšcích a zda je možné zformulovat nějaké lingvodidaktické doporučení při osvojování si této problematiky ve výuce německého jazyka pro české rodilé mluvčí, případně pro německé rodilé mluvčí učící se češtině, nebo nezbývá než se připojit k názoru uvedenému v jediné monografické práci o *es*-konstrukcích s lingvodidaktickým zaměřením, že se tato pevná spojení musí naučit nazpaměť¹⁸⁹.

Třetím krokem byl pokus vymezit míru reference/referenčnosti *es* ve spojeních, popřípadě míru reference českých ekvivalentů FO. Analyzované konstrukce byly rozděleny do dvou kategorií:

---

¹⁸⁹ srov. Kemme 1979: 32-33.

1. Konstrukce s „pravými“ nereferenčními FO. Graficky nejsou vyznačeny.
2. Konstrukce s částečně referenčními es („hraniční případy“). Lze se na ně zeptat a lze si přibližně představit oblasti či situace, k nimž referují. Graficky jsou vyznačeny šedě. U jednotlivých spojení je uvedena předpokládaná referenční oblast/situace.

Poznámka:

Obligatorní, nenahraditelná, avšak jednoznačně referenční *es* se vyskytuje v konstrukcích s vysoce frekventovanými slovesy označujícími tabuizované činnosti/oblasti. *Es* referuje k tabuovým oblastem (zde sex, smrt). České protějšky obsahují odpovídající slovesa a pevnou součást **to**:

Es (jemandem) machen –(u)dělat to (někomu)

Es mit jemandem machen/treiben/tun – táhnout to, rozdat si to, dělat to s někým

Wie es wohl wäre, es mit einer Du Pont zu tun.

Přemítá, jaké to asi je, rozdat si to s nějakou Du Pontovou.

es hinter sich haben – mít to za sebou= umřít

Ja, ja, der hat es schon hinter sich.

Jo, jo, už to má za sebou.

Es nicht mehr lange machen – umřít

Er macht es nicht mehr lange.

Už tu dlouho nebude.

V české paralele zde pevná součást spojení (**to**) chybí.

6.4.4.4. Struktura konstrukcí s formálním objektem (součástí větné struktury je subjekt a FO)

- sloveso + subjekt + doplnění v dativu + FO

es jemandem geben – nandat to někomu (zmlátit někoho, porazit někoho) -

VÝPRASK, PORÁŽKA, NAKLÁDAČKA

„Na Jungs, werden wir's ihnen geben?“

"Tak co, kluci, nandáme jim to?"

- sloveso + subjekt + doplnění v dativu+adjektivum/adverbium/adjektivní participium + FO

es jemandem angetan haben (méně často *antun*) – okouzlit někoho, přitahovat někoho

Der Bernhardiner hatte es ihnen angetan, noch mehr aber, dass der schöne alte Herr sich als seinen Pápa bezeichnete.

Přitahoval je bernardýn, ale ještě víc to, že se ten krásný starý pán sám označoval za jeho 'pápa'.

es sich/jemandem toll/fein/gemütlich/bequem machen – uvelebit se, udělat někomu pohodlí

Und dann mach's dir erst einmal bequem, denn ich werde dir eine spannende Geschichte erzählen.

A udělej si pohodlí, protože teď ti budu vyprávět zajímavý příběh,

es sich/jemandem leicht/schwer machen – dělat to někomu lehké/těžké – ŽIVOT, SOUŽITÍ, PRÁCE

Ach, Liebling, es ist alles eigentlich ganz leicht. Man muss es sich nur nicht selber schwer machen.

Víš, miláčku, všechno je vlastně docela snadné. Jenom si to člověk nesmí sám ztěžovat.

es jemandem gut gehen lassen – Měj/te se dobře! (při loučení)

Lass es Dir gut gehen, grüß Zita.

Měj se dobře, pozdravuj Zitu.

- sloveso + subjekt + předložkové doplnění + FO

es auf etwas ankommen lassen – dopustit, riskovat

Vernets Bankhaus wollte es nicht darauf ankommen lassen, dass ein Schlüssel gestohlen und die zugehörige Depotnummer durch Geiselnahme eines Angestellten erpresst werden konnte.

Banka zjevně nechtěla riskovat, že by někdo ukradl klíč a pak si vzal zaměstnance banky jako rukojmí, aby mu prozradil konkrétní číslo.

es auf etwas anlegen – mít v úmyslu, zamýšlet, záležet někomu na něčem
Ich bekam jetzt immer deutlicher den Eindruck, als wolle sie es darauf anlegen, auch inhaftiert zu werden.

Měl jsem stále jasnější pocit, že jí záleží na tom, aby i ona byla zatčena.

es mit etwas aufnehmen - rozdat si **to** s někým, soupeřit s někým – ZÁPAS, SOUTĚŽ

Ich schätze, dass ein einziger von ihnen stark genug ist, es mit uns allen aufzunehmen.

*Mám pocit, že jediný z nich je dost silný, aby si **to** rozdal s námi všemi.*

es (vor Unruhe, Hitze...) (nicht) aushalten – nevydržet **to** čím – SETRVÁVÁNÍ NĚKDE

Er fragte, wie man es hier aushalten könne.

*Ptal se, jak se **to** tady dá vydržet.*

Cormick konnte es auf dem Dach vor Aufregung nicht mehr aushalten.

Cormick nemohl na střeše rozčilením vydržet.

es mit jemandem (nicht/nie) aushalten – (ne)vydržet **to** s někým – ŽIVOT, SOUŽITÍ

Sie muß aber daran denken, weil sie sonst buchstäblich, ohne ihr nie erlahmendes Gefühlstreiben, Gefühlantreiben, es niemals mit einem Mann aushalten könnte, der ja ein Kranker ist und sich kaum mit ihr beschäftigt.

*Musí na to myslet, protože by **to** jinak bez svých nikdy neutuchajících pocitů, citových podnětů a vzruchů nevydržela s mužem, který je chorý a skoro se jí nezabývá.*

es bei etwas belassen – spokojit se s něčím

Er sparte alles Schwierige aus und beließ es bei den Anfangsgründen.

Vypustil všechno složité a spokojil se s elementárními znalostmi.

es an etwas (am Herzen, an der Blase...) haben – mít zdravotní potíže

s nějakým orgánem, **mít něco s něčím** – NEMOC, PROBLÉM

Ich hab's am Magen, lieber Genosse.

Mám něco se žaludkem, milý soudruhu.

Zde vzniká otázka, zda můžeme považovat *něco* za ekvivalent sémanticky prázdného *es*.

es in sich haben – mít to v sobě – VLASTNOST, NADÁNÍ, SKLON

Der hat es in sich, wie viele von denen, die nur ihre Pflicht getan haben.

Ten to má v sobě, tak jako spousta těch, co jenom konali povinnost.

es mit jemandem halten – táhnout to s někým, držet s někým – SOUŽITÍ,

VZTAH

Bjelskij hält es mit dem Zaren.

Bělskij drží s carem.

es mit jemandem treiben – táhnout to s někým, mít vztah s někým –

SOUŽITÍ,

Es lebte allein, trieb es aber mit der verheirateten Nachbarin,...

Ten chlápek žil sám, ale táhl to s vdanou sousedkou,...

es sich mit jemandem verderben – si to u někoho pokazit, rozházet –

REPUTACE, VZTAH

Wer es sich mit ihm verdibt, ist am Ende der Reise nur noch ein

Nervenbündel.

Kdo si to s ním rozhází, tak je na konci plavby nervově odepsaný.

es mit jemandem/etwas versuchen – zkusit to s někým

Oder versucht es mit dem sturen Wiederholen eures eigenen Namens;

Nebo to zkuste s tvrdošijným opakováním svého vlastního jména;

es an etwas fehlen lassen – opomenout/opomíjet

Der Prediger hatte es daran fehlen lassen, ihm war die Sprache der Bibel als ausreichend erschienen.

Kněz takovou věc opomíjel, jazyk Bible mu připadal postačující.

- sloveso + subjekt + předložkové doplnění s konkrétním substantivem + FO

es mit der Angst bekommen/kriegen – *polekat se, vyděsit se*

Alle bekamen es mit der Angst, nur Mutter nicht, ...

Všichni se vydělili, až na matku, ...

- sloveso + subjekt + předložkové doplnění + adjektivum/ adverbium/ participiální adjektivum + FO

es auf jemanden/etwas abgesehen haben (méně často *absehen*) – *mít na někoho/něco spadeno, políčeno*

Vor allem auf mich hat er es abgesehen, dabei tue ich ihm doch gar nichts.

Hlavně na mne má spadeno, a já mu přece nic nedělám.

es mit jemandem gut/aufrichtig/ ehrlich/ernst/böse/meinen – *myslet to s někým dobře/upřímně/vážně/zle*

Es klingt häßlich, als er's sagt, aber er hat es gut gemeint, um des alten Teams willen.

Vyzní to šeredně, ale myslel to dobře: šlo mu o čest jejich někdejšího týmu.

es jemandem bei etwas leicht/schwer machen – *ulehčovat/ztěžovat někomu něco (bei etwas!)*

Er, der in seiner Jugend Gudemütigte, der sich alles mühselig erkämpfen muß, der die eigene Furcht vertreibt, indem er Furcht verbreitet, sucht die Erlösung durch die Vernichtung derjenigen, die es ihm beim Aufstieg so schwer gemacht haben.

V mládí ponižovaný muž, který si musel všechno namáhavě vybojovat, který šířením děsu zahání vlastní děs, se chce spasit tím, že zničí všechny, kdo mu tak ztěžovali vzestup.

es an etwas fehlen lassen – *opomenout/opomíjet*

Der Prediger hatte es daran fehlen lassen, ihm war die Sprache der Bibel als ausreichend erschienen.

Kněz takovou věc opomíjel, jazyk Bible mu připadal postačující.

- sloveso + subjekt + adjektivum/adverbium + FO

es weit/zu etwas/irgenwohin/ bringen – *dotáhnout to daleko/na.../někam* –

KARIÉRA

Sie sehen, wie weit ich es gebracht habe, ich bin schon die Beste.

Vždyť vidíte, kam až jsem to dotáhla. Jsem tady jednička.

es eilig haben – *mít naspěch*

Ich falle da vom Himmel, weil ich es so eilig habe, bei euch ein Süppchen zu essen!

Padám z nebe, protože jsem tolik pospíchal, abych si u vás dal polívčičku.

es gut machen (Mach's gut!) – *Měj se!, Hodně štěstí!* (při loučení)

„Mach's gut, Robby,“ sagte er.

„Hodně štěstí, Robby,“ řekl.

es (nicht) fein/gemütlich/leicht/schlecht/schwer/toll haben – *(ne)mít to*

lehké/špatné/těžké/perfektní – ŽIVOT, SITUACE

Ich weiß, dass du's mit mir oft nicht leicht hast, und es tut mir leid.

Vím, že to se mnou často nemáš lehké, a je mi to líto.

- sloveso + subjekt + předložkové doplnění+infinitivní doplnění (zu tun) + FO

es mit jemandem zu tun bekommen/kriegen – *dostat se/pustit se s někým do sporu/křížku, mít s někým co dělat* (inchoativní)

Wenn sich Mattischek über dich beschwert, Pickart, bekommst du es mit mir zu tun.

Jestli si na tebe bude Mattischek stěžovat, tak si mě nepřej.

*Dem Schneider werde ich sagen, er soll seinen Hund an die Kette legen;
sonst bekommt er's mit mir zu tun.*

*Krejčímu řeknu, ať si psa uváže, nebo bude mít se mnou **co** dělat.*

es mit jemandem zu tun haben - mít (s někým) **co** do činění (durativní)

*Ich werde mich morgen beim Zentralarbeitsamt melden, die Genossen
anhusten, damit sie auch begreifen, mit wem sie **es** zu tun haben, und ich
werde sagen: ...*

*Zítřa se budu hlásit na ústředním pracovním úřadě, zakašlu na soudruhy,
aby pochopili, s kým mají **co** do činění, a řeknu: ...*

Z této jednoduché analýzy vyplývá, že zřejmě neexistuje vymežitelná souvislost mezi strukturou idiomatického spojení a mírou reference formálního objektu *es*. Hraniční případy se objevují napříč všemi strukturami.

6.4.4.5. České protějšky konstrukcí s formálním objektem

Snaha podchytit možné české protějšky německého formálního objektu v idiomatických spojeních přináší tyto postřehy:

- Českým protějškem německého formálního objektu bývá **to**, u spojení obsahujících *es zu tun co*.
- Jedná se o převážně obligatorní složku idiomu.
U některých spojení lze **to** eliminovat:
*Cormick konnte **es** auf dem Dach vor Aufregung nicht mehr aushalten.*
*Cormick (**to**) nemohl na střeše rozčilením vydržet.*
- V převážné většině případů je **to** stejně jako jeho německý protějšek částečně referenční („hraniční případ“), např. *es leicht/schwer haben – mít **to** lehké/těžké* (život, situaci), *es weit bringen/dotáhnout **to** daleko* (kariéru)¹⁹⁰

---

¹⁹⁰ Je zjevné, že opozice referenční x částečně referenční je poněkud vágní a vnímání míry reference může být značně individuální. To se potvrdilo i v diskusi s kolegy.

Mnohem vzácnější jsou nereferenční *to* (protějšky nereferenčního *es*: *es mit jemandem gut/ernst meinen - myslet to s někým dobře/vážně, es mit jemandem versuchen – zkusit to s někým.*

- Česká a jejich ekvivalentní německá spojení s formálními objekty jsou často podobně nebo stejně vystavěna:

es sich mit jemandem verderben – si to u někoho pokazit

es (nicht) fein/gemütlich/leicht/schlecht/schwer/toll haben – (ne)mít to lehké/špatné/těžké/perfektní

Některá německá spojení s formálním objektem, jejichž české protějšky formální objekt nemají, mají pro Čechy poněkud neprůhlednou stavbu i význam, což souvisí i jejich nízkou frekvencí, např.:

es auf etwas ankommen lassen – dopustit, riskovat,

es auf etwas anlegen – mít v úmyslu, zamýšlet, záležet někomu na něčem,

es bei etwas belassen – spokojit se s něčím.

- *Es* i *to* jsou klitika a podléhají tudíž striktním pravidlům pro postavení těchto elementů v daných jazycích (viz výše).
- V češtině se vyskytuje poměrně velké množství idiomatičtějších spojení, jejichž pevnou součástí je nereferenční akuzativní *to* a jejichž německé ekvivalenty formální objekt postrádají¹⁹¹, např. označujících pohyb: *přihasit si to, šinout si to, vzít to někudy.*

Např.:

Přihasil jsem si to k němu a to von už vytáhnul šavli a po ksichtě mu tečou slzy, takový bílý slzy, hotový lidský mlíko.

Ich reite auf ihn zu, und schon zieht er den Säbel, Tränen fließen dabei über seine Wangen, weiße Tränen, menschliche Milch.

---

¹⁹¹ srov např. Čermák 1994: 597-630, Kolářová 2004: 188-192.

Kouknu - šine si to ke mně nějaký pán, slušně a čistě voblečenej, ale pozoruju, že si vo sobě moc myslí a taky má v hlavě.

Plötzlich merke ich, wie sich ein unbekannter, nicht schlecht und sogar reinlich gekleideter Herr an mich herandrängt; seiner ganzen Person sehe ich große Einbildung an, und er ist angeheitert.

Někteří z nich chtěli překročit řeku ještě za soumraku, aby se dostali na starou vojenskou cestu do Moskvy, jiní chtěli počkat do rána, další zase navrhovali vyhnout se obloukem Gordonově armádě a vzít to do Moskvy oklikou.

Einige wollten noch in der Dämmerung den Fluss überqueren, um auf die alte Heerstraße nach Moskau zu gelangen, andere wollten bis zum Morgen warten, und wieder andere schlugen vor, Gordons Heer in weitem Bogen zu umgehen und auf Umwegen nach Moskau zu marschieren.

6.4.4.6. Ukázka českých protějšků německého idiomu s formálním objektem

Jedním z frekventovaných německých idiomů s formálním objektem je *es abgesehen auf jemanden/etwas haben*. V žádném z českých protějšků se nevyskytuje český pronominální komponent v akuzativu (**to**). Široká paleta ekvivalentů je však nesmírně zajímavá. Uvedeme jen několik z nich:

mít spadeno na někoho/něco

Schon von Beginn des Spiels an hatte ich gewusst, dass es Kurt nur auf mich abgesehen haben würde.

Od počátku hry jsem věděl, že Kurt bude mít spadeno jen na mě.

zaměřovat se na někoho/něco

Auf mich hatte es dieser Mensch besonders abgesehen, weil er in mir die « schwache Stelle » von uns dreien erwartete;

Na mne se tenhle člověk obzvlášť zaměřoval, protože ve mně očekával „slabý článek“ naší trojky;

zatoužit po někom

„Weh mir“, sagte sie sich, „er hat es wahrhaftig auf mich abgesehen!“
„Běda mi,“ řekla si, „právě po mně musel zatoužit!“

chtít někoho/něco

Er hat es wahrhaftig auf mich abgesehen.

Opravdu mě chce.

naschvál

Als hätte sie es eigens darauf abgesehen, stürzte sich die Patrouille in das dichteste Wacholdergestrüpp des ganzen Walde.

Četa jako naschvál se zaplétala do nejhustšího jalovčí celého lesa.

zasednout si na někoho

...ehemaliger Spieler des S.C. Mährisch Ostrau, hatte es auf mich abgesehen, ...

...bývalý hráč S. C. Moravská Ostrava, si na mě zasedl...

jít po někom

Mich wundert es nicht mehr, dass sie es auf dich abgesehen haben.

Už se nedivím, že po tobě jdou.

jít někomu o něco

Die Mutter fürchtet, dass der junge Mann auch noch auf Geld es abgesehen hat.

Matka se obává, že tomu mladému muži jde ještě k tomu i o peníze.

usilovat

Alexandre Dumas würden Sie gewiss nicht beschuldigen, es auf die Seele Ihrer Tochter abgesehen zu haben.

Alexandra Dumase byste jistě neobvinil, že usiluje o duši vaší dcery.

mířit k něčemu

Das nächste Auto, auf das er es abgesehen hatte, stand an einer Ecke.

Další auto, k němuž mířil, stálo na rohu.

mít políčeno na někoho/něco

Der Hübsche hatte es auf eine andere Beute abgesehen.

Hezoun měl políčeno na jinou kořist.

mít žízeň na někoho

Auf dich, mein Lieber, habe ich es schon lange abgesehen...

Na tebe, holomku, mám už dávno žízeň...

ukládat o něco

...dass die Welt voll von Verbrechern ist, die sich überall herumtreiben und es auf fremdes Eigentum abgesehen haben.

...že svět je pln potulných zločinců, kteří ukládají o cizí majetek.

Jediný existující renomovaný německo-český překladový slovník „Siebenschlein“ uvádí u hesla: *es auf jemanden/auf etwas abgesehen haben* pouze *mít na koho/nač spadeno, mít nač záľusk, pást po čem, brousit si nač zuby*.¹⁹² O relevanci paralelních korpusových dat tedy nemůže být sporu.

6.4.4.7. Shrnutí

- FO je součást pevných spojení, často frazeologismů.
- FO není možné eliminovat ani nahradit jiným výrazem.
- FO nikdy nestojí na začátku věty.
- Slovesa v konstrukcích s FO mohou stát v libovolných osobách a netvoří pasivum.
- FO je příklonka a podléhá slovosledovým zákonitostem klitik (odlišným od češtiny).
  - FO je sémanticky prázdný nereferenční prvek. U některých spojení je FO částečně referenční, je možné odhadnout oblast, k níž referuje, např. *es weit/zu etwas/irgenwohin/ bringen – dotáhnout to daleko/na.../někam* - Referuje pravděpodobně ke kariéře.
- Mnoho českých protějšků neobsahuje element ekvivalentní FO, např. *es eilig haben, es absehen von etwas, Mach's gut!* a další.

---

¹⁹² Srov. Siebenschlein et al. 1970: 54.

- Českým protějškem FO v některých ekvivalentních konstrukcích je *to*. Jedná se převážně o „hraniční případy“, kdy je v češtině i němčině FO částečně referenční, např.: *es (nicht) fein/gemütlich/leicht/schlecht/schwer/toll haben – (ne)mít to lehké/špatné/těžké/perfektní* (život, situaci), *es mit jemandem gut meinen – myslet to s někým dobře*
- Často mají české protějšky stejnou stavbu jako německé (viz např. předchozí příklady).
- Konstrukce s některými českými slovesy pohybu obsahují *to*, např. *šinou si to, mést si to* aj., v jejich německých protějšcích se však FO nevyskytuje.
- Kritériem pro zařazení spojení s FO do výuky němčiny jako cizího jazyka je jejich frekvence (viz výše). Pokud tyto konstrukce patří k frazeologismům, příliš se strukturně neanalyzují, např. *Mach's gut! – Měj se!*. Za efektivní můžeme ale považovat poukazování na strukturní podobnost s českými protějšky, např. *es mit jemandem gut meinen – myslet to s někým dobře*.

6.4.4.8. Lingvodidaktická poznámka

Na základě výše uvedených postřehů je vskutku obtížné formulovat konkrétní doporučení pro výuku cizího jazyka.

- Německé konstrukce s FO nejsou příliš frekventované (viz úvodní statistika). Některé lze dokonce považovat za poměrně či velmi vzácné. Proto by bylo vhodné udělat rozumný výběr a do obecnějšího poučení o této problematice zahrnout jen ty nejfrekventovanější. Vzácnější spojení je třeba pojímat jako frazeologismy s konstantní stavbou a zařazovat je ve výuce velmi pokročilých žáků (např. *es mit der Angst (zu tun) bekommen/polekat se, es bei etwas belassen/spokojit se s něčím*). Hrubou představu o frekvenci těchto spojení nám mohou poskytnout (a zčásti již poskytly) jazykové korpusy, i když mechanismus vyhledávání je poměrně náročný, neboť např. slovesa, jež se v daných spojeních vyskytují (*machen, haben, bringen* apod.), jsou nesmírně častá.

- Při zavádění spojení s FO je pravděpodobně efektivní poukazovat na obdobnou stavbu ekvivalentních spojení v češtině, zejména tam, kde se v českých protějšcích vyskytuje **to**. (např. *es mit jemandem gut meinen/myslet to s někým dobře, es schwer haben/mít to těžké, es weit bringen/dotáhnout to daleko, es mit jemandem (nicht) aushalten/(ne)vydržet to s někým, es sich mit jemandem verderben/pokazit si to u někoho, es mit jemandem/etwas versuchen/zkusit to s někým/něčím*). Tato spojení pravděpodobně ve výuce problémy dělat nebudou.
- Mezi německými spojeními s FO, jejichž české protějšky FO postrádají, by v běžné výuce neměla chybět tato spojení:
Es eilig haben/mít naspěch – zde je vhodné poukázat na obligatorní *es* a jinak shodnou stavbu, procvičovat ve všech osobách (drilová i komunikativní cvičení). Jedná se o pravděpodobně nejfrekventovanější spojení s FO, zavádí se ve výuce poměrně brzy.

Es jemandem/sich bequem machen/ se udělat si/někomu pohodlí – je vhodné poukázat na obligatorní *es* a jinak obdobnou stavbu. Toto spojení je poměrně frekventní.

Es auf jemanden/etwas abgesehen haben/mít na někoho/něco spaden – je vhodné poukázat na obligatorní *es* a jinak shodnou stavbu. Frekvence tohoto spojení je nižší, zavádí se v pokročilejší výuce, pravděpodobně až po zavedení *absehen von etwas*.

Mach's gut/Měj se!, Hodně štěstí! – toto spojení nemá smysl analyzovat, je třeba si je osvojit jako pevnou frázi. Pro svoji vysokou frekvenci se objevuje již v počáteční výuce.

- Při práci se spojeními s FO je třeba hlídat postavení *es*, neboť pořadí klitik v němčině je oproti češtině odlišné (pořadí *nominativ-akuzativ-dativ* za první částí větného rámce – viz výše).
- Smysluplné je rovněž upozornění na to, že některá česká spojení s formálním *to* naopak odpovídají německým spojení bez FO (např. *šinout si to někudy/někam*).

6.5. Korelát (Korrelat)

Otázka obligatornosti, fakultativnosti či nepřípustnosti korelátů je bezpochyby nejobtížnější ze všech otázek, které si v souvislosti s německými *es*-konstrukcemi můžeme klást. Jedná se o problematiku v pravém slova smyslu bezbřehou, žádná z mnoha existujících prací¹⁹³ ji nepostihuje v plném rozsahu a neposkytuje spolehlivý klíč k odpovědím na nesčetné otázky. Gramatika DUDEN 1984 uvádí k problematice doslova: „Damit gerät man unversehens in eins der umstrittensten Kapitel der Sprachwissenschaft“.¹⁹⁴

Běžní rodilí uživatelé jazyka klíč nepotřebují, pro studenty a učitele německého jazyka (nerodilé, ale i rodilé mluvčí) je však rozkrytí souvislostí mezi stavbou řídicí a závislé věty či infinitivní konstrukce a obligatorním/fakultativním/zakázaným korelátem velmi zásadní.

Bylo by neseriózní a nereálné slibovat ve studii **o všech typech německých *es*-konstrukcí a o jejich českých protějšcích** nějakou univerzální, spolehlivou a teoreticky dokonale podloženou metodu umožňující cizinci bezchybně užít či neužít korelát. To se dosud nikomu nepodařilo. Studie si v souladu se svým základním cílem všímá korelátů, jež jsou přítomny v dokladovém materiálu, analyzuje konstrukce, v nichž se vyskytují, a konstrukce, k nimž odkazují, a zjišťuje, zda české paralely obsahují elementy, jež je možné označit za protějšky německých korelátů. Statistické údaje získané analýzami pomáhají odhalit velmi frekventní konstrukce, jimiž by se žáci a učitelé němčiny měli zabývat. Výsledkem práce by měla být přijatelná, jasná, byť zjednodušující instrukce, jak se zachovat, aby množství chyb spojených s užíváním korelátů bylo pokud možno eliminováno.

V každém případě berme kapitolu o korelátech v této studii jako vstup do dané problematiky z kontrastivního úhlu pohledu, jako shrnutí a ověření relevantních poznatků uvedených v odborné literatuře a jako soubor podnětů k dalšímu bádání.

---

¹⁹³ Monografické práce a obsáhlé články: Pütz 1975, Marx-Moyse 1983, Sonnenberg 1992, Hentschel 2003 a mnoho dalších.

¹⁹⁴ DUDEN 1984: 555.

6.5.1. Terminologie

Bernhard Sonnenberg ve své obsažné, leč bohužel málo řešící práci (*Korrelate im Deutschen* 1992), jež se zabývá spíše otázkou metodologie výzkumu těchto elementů, zachycuje podrobně vývoj terminologie od sklonku 18. století. Za všechny jen pár označení: **Determinativ** (Adelung 1782), **Demonstrativ** (Bauer 1832, Becker 1870), **Hindeutung** či **Formwort** (Heyse 1849), **Stütze** (Behagel 1928), **Stützwort** (Erben 1972, přičemž tento autor již používá, byť vzácněji, pojem **Korrelat**), Helbig a Buscha (1975, 1986) používají poněkud zavádějící pojem **Korrelat** pro korelát (v našem slova smyslu) i sémanticky prázdný tzv.

„platzhalter“ – poziční *es* (*Es kamen viele Leute. – es* zde slouží k rematicizaci subjektu při zachování pozice slovesa na druhém místě, jedná se o nedeiktický výraz). V současných německých gramatikách a lingvistických pracích (Zifonun¹⁹⁵, Hentschel¹⁹⁶, nové vydání gramatiky jazykové řady vydavatelství DUDEN¹⁹⁷ a další) je termín **Korrelat** užíván v „našem“ slova smyslu. V české lingvistické literatuře se vyskytují různé termíny pro označení daného elementu, např. **pádový ukazatel, korelativum, opěrný výraz, souvztažný výraz, korelát**.¹⁹⁸

6.5.2. Definice pojmu korelát

Nelze pochopitelně opomíjet interdisciplinární rozměr pojmů korelát/korelativum, korelace, korelovat, které využívá filozofie, logika, matematika, teologie i další oblasti, přičemž podstata ale zůstává identická, např. Eisler (1927) definuje pojmy z filozoficko-logického pohledu:

„Korrelate (correlata, bzw. Korrelationsbegriffe) sind Denkobjekte bzw. Begriffe, die nur in wechselseitiger Beziehung Sinn haben, einander als Ergänzung fordern, als Glieder zu einer und derselben Relation gehören (z. B. Vater-Sohn). Die Beziehung von Korrelaten zueinander heißt logische Wechselbeziehung oder Korrelation.“^{199 200}

---

¹⁹⁵ Srov. Zifonun 1997: 1475.

¹⁹⁶ Srov. Hentschel 2003, http://www.linguistik-online.com/13_01/hentschel.html.

¹⁹⁷ Srov. DUDEN 2005, 830-832.

¹⁹⁸ Srov. např. Karlík et al. 2002: 234 (Encyklopedický slovník češtiny, heslo Korelativum).

¹⁹⁹ Eisler 1927: 860, in Sonnenberg 1992: 7.

²⁰⁰ Srov. Sonnenberg 1992: 4-7.

Analogicky definuje korelaci (samozřejmě v jazyce) Zifonun²⁰¹:

„Korrelatverbindungen bestehen aus einem anaphorischen oder deiktischen Ausdruck, z. B. *es, das, dafür*, dem Korrelat, und einer Infinitivkonstruktion oder einem *dass-/ob-* oder *W-Satz*. Beide Arten von Verbindung werden hier aufgrund ihrer grammatischen Gemeinsamkeiten zusammen abgehandelt und als ein eigener Typ der Realisierung primärer Komponenten neben nominaler und präpositionaler Realisierung, Realisierung durch Infinitivkonstruktionen und Realisierung durch Nebensätze betrachtet.“²⁰²

Elektronický slovník cizích slov uvádí u pojmu korelát definici „souvztažný pojem“²⁰³.

Shrneme-li základní poznatky o vlastnostech a funkcích korelátů, dospíváme k jednoduché definici:

Korelát je často kataforický, vzácněji anaforický odkazovací element (Verweiselement, Bezugselement), který zaujímá ve větě pozici větného členu, jenž se objevuje v určité formě na jiném místě věty.

6.5.3. Zastoupení korelátů v dokladovém materiálu

Roztříděním 2000 dokladů konstrukcí s *es* jsme získali představu o zastoupení jednotlivých subkategorií. Koreláty tvoří více než čtvrtinu všech *es* (28%).²⁰⁴

6.5.4. Pozice korelátu *es*

Korelát *es* se užívá výhradně kataforicky a obsazuje **pozici subjektu** nebo **akuzativního doplnění (objektu)**, který/které následuje ve formě vedlejší věty nebo infinitivní konstrukce.

---

²⁰¹ Zifonun 1997.

²⁰² Zifonun 1997: 1475.

²⁰³ <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/korelat> (22.10.2010, 17.33).

²⁰⁴ Viz výše a srov. Peloušková 2008: 109-119.

6.5.4.1. Pozice subjektu

Es v pozici subjektu stojí na začátku věty obligatorně, za určitým slovesem nebo za uvozovacím výrazem věty vedlejší většinou fakultativně, jen zřídka obligatorně, např.:

Ich möchte fast sagen, es ist vielleicht ein Wink des Schicksals, dass gerade in diesem Augenblick unser vortrefflicher Kapitän und Freund van Toch von uns gegangen ist .

Řekl bych, je to snad pokyn osudu, že právě v tuto chvíli nám odešel náš výtečný kapitán a přítel J. van Toch.

Es ist aufregend, die Gegenstände des Mannes zu betrachten, den man zu lieben beginnt, sie geben Aufschluß über seine Gewohnheiten und seine Geheimnisse. Fascinuje mě prohlížet si věci patřící muži, kterého začínám milovat, odhalují jeho zvyky a tajemství.

Desto wichtiger ist es, dass ich es tue.

Tím důležitější je, abych tak učinil.

Vielleicht liegt es daran, dass Sie eine neue Frisur haben und ich Sie nicht erkenne. Možná vás nepoznávám, protože máte nový účes.

In Regensburg kam noch ein jahrelanger Konflikt zur Entscheidung, der wiederum illustriert, wie wenig das Wort des Kaisers im Reich galt und wie schwer es für ihn geworden war, seinen Geboten Gehör zu verschaffen.

V Řeznu právě skončil jeden letitý konflikt, opět ilustrující, jak málo v říši platilo císařovo slovo a jak těžké bylo pro něho zjednat si respekt.

6.5.4.2. Pozice akuzativního doplnění/objektu

Es v pozici akuzativního doplnění stojí většinou fakultativně výhradně uvnitř věty. *Vielleicht verdankt er es ihnen, dass er sich der Versuchung des Marxismus und jeglicher Ideologie zu entziehen vermochte.*

Snad díky nim se mu podařilo vyhnout pokoušení marxismu i jakékoliv ideologie.

Brächten Sie es jetzt wirklich zustande, jetzt wegzugehen?

Byl byste opravdu schopen ted' odejít?

Alle sind völlig übermüdet, doch keiner wagt es, sich den Mund am Brunnen anzufeuchten.

Všichni jsou uondaní, ale nikdo si netroufá smočít pusu v kašně.

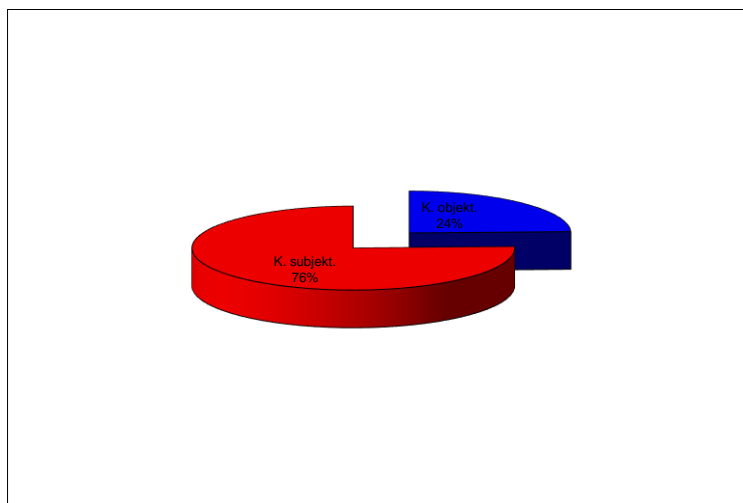
Na začátku věty (při anaforickém užití korelátu) stává *das*.²⁰⁵

Sich den Mund am Brunnen anzufeuchten, (das) wagt doch keiner. (k)

Smočít si pusu v kašně se nikdo neodvází.

6.5.4.3. Zastoupení korelátů v pozici subjektu a akuzativního objektu v dokladovém materiálu

Pro vstupní i následné dílčí analýzy korelátů a jejich českých protějšků bylo vytříběno 400 paralelních dokladů. Na následujícím diagramu vidíme jasnou převahu korelátů k subjektivým větám či infinitivním konstrukcím (76%).

6.5.4.4. Struktura řídících vět s korelátem *es* k subjektivým větám a infinitivním konstrukcím

Analýzu řídících vět s korelátem *es* k subjektivým větám a infinitivním konstrukcím provádíme na 304 paralelních dokladech (76% dokladů s korelátem *es*, viz výše).

²⁰⁵ Srov. Buscha 1972: 102.

Při popisu těchto vět se v této fázi zaměřujeme na:

- slovesa (plnovýznamová, sémanticky vyprázdněná – „bedeutungsentleert“ ve verbonominálních spojeních),
- postavení *es* (na začátku, za slovesem).

Řídící věty s korelátem *es* k subjektivním větám a infinitivním konstrukcím obsahují

- plnovýznamová slovesa:

Doloženo: *ausreichen, auszahlen sich, bedeuten* (3)²⁰⁶, *bedürfen, bleiben* (4), *dauern, einfallen, ergeben Sinn* (3), *erscheinen* (3), *ersparen, erwartet werden, leichtfallen, freistehen, **gelingen*** (9), *genügen* (2), *geschehen, liegen im Interesse, lohnen sich, nahe legen, schwerfallen, **scheinen*** (8), *stimmen, verstehen sich, verweigert werden*

- verbonominální spojení s významově vyprázdněnými slovesy:

- *sein*

- se substantivem:

Doloženo: *an der Zeit* (3), *ein Anreiz, Aufgabe* (3), *der erste Schritt, ein Fehler* (2), *die Größe, die Herausforderung, die Lesart, ein Irrtum, ein Paradox, ein Sieg, ein Trick, (k)ein Wunder* (3), *ein Zufall, eine Forderung, eine Illusion, eine Ironie* (4), *Pflicht, Priorität, Entrüstung, mein Rat, Menschenverstand, höchste Zeit* (2), *im Interesse, eine Erfahrung, unser Ziel, Unsinn, von Bedeutung*

- s adjektivem (příp. participiem):

Doloženo: *am wichtigsten, notwendig, ausgeschlossen, besser* (2), *bemüht, bestrebt, einfach(er)* (5), *entscheidend* (2), *erforderlich* (3), *erinnert, erlaubt* (2), *erwiesen, fair, falsch, gestattet, irreführend, klar* (3), *korrekt, leicht, **(un)möglich*** (12), *nötig, notwendig, offensichtlich, richtig, riskant, seltsam, **schwierig*** (10), *sinnlos, sinnvoll* (4), *tragisch* (2), *überraschend* (2), *unabdingbar* (3), *ungewiss, ungewöhnlich, unklar, unverantwortlich, unvernünftig, (un)wahrscheinlich(er)* (5), *verboten, verwunderlich* (2), *vorbei, voreilig, vorstellbar* (2), *wichtig* (9), *zu früh* (2)

---

²⁰⁶ Číslo v závorce udává počet výskytů v dokladovém materiálu.

- s infinitivním doplněním (s částicí zu)

Doloženo: *abzusehen, anzurechnen, zu erkennen (2), zu rechnen, zu verdanken, zu verhindern*

- *haben* se substantivem (+ an sich)

Doloženo: *an sich, den Anschein (2), einen Sinn (3), keinen Wert*

- *machen* s adjektivem

Doloženo: *leichter, wahrscheinlich*

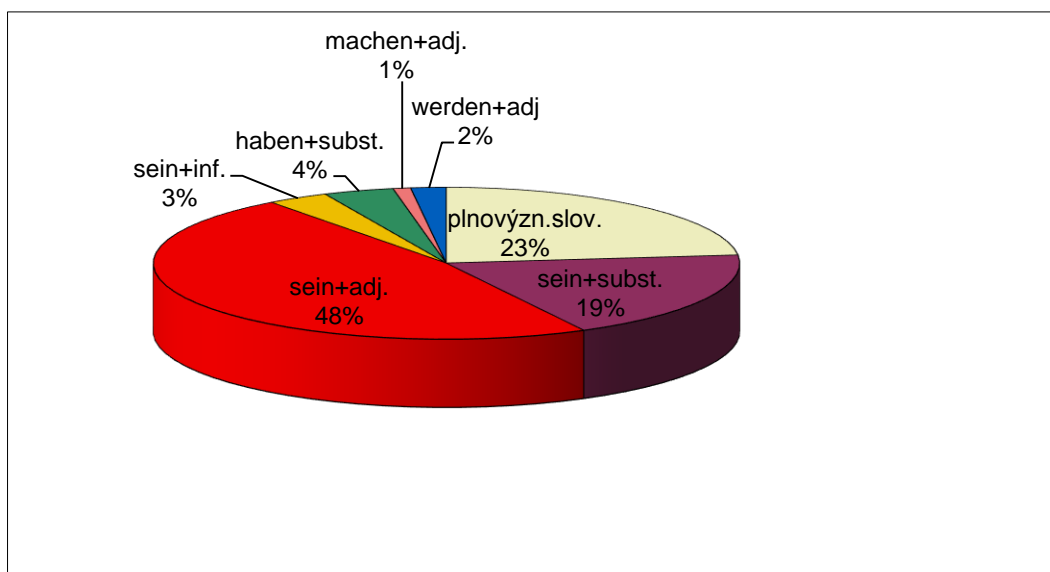
- *werden* s adjektivem

Doloženo: *deutlich, offensichtlich, schwierig(er) (2)*

I kvantitativně omezený náhodný vzorek dokladů s korelátů (400 dokladů) nám poskytuje představu o četnosti struktur, v nichž se vyskytují. Lze předpokládat, že navýšení počtu dokladů by potvrdilo vysokou četnost některých sloves či adjektiv (např.: *gelingen, sein möglich, wichtig*), rovnoměrně by přibývaly další výrazy, poměr struktur by se příliš nelišil.

Proto již v této fázi můžeme doložené struktury statisticky vyhodnotit:

Následující diagram ukazuje zastoupení struktur s korelátem k subjektivým větám či infinitivním konstrukcím:

Z diagramu vyplývá převaha konstrukcí s verbonominálním spojením slovesa *sein* a adjektiva (48%) a substantiva (19%). Celkem figuruje sloveso *sein* v 70 % (!) dokladů s korelátem k subjektové větě či infinitivní konstrukci.

Dalším krokem analýzy je zjištění postavení korelátu *es* v dokladovém materiálu.

Korelát *es* stojí:

- na začátku věty:

Es ist schwierig, ihnen durch das Angebot einer anderen Politik Einhalt zu gebieten.

Není snadné jim vzít vítr z plachet a nabídnout alternativní koncepci v jakékoli oblasti.

- za slovesem:

Heute ist es unmöglich einen solchen Optimismus an den Tag zu legen.

Dnes není takový optimismus na místě.

- za uvozovacím slovem věty vedlejší:

Robert McNamara hat betont, dass es notwendig sei, sich in die Lage des Gegners zu versetzen.

Robert McNamara zdůraznil nutnost vcítit se do pozice protivníka.

Následující diagram zobrazuje zastoupení pozic korelátu *es* k subjektivním vedlejším větám či infinitivním konstrukcím v dokladovém materiálu. Původní hypotéza, že bude převládat postavení *es* na začátku věty (pravděpodobně ovlivněná příklady z gramatik a učebnic), se nepotvrdila. Četnost postavení na začátku věty a za slovesem je téměř shodná.

6.5.4.5. Struktura řídicích vět s korelátem *es* k objektovým větám a infinitivním konstrukcím

Analýzu řídicích vět s korelátem *es* k objektovým větám a infinitivním konstrukcím provádíme na 96 paralelních dokladech (24% dokladů s korelátem *es*, viz výše).

V těchto větách převládají plnovýznamová slovesa (nejčastěji se vyskytlo sloveso *ermöglichen* - 10x), opakovala se verbonominální spojení se slovesem *machen* (*einfacher*, *leicht(er)* (2), *schwer*, *unmöglich* (3), *sich zum Ziel*, *sich zur Aufgabe*, celkem 9x)

Doloženo: *ablehnen* (2), *abwarten*, *anerkennen*, *anlegen auf*, *ansehen*, *auflegen*, *begrüßen*, *bewerkstelligen*, *bringen auf*, *bringen mit sich*, *erlauben* (3), *erleichtern*, *ermöglichen* (10), *erschweren*, *gewohnt sein*, *halten für*, *lehren*, *leisten sich* (3), *liegen an*, *machen einfacher*, *machen leicht*, *machen leichter*, *machen schwer*, *machen sich zum Ziel*, *machen sich zur Aufgabe*, *machen unmöglich* (3), *schaffen* (3), *scheinen*, *überlassen*, *verabsäumen*, *verhindern*, *vermeiden*, *versäumen*, *verstehen*, *vorziehen*, *wagen*, *widerstreben*, *zulassen* (2)

Korelát *es* k objektovým větám či infinitivním konstrukcím stojí

- za slovesem, příp. za pronominálním subjektem stojícím za určitým slovesem:

Alle sind völlig übermüdet, doch keiner wagt es, sich den Mund am Brunnen anzufeuchten.

Všichni jsou uondaní, ale nikdo si netroufá smočit pusu v kašně.

Vielleicht verdankt er es ihnen, dass er sich der Versuchung des Marxismus und jeglicher Ideologie zu entziehen vermochte.

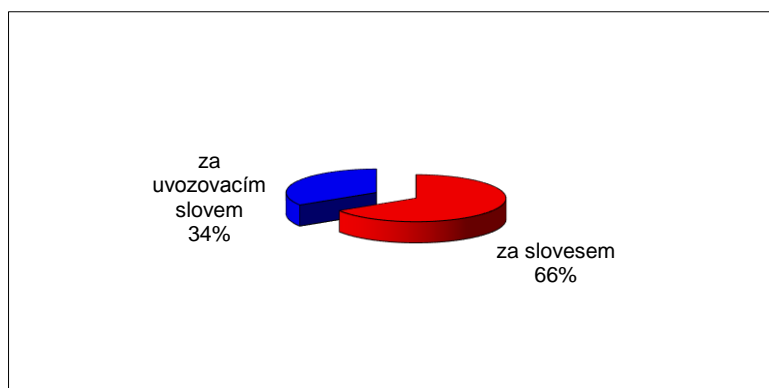
Snad díky nim se mu podařilo vyhnout pokoušení marxismu i jakékoliv ideologie.

- za uvozovacím slovem věty vedlejší:

Eine der wichtigsten Aufgaben der Regierung ist die Schaffung der Spielregeln, die es ermöglichen, dass eine Marktwirtschaft funktioniert.

Jednou z nejdůležitějších rolí vlády je vytvořit „pravidla hry“ pro řádné fungování tržní ekonomiky.

Následující diagram zobrazuje zastoupení pozic korelátu *es* k objektovým vedlejším větám či infinitivním konstrukcím v dokladovém materiálu:

6.5.4.6. Struktura závislých konstrukcí, na něž odkazuje korelát

es

Cílem této části analýzy je zjistit, zda korelát *es* odkazuje častěji k vedlejším větám nebo infinitivním konstrukcím. U vedlejších vět si rovněž všimá uvozovacího slova (spojky *dass* nebo *ob*, tázací slovo – „W-Wort“).

Vycházíme opět ze souboru 400 paralelních dokladů s *es* ve funkci korelátu.

Materiál je rozčleněn podle pozic *es* na:

- subjekty

- infinitivní konstrukce (de facto konkurenční formy vět se spojkou *dass*)
- vedlejší věty uvedené
  - spojkou *dass*
  - spojkou *ob*
  - jiným spojovacím výrazem
- objekty
  - infinitivní konstrukce (de facto konkurenční formy vět se spojkou *dass*),
  - vedlejší věty uvedené
    - spojkou *dass*
    - spojkou *ob*
    - jiným spojovacím výrazem

6.5.4.6.1. Konstrukce reprezentující subjekt

V dokladovém materiálu zaujímají konstrukce reprezentující subjekt 77% (viz výše).

Z tohoto množství je doloženo:

- 66% infinitivních konstrukcí, např.:

Jetzt bleibt es nur, die Adressatin zu finden.

Ted' už zbývá jen najít adresátku.²⁰⁷

, ist es doch schwer, sich an gependetem Lob nicht zu freuen.

, přece jen je těžké netěšit se z chvály poskytované.

Wenn es auch manchem leicht fällt, verweigertes Lob zu entbehren.

I když se zdá být pro nejednoho člověka snadné, aby se obešel bez nepřiznané chvály.

---

²⁰⁷ I v češtině je běžné vyjádření subjektu infinitivní konstrukcí, i když pro české infinitivní konstrukce v roli doplnění slovesa platí více omezení.

- 28% vedlejších vět se spojkou *dass*, např.:

Für mich stand es fest, dass diese Ehe in Trümmer gehen werde, weil Sie es so wollten.

Bylo mi jasné, že tohle manželství se rozpadne, protože vy to chcete .

Ich sehe es an den Hufspuren, dass das Pferd auf indianische Weise geschult ist.

Vidím na stopách kopyt, že kůň je cvičen indiánským způsobem.

- 6% vedlejších vět uvedených jiným spojovacím výrazem, např.:

- *als ob*

...schien es ihm , als ob durch die Vorfälle des Morgens eine große Unordnung in der ganzen Wohnung der Frau Grubach verursacht worden sei...

...domníval se, že událostmi dnešního rána byl v bytě paní Grubachové způsoben velký nepořádek...

- *als*

Nach und nach schien es mir, als falle von der Decke ein leiser, kaum merklicher Schimmer von Licht.

Čím dál víc jsem měl dojem, že od stropu padá slabý, stěží pozorovatelný odlesk světla.

Zde reprezentují věty s *als ob* a *als* subjekty slovesa *scheinen* v řídicí větě.²⁰⁸

- *wenn*

Aber vielleicht wird es gerade deshalb besser sein, wenn wir so bleiben, wie wir sind.

---

²⁰⁸ Podřadicí spojka *als ob* a v současné němčině produktivní spojka *als*, po níž následuje určité sloveso, jsou typické pro tzv. nereálné srovnávací věty (*irreale Vergleichssätze*), jež jsou subkategorií příslovečných vět způsobových (*Modalsätze*), např:

Er bewegte sie hin und her, als ob er einen Baum fällte.

Hejbal s ní doleva a doprava, jako by řezal strom.

Wie gebannt blickte sie in das weiße Gesicht, stand so still , als wäre auch sie aus Stein gemeißelt.

Ta bílá tvář jí učarovala. Stála nehybně, jako by i ona sama byla vytesaná z mramoru.

Ale snad právě proto bude lépe, zůstaneme - li tak, jak jsme.

V dokladovém materiálu (400 dokladů) se nevyskytly žádné vedlejší věty uvedené spojkou *ob* ani tázacím slovem (“*W-Wort*”).

Následující doklady byly vytěženy jen pro ilustraci dodatečně:

Und es ist fraglich, ob wir uns wirklich genug aus anderen machen oder den weniger Begünstigten genug abgeben.

Nadto není jisté, zda nám na ostatních skutečně sejde nebo zda lidem méně šťastným dáváme dost.

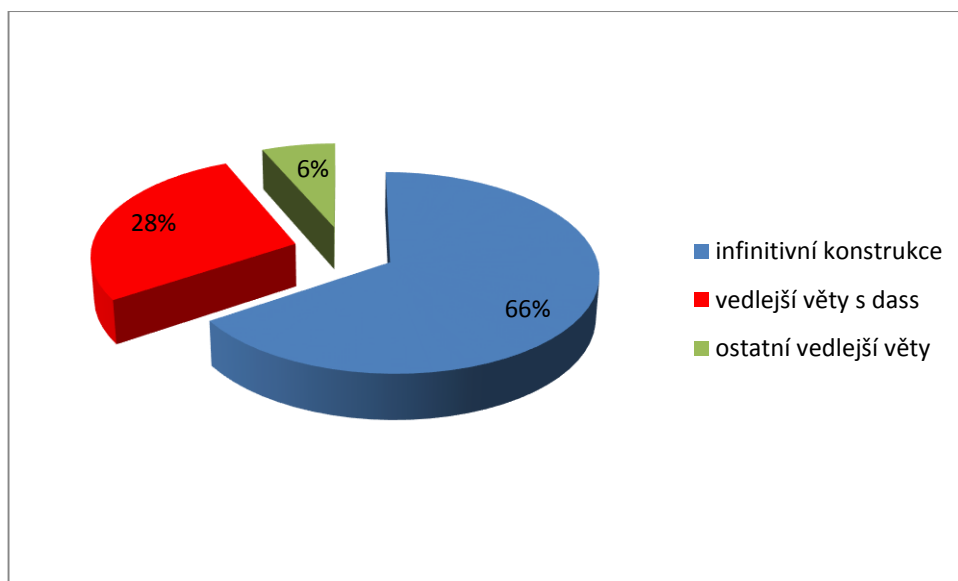
Es ist noch nicht sicher, welchen Weg zu Wasser oder zu Lande wir nehmen werden.

Není jisté, kudy pojedeme po souši a kudy po moři.

Es ist wichtig, was ich glaube.

Je důležité, čemu věřím já.

Zastoupení závislých konstrukcí v dokladovém materiálu můžeme graficky znázornit:

Vysoký podíl infinitivních konstrukcí předčil očekávání.

6.5.4.6.2. Konstrukce reprezentující objekt (akuzativní doplnění slovesa věty řídicí)

V dokladovém materiálu zaujímají konstrukce reprezentující objekt 24% (viz výše).
Z tohoto množství je doloženo:

- 83% infinitivních konstrukcí, např.:

Brächten Sie es wirklich zustande, jetzt wegzugehen?

Což byste byl opravdu schopn odejít mi teď?

Ihr wißt ja selbst, dass ich es gewohnt bin, mich dem Kaiser offen zu stellen, nicht vor ihm zu kriechen...

Sami však víte, že jsem zvyklý stavět se proti císaři zpříma a ne se před ním plazit...

- 16% vedlejších vět uvedených spojkou *dass*, např.:

Ich sehe es an den Hufspuren, dass das Pferd auf indianische Weise geschult ist.

Vidím na stopách kopyt, že kůň je cvičen indiánským způsobem.

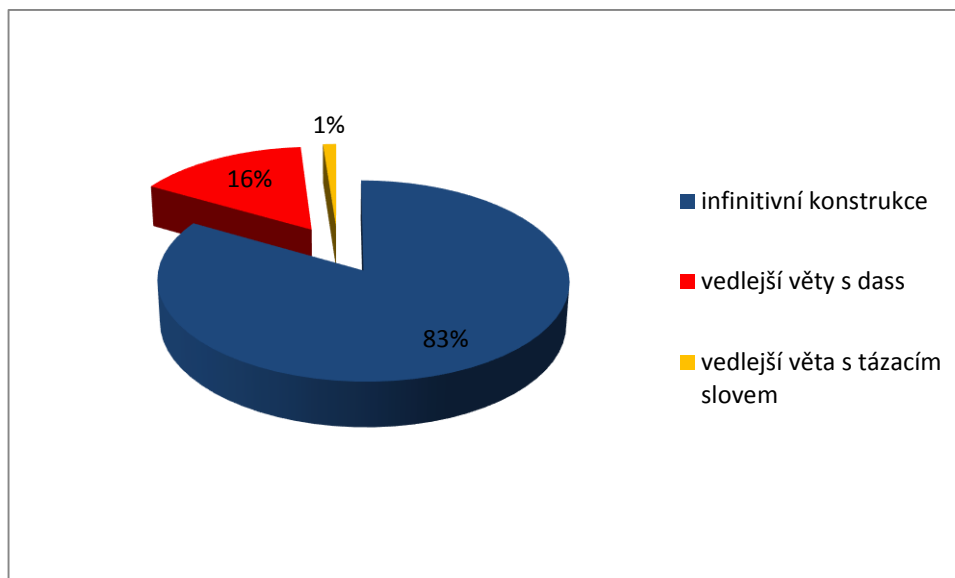
Er erreichte es, dass die Hussiten bis auf wenige Taboritengemeinden bereit waren, Sigismund auf der Grundlage der Kompaktaten und der 14 Artikel anzuerkennen. Dosáhl toho, že husité, až na několik málo tábořských obcí, byli ochotni Zikmunda uznat na základě kompaktát a čtrnácti artikulí.

- 1% vedlejších vět uvedených tázacím slovem (1 doklad s *wie*):

Die Diktatur hat es ihren Regierungsapparat gelehrt, wie man Parteizöglinge organisiert.

Diktatura její vládnoucí aparát naučila, jak zorganizovat stranickou mašinérii.

Zastoupení závislých konstrukcí v dokladovém materiálu graficky znázorňujeme:

Zde je převaha infinitivních konstrukcí ještě výraznější než u závislých konstrukcí reprezentujících subjekt.

6.5.5. Otázka obligatornosti, fakultativnosti a nepřipustnosti korelátu *es*

Otázka, zda je v řídicí větě korelát *es* obligatorní, fakultativní či nepřipustný, je tou nejkomplicovanější otázkou, kterou si vůbec můžeme v souvislosti s problematikou německých *es*-konstrukcí klást²⁰⁹. Přestože je odborná literatura zabývající se fenoménem „korelát“ pozoruhodně rozsáhlá, uspokojivou odpověď nenalezneme. Můžeme se pouze pokusit ověřit některé publikované výsledky dosavadních výzkumů a snažit se z nich vyvodit závěry relevantní pro využití ve výuce a studiu německého (příp. i českého) jazyka.²¹⁰

Východiskem i solidním podkladem pro další výzkum a následné lingvodidaktické zpracování může být kapitola o korelátech k subjektivým a objektivým větám („Korrelate zu Ergänzungssätzen“) v gramatice Ulricha Engela²¹¹.

²⁰⁹ Viz výše.

²¹⁰ Tato studie zkoumá konstrukce, v nichž se korelát *es* vyskytuje, otázku obligatornosti, fakultativnosti či nepřipustnosti samostatně neřeší.

²¹¹ Srov. Engel 1988: 252 – 256.

Všimá si přítomnosti, nepřítomnosti či nepřipustnosti korelátů *es*, *dessen* a předložkových adverbii/ zájmenných příslovcí (např. *davon*, *darin* a dalších) v řídicích větách.

Koreláty člení na:

- obligatorní (vyskytují se obligatorně v řídicích větách bez ohledu na postavení závislé věty či infinitivní konstrukce),
- fakultativní (mohou se vyskytnout v řídicích větách bez ohledu na postavení závislé věty či infinitivní konstrukce),
- pozičně podmíněné („stellungsbedingt“) obligatorní koreláty (vyskytují se v řídicích větách předcházejících závislým větám či konstrukcím),
- pozičně podmíněné („stellungsbedingt“) fakultativní koreláty (vyskytují se fakultativně v řídicích větách předcházejících závislým větám či konstrukcím).

Velice relevantní je z lingvodidaktického hlediska poznámka, že korelát *es* se nemusí v řídicí větě realizovat pouze tehdy, je-li řídicí věta větou oznamovací, nikoliv tázací či imperativní (rozkazovací/vyzývací).²¹²

Na začátku oznamovací věty řídicí (před určitým slovesem) je korelát *es* samozřejmě vždy obligatorní, plní roli pozičního *es* a umožňuje slovesu zaujmout druhou pozici.

Je zřejmé, že se na výskytu korelátu podílí více faktorů.²¹³

V každém případě k nim patří: struktura věty řídicí - slovesa, substantiva a adjektiva v ní figurující. Určitou roli může sehrát i slovosled, výskyt některých partikulí i suprasegmentální fonologické jevy – přízvuk, intonace.

Nezanedbatelným spoluhráčem ve struktuře celé věty jsou i závislé konstrukce, k nimž korelát odkazuje.

---

²¹² Srov. Engel 1988: 253.

²¹³ Srov. např. Pütz 1975, Marx-Moyse 1983, Sonnenberg 1992, Hentschel 2003 a mnoho dalších.

6.5.5.1. Slovesa v řídicích větách

Jako praktická studijní pomůcka při řešení tohoto problému se osvědčily tzv. "Engelovy seznamy"²¹⁴.

Tyto seznamy sloves v řídicích větách si nekladou nárok na úplnost, u každého je uvedeno mj. (*unter anderen*). Doplnili jsme je o několik dalších sloves.

6.5.5.1.1. Korelát *es* v pozici subjektu

Korelát je **pozičně podmíněn**, stojí vždy v řídicí větě předcházející závislé větě či infinitivní konstrukci.

6.5.5.1.1.1. Slovesa s obligatorním korelátem

abhängen von, ändern, angehen (Es geht dich nichts an.)²¹⁵, ausmachen (Es macht mir nichts aus.), bekommen (Es bekommt ihr gut.), enttäuschen, sich gehören, gelten (Es gilt mir nichts.), gelten als, helfen, kosten, liegen an/bei, sich lohnen, machen (Es macht mir nichts.), nehmen, sich schicken für

Příklady s českými paralelami:

...,aber dem Blatt bekommt es ganz gut, wenn wir auf das 'Gemeckere' hören, oder nicht?

ale našemu časopisu docela prospěje, když budeme naslouchat takovému rejvání, nemyslíš?

Zu einem Zeitpunkt, zu dem die EU-Mitgliedstaaten sich unter einem ernsthaften Haushaltsdruck befinden, enttäuscht es mich zu sehen, dass das Europäische Parlament, statt Prioritäten zu setzen, sich dazu entscheidet, den Haushaltsplan um mindestens 5 % zu erhöhen.

V době, kdy se členské státy EU nachází pod vážným rozpočtovým tlakem, nerad vidím, že Evropský parlament chce místo určování priorit raději navýšit rozpočet o přinejmenším 5 %.

---

²¹⁴ Srov. Engel 1988: 253 – 256.

²¹⁵ U sloves, která mohou mít více významů, je význam zjednoznačněn příkladem.

6.5.5.1.1.2. Slovesa s fakultativním korelátem²¹⁶

ärgern, aufregen, beruhigen, beschäftigen, erschrecken, freuen, gefallen, gelingen, interessieren, kümmern, passieren, sein (Es ist eine Tatsache.), stimmen (Es stimmt.), stimmen (Es stimmt nicht optimistisch.), stören, treffen (Es hat mich tief getroffen.), überraschen, verbinden mit, verdienen, wehtun, sich wiederholen, wundern zählen als, sich zeigen

Příklady s českými paralelami:

Daher überrascht (es) nicht, dass die Ukraine unter Janukowitsch keine weiteren Probleme mehr bei der Versorgung mit russischem Gas hat.

Nemělo by tedy být překvapením, že za Janukovyče již neměla Ukrajina s dodávkami ruského plynu žádné další problémy.

Mich interessiert (es) nicht, wer an den Ergebnissen verdienen wird, die das auslaufende Meeresforschungsschiff eines Tages von seiner Reise mitbringen wird.

Mne nezajímá, kdo vydělá na výsledcích, které jednoho dne přiveze ze své cesty vyplouvající výzkumná oceánská loď.

Zpravidla bez korelátu stojí v řídicích větách sloveso *folgen (aus)*, např.:

Daraus folgt, dass die Kommission öffentliche Stellen, die Kapitalanteile bestimmter Unternehmen erwerben, weder bevorzugen noch benachteiligen darf.

Z této zásady vyplývá, že činnost Komise nemůže ani znevýhodňovat, ani upřednostňovat orgány veřejné moci, které získávají podíly určitých společností.

6.5.5.1.2. Korelát *es* v pozici akuzativního objektu/doplnění

Korelát je **pozičně podmíněn**, stojí vždy v řídicí větě předcházející závislé větě či infinitivní konstrukci.

Nestojí nikdy na začátku věty.

---

²¹⁶ Těchto sloves je velice mnoho, Engel: 1988: 254 uvádí pouze několik.

6.5.5.1.2.1. Slovesa s obligatorním korelátem

ablehnen, ansehen als/für, aufgeben (verzichten), aufnehmen (Sie haben es freundlich aufgenommen.). halten für, lieben, hassen, nennen, rechnen zu

Příklady s českými paralelami:

Trolle lieben es, alte Reifen zu kauen.

Trollové strašně rádi žvýkají staré pneumatiky.

..., du lehnst es also ab, etwas für das Wohl deiner eigenen Kinder zu tun, du egozentrischer, versoffener, vollgekiffter Feigling?

..., ty odmítáš udělat cokoli pro blaho svých vlastních dětí, ty egocentrický, vychlastaný, nafetovaný zbabělče?

6.5.5.1.2.2. Slovesa s fakultativním korelátem

abmachen mit, abwarten, anbieten, ansehen (Man sieht es ihm an.), sich ansehen, ausschließen, beachten, behalten, begrüßen, behaupten, dass, belegen durch/mit, bemerken, beobachten, beraten mit, beschließen, berichten, beschreiben, beweisen, bewundern, bezahlen (Sie hat es mit ihrer Freiheit teuer bezahlt.), sich einbilden, erfahren, erkennen, erklären, (sich) erlauben, eröffnen, erreichen, dass, erzählen, fühlen, dass, glauben, hören, dass, hören von, lernen aus/von, lesen, loben, lohnen, melden, (sich) merken, messen, mitteilen, probieren, sagen, schließen aus, schreiben über, sehen, dass, (sich) überlegen, untersuchen, verabreden mit, verbieten, verdienen, vergessen, verlangen, dass, vermuten, versichern, versprechen, verstehen, versuchen, verzeihen, vorlesen, sich vorstellen, wagen, wissen, wünschen zu

Příklady s českými paralelami:

Du hast (es) versprochen, dein Vitamin E zu nehmen.

Slibils mi, že budeš užívat ten vitamín E.

Unter Idee des Lebens verstehe ich (es), dass das Leben, das einzige Leben in einer Menge von Formen verkörpert ist, jedes Lebewesen ist den anderen Lebewesen in

manchem ähnlich, in manchem unähnlich, gerade darum, weil es lebendig ist wie sie.

Ideou života rozumím, že život, jediný život je ztělesněn v množství forem; každý živočich je, jakožto živočich, těm ostatním v něčem podobný, v něčem nepodobný, právě proto, že je živý jako oni.

6.5.5.1.2.3. Slovesa bez korelátu

anfangen, annehmen (vermuten), antworten, anzeigen, aufgeben (např. Hausaufgabe), ausmachen (verabreden), ausrechnen, beantragen, beginnen, behaupten, bekommen (s infinitivem), bestellen j-m von, bestimmen, bewegen, denken, finden, dass, fühlen (s infinitivem), fürchten, hören (s infinitivem), meinen, prüfen, raten, reifen, sehen (s infinitivem), verlangen (s infinitivem)

Latour de facto v souladu s Engelem uvádí, že bez korelátu se zpravidla užívají slovesa mluvení a myšlení (verba dicendi et sentiendi).²¹⁷

Věty jako *Er sagt es, dass er kommt.* považuje za téměř neakceptovatelné.

I Ulvestad a Bergenholtz uvádějí jako slovesa bez korelátu: *ahnen, denken, erzählen, fühlen, glauben, hören, sagen, sehen a wissen.*²¹⁸

Příklady s českými paralelami:

Die UEN-Fraktion hat beantragt, zu den Aussprachen über Menschenrechtsverletzungen den Unterpunkt Iran durch einen neuen Unterpunkt Georgien zu ersetzen.

Skupina UEN požadovala, aby v diskusi o případech porušení lidských práv byla položka o Íránu nahrazena novou položkou o Gruzii.

Ich fürchte sogar, dass mein Kaiserreich nicht besonders gut auf mich zu sprechen ist und mich vor ein Kriegsgericht stellen würde, wenn ich so dumm wäre, zurückzugehen.

Obávám se dokonce, že o mně moje císařství nemá nejlepší mínění a že by mě postavilo před válečný soud, kdybych byl tak hloupý a vrátil se.

---

²¹⁷ Srov. Latour 1981: 252.

²¹⁸ Srov. Ulvestad/ Bergenholtz 1983: 16.

Ich glaube nicht, dass ich je wieder rauchen werde.

Myslím, že víckrát už kouřit nebudu.

6.5.5.2. Ověření validity Engelových seznamů

Není zcela zřejmé, na základě jaké metody dospěl autor k sestavení seznamů sloves²¹⁹. S největší pravděpodobností se opírá o vlastní jazykové povědomí (jazykový cit, intuici), což je u rodilého mluvčího legitimní.

Přesto jsou takové seznamy výzvou k přezkoumání na základě autentického jazykového materiálu.

Byla provedena pouze drobná namátková zkouška. Náhodným výběrem jsme zvolili dvě slovesa, která jsou zařazena v seznamech jako slovesa s obligatorním korelátem, jedno s korelátem v pozici subjektu (*abhängen*), druhé s korelátem v pozici akuzativního doplnění (*ablehnen*). Do třetice bylo namátkově vybráno sloveso, u něhož je korelát v pozici akuzativního doplnění údajně nepřipustný (*beantragen*). Cílem bylo prověřit validitu seznamů.

abhängen

Při vyhledávání podle lemmatu slovesa bylo v korpusu InterCorp vytěženo 1615 dokladů. Tento počet byl náhodným výběrem zredukován na 500. Tříděním bylo získáno pouze **sedm** dokladů korelátu *es* v postavení za určitým slovesem nebo za uvozovacím slovem věty vedlejší. Zkoumaný vzorek (500 výskytů) neobsahoval **žádný** doklad řídicí věty s daným slovesem bez korelátu.

Výběrem z **celého** korpusu prostřednictvím dotazu na frázi „*davon hängt*“ byly vytěženy pouze **dva** doklady řídicí věty **bez korelátu**:

ZAGs sind wirklich wichtig, davon hängt ab, für welche Berufe du dich bewerben kannst und so.

Zkoušky NKÚ jsou opravdu důležité, ovlivní to tvoje budoucí zaměstnání.

Davon hängt ab, in welche Abteilung Sie kommen.

---

²¹⁹ Engel 1988: 253 – 256.

Na tom závisí, na které oddělení vás dáme.

Zařazení slovesa **abhängen** mezi slovesa s **obligatorním korelátem** je tudíž zcela oprávněné.

ablehnen

Při vyhledávání podle lemmatu slovesa bylo z korpusu InterCorp vytěženo 4585 dokladů. Tento počet byl náhodným výběrem zredukován na 500. Z tohoto vzorku bylo vytrženo **čtrnáct** dokladů korelátu *es* v postavení za určitým slovesem nebo za uvozovacím slovem věty vedlejší. Zkoumaný vzorek (500 výskytů) neobsahoval **žádný** doklad řídicí věty s daným slovesem bez korelátu.

Výběrem z **celého** korpusu prostřednictvím dotazu na frázi „*lehn.* ab*“ byly vytěženy **tři** doklady řídicí věty **bez korelátu**:

Ich lehnte ab heimzukehren.

Odmítla jsem se vrátit.

Sie lehnte ab, ihn zu treffen.

Odmítala schůzky.

Sie lehnte ab zu kommen,

Odmítla přijít,

Vzhledem k tomu, že dotaz na frázi „*lehn.* ab*“ není jedinou možností získání dokladů řídicí věty bez korelátu, můžeme konstatovat, že v řídicích větách se slovesem *ablehnen* se korelát *es* **zpravidla/většinou** vyskytuje, ale lze najít i doklady bez korelátu. Z lingvodidaktických důvodů přijmeme jako pravidlo tu variantu, jež je mnohem pravděpodobnější, a můžeme akceptovat zařazení slovesa **ablehnen** mezi slovesa s **obligatorním korelátem**.

beantragen

Při vyhledávání podle lemmatu slovesa bylo z korpusu InterCorp vytěženo 5948 dokladů. Tento počet byl náhodným výběrem zredukován na 500. Tříděním bylo získáno **53** dokladů bez korelátu *es* v postavení za určitým slovesem nebo za

uvozovacím slovem věty vedlejší. Zkoumaný vzorek (500 výskytů) neobsahoval **žádný** doklad řídicí věty s daným slovesem s korelátem.

Pokusy vytěžit řídicí větu se slovesem *beantragen* a korelátem *es* („*beantrag.* es*“, „*es beantrag.**“) nepřinesly žádný výsledek.

Můžeme tedy v souladu se seznamem potvrdit, že v řídicí větě se slovesem ***beantragen* se korelát nevyskytuje.**

Takto bychom pochopitelně mohli pokračovat u všech sloves seznamů, což není nutné. Považujme je za věrohodnou a vítanou pomůcku zejména pro nerodilé mluvčí němčiny.

6.5.5.3. Míra výskytu korelátu *es* podle Ulvestada a Bergenholtze²²⁰

Jak již bylo výše uvedeno, představují výzkumy B. Ulvestada a H. Bergenholtze zcela konkrétní a hodnotný příspěvek k posouzení výskytu korelátu *es* v řídicích větách.

Dokladový materiál s korelátem *es* byl roztríděn podle sloves v řídicích větách. Vznikl seznam sloves, která byla dále zkoumána na rozsáhlejšími dokladovými materiály. Byly analyzovány formy konstrukcí závislých na daných slovesech (věty se spojkou *dass*, infinitivní konstrukce, věty uvedené *wenn*) a zjišťována přítomnost či nepřítomnost korelátu.

Uvádíme pro ilustraci údaje u čtyř sloves:

sloveso	+es -es INF	+es -es DASS	+es -es WENN
<i>ablehnen</i>	176 : 16	1 : 1	
<i>bedauern</i>	29 : 42	51 : 66	11 : 1
<i>hassen</i>	50 : 0	2 : 0	26 : 0
<i>vorziehen</i>	366 : 41	3 : 0	3 : 0

221

²²⁰ Srov. Ulvestad/ Bergenholtz 1983: 1-26.

Zjištěná data byla podkladem pro vypracování dvou seznamů sloves, u nichž bylo zaznamenáno v dokladovém materiálu minimálně deset výskytů. První seznam zachycuje procentuálně vyjádřený výskyt *es* (% dokladů s *es* a % dokladů bez *es*) v řídicích větách, po nichž následuje vedlejší věta s *dass*, druhý stejně vyjádřený výskyt v řídicích větách, po nichž následuje infinitivní konstrukce. Frekventnější slovesa figurují v obou seznamech. Seznamy byly doplněny o několik sloves, jež se v dokladovém materiálu nevyskytla (Do prvotního seznamu byla zařazena pouze slovesa, u nichž bylo doloženo *es*.), ale gramatiky je uvádějí (např. *fürchten* a *befürchten* s nulovým výskytem *es*).

Výsledné seznamy považujeme za natolik užitečné, že je uvádíme v plném rozsahu:

Infinitivní konstrukce – Infinitivsätze:

	+es	-es			+es	-es
<i>abwarten</i>	100%	0,0%		<i>ermöglichen</i>	81,8%	18,2%
<i>anstellen</i>	100%	0,0%		<i>erreichen</i>	81,8%	18,2%
<i>aufgeben</i>	100%	0,0%		<i>vergessen</i>	80%	20%
<i>aushalten</i>	100%	0,0%		<i>verdienen</i>	78,6%	21,4%
<i>einrichten</i>	100%	0,0%		<i>vermeiden</i>	76,7%	23,3%
<i>hassen</i>	100%	0,0%		<i>abgewöhnen</i>	73%	27%
<i>schaffen</i>	100%	0,0%		<i>unterlassen</i>	72%	28%
<i>schätzen</i>	100%	0,0%		<i>zutrauen</i>	68,8%	31,2%
<i>verantworten</i>	100%	0,0%		<i>riskieren</i>	66,7%	33,3%
<i>zuwege bringen</i>	100%	0,0%		<i>bereuen</i>	65,9%	34,1%
<i>fertig bringen</i>	99,1%	0,9%		<i>lernen</i>	61,3%	38,7%
<i>überlassen</i>	99,1%	0,9%		<i>wagen</i>	49,3%	50,7%
<i>übernehmen</i>	98,5%	1,5%		<i>bedauern</i>	40,8%	59,2%
<i>genießen</i>	98,4%	1,6%		<i>angewöhnen</i>	40,5%	59,5%
<i>leisten</i>	98%	2%		<i>versäumen</i>	38,7%	61,3%
<i>unternehmen</i>	96,1%	3,9%		<i>vermögen</i>	28,1%	71,9%
<i>ertragen</i>	95,3%	4,7%		<i>verbieten</i>	26,8%	73,2%

²²¹ Srov. Ulvestad, Bergenholtz 1983: 17-18.

<i>erwarten</i>	95,2%	4,8%		<i>erlauben</i>	25,1%	74,9%
<i>lieben</i>	94,5%	5,5%		<i>gestatten</i>	23%	77%
<i>lassen</i>	92,3%	7,7%		<i>verstehen</i>	15%	85%
<i>ablehnen</i>	91,7%	8,3%		<i>versuchen</i>	6,5%	93,5%
<i>ersparen</i>	90,3%	9,7%		<i>befehlen</i>	0,0%	100%
<i>vorziehen</i>	89,9%	10,1%		<i>befürchten</i>	0,0%	100%
<i>versagen</i>	85,7%	14,3%		<i>beschließen</i>	0,0%	100%
<i>verschmähen</i>	83,3%	16,7%		<i>fürchten</i>	0,0%	100%

Vedlejší věty se spojkou *dass* – *dass*-Sätze

	+es	-es		+es	-es	
<i>begrüßen</i>	100%	0,0%		<i>bemerkén</i>	65,7%	34,3%
<i>dahin bringen</i>	100%	0,0%		<i>begreifen</i>	65,5%	34,5%
<i>einrichten</i>	100%	0,0%		<i>gestehen</i>	59,4%	40,6%
<i>fertig bringen</i>	100%	0,0%		<i>bereuen</i>	58,1%	41,9%
<i>hinnehmen</i>	100%	0,0%		<i>hindern</i>	57,6%	42,4%
<i>fügen</i>	95,7%	4,3%		<i>lernen</i>	56,2%	43,8%
<i>überlegen</i>	95,7%	4,3%		<i>zulassen</i>	55,9%	44,1%
<i>danken</i>	92%	8%		<i>anmerken</i>	54,8%	45,2%
<i>lieben</i>	91,7%	8,3%		<i>spüren</i>	54,2%	45,8%
<i>verdanken</i>	91,4%	8,6%		<i>leiden</i>	54,1%	45,9%
<i>anrechnen</i>	90%	10%		<i>ansehen</i>	50,3%	49,7%
<i>machen</i>	88,9%	11,1%		<i>erreichen</i>	50%	50%
<i>vergessen</i>	88,9%	11,1%		<i>verbieten</i>	50%	50%
<i>erwarten</i>	88,2%	11,8%		<i>leugnen</i>	48,3%	51,7%
<i>fassen</i>	88,2%	11,8%		<i>vorstellen</i>	46,8%	53,2%
<i>schätzen</i>	87,5%	12,5%		<i>mögen</i>	46,2%	53,8%
<i>verdienen</i>	86,8%	13,2%		<i>bedauern</i>	43,6%	56,4%
<i>zeigen</i>	85,7%	13,3%		<i>dulden</i>	42,4%	57,6%
<i>erleben</i>	83,9%	16,1%		<i>verhindern</i>	40,5%	59,5%
<i>ertragen</i>	83,6%	16,4%		<i>erkennen</i>	38,1%	61,9%

<i>genießen</i>	83,3%	16,7%		<i>zutrauen</i>	33,3%	66,7%
<i>verdenken</i>	82,4%	17,6%		<i>beweisen</i>	28,1%	71,9%
<i>übelnehmen</i>	80,4%	19,6%		<i>vermeiden</i>	27,5%	72,5%
<i>vertragen</i>	80%	20%		<i>verhehlen</i>	23,8%	76,2%
<i>verübeln</i>	80%	20%		<i>klarmachen</i>	21,7%	78,3%
<i>schaffen</i>	78,3%	21,7%		<i>verstehen</i>	21,2%	78,8%
<i>durchsetzen</i>	77,4%	22,6%		<i>eingestehen</i>	21,1%	78,9%
<i>erfahren</i>	75,9%	24,1%		<i>zugeben</i>	18,6%	81,4%
<i>merken</i>	74,6%	25,4%		<i>erlauben</i>	17,9%	82,1%
<i>riskieren</i>	72,7%	27,3%		<i>gestatten</i>	11,3%	88,7%
<i>verzeihen</i>	72,3%	27,7%		<i>einsehen</i>	11%	89%
<i>gönnen</i>	72,2%	27,8%		<i>befürchten</i>	0,0%	100%
<i>wollen</i>	67,2%	32,8%		<i>fürchten</i>	0,0%	100%

Pro didaktické účely doporučují autoři zjednodušení, k němuž se přikláníme:

O slovesech s obligatorním *es* hovoříme tehdy, kdy se v 90% dokladů *es* vyskytuje.

O slovesech bez *es* tehdy, kdy 90% dokladů *es* postrádá.

6.5.5.4. Adjektiva v řídicích větách

Z analýzy dokladového materiálu vyplývá, že plnovýznamová slovesa jsou zastoupena v řídicích větách pouhými 23%. 74% dokladů tvoří verbonominální spojení sloves *sein*, *machen*, *werden* a *haben* s adjektivy a substantivy a 3% sloveso *sein* s infinitivem dalšího slovesa.²²²

Sloveso *sein* se vyskytuje v 70 % (!) dokladů s korelátem k subjektové větě či infinitivní konstrukci. Spojení slovesa *sein* a adjektiva tvoří 48% všech dokladů s korelátem. Proto mu hodláme věnovat zvýšenou pozornost.

²²² viz výše.

Za velmi relevantní pro výuku a studium němčiny jako cizího jazyka můžeme považovat Latourův (1981) seznam adjektiv s **obligatorním korelátem**

k subjektivým větám nebo infinitivním konstrukcím:

„*angebracht, angenehm, ausreichend, bequem, dringend, dumm, einfach, erforderlich, falsch, furchtbar, gefährlich, gut, herrlich, interessant, klug, leicht, lieb, möglich, normal, nötig, notwendig, richtig, schade, schlecht, schön, schwer, schwierig, selbstverständlich, sinnvoll, traurig, üblich, unmöglich, vernünftig, wahr, wahrscheinlich, wichtig*“.²²³

Většinou bez korelátu se používají adjektiva:

„*begreiflich, bekannt, deutlich, egal, fraglich, gleich, gleichgültig, klar, sicher, verständlich*“.²²⁴

6.5.5.4.1. Ověření validity Latourových seznamů

Vzhledem k vysoké frekvenci konstrukcí s adjektivy prověříme přítomnost či nepřítomnost *es* u všech uvedených adjektiv obdobným způsobem jako u namátkově vybraných sloves z Engelových seznamů²²⁵. Náhodným výběrem vytěžíme 250 dokladů adjektiva v základní formě (nikoliv podle lemmatu, jako tomu bylo u sloves). Budeme sledovat přítomnost či nepřítomnost korelátu v pozici za určitým slovesem nebo za uvozovacím slovem vedlejší věty.

6.5.5.4.1.1. Adjektiva s obligatorním korelátem

angebracht

Z 250 výskytů adjektiva *angebracht* v základním tvaru bylo 75 dokladů tohoto adjektiva v konstrukcích s korelátem v pozici za určitým slovesem a 6 dokladů v pozici za uvozovacím slovem vedlejší věty. V daných pozicích nebyl nalezen **žádný doklad bez korelátu**. V řídicích větách s adjektivem *angebracht* je korelát ***es* obligatorní**.

---

²²³ Latour 1981: 248. Tento seznam byl sestaven z adjektiv, jež mají být aktivně osvojena v pokročilosti odpovídající mezinárodní jazykové zkoušce „Zertifikat Deutsch als Fremdsprache“, jež testuje jazykovou úroveň B1 podle Evropského referenčního rámce pro jazyky, je to rovněž úroveň státní maturity u nás či úroveň tzv. „malé státnice“ na jazykových školách.

²²⁴ Latour 1981: 248.

²²⁵ Viz výše.

Příklady s českými paralelami:

Aber vielleicht wäre es angebracht, zumindest einzugestehen, dass die Demokratisierungsbemühungen im Land gescheitert sind.

..., ale měli bychom si alespoň přiznat, že demokratické pokusy selhaly.

V konstrukcích řídicích vět převažuje sloveso *sein* (78 dokladů), ve dvou dokladech figuruje sloveso *scheinen*, v jednom *erscheinen*, např:

Hier nun, auf den Bus wartend, der ihn in Richtung Vatikan stadteinwärts bringen sollte, schien es dem Verf. angebracht, den platonischen Bann zu brechen;

A tady, na zastávce autobusu, který ho měl odvézt do města, směrem k Vatikánu, zprav. napadlo, že by měl ono platonické kouzlo zlomit;

angenehm

Z 250 výskytů adjektiva *angenehm* v základním tvaru byly 4 doklady tohoto adjektiva v konstrukcích s korelátem v pozici za určitým slovesem a 6 dokladů v pozici za uvozovacím slovem vedlejší věty. V daných pozicích nebyl nalezen **žádný doklad bez korelátu**. V řídicích větách s adjektivem *angenehm* je korelát *es* **obligatorní**.

Příklady s českými paralelami:

Ich will nicht wissen", erwiderte Pilatus dumpf und gereizt, "ob es dir angenehm oder unangenehm ist, die Wahrheit zu sagen.

Nezajímá mě," odpověděl přidušeně a zlostně Pilát, "jestli je ti příjemné nebo nepříjemné mluvit pravdu.

V konstrukcích řídicích vět převažuje sloveso *sein* (9 dokladů), v jednom dokladu figuruje sloveso *nennen*.

...sie nennen es gut und angenehm, Unrecht zuzufügen und schlecht, es zu erleiden.

...je dobré a příjemné nespravedlnost působit a špatné jí trpět.

ausreichend

Z 250 výskytů slova *ausreichend* v základním tvaru byly nalezeny pouze 4 doklady tohoto adjektiva v řídicích větách s korelátem v pozici za určitým slovesem (většinu dokladů tvořily věty s realizovaným subjektem nebo doklady s *ausreichend*

jako adverbium). V daných pozicích nebyl nalezen **žádný doklad bez korelátu**.
V řídicích větách s adjektivem *ausreichend* je korelát *es* **obligatorní**.

Kromě slovesa *sein* je doloženo i sloveso *erscheinen*:

Stattdessen erscheint es ausreichend, ein Gremium einzurichten, das die

Testaktivitäten der nationalen Referenzlaboratorien koordiniert.

*Zdá se dostačující místo ní ustavit koordinační komisi pro kontrolu činností
národních referenčních laboratoří.*

bequem

Z 250 výskytů slova *bequem* v základním tvaru byl nalezen pouze 1 doklad tohoto
adjektiva v řídicích větách s korelátem v pozici za určitým slovesem (převládaly
konstrukce s podmětem – *etwas ist bequem* a konstrukce s formálním objektem *es*
sich bequem machen, es bequem haben). Nebyl nalezen **žádný doklad** v pozici za
určitým slovesem nebo za uvozovacím slovem věty vedlejší **bez korelátu** *es*.

Výsledky analýzy svědčí o velmi nízké frekvenci řídicích vět se slovesem *sein*,
scheinen, erscheinen a adjektivem *bequem*. Ani dotaz na frázi „*bequem ist*“
nepřinesl žádný výsledek (ani s korelátem ani bez korelátu).

Sloveso v řídicí větě jediného dokladu je *erscheinen*.

*Ich habe auch nicht das Recht, wenn es mir bequem erscheint, zu sagen: "Ich
verstehe nicht", und mich damit aus dem Kampf zurückzuziehen.*

*Nesmíme také říci, když je to pro nás výhodné, "Tomu nerozumím", a takto vyklidit
bojiště.*

Jeden doklad s korelátem byl nalezen na základě dotazu na frázi „*ist es bequem*“:

Da die Feuersbrunst fast täglich von neuem aufflammt, ist es bequem, die

*Journalisten der Brandstiftung zu bezichtigen“, heisst es im Editorial von Le
Monde.*

*Protože se ale oheň každý, respektive skoro každý den rozhoří znovu, nabízí se jako
pohodlné řešení obvinít ze žhářství novináře,“ píše Le Monde v úvodníku.*

Proto se přikláníme k zařazení adjektiva *bequem* mezi adjektiva s **obligatorním
korelátem**.

dringend

Z 250 výskytů slova *dringend* v základním tvaru nebyl nalezen žádný doklad tohoto adjektiva v řídicích větách s korelátem v pozici za určitým slovesem ani za uvozovacím slovem věty vedlejší. Nebyly nalezeny ani řídicí věty s tímto adjektivem bez korelátu. Domníváme se, že k zařazení adjektiva *dringend* do seznamu pro pokročilost B1 došlo **omylem**. *Dringend* se vyskytuje v dokladovém materiálu často jako intenzifikační partikule adjektiv *notwendig*, *erforderlich* a dalších, např.:

Ich habe für diese EntschlieÙung gestimmt , weil es dringend notwendig ist, dem Einsatz von Gewalt und sexuellem Missbrauch gegen Frauen ein Ende zu bereiten. Hlasovala jsem pro toto usnesení, neboť je bezodkladně nutné zastavit používání násilí a sexuálního zneužívání na ženách.

Častý je rovněž výskyt *dringend* jako adverbia u sloves *brauchen*, *ersuchen*, *bitten*, *auffordern* a dalších.

Ve snaze vytěžit potřebné doklady byly specifikovány dotazy na korpus.

Dotaz [word="dringend"][lemma="sein"] nepřinesl žádný výsledek.

Prostřednictvím dotazu [lemma="sein"]{1,5}[word="dringend"] byly vytěženy dva doklady s adjektivem *dringend* a slovesem *sein* v řídicí větě v pozici za určitým slovesem a s korelátem *es*. V jednom případě bylo adjektiva *dringend* užito v kopulativním spojení s dalším adjektivem:

Weiterhin ist es ebenso dringend wie schwierig, die Agenturen besser zu kontrollieren.

Další nutností, kterou je stejně tak obtížné uvést do praxe, je kontrola těchto agentur.

Pouze v jednom dokladu stojí v řídicí větě *dringend* samostatně:

Warum ist es so dringend, diese Initiativen zu beschließen?

Proč je tak naléhavě zapotřebí, aby byly tyto iniciativy přijaty?

Z frekvenčních důvodů doporučujeme *dringend* ze seznamu pro jazykovou úroveň B1 vyřadit.

dumm

Z 250 výskytů adjektiva *dumm* v základním tvaru bylo 7 dokladů tohoto adjektiva v konstrukcích s korelátém v pozici za určitým slovesem a 3 doklady v pozici za uvozovacím slovem vedlejší věty. V daných pozicích nebyl nalezen **žádný doklad bez korelátu**. V řídicích větách s adjektivem *dumm* je korelát *es* **obligatorní**.

Příklad s českou paralelou:

Selbstverständlich war es dumm, dass ein Arzt, der seinen Beruf ausüben durfte, einen Arzt, der Fenster putzte, fragte „Wie geht es dir?“

Bylo samozřejmě hloupé, aby lékař, který pokračuje ve své práci, se ptal "jak se máš?" lékaře, který umývá výlohy.

einfach

Slovo *einfach* je natolik frekventní, že v 250 dokladech tohoto slova nebyl nalezen žádný doklad tohoto slova v řídicí větě se sémanticky prázdným slovesem.

Proto bylo nutné specifikovat dotazy na korpus. Prostřednictvím dotazu „[word="einfach"]{1,5}[lemma="sein]" bylo z 250 náhodně vybraných dokladů vyříděno 9 dokladů tohoto adjektiva v konstrukcích s korelátém v pozici za určitým slovesem a prostřednictvím dotazu „[word="einfach"][lemma="sein]" rovněž z 250 náhodně vybraných konkordancí 14 dokladů v pozici za uvozovacím slovem vedlejší věty. V daných pozicích nebyl nalezen **žádný doklad bez korelátu**.

V řídicích větách s adjektivem *einfach* je korelát *es* **obligatorní**.

Příklady s českými paralelami:

Das erste und das zweite Mal war es relativ einfach, in diesem Parlament Kritik anzubringen.

Poprvé a podruhé bylo v této sněmovně poměrně snadné kritizovat.

Ich möchte ebenfalls darauf hinweisen, dass die Verbraucher, wenn es einfach wäre, diesen Rechtsvorschriften zu entsprechen...

Dovolte mi také říct, že pokud by bylo snadné tyto právní předpisy splnit...

erforderlich

Z 250 výskytů adjektiva *erforderlich* v základním tvaru bylo 23 dokladů tohoto adjektiva v konstrukcích s korelátem v pozici za určitým slovesem a 3 doklady v pozici za uvozovacím slovem vedlejší věty. V daných pozicích nebyl nalezen **žádný doklad bez korelátu**. V řídicích větách s adjektivem *erforderlich* je korelát *es* **obligatorní**.

Příklady s českými paralelami:

Zum Schutz unserer Sozialversicherungssysteme war es erforderlich, erneut ein Vorabgenehmigungssystem für stationäre oder kostenintensive Behandlungen einzurichten .

Pro zajištění našich systémů sociální ochrany bylo zásadní, abychom znovu zavedli systém předchozího povolení pro nemocniční či vysoce nákladnou péči.

Das bedeutet, dass die Investition extrem hoch ist – und dass es, trotz des hohen Anteils an Investitionen in die Infrastruktur, dringend erforderlich ist, die potentiellen Risiken zu bewältigen.

To znamená, že investice jsou mimořádně vysoké - a že je navzdory vysokému podílu investic do infrastruktury naléhavě nutné pracovat s potenciálními riziky.

falsch

Z 250 výskytů adjektiva *falsch* v základním tvaru bylo 6 dokladů tohoto adjektiva v konstrukcích s korelátem v pozici za určitým slovesem a 5 dokladů v pozici za uvozovacím slovem vedlejší věty. V daných pozicích nebyl nalezen **žádný doklad bez korelátu**. V řídicích větách s adjektivem *falsch* je korelát *es* **obligatorní**.

Příklady s českými paralelami:

Aber vom prinzipiellen Standpunkt aus ist es ganz falsch , eine Theorie nur auf beobachtbare Größen gründen zu wollen.

Ale z principiálního hlediska je zcela nesprávné chtít založit teorii na pozorovatelných veličinách.

Es gab einige Diskussionen darüber, ob es richtig oder falsch war, eine Einigung für die erste Lesung vorzubereiten.

Diskutovalo se také o tom, zda je správné či špatné připravit dohodu pro první čtení.

furchtbar

Z 250 výskytů adjektiva *furchtbar* v základním tvaru byl nalezen pouze 1 doklad tohoto adjektiva v konstrukci s korelátem v pozici za určitým slovesem.

Zuerst war es furchtbar, die beiden zu finden.

Nejprve bylo hrozné, že jsem je takhle našla.

Rozšíření počtu konkordancí na všechny v korpusu nepřineslo žádný další výsledek. Nebyl rovněž nalezen žádný doklad *furchtbar* v řídicích větách k subjektivým vedlejším větám nebo infinitivním konstrukcím.

Furchtbar můžeme považovat za adjektivum s **obligatorním korelátem**.

Toto adjektivum se vyskytuje v dokladovém materiálu často jako intenzifikační partikule adjektiv *lange, laut, dumm, traurig, schläfrig* a dalších.

Častý je rovněž výskyt *furchtbar* jako adverbia u sloves, např. *schneien*.

Jeho frekvence v řídicích větách k subjektivým vedlejším větám nebo infinitivním konstrukcím je marginální.

Proto doporučujeme adjektivum *furchtbar* ze seznamu pro jazykovou úroveň B1 **vyřadit**.

gefährlich

Z 250 výskytů adjektiva *gefährlich* v základním tvaru bylo 5 dokladů tohoto adjektiva v konstrukcích s korelátem v pozici za určitým slovesem a 2 doklady v pozici za uvozovacím slovem vedlejší věty. V daných pozicích nebyl nalezen

žádný doklad bez korelátu. V řídicích větách s adjektivem *gefährlich* je korelát *es* **obligatorní**.

Příklady s českými paralelami:

Wirklich gefährlich sei es, wenn jemand ahnungslos vorlieb und meinte, zum Abstieg zu kommen.

Je to opravdu nebezpečné, zejména, kdyby někdo šel nic netuše kupředu a myslel si, že se tudy dostane dolů.

Whealers Schlußfolgerungen belegen für mich treffend, wie gefährlich es ist, wenn man die Lehre des Positivismus, die Wissenschaft solle sich nur um Dinge kümmern, die beobachtet werden können, zu ernst nimmt.

Tyto Wheelerovy závěry dle mého soudu dobře ilustrují nebezpečí vznikající při tom, když se bere příliš vážně doktrína pozitivismu, že věda by se měla zabývat jen pozorovatelnými veličinami.

gut

Z 250 výskytů adjektiva *gut* v základním tvaru byly 3 doklady, tohoto adjektiva v konstrukcích s korelátem v pozici za určitým slovesem

Pro získání dalších dokladů byl specifikován dotaz na korpus:

```
[lemma="sein"][]{1,5}[word="gut"].
```

Z 250 výskytů *gut* bylo vytěženo dalších 18 dokladů tohoto adjektiva v konstrukcích s korelátem v pozici za určitým slovesem a 1 doklad. v pozici za uvozovacím slovem vedlejší věty.

V daných pozicích nebyl nalezen **žádný doklad bez korelátu**. V řídicích větách s adjektivem *gut* je korelát *es* **obligatorní**.

Příklady s českými paralelami:

...dann ist es gut, in der Bibel nachzuschlagen.

...pak je dobře podívat se do bible.

Etwa darüber, dass es „sehr gut ist, sehr gut ist, dass es keinen Herrn mehr gibt...

Třeba o tom, že "dobré je, dobré je, že už není pána...

herrlich

Z 250 výskytů adjektiva *herrlich* v základním tvaru byl 1 doklad tohoto adjektiva v konstrukcích s korelátem v pozici za určitým slovesem a 9 dokladů v pozici za uvozovacím slovem vedlejší věty. V daných pozicích nebyl nalezen **žádný doklad bez korelátu**. V řídicích větách s adjektivem *herrlich* je korelát *es* **obligatorní**.

Příklady s českými paralelami:

Herrlich ist es, dein Antlitz zu sehen.

Je nádherné vidět tvou tvář.

Jde o první doklad v této analýze s postavením adjektiva na začátku věty. Původní hypotéza předpokládala vyšší frekvenci takových konstrukcí.

...,dass es herrlich sei, hier auf einem Prager Platz den italienischen Arbeiterführer mit einem italienischen Revolutionslied zu begrüßen...

...,že je to nádherné, pozdravit na pražském náměstí italského dělnického vůdce italskou revoluční písní...

Relativně vysoký podíl řídicích vět s *herrlich* tvoří v dokladovém materiálu vedlejší věty uvedené tázacím slovem *wie*, např.:

Und sie verziehen es mir - wissen Sie, wie herrlich es ist, etwas verziehen zu bekommen, das man gar nicht als eine Schuld empfindet?

A oni mi to odpustili - víte, jak je to nádherné, když se člověku odpustí něco, co vůbec nepocituje jako vinu?

interessant

Z 250 výskytů adjektiva *interessant* v základním tvaru bylo vytríděno 6 dokladů tohoto adjektiva v konstrukcích řídicích vět s korelátem v pozici za určitým slovesem, **6 dokladů** tohoto adjektiva v konstrukcích **bez korelátu** v pozici za určitým slovesem a 3 doklady s korelátem v pozici za uvozovacím slovem vedlejší věty.

V řídicích větách s adjektivem *interessant* je korelát *es* **fakultativní**.

Příklady dokladů s korelátem s českými paralelami:

Interessant wird es sein, wie unser Bataillon den schlafenden Feind überfallen wird...

Zajímavé bude, jak náš batalián přepadne spícího nepřítele...

Stell dir vor, wie interessant es wäre, wenn ich einen Roman vom Hinterhaus herausgeben würde.

Představ si, jak by to bylo zajímavé, kdybych vydala román o zadním domě.

Příklady dokladů bez korelátu s českými paralelami:

Sie wechseln sich ziemlich regelmäßig ab, aber interessant ist, dass einer von ihnen immer drin bleibt.

Dost pravidelně se střídají, ale zajímavé je, že jeden z nich pokaždé zůstává uvnitř.

Interessant war doch, wie die andren Franzosen, und nicht die allein, alle Deutschen für dämonisch hielten, ganz besonders natürlich diese ganz prominenten Mörder.

Zajímavé bylo, jak všichni Francouzi, a nejen oni, připisovali Němcům jakési démonické vlastnosti, zejména těm nejprominentnějším vrahům.

Všechny doložené řídicí věty bez korelátu stejně jako jejich české protějšky **začínají adjektivem.**

klug

Z 250 výskytů adjektiva *klug* v základním tvaru byly 2 doklady tohoto adjektiva v konstrukcích s korelátem v pozici za určitým slovesem a 6 dokladů v pozici za uvozovacím slovem vedlejší věty. V daných pozicích nebyl nalezen **žádný doklad bez korelátu**. V řídicích větách s adjektivem *klug* je korelát *es* **obligatorní**.

Příklady s českými paralelami:

..., deshalb ist es klug, in der Nähe der Schallplatten zu bleiben.

..., proto je dobré držet se u desek.

Und angesichts der völligen Ratlosigkeit Langdons fragte sie sich, ob es klug gewesen war, ihn in die Herrentoilette zu bestellen.

Když viděla, jak je Langdon ohromený, přemýšlela o tom, jestli udělala dobře, když ho vylákala sem na pánské toalety na slepém konci chodby.

leicht

Z 250 výskytů adjektiva *leicht* v základním tvaru bylo 8 dokladů tohoto adjektiva v konstrukcích s korelátem v pozici za určitým slovesem a 7 dokladů v pozici za uvozovacím slovem vedlejší věty. V daných pozicích nebyl nalezen **žádný doklad bez korelátu**. V řídicích větách s adjektivem *klug* je korelát *es* **obligatorní**.

Příklady s českými paralelami:

Nachdem ihre Identität feststand, war es leicht gewesen, die Wege der Aufwieglerin in Bahia zu rekonstruieren.

Když odhalili její identitu, bylo snadné zrekonstruovat trasu cesty podvratnice až do Bahie.

Es war ihm klar, dass es nicht leicht sein würde, ihn wegzuschicken, ohne ihn anzuhören,

Bylo mu jasné, že nebude snadné ho vyhodit, aniž by ho vyslechl,

V řídicích větách s adjektivem *leicht* dominuje sloveso *sein*, pouze v jednom dokladu se vyskytlo sloveso *fallen*.²²⁶

Dort immer schon heimisch, fiel es uns leicht, tiefere Fluchtgänge und Nistkammern anzulegen.

Jelikož tady byly jsme vždy doma, bylo pro nás vyloženě snadné vést únikové chodby ještě hlouběji a zakládat další a další hnízdiště.

lieb

Z 250 výskytů adjektiva *lieb* v základním tvaru bylo 8 dokladů tohoto adjektiva v konstrukcích s korelátem v pozici za určitým slovesem, 1 doklad tohoto adjektiva

---

²²⁶ *Es* zde plní funkci korelátu, bez závislé konstrukce bychom jej označili jako FO – viz výše.

v konstrukcích v pozici za určitým slovesem bez korelátu a 1 doklad s korelátem v pozici za uvozovacím slovem vedlejší věty.

Vzhledem k velké převaze dokladů s korelátem můžeme akceptovat zařazení adjektiva *lieb* mezi adjektiva s **obligatorním** korelátem.

Příklady s korelátem s českými paralelami:

Und dem Herrn Prokuristen“ - selbst bei dieser Bemerkung redete er eigentlich nur zum Fabrikanten - „wird es gewiss lieb sein, wenn wir es ihm abnehmen.

A panu prokuristovi" - i při této poznámce mluvil vlastně jen k továrníkovi - "bude jistě milé, když mu to odejmeme.

*Ich weiß, ihr Herren, dass es euch nicht lieb ist, solches zu hören,
Však vím, pánové, že vám není milé, že to slyšíte,*

Doklad bez korelátu s českou paralelou:

aber mir wäre lieb, wenn Gutes daraus würde.

ale byl bych rád, kdyby z toho vzniklo něco dobrého.

möglich

Z 250 výskytů adjektiva *möglich* v základním tvaru bylo 13 dokladů tohoto adjektiva v konstrukcích s korelátem v pozici za určitým slovesem a 16 dokladů v pozici za uvozovacím slovem vedlejší věty.

V daných pozicích nebyl nalezen **žádný doklad bez korelátu**. V řídicích větách s adjektivem *möglich* je korelát *es* **obligatorní**.

Příklady s českými paralelami:

Wie war es möglich, dass er es nicht mehr wusste, wo er sie doch so gut kannte?

Jak je to možné, že to neví, když ji tak dobře zná?

Česká paralela obsahuje korelát *to*. Jedná se o první doklad českého korelátu, na který jsme narazili při třídění materiálu s adjektivy v řídicích větách.

*Ganz abgesehen davon, wie es möglich ist, dass ich vor nur fünf Jahren noch so ...
kindisch, so unerwachsen war.*

Nemluvě už o tom, jak je možné, že před pouhými pěti lety jsem byl ještě tak. . . dětský, tak nedospělý.

Aber möglich ist es, dass er in die NSDAP eintrat, Hitler war an den Protektoratsdeutschen sehr gelegen.

Ale možné je, že do NSDAP vstoupil. Hitlerovi na protektorátních Němcích velmi záleželo.

Po primární spojce *aber* následuje adjektivum a sloveso s korelátem (na rozdíl od adjektiva *interessant*, kde ve stejně vystavěných konstrukcích korelát chybí (viz výše).

normal

Z 250 výskytů adjektiva *normal* v základním tvaru byly pouze 2 doklady tohoto adjektiva v konstrukcích s korelátem v pozici za určitým slovesem a 1 doklad v pozici za uvozovacím slovem vedlejší věty. Pro získání dalších dokladů byl specifikován dotaz na korpus: [lemma="sein"][] {1,5} [word="normal"].

Ze 154 výskytů *normal* bylo vytěženo dalších 5 dokladů tohoto adjektiva v konstrukcích s korelátem v pozici za určitým slovesem a 1 doklad bez korelátu s adjektivem na první pozici.

Ve zkoumaných pozicích byl nalezen pouze **jeden doklad bez korelátu**. V řídicích větách s adjektivem *normal* je korelát *es* **obligatorní**.

Příklady s korelátem s českými paralelami:

Elliott hatte auf Pump gelebt, was für den Adel ganz normal war, allerdings war es ebenso normal, die Gläubiger zu bezahlen, bevor sie mit ihren Forderungen vor Gericht gingen.

Elliott žil na úvěr, což bylo u šlechty obvyklé, ale bylo také zvykem zaplatit věřitelům, než vezmou celou věc k soudu.

Ich denke darüber nach," sagte Quidos Mutter, „ob es ganz normal ist, wenn ein tschechischer Leser in tschechischen Zeitschriften nur das englische Resümee liest. Přemýšlím," řekla Kvidova matka, "zda je úplně normální, když český čtenář čte z českých časopisů pouze résumé v angličtině.

Doklad bez korelátu s českou paralelou:

Normal ist, was uns nützt, was unsereinen zum Menschen macht.

Normální je, co nám prospívá, co z našince dělá člověka.

nötig

Z 250 výskytů adjektiva *nötig* v základním tvaru bylo 9 dokladů tohoto adjektiva v konstrukcích s korelátem v pozici za určitým slovesem a 11 dokladů v pozici za uvozovacím slovem vedlejší věty.

V daných pozicích nebyl nalezen **žádný doklad bez korelátu**. V řídicích větách s adjektivem *nötig* je korelát *es* **obligatorní**.

Příklady s českými paralelami:

An dieser Stelle meines Berichtes ist es nötig, etwas klarzustellen,...

Na tomto místě mé zprávy je nutné, abych vysvětlil něco,...

Ich habe geträumt, dass es nötig war, die Schuld abzuwaschen...

Zdálo se mi, že bylo třeba smýt vinu...

notwendig

Z 250 výskytů adjektiva *notwendig* v základním tvaru bylo 15 dokladů tohoto adjektiva v konstrukcích s korelátem v pozici za určitým slovesem a 12 dokladů v pozici za uvozovacím slovem vedlejší věty.

V daných pozicích nebyl nalezen **žádný doklad bez korelátu**. V řídicích větách s adjektivem *nötig* je korelát *es* **obligatorní**.

Příklady s českými paralelami:

Im Interesse einer besseren Zukunft ist es doch aber notwendig, etwas zu tun.

Ale v zájmu lepší budoucnosti je přece třeba něco dělat.

Dr. Sarton hat alles das natürlich gewusst; trotzdem bestand er darauf, dass es notwendig sei, den Erdenmenschen und seine Lebensart intim kennenzulernen.

Dr. Sarton si to všechno uvědomoval, přesto však trval na tom, že je stále nutno důvěrně poznávat Pozemšťany a jejich život.

V analyzovaných dokladech převládá v řídicích větách sloveso *sein*, objevily se ale dva doklady se slovesem *werden* a jeden se slovesem *scheinen*:

Wegen des Andrangs aus dem Reich war es notwendig geworden, die Verhandlung vom Kantonsgericht in den Sitzungssaal des Kleinen Rates von Graubünden zu verlegen.

Kvůli návalu z Říše bylo nutno přeložit přelíčení z kantonálního soudu do zasedací síně graubündenské vlády.

doch dabei schien es ihr notwendig, alles zu wissen, ale přitom musela nezbytně vědět všechno,

richtig

Z 250 výskytů adjektiva *richtig* v základním tvaru byly poue 3 doklady tohoto adjektiva v konstrukcích s korelátem v pozici za určitým slovesem a 2 doklady v pozici za uvozovacím slovem vedlejší věty. Pro získání dalších dokladů byl specifikován dotaz na korpus: [lemma="sein"][]1,5[word="richtig"].

Z 250 dalších výskytů *richtig* bylo vytěženo dalších 18 dokladů tohoto adjektiva v konstrukcích s korelátem v pozici za určitým slovesem, 1 doklad s korelátem za uvozovacím slovem vedlejší věty a 1 doklad bez korelátu s adjektivem na první pozici a 1 doklad bez korelátu za uvozovacím slovem vedlejší věty.

Ve zkoumaných pozicích byly nalezeny pouze **dva doklady bez korelátu**.

Vzhledem k převládajícím dokladům s korelátem můžeme akceptovat Latourovo zařazení adjektiva *richtig* mezi adjektiva s **obligatorním korelátem**.

Příklady s korelátem s českými paralelami:

Sein Gespür sagte ihm, dass es doch richtig gewesen war, herzukommen.

Tušení mu napovídalo, že jednal správně, když přišel.

V řídicích větách převládá sloveso *sein*, ale objevily se i doklady se slovesy *erweisen* a *erscheinen*:

Und leider erwies es sich als richtig, dass sie keine Eile hatten.

A bohužel se ukázalo, že měli pravdu, když nijak nespěchali.

Während es ihr immer richtig erschienen war, dass sie mit ihm hatte leben wollen, war es ihr immer traurig vorgekommen, dass er sich mit ihr hatte belasten müssen, es ergab gar nichts für ihn.

Zatímco jí vždycky připadalo správné, že s ním chce žít, připadalo jí vždycky smutné, že on se s ní musí zatěžovat, vždyť z toho neměl pražádný prospěch.

Doklady bez korelátu s českými paralelami:

Bei aller Liebe, du mit deinem Klassenbewusstsein musst doch sehen, dass nicht richtig war, was sie getan hatte, dem Feind in die Hände zu spielen!

Láska sem láska tam, ty se svým třídním uvědoměním přece musíš vidět, že to, co ta žena prováděla, není správné, nahrávala nepříteli!

Richtig ist, dass Odysseus sich erst in Ithaka für Telemach interessierte.

Pravda je, že se Odysseus zajímal o Télémachu až na Ithace.

schade

Z 250 výskytů adjektiva *schade* v základním tvaru bylo 6 dokladů tohoto adjektiva v konstrukcích s korelátem v pozici za určitým slovesem, 1 nespisovný doklad tohoto adjektiva v pozici za určitým slovesem bez korelátu a 6 dokladů s korelátem v pozici za uvozovacím slovem vedlejší věty.

V řídicích větách s adjektivem *schade* je korelát *es* **obligatorní**.

Příklady s korelátem s českými paralelami:

"Ich geh ins Bett", sagte Vera, "eigentlich ist es schade, wenn sie zugemacht wird."

"Du si lehnout," řekla Vera, "vlastně to bude škoda, jestli ji zavřou."

Sie erklärte mit überraschender, bemerkenswerter Arglosigkeit, dass es schade wäre, wenn er nicht an dem Abend mit dem großen Dichter teilnähme.

Prohlásila s podivuhodnou a nečekanou bezelstností, že by bylo škoda, aby se student nezúčastnil večera, na němž bude přítomen veliký básník.

Doklad bez korelátu s českou paralelou:

Wäre schade , wenn das Ihre Pläne stören sollte .

Byla by škoda, kdyby vám to mělo rozházet plány.

Tento jediný doklad bez korelátu zachycuje substandardní strukturu s určitým slovesem v hlavní větě na začátku.

schlecht

Analýza 250 náhodně vybraných dokladů s adjektivem *schlecht* nepřinesla žádný výsledek. Vzhledem k vysoké frekvenci slova *schlecht* bylo nutné zpřesnit dotaz na korpus: [lemma="sein"][]{1,5}[word="*schlecht*"].

Z 350 dalších výskytů *schlecht* byly vytěženy 3 doklady tohoto adjektiva v konstrukcích s korelátem v pozici za určitým slovesem, 3 doklady s korelátem za uvozovacím slovem vedlejší věty, 2 doklady bez korelátu v substandardních konstrukcích s určitým slovesem na první pozici a 1 doklad bez korelátu ve standardní konstrukci začínající adjektivem.

Vzhledem k převládajícím dokladům s korelátem můžeme akceptovat Latourovo zařazení adjektiva *schlecht* mezi adjektiva s **obligatorním korelátem** (stejně jako jeho opozitum *gut*).

Příklady dokladů s korelátem s českými protějšky:

Könnte sich die Geschichte der Tschechen wiederholen , wäre es gewiß nicht schlecht , jedesmal die andere Möglichkeit zu erproben und dann die beiden Ergebnisse zu vergleichen .

Kdyby se mohly dějiny Čechů opakovat, bylo by jistě dobré vyzkoušet pokaždé tu druhou eventualitu a potom srovnat oba výsledky.

Wir sollten daraus nicht schließen, dass es schlecht ist, sich auf die Globalisierung des Fußballs einzulassen.

Ponaučením tedy není, že přijmout globalizovaný fotbal za svůj je špatné.

Doklady bez korelátu s českými paralelami:

Der einzige praktische Vorschlag ist der zu Beginn des 4. Kapitels erwähnte - gut ist, was dauert, schlecht ist, was zu Verfall und Degeneration führt.

Setkáváme se s jedinou praktickou hypotézou (zmínili jsme se o ní na začátku 4. kapitoly), že dobré je vše, co uchovává, a zlé vše, co vede ke zkáze či degeneraci.

Následující dva doklady zachycují nespisovnou mluvenou němčinu:

War nicht schlecht, Dagger unter die Nase zu reiben, wie gut du alleine klarkommst.

A Daggerovi to pěkně vomlat' vo nos, jak se ti ted' dobře vede.

„Wieso, ist doch nicht schlecht, wenn alle denken, dass wir Freunde der Sowjetunion sind,“ sagte Frau Kuppisch.

"A proč ne? Na tom není nic špatného, když si budou všichni myslet, že máme rádi Sovětský svaz," řekla paní Kuppischová.

schön

Z 250 výskytů adjektiva *schön* v základním tvaru byly 3 doklady tohoto adjektiva v konstrukcích s korelátem v pozici za určitým slovesem, 2 substandardní doklady tohoto adjektiva v pozici za určitým slovesem bez korelátu a 3 doklady s korelátem v pozici za uvozovacím slovem vedlejší věty.

Zpřesnění dotazu [lemma="sein"][] {1,5} [word="schön"] a analýza dalších 400 dotazů přinesly dalších 8 dokladů s korelátem v pozici za určitým slovesem.

V řídicích větách s adjektivem *schön* je korelát *es* **obligatorní**.

Příklady s korelátem s českými paralelami:

„Ach, du Dummer, wie schön ist es, zu leben!“

"Ach ty hlupáčku, jak krásné je žít."

Wie er auf mich seine Dichtung losgelassen hat, wie es schön ist, wenn man schießen kann, und nicht schön, wenn man die Hosen dabei an hat, und so ist es beides zugleich,

Když na mě udělal tu básničku, jak je pěkný, když se člověk může vysrat, ale jak není pěkný, když má přitom na sobě kalhoty, takže je to obojí zároveň,

Doklady bez korelátu s českými paralelami:

Wär ja schön, wenn sie glücklich...
Bylo by hezký, kdyby byste šťastná...

Ist ja ganz schön, wenn die jungen Leute gefördert werden.
Je to docela hezké, že se podporují mladí lidé.

Postavení určitého slovesa na začátku věty je typické pro nespisovný mluvený jazyk (*Umgangssprache*).

schwer

Z 250 výskytů adjektiva *schwer* základním tvaru bylo 9 dokladů tohoto adjektiva v konstrukcích s korelátem v pozici za určitým slovesem a 5 dokladů v pozici za uvozovacím slovem vedlejší věty.

V daných pozicích nebyl nalezen **žádný doklad bez korelátu**. V řídicích větách s adjektivem *schwer* je korelát *es* **obligatorní**.

Příklady s českými paralelami:

Aber dennoch ist es schwer, mit Sicherheit zu sagen, in welchem Maße diese Meinung richtig ist:

Přesto je těžké zodpovědně prohlásit, nakolik je to mínění správné.

, wie schwer es war, für so einen Jungen etwas wirklich Vernünftiges zu tun...

, jak těžké bylo udělat pro takového chlapce něco opravdu rozumného...

Pouze v jednom dokladu stojí adjektivum na začátku věty:

Schwer war es nur, den geeigneten Mann zu finden, mit dem das kluge Spiel zu spielen war.

Těžké bylo jenom nalézt vhodného člověka, s nímž by tu chytrou hru sehrála.

V konstrukcích řídicích vět převládá sloveso *sein*, opakovaně se ale vyskytují i slovesa *werden* a *fallen* (*schwer fallen*), např.:

Die Wildgans kam wieder näher heran, aber man sah deutlich, wie schwer es ihr wurde, ihre Furcht zu bezwingen.

Divoká husa přistoupila blíže, ale bylo dobře vidět, že velmi těžko přemáhá strach.

*wie schwer es mir fiel, aus allem Gesagten Conny herauszuhören,
jak mi bylo zatěžko vyposlouchat z toho všeho, co tu bylo řečeno, Connyho,*

schwierig

Z 250 výskytů adjektiva *schwierig* základním tvaru bylo 14 dokladů tohoto adjektiva v konstrukcích s korelátem v pozici za určitým slovesem a 20 dokladů v pozici za uvozovacím slovem vedlejší věty.

V daných pozicích nebyl nalezen **žádný doklad bez korelátu**. V řídicích větách s adjektivem *schwierig* je korelát *es* **obligatorní**.

Příklady s českými paralelami:

*Denn wenn man ihn gewähren lässt, wird es noch einmal so schwierig sein,
weiterhin den allgemeinen Eindruck aufrechtzuerhalten, dass das menschliche
Leben im Grab endet.*

*Pokud se mu povolí, bude mnohem těžší zachovat všeobecný dojem, že lidský život
končí hrobem.*

*Ich entschied, dass es nicht so schwierig war, auf die Liebe zu verzichten,
Rohodla jsem se, že není tak těžké vzdát se lásky,*

Kromě převládajícího slovesa *sein* se v řídicích větách vyskytlo sloveso *werden*, např.:

, wurde es schwierig, bei immer noch hochgehender See anzulegen.

, bylo za stále ještě silného vlnobití obtížné přirazit k ní.

Ojedinělý je doklad s adjektivem na začátku věty:

, aber schwierig ist es, hier die rechten Begriffe zu finden.

, ale je obtížné najít zde správné pojmy.

selbstverständlich

Z 250 výskytů adjektiva *selbstverständlich* základním tvaru byly nalezeny pouze 4 doklady tohoto adjektiva v konstrukcích s korelátem v pozici za určitým slovesem.

Prostřednictvím specifitějšího dotazu

[lemma="sein"][]{1,5}[word="selbstverständlich"] se analýzou 192 dalších dokladů podařilo vytěžit 12 dokladů řídicích vět s korelátem v pozici za určitým slovesem a 3 doklady řídicích vět bez korelátu.

V řídicích větách s adjektivem *selbstverständlich* je korelát *es* spíše **fakultativní**.

Příklady s českými paralelami s korelátem:

Für die Römer war es selbstverständlich, dass Niederlagen und Katastrophen den Zorn der Götter signalisierten.

Pro Římany bylo samozřejmé, že porážky a katastrofy signalizují hněv bohů.

Doklady bez korelátu s českými paralelami:

Ich habe gesehen, dass heutzutage nicht mehr selbstverständlich ist, in Schwarz zur Beerdigung zu gehen.

Všimla jsem si, že dnes už není tak samozřejmé chodit na pohřby v černém.

Dabei ist selbstverständlich, dass wir die Ethnologie unserer eigenen Gesellschaft vollkommen erstellen könnten.

Rozumí se, že můžeme dokonale pěstovat etnologii naší vlastní společnosti.

, da war es seine Absicht gewesen und war ihm natürlich und selbstverständlich erschienen, dass er , nach den Jahren seines Asketentums, in seine Heimat und zu seinem Vater zurückkehre.

, bylo jeho záměrem a zdálo se mu přirozené, že se po letech asketického života vrátí do svého domova a k svému otci.

Tento doklad můžeme považovat z hlediska výskytu korelátu za sporný. Korelát *es* se vyskytuje v řídicí větě se slovesem *sein*, jež je kopulativně spojena s řídicí větou s *natürlich* und *selbstverständlich* a slovesem *erscheinen*. Následující subjektivá věta se vztahuje k oběma řídicím větám, lze tedy spekulovat o tom, že korelát *es* funguje jako odkazovací element pro obě řídicí věty.

sinnvoll

Z 57 výskytů adjektiva *sinnvoll* v základním tvaru²²⁷ bylo 5 dokladů tohoto adjektiva v konstrukcích s korelátém v pozici za určitým slovesem a 4 doklady v pozici za uvozovacím slovem vedlejší věty.

V daných pozicích nebyl nalezen **žádný doklad bez korelátu**. V řídicích větách s adjektivem *sinnvoll* je korelát *es* **obligatorní**.

Příklady s českými paralelami:

In einer Gesellschaft, die unterbevölkert ist, ist es sinnvoll, die Studien auf die Gerontologie zu konzentrieren, also den Altersprozess zu erforschen.

Ve společnosti, jež má málo lidí, je praktické zaměřit bádání na gerontologii a zkoumat průběh stárnutí.

Er hatte herausgefunden, dass es nicht sinnvoll war, „Führungsfragen“ zu stellen, die mit ja oder nein beantwortet werden mussten.

Přišel na to, že nemá smysl klást navádějící otázky, na něž byla pouze odpověď ano nebo ne.

traurig

Z 250 výskytů adjektiva *traurig* v základním tvaru byl pouze 1 doklad tohoto adjektiva v konstrukci s korelátém v pozici za určitým slovesem.

Prostřednictvím specifitějšího dotazu [lemma="sein"][] {1,5} [word="traurig"] byl analýzou 300 dalších dokladů vytěžen ještě 1 doklad řídicí věty s korelátém v pozici za určitým slovesem.

V dané pozici nebyl nalezen **žádný doklad bez korelátu**. V řídicích větách s adjektivem *traurig* je korelát *es* **obligatorní**.

Frekvence řídicích vět k subjektivým větám a infinitivním konstrukcím s významově prázdným slovesem a adjektivem *traurig* je poměrně nízká. Ve zkoumaném materiálu se vyskytlo několik dokladů s obligatorním korelátém *es* na prvním místě ve větě²²⁸. Drtivá většina dokladů obsahovala subjekt označující konkrétní osobu (*jemand ist traurig/někdo je smutný*). Proto se zamýšlíme nad tím,

---

²²⁷ Překvapivě nízká frekvence základního tvaru *sinnvoll*.

²²⁸ Tyto doklady jsou pro nás irelevantní.

zda má pro jazykovou úroveň B1 smysl uvádět adjektivum *traurig* v seznamu adjektiv s obligatorním korelátem.

Příklad s českou paralelou s korelátem:

..., *und zweitens ist es immer traurig, wenn eine wissenschaftliche Methode die in sie gesetzten Erwartungen nicht erfüllt, ...*

..., *a za druhé je to vždycky smutná věc, když vědecká metoda nesplní očekávání, ...*

üblich

Z 250 výskytů adjektiva *üblich* základním tvaru bylo 14 dokladů tohoto adjektiva v konstrukcích s korelátem v pozici za určitým slovesem a 3 doklady v pozici za uvozovacím slovem vedlejší věty.

V daných pozicích nebyl nalezen **žádný doklad bez korelátu**. V řídicích větách s adjektivem *üblich* je korelát *es* **obligatorní**.

Příklady s českými paralelami:

Bei uns ist es nicht üblich, dass ein Mann seinen Jungen in die Gefahr hinausshickt, selbst wenn es logisch ist.

U nás není zvykem, aby muž posílal svého mladého syna do hrozícího nebezpečí, i když by to bylo logické.

Ich weiß, dass es bei den Franziskanern üblich ist, sich die Sympathien des Volkes mit solchen Narreteien zu sichern, ...

Já vím, že u františkánů je zvykem získávat si přízeň lidu podobnými hloupostmi, ...

Kromě převládajícího slovesa *sein* v řídicích větách se v analyzovaném vzorku dokladů vyskytlo několik dokladů se slovesem *werden*, např.:

Damals begann es üblich zu werden, dass man aus Bequemlichkeit ihm die Schuld zuschob, wenn ein Mädchen geschwängert worden war und man den Vater nicht kannte.

Jest pravda, že se v té době ujal zvyk jednoduše a prostě Cosimovi vinu dávat, jestliže nějaká dívka přišla k outěžku a nevědělo se s kým.

unmöglich

Z 250 výskytů adjektiva *unmöglich* základním tvaru bylo 13 dokladů tohoto adjektiva v konstrukcích s korelátem v pozici za určitým slovesem a 19 dokladů v pozici za uvozovacím slovem vedlejší věty.

V daných pozicích nebyl nalezen **žádný doklad bez korelátu**. V řídicích větách s adjektivem *unmöglich* je korelát *es* **obligatorní**.

Příklady s českými paralelami:

Wenn man nichts davon wusste, war es vollkommen unmöglich, diese schlüpfrige Wand aus glattgeschliffenem Fels zu erklimmen, das ohrenbetäubende Getöse des Wasserfalls im Rücken.

Bez znalosti jejich existence a místa, kde se přesně nacházejí, bylo nemožné zdolat hladké, vlhké a kluzké zdi s ohlušující masou vody v zádech.

..., und ich gebe ihm das Geld, weil es mir unmöglich ist, seine Frau zu kränken, indem ich ihn demütige.

, a já mu dám peníze, protože nemohu urazit jeho ženu tím, že bych ho ponižoval.

vernünftig

Analýza 250 výskytů adjektiva *vernünftig* v základním tvaru ani zpřesněný dotaz [lemma="sein"][] {1,5} [word="vernünftig"] nepřinesly žádný výsledek.

Prostřednictvím dotazu [word="vernünftig"][lemma="sein"] byl vytěžen 1 doklad s korelátem v pozici za určitým slovesem, 9 dokladů s korelátem v pozici za uvozovacím slovem vedlejší věty a 1 doklad v řídicí větě bez korelátu.

V řídicích větách s adjektivem *vernünftig* můžeme považovat korelát *es* za **obligatorní**.

Příklady s korelátem:

, wäre es letztendlich vernünftig gewesen, wenn sie bei einer umfassenden Strategie für die Ozeane eine führende Rolle spielen würden.

, bylo by smysluplné, kdybychom je nechali hrát vedoucí úlohu ve velké strategii pro oceány.

Und da es doch vernünftig sei, in eine Theorie nur Größen einzuführen, die man unmittelbar beobachten könne, sollte eben der Begriff der Elektronenbahn in der Theorie nicht vorkommen.

A jelikož je správné pracovat v teorii jenom s takovými veličinami, které mohou být přímo měřeny, pojem dráhy elektronu by správně neměl v teorii vůbec vystupovat.

Doklad bez korelátu:

... vernünftig ist, was lebensfähig ist ...

... rozumné je to, co je životaschopné ...

Zde paradoxně nacházíme korelát v řídicí větě české paralely.

wahr

Z 250 výskytů adjektiva *wahr* v základním tvaru byly 2 doklady tohoto adjektiva v konstrukcích s korelátem v pozici za určitým slovesem a 7 dokladů s korelátem v pozici za uvozovacím slovem vedlejší věty. Analýza dalších 250 dokladů vytěžených prostřednictvím dotazu [word="wahr"][lemma="sein"] přinesla 2 doklady s korelátem za určitým slovesem, 7 dokladů s korelátem za uvozovacím slovem věty vedlejší a 3 doklady v nezávislých řídicích větách bez korelátu.

V řídicích větách s adjektivem *wahr* můžeme považovat korelát *es* za **fakultativní**.

Příklady s korelátem:

, ebenso wahr aber ist es, dass mich deine Angst anwidert und dass ich darin einen Mangel des notwendigen Vertrauens sehe.

, stejně pravda je však, že se mi tvůj strach hnusí a že v něm vidím nedostatek nezbytné důvěry.

, während Kunden, die gar keinen Bedarf hatten, Milch kauften und nach nicht vorhandenen Nahrungsmitteln fragten, nur um zu sehen, ob es wahr sei, dass die beiden auf Santiago Nasar warteten, um ihn zu töten.

, zatímco přicházeli falešní zákazníci, kteří bez potřeby kupovali mléko a ptali se na neexistující potraviny jen proto, aby se podívali, je - li to pravda, že tam čekají na Santiaga Nasara, aby ho zabili.

Zde figuruje v české paralele korelát *to*.

Doklady bez korelátu:

Aber gleichfalls ist wahr, dass Armin Hary uns gegeneinander ausgespielt hat, ...

Ovšem taky je pravda, že Armin Hary nás štvál proti sobě, ...

Es stimmt, dass die Verfassung gültig ist, und wahr ist auch, dass die Bilder geschändet werden.

Je pravda, že ústava platí, a je aj pravda, že portréty sú hanobené.

Wahr is, Fleisch hat man nicht viel kochen können, nur was man an Schweinen oder mageren Kühen in der Umgebung aufgetrieben hat.

Pravda, masa mnoho se nemohlo vařit, jen tak co se sehnalo prasat nebo hubených krav v okolí.

wahrscheinlich

Z 250 výskytů adjektiva *wahrscheinlich* v základním tvaru byly vytěženy 4 doklady tohoto adjektiva v konstrukcích s korelátem v pozici za určitým slovesem. Slovo *wahrschscheinlich* figurovalo ve většině dokladů jako modální partikule.

Specifikací dotazu [word="wahrscheinlich"][lemma="sein"] bylo vytěženo z 250 dokladů 14 dokladů *wahrscheinlich* s korelátem v pozici za určitým slovesem, další specifikací [word="wahrscheinlich"][lemma="sein"] z 200 dokladů 22 dokladů s korelátem za uvozovacím slovem vedlejší věty. Celkem byly získány z analyzovaného materiálu 3 doklady řídicích vět s adjektivem *wahrscheinlich* bez korelátu. Vzhledem ke značné převaze dokladů s korelátem (40:3) můžeme považovat korelát *es* v řídicích větách s *wahrscheinlich* za **obligatorní**.

Příklady s korelátem:

Außerdem ist es wahrscheinlich, dass Thales sich gefragt hat, wie Wasser zu Eis und Dampf werden kann - um dann wieder zu Wasser zu werden.

, a rovněž je pravděpodobné, že přemýšlel o tom, jak se voda promění v led a páru a pak se zase změní zpátky ve vodu.

, denen zufolge es äußerst wahrscheinlich ist, dass im Fall des Außerkrafttretens der Maßnahmen die betroffene Ware erneut in bedeutenden Mengen und zu gedumpten Preisen aus den betroffenen Ländern in die Gemeinschaft eingeführt wird.

, kde se uvádí, že je vysoce pravděpodobné, že dovozy do Společenství z dotyčných zemí budou pokračovat ve významných objemech a za dumpingové ceny, pokud budou opatření zrušena.

Doklady bez korelátu:

Für mich ist absolut wahrscheinlich, dass er negativ ausfallen wird.

Já ani trochu nepochybuji, že bude negativní.

Nach alldem ist sehr wahrscheinlich, dass Nelly ihre Teilnahme an der regulären Feier durchgesetzt hat, denn interessanter als der neugeborene Vetter Manfred konnte nichts sein.

Je velice pravděpodobné, že Nelly prosadila svou účast na oslavě, vždyť nemohlo být nic zajímavějšího než novorozený bratranec Manfred.

, obwohl wenig wahrscheinlich ist, dass die im Krieg beschädigte Dachkonstruktion nach mehr als zwanzig Jahren doch noch einstürzen wird.

, přestože je málo pravděpodobné, že střešní konstrukce, poškozená za války, by se po více než dvaceti letech přece jen sesula.

wichtig

Z 250 výskytů adjektiva *wichtig* v základním tvaru byl 13 dokladů tohoto adjektiva v konstrukcích s korelátem v pozici za určitým slovesem, 14 dokladů s korelátem v pozici za uvozovacím slovem vedlejší věty a 19 dokladů řídicích vět bez korelátu. V řídicích větách se sémanticky prázdným slovesem a adjektivem *wichtig* je korelát **es fakultativní**.

Příklady s korelátem:

Für jedes Volk ist es wichtig, unter welchem Vorzeichen es in die Geschichte eingetreten ist.

Pro každý národ je důležité, v jakém znamení vstupoval do dějin.

Hier bekam er die einzige scharfe Antwort von Schwarzenbach, dem es wohl sehr wichtig war, dass alle an dieser Debatte teilnahmen und dass sie ihn in diesem Punkt unerbittlich sahen.

A na to mu dal Schwarzenbach jedinou ostrou odpověď, neboť mu zřejmě nadmíru záleželo na tom, aby se téhle debaty zúčastnil každý a aby se on sám právě v tomto bodě ukázal neúprosný.

V řídicích větách převládá sloveso *sein*, v několika dokladech figuruje též sloveso *scheinen*, např.:

*Aus irgendeinem Grund schien es ihm sehr wichtig, seinen Vater zu überzeugen.
Z nějakého důvodu mu připadalo strašlivě důležité, aby otce přesvědčil.*

Příklady bez korelátu:

Dokladů řídicích vět bez korelátu je 19, neuvádíme je všechny, ale pokusíme se o určité shrnutí.

18 dokladů řídicích vět má de facto stejnou strukturu, řídicí věta není větou závislou a začíná adjektivem *wichtig*, po němž následuje určité sloveso

Wichtig ist nur, dass es geklopft hat.

Důležité je jen to, že někdo zaklepal.

V české paralele se zde vyskytuje korelát **to**, jeho přítomnost souvisí pravděpodobně s částicí **jen**.

Wichtig wäre auch gewesen, dass dieser Verrückte dort einen oder zwei Schritte nach links machte, so dass ihn der Spot besser ausleuchten konnte.

Důležité by také bylo, kdyby ten šílenec tam udělal jeden nebo dva kroky stranou, aby ho bodové světlo mohlo lépe osvítit.

Wichtig allein blieb, die posthypnotischen Befehle so in Rosi zu verankern, dass sie später in jeder Situation ihre Macht ausübten.

Důležité je, zakotvit v Rózi posthypnotické rozkazy tak, aby později v každé situaci fungovaly.

V řídicích větách s *wichtig* převažuje sloveso *sein* (viz výše), zde stojí sloveso *bleiben*.

Pouze jeden doklad zachycuje závislou řídicí větu bez korelátu:

*dass es verschiedene Formen und Techniken gibt, einen Kranzkörper zu bilden ,
dass beim Bindegrün wichtig ist, welches Bindegrün für welche gewählte
Kranzform erkoren wird;*

*že existují různé formy a techniky, jak udělat korpus věnce, a že u vazačské zeleně je
důležité, jaká je pro tu kterou zvolenou formu věnce správná;*

Shrnutí dílčí analýzy

Analýza dokladového materiálu potvrdila až na výjimky (*interessant*, *selbstverständlich*, *wahr* a *wichtig*) oprávněnost zařazení zkoumaných adjektiv mezi adjektiva s obligatorním korelátem.

V rozsáhlejších řídicích větách je výskyt korelátu mnohem častější než v nerozvitých krátkých konstrukcích, zejména těch, jež začínají adjektivem, např.:

Wichtig ist nur, dass es geklopft hat.

Důležité je jen to, že někdo zaklepal.

6.5.5.4.1.2. Adjektiva bez korelátu

Bez korelátu se podle Latoura²²⁹ zpravidla užívají adjektiva *begreiflich*, *bekannt*, *deutlich*, *egal*, *fraglich*, *gleich*, *gleichgültig*, *klar*, *sicher*, *verständlich*²³⁰.

Validitu tohoto seznamu prověříme stejným způsobem jako validitu seznamu adjektiv s obligatorním korelátem.

begreiflich

---

²²⁹ Srov. Latour 1981: 248.

²³⁰ Seznam adjektiv odráží opět jazykovou pokročilost B1.

Z 97 dokladů základního tvaru *begreiflich* byl pouze 2 doklady řídicí věty bez korelátu a 4 doklady s korelátem v části věty za určitým slovesem nebo za uvozovacím slovem vedlejší věty (dále pro zjednodušení „Mittelfeld“). V řídicích větách se sémanticky prázdným slovesem a adjektivem *begreiflich* je korelát *es* **fakultativní**.

Doklady bez korelátu:

*Schwer begreiflich ist allerdings, wie sie es angestellt hatten –
Těžké je naopak pochopit, jak to dokázali -*

*Man merkte ihnen an, dass gepolsterte Bänke für sie etwas waren, bei dem ihnen nicht ganz begreiflich war, dass es kein Geld kostete, sich darauf auszuruhen.
Bylo na nich vidět, jak je jim zatěžko pochopit, že smějí odpočívat na polštářovaných lavicích, a nestojí to peníze.*

Příklady dokladů s korelátem:

Daher ist es begreiflich, wenn jeder, der sprachwissenschaftlich auch nur einigermaßen versiert war, dem Chor » Slavik «-» Nachtigall « am Zeug flicken konnte.

Je tedy pochopitelné, že každý, kdo byl poněkud zběhlý v jazykovědě, mohl napadnout pěvecký sbor Slavík - Die Nachtigall.

*und Herr Matrei erklärte dann doch, fast im Ernst, dass es ihm nicht ganz begreiflich sei, warum Robert mit Liz nicht nach Klagenfurt gefahren war, sondern ausgerechnet nach Marokko,
a pan Matrei pak přece prohlásil, skoro vážně, že dost dobře nechápe, proč Robert a Liz nejeli do Klagenfurtu, ale mermomocí zrovna do Maroka,*

Mnohem častěji se vyskytly doklady s adjektivem *begreiflich* v konstrukcích řídicích vět k objektovým větám se slovesy *machen* a *finden*, bez korelátu i s korelátem, např.:

*Wie sollten sie ihnen begreiflich machen, was eine Impfung ist?
Jak jim vysvětlit, co je očkování?*

und welche es immerhin begreiflich machen, dass er in jener Andeutung einer zukünftigen Möglichkeit über seine Pflicht etwas hinausgehen konnte.
, a které nám umožňují, abychom přece jen pochopili, že dveřník zašel snad trochu dál, než bylo jeho povinností.

bekannt

Z 250 dokladů základního tvaru *bekannt* bylo nalezeno 19 řídicích vět bez korelátu a 2 doklady s korelátem v části věty „Mittelfeld“.

Akceptujeme zařazení *bekannt* mezi adjektiva **bez korelátu**.

Příklady dokladů bez korelátu:

Aber bald wurde bekannt, dass an einem bestimmten Ort deutsche Schäferhunde Mode waren, und die reichen Leute wollten ihren eigenen haben, mit Garantieurkunde.

Brzy se však proslechlo, že kdesi jsou v módě policejní ovčáci, a bohatí je hned chtěli mít včetně záruky kvalitního rodokmenu.

Wie Ihnen sicher bekannt ist, decken Versicherungen auch solche Schäden nicht. Jak jste si jistě vědom, pojišťovny takový druh škody ani nehradí.

Doklady s korelátem:

Von Klamm ist es bekannt, dass er sehr grob ist;

Klamm je známý svou hrubostí;

Weil ... es bekannt wäre, wenn Peter Pettigrew ein Animagus gewesen wäre.

Protože ... protože kdyby byl Petr Pettigrew zvěromág, lidé by o tom určitě byli věděli.

U tohoto dokladu by bylo možné zdůvodnit přítomnost korelátu určitou prodlevou či odmlčením se v průběhu formulace řídicí věty, což potvrzuje tezi o výskytech korelátu v delších konstrukcích.

deutlich

Z 250 výskytů *deutlich* bylo nalezeno 8 dokladů řídicích vět bez korelátu. Nevyskytl se žádný doklad řídicí věty s korelátem v části věty „Mittelfeld“. Akceptujeme zařazení *deutlich* mezi adjektiva **bez korelátu**.

Příklady dokladů bez korelátu:

*, ist den Frauen deutlich geworden, dass nirgendwo Zuflucht mehr ist,
, sotva jim začalo být naprosto zřejmé, že více není kam se utéci,*

*Der Pfarrer zeigte sich nicht, damit auch ganz deutlich sei, dass es sich um
Selbstmord und nicht um ein Verbrechen handelte, wie die Polizisten weiterhin
behaupteten.*

*Farář nebyl přizván, aby bylo jasné, že došlo k sebevraždě a ne ke zločinu, jak
policie potají rozhlašovala.*

Deutlich figuruje mnohem častěji v řídicích větách k objektovým větám se slovesy *machen* a *fühlen*. Ani v těchto větách se nevyskytl žádný doklad s korelátem *es*.

egal

Z 250 výskytů *egal* bylo nalezeno 7 dokladů řídicích vět bez korelátu a 15 dokladů řídicí věty s korelátem v části věty „Mittelfeld“.

V řídicích větách se sémanticky prázdným slovesem a adjektivem *egal* je korelát *es* **fakultativní**.

Příklad bez korelátu:

*Dir ist egal, was ich tue.
Je ti jedno, co udělám.*

Ve zkoumaném materiálu nebyl nalezen jediný doklad řídicí věty ve formě závislé/vedlejší věty.

Příklady s korelátem:

*Mir ist es egal, wenn man mich ins Gefängnis steckt.
Je mi jedno, jestli půjdu do vězení.*

, dass es egal is, im pathologischen Institut einen Menschen zu zerschneiden, was sich aufgehängt hat oder vergiftet.

, že je to jedno, rozřezat v patalogickým ústavě nákyho člověka, který se voběsil nebo votrávil.

Převládající výskyty *egal* byly nevětné, např. *Ganz egal. Egal, was, wenn, wohin...*

fraglich

Z pouhých 46 výskytů *fraglich* bylo nalezeno 8 dokladů řídicích vět bez korelátu a 6 dokladů řídicí věty s korelátem v části věty „Mittelfeld“.

V řídicích větách se sémanticky prázdným slovesem a adjektivem *fraglich* je korelát *es* **fakultativní**.

Příklady bez korelátu

Fraglich bleibt, wieso er Kleist erwähnte und die Fernsehsendung vom Vorabend, Sporné je, proč se zmínil o Kleistovi a o televizním vysílání z minulého večera;

Zumal immer fraglich war, warum das Bleibende blieb.

V prvé řadě tu byla otázka, proč to, co zůstává stejné, zůstává a nemění se.

Příklady s korelátem:

Allerdings war es fraglich, ob das Sinn hatte .

Bylo ovšem velkou otázkou, jestli to ještě mělo nějaký smysl.

, dass es eine ganze Weile fraglich schien, wer die Oberhand behalten würde.

, že dlouho nebylo jasné, kdo bude mít převahu.

, dass es, hätte es Bonek nicht gegeben , fraglich ist, ob ich je einen so studierten Vater gehabt hätte.

, že nebýt Bonka, kdoví jestli bych kdy měl tak studovaného tatínka.

V rozsáhlejších konstrukcích, zejména ve vedlejších větách, se korelát zpravidla vyskytuje. V tomto dokladu je větný rámeček navíc zatížen vloženou vedlejší větou.

gleich

Z pouhých 250 výskytů *gleich* nebyl nalezen žádný doklad řídicí věty bez korelátu ani žádný doklad řídicí věty s korelátem v části věty „Mittelfeld“.

Prostřednictvím dotazu [lemma="sein"][]{1,5}[word="gleich"]byly vytěženy pouze 2 doklady řídicí věty s korelátem v části věty „Mittelfeld“.

V řídicích větách se sémanticky prázdným slovesem a adjektivem *gleich* je korelát *es* **fakultativní** (předpokládáme analogii se synonymním *egal*).

Doklady s korelátem:

Mir ist es gleich, wohin wir fahren.

Je mi jedno, kam pojedeme, ale chci být co nejrychleji pryč.

, und langsam war es mir gleich, was mit den Tulpen in Auschwitz war.

, a pomalu mi začalo být jedno, jak to bylo s tulipány v Osvětimi.

gleichgültig

Z 250 výskytů *gleichgültig* byl nalezen pouze jeden doklad řídicí věty bez korelátu a 15 dokladů řídicí věty s korelátem v části věty „Mittelfeld“.

V řídicích větách se sémanticky prázdným slovesem a adjektivem *gleichgültig* je korelát *es* **fakultativní** (předpokládáme analogii se synonymním *egal*).

Doklad bez korelátu:

Mir ist gleichgültig, was Sie da zusammenrühren oder schütteln ...

Je mi fuk, co mi namícháte nebo našejkrujete ...

Příklady s korelátem:

, denn ihm war es völlig gleichgültig, wer wen tötete.

, protože mu bylo jedno, kdo koho zabije.

, dass es ihr überhaupt ganz gleichgültig ist, mit wem Atti auf dem See herumrast,

, a že je jí navíc zcela lhostejné, s kým se Atti prohání po jezeře,

Ve většině dokladů s korelátem je *gleichgültig* ještě rozvito intenzifikačními partikulemi: *völlig, ganz, offenbar, ziemlich* aj.

klar

Z 250 výskytů *klar* bylo nalezeno 56 dokladů řídicích vět bez korelátu a pouze 4 doklady řídicí věty s korelátem v části věty „Mittelfeld“.

Akceptujeme tedy zařazení *klar* mezi adjektiva **bez korelátu**.

Příklady bez korelátu:

Ihm war klar, dass er nicht einfach eine Fahrkarte lösen und in Jekaterinburg aus dem Zug steigen konnte.

Byl si vědom, že si nemůže prostě koupit jízdenku a v Jekatěrinburgu vystoupit.

Eine Warnung nur, liebster Freund, damit dir klar wird, in welches Loch du fallen könntest, falls ich ...

To bylo jenom varování, kamaráde, aby ti bylo jasné, kam spadneš, když já ...

Příklady s korelátem:

, denn Khan Kutschum wird es klar werden, dass jeder weitere Kampf gegen mich und meine Männer Euer Leben gefährdet.

, protože chán Kučjuma snad konečně pochopí, že jakýkoliv další boj proti mně a mým mužům znamená ohrozit tvůj život.

, nur war es trotz seiner Entschiedenheit nicht klar, ob er aus Überzeugung oder nur aus Gleichgültigkeit so redete.

, ovšem ani při této pevnosti nebylo jasné, zda tak mluví z přesvědčení, nebo jen z lhostejnosti.

sicher

Z 500 výskytů *sicher* byly nalezeny pouze 4 doklady řídicích vět bez korelátu a žádný doklad řídicí věty s korelátem v části věty „Mittelfeld“.

Akceptujeme zařazení *sicher* mezi adjektiva **bez korelátu**.

Příklady bez korelátu:

*, aber sicher war, dass Europa mit uns zu rechnen schien und sehr auf uns hoffte,
, ale jisté bylo, že s námi Evropa zřejmě počítala a mnoho si od nás slibovala,*

*, aber ich versuchte es gar nicht erst, weil ich sicher war, nicht einer der ihren zu
sein.*

, avšak ani jsem se o to nepokoušela, poněvadž jsem jasně cítila, že nejsem jako oni.

Frekvence *sicher* je velmi vysoká, výrazně častěji se toto slovo vyskytuje ve funkci
přítakávací partikule nebo v podmínkách konstrukcích *jemand ist sich einer Sache
sicher*.

verständlich

Z 324²³¹ výskytů *verständlich* bylo nalezeno 6 dokladů řídící věty bez korelátu a 11
dokladů řídící věty s korelátem v části věty „Mittelfeld“.

V řídících větách se sémanticky prázdným slovesem a adjektivem *verständlich* je
korelát *es* **fakultativní**.

Příklad bez korelátu:

*, und so wird verständlich, dass es unmöglich wurde, dass in dieser Zeitlosigkeit
sich ein Wunder erfüllte,*

, a je tedy pochopitelné, že se stalo nemožné, že se v tom bezčasí naplnil zázrak,

Příklad s korelátem:

*Unter solchen Umständen ist es verständlich, wenn dem Oberst die Verliebtheit
seiner Frau und die amourösen Spazierritte mitten im Winter, vor den Augen der
Öffentlichkeit und der Dienerschaft, höchst ungelegen kamen.*

*Za takových poměrů bylo pochopitelné, že plukovníkovi byla ta zamilovanost jeho
ženy a ty milostné jízdy v zimě, před očima lidí i služebnictva, velmi nevhod.*

6.5.5.4.2. Shrnutí dílčí analýzy

Výsledky analýzy dokladového materiálu jsou zčásti v rozporu s Latourovým
seznamem²³². Z deseti zkoumaných adjektiv, u nichž autor uvádí, že se vyskytují

---

²³¹ všechny výskyty ve zkoumaném subkorpusu

většinou bez korelátu, byl zjištěn výrazně převažující počet dokladů bez korelátu pouze u čtyř: *bekannt, deutlich, klar a sicher*. U dalších šesti byl poměrně vysoký, až převažující počet dokladů s korelátem: *begreiflich, egal, gleich, fraglich, gleichgültig a verständlich*.

S výjimkou řídicích vět s adjektivy *sicher* a *deutlich* byl v řídicích větách s ostatními adjektivy větší či menší měrou korelát *es* zastoupen.

Toto zjištění považujeme z lingvodidaktického hlediska za příznivé.

Konstrukce řídicích vět s korelátem jsou zpravidla rozvitější než konstrukce bez korelátu.

6.5.5.5. Substantiva v řídicích větách se semanticky prázdnými slovesy (zejména se slovesem *sein*)

Latour²³³ připouští, že je v konstrukcích se sémanticky prázdnými slovesy, zejména se slovesem *sein*, a predikativním substantivem v řídicích větách za určitým slovesem nebo uvozovacím slovem korelát fakultativní. Obligatorní je korelát ve zjišťovacích otázkách²³⁴.

Přítomnost korelátu má údajně souvislost s rozsáhlostí nominální konstrukce v řídicí větě. Pokud je substantivum rozvito rozsáhlejším přívlastkem (v předložkovém pádu, v genitivu, rozsáhlejším adjektivním nebo participiálním přívlastkem), je přítomnost korelátu častá.

Vybíráme proto z naší úvodní kapitoly o korelátech tři nejčastěji se vyskytující substantiva a pokusíme se na základě analýzy dokladového materiálu potvrdit či vyvrátit tuto tezi.

K této krátké analýze připojujeme idiom (*es*) *an der Zeit sein*, jenž je rovněž opakovaně doložen.

---

²³² Srov. Latour: 1981: 248.

²³³ Srov. Latour 1981: 245.

²³⁴ Viz výše.

Aufgabe

Prostřednictvím dotazu [word="Aufgabe"][] {1,6} [lemma="sein"] a následným vyříděním bylo vytěženo 41 výskytů substantiva *Aufgabe* v řídicích větách nezačínajících obligatorním korelátem *es*.

Pouze ve dvou dokladech se nevyskytl korelát *es*:

Zde bylo substantivum rozvito adjektivem i genitivním přívlastkem:

Die einzige Aufgabe der Rechten war, die Militärs bei der Ausarbeitung der neuen Dekrete und Gesetze zu beraten.

Jediným úkolem pravice bylo poradit vojákům při vypracování nových dekretů a nových zákonů.

V tomto dokladu rozvíjí substantivum pouze posesivní zájmeno:

Ihre Aufgabe wird sein, Janne Dahlman vorzuspielen, dass unsere Vereinbarung mit dem Vanger-Konzern - die uns derzeit ja noch über Wasser hält - den Bach runtergeht, weil Henrik Vanger schwer erkrankt und Martin Vanger verstorben ist. Jejím úkolem bude postarat se o to, aby Dahlman věřil, že naše smlouva s Henrikem Vangerem - která nás právě teď drží nad vodou - je k ničemu, protože Henrik je těžce nemocný a Martin Vanger se zabil v autě.

Ve zbylých 39 dokladech figuroval korelát *es*.

V 16 dokladech se nerozvitě substantivum vyskytlo ve vztahné větě, např.:

Es gibt sogar eine staatliche Behörde, deren Aufgabe es ist, Sümpfe trockenzulegen, Flüsse und Bäche zu begradigen, das heißt, Feuchtbiotop zu vernichten.

Existuje dokonce státní instituce, jejímž úkolem je vysoušet bažiny a narovnávat toky řek a potoků, což znamená zničit vlhkomilné biotopy.

Ve 12 dokladech bylo substantivum rozvito genitivním přívlastkem, např.:

, und die Aufgabe des Königs ist es, für den Gott das zu „verwalten“ und im Opfer „vorzuführen“, was er sich mit seinen Strahlen zinspflichtig gemacht hat.

Královským úkolem je bohu svět „spravovat“ a „předvádět“ jako oběť to, co bůh svými paprsky učinil zdanitelným.

Ve zbylých dokladech bylo substantivum rozvité předložkovým atributem či kombinací zájmenných, adjektivních a předložkových atributů, např.:

Ihre letzte Aufgabe in dieser Welt war es, die zu vereinen, die durch ihr Leben gegangen waren,

Jejím posláním na tomto světě bylo spojit všechny, kdo se v jejím životě objevili,

Doklady se substantivem *Aufgabe* potvrdily pouze vysokou četností řídicích vět s korelátem, preference korelátu u rozvitého substantiva se nepotvrdila.

Wunder

Prostřednictvím dotazu [word="Wunder"][] {1,6} [lemma="sein"] a následným vytříděním byly vytěženy pouze 3 výskyty substantiva *Wunder* v řídicích větách nezačínajících obligatorním korelátem *es*.

Ve dvou dokladech se nevyskytl korelát *es*:

Das größte Wunder an ihnen war, dass ihre starke Federkraft durch die geheimnisvolle Ankerhemmung vollkommen gleichbleibend wirkte.

Nejzáračnější na nich bylo, že díky kotevnímu chodu působila síla jejich pera stále dokonale rovnoměrně.

Substantivum bylo rozvito adjektivním i předložkovým atributem.

Das größte Wunder dieses Jahrhunderts ist, wenn man mich fragt, dass diese Frau einen Mann gefunden hat.

Podle mého zázrak století, že vůbec splášla manžela.

Zde rozvíjí substantivum zájmeno a genitivní atribut.

Pouze jeden doklad obsahoval korelát:

Obwohl es überhaupt kein Wunder mehr war, dass Hitler und seine obersten Helfer in diesen Tagen, der brutal skrupellose Göring und der juristisch gewiefte, älteste Mann in der Führungsriege, der ehemalige Münchner Polizeijurist und jetzige Reichsinnenminister Wilhelm Frick, die nächste Aktion gut einzufädeln wussten mit Legalitätsbruch und falschen Versprechungen.

I když to, jak Hitler a jeho nejvyšší pomocníci těchto dnů, Göring, brutálně prost všech skrupulí, a právnicky protřelý nejstarší muž vůdcovské kliky, někdejší

mnichovský policejní právník a nynější říšský ministr vnitra Wilhelm Frick, dokázali s porušením zákonnosti a falešnými sliby šikovně zosnovat další akci, to tedy už žádný zázrak nebyl.

Zde proti očekávání nebylo substantivum *Wunder* v konstrukci vedlejší věty rozvito.

V české paralele je do řídicí věty vložena velmi rozsáhlá závislá věta, na niž odkazuje korelát *to*, který se ještě jednou opakuje po ukončení závislé konstrukce.

Ani doklady se substantivem *Wunder* nepotvrdily preferenci korelátu u rozvitého substantiva.

Ziel

Prostřednictvím dotazu [word="Ziel"][] {1,6} [lemma="sein"] a následným vyříděním bylo vytěženo 79 výskytů²³⁵ substantiva *Ziel* v řídicích větách nezačínajících obligatorním korelátem *es*.

Korelát *es* se v MF²³⁶ se vyskytl pouze v 5 dokladech:

Pouze v jednom dokladu nebylo substantivum *Ziel* rozvito:

Die Ingenieure von Godrej stellten fest, wenn das Ziel lediglich war, das Essen nicht verderben zu lassen.

Inženýři společnosti Godrej si povšimli, že pokud cílem není vytvářet led, ale zamezit kažení potravin, postačí, když se lednička ochlazuje na několik stupňů nad nulou.

Další doklady obsahují rozsáhlejší nominální spojení, např.:

Das Ziel dieser Art des Terrorismus ist nicht, ein vereinigtes (katholisches) Irland, ein unabhängiges Baskenland oder einen palästinensischen Staat zu schaffen.

Nesměřuje k vytvoření sjednoceného (katolického) Irska, nezávislého baskického státu, ba ani státu palestinského,

---

²³⁵ Zdrojem byly zejména publicistické texty.

²³⁶ Tj. v části věty nazývané „Mittelfeld“, tedy za určitým slovesem či za uvozovacím slovem, viz výše

V 74 dokladech figuroval korelát v MF.

V 6 dokladech nebylo substantivum ve vztažné vztažné vedlejší větě vůbec rozvito, např.:

Das Mikrofinanzinstrument ist genau für die Menschen vorgesehen, deren Ziel es ist, eine Lösung für all diejenigen Menschen bereitzustellen, A právě nástroj mikrofinancování je nástrojem zaměřeným na lidi, jehož účelem je poskytnout odpověď všem jedincům,

V 5 dokladech bylo substantivum rozvito pouze přivlastňovacím zájmenem, např.:
Unser Ziel sollte es sein, eine Entlohnung für die Betreuung von Kindern einzuführen.

Naším cílem by mělo být zavedení odměn za péči o děti.

Většinou (v 56 dokladech) bylo substantivum rozvito genitivním atributem, často dále rozvitým, např.:

geht davon aus, dass es nicht mehr Ziel der stichprobenartigen Prüfung von Vorgängen ist, die wahrscheinlichste Fehlerquote zu ermitteln, und dass die Ergebnisse der Prüfung beim neuen Ansatz gemeinsam mit den Ergebnissen der drei anderen Säulen betrachtet werden;
chápe, že cílem zkoumání vzorku transakcí již není výpočet nejpravděpodobnější míry chybovosti a že výsledky zkoumání v rámci nového přístupu jsou posuzovány společně s výsledky získanými v ostatních třech pilířích;

Stejně jako u substantiva *Aufgabe* potvrdily doklady se substantivem *Ziel* vysokou četnost řídicích vět s korelátem, preference korelátu u rozvitého substantiva se nepotvrdila.

An der Zeit

Jednoduchým dotazem na frázi bylo vytěženo po redukci konkordancí a následném třídění 86 dokladů idiomu (*es*) *an der Zeit sein* v MF. Ve všech dokladech figurovalo *es*. Zde můžeme s jistotou konstatovat, že *es* je nedílnou a

neeliminovatelnou částí tohoto idiomu, i když roli korelátu k závislým konstrukcím plní.

Příklady:

Zudem belustigte mich ein Brief, der auf Grund unserer Anfrage eingetroffen war, ob es nicht an der Zeit sei, Licht in eine gewisse alte Affäre zu bringen.

Navíc mě rozveselil dopis, který došel na základě našeho dotazu, zdali už není čas vrhnout světlo do jisté staré aféry.

Daher ist es an der Zeit, die Konsequenzen der verfolgten Strategien zu bewerten und einzugestehen.

Proto je čas zhodnotit a připustit si důsledky politik, které byly uplatňovány.

6.5.5.5.1. Shrnutí dílčí analýzy

Korelát *es* je v MF řídicích větách se substantivy ve funkci přiřazovacího doplnění a sémanticky prázdnými slovesy, zejména se slovesem *sein*, velmi častý, řídicí věty bez korelátu jsou v menšině.

S výskytem korelátu pravděpodobně nesouvisí rozsáhlost nominální konstrukce, ale rozsáhlost celé řídicí věty, v řídicích větách s rámcovou konstrukcí (ve vedlejších větách) se korelát vyskytuje takřka vždy.

6.5.5.6. Další faktory ovlivňující výskyt korelátu

6.5.5.6.1. Korelát jako prostředek desambiguace sloves

Některá polysémní slovesa tvoří řídicí věty s odlišnými strukturami, součástí některých korelát *es* je, součástí jiných nikoliv²³⁷.

Skutečný desambiguační efekt zde korelát *es* nemá, ale spoluutváří význam věty, např.:

sehen = vidět (bez korelátu) X považovat/pokládat něco za něco (s korelátem)

Ich sehe, wie das ganze Schiff sich aufbäumt, wie die zackigen Fetzen in den Himmel steigen und der riesige Qualmpilz hochwächst.

---

²³⁷ Srov. např. Marx-Moyse 1983: 133.

Vidím, jak se celá loď vzepne, jak rozeklané cáry letí k nebi a zvětšuje se obrovský sloup dýmu.

ale

und sehe es als einen Vorteil für eine kleine, isolierte und entfernte Region im äußersten Randgebiet, wie Madeira es ist, jemanden in der Kommission zu haben, der ihre Realität sehr gut versteht.

a protože spatřuji jako výhodu pro malý, izolovaný, vzdálený a odlehlý region, jako je Madeira, aby v Komisi byl někdo, kdo chápe její realitu ve skutečné podobě.

finden = myslet si/domnívat se/zjistit (bez korelátu) X považovat/pokládat něco za nějaké (s korelátem)

Der Ratsvorsitz findet, dass der Gipfel dieses klare politische Ziel haben und ein neues System zur Verwaltung der weltweiten Nahrungsmittelversorgung starten sollte,

Předsednictví se domnívá, že summit by měl mít jasný politický cíl - zahájit nový systém řízení světového zajišťování potravin,

, da ich nach Lesen des Berichts von Herrn Böge finde, dass dieser die wesentlichen Punkte zur Verbesserung der Funktionsweise des Fonds enthält.

, neboť při čtení zprávy pana Bögeho jsem zjistil, že existují důležité momenty, jak fungování fondu dále zlepšovat.

ale

Herr Kugler fand es nämlich besser, vor unsere Zugangstür einen Schrank zu stellen.

Pan Kugler přišel na to, že bude lepší postavit před náš vchod skříň.

V některých případech však tvoří slovesa v odlišných významech stejné větné struktury. Zde může mít přítomnost korelátu skutečnou rozlišovací schopnost, např.:

gelten = platit/mít platnost (bez korelátu) X jít o něco (s korelátem)

Im selben Sinne gilt, dass die Moral zu wichtig ist, um sie den Philosophen zu überlassen, insbesondere dort, wo es um die Moralität der Märkte geht.

Obdobně platí, že morálka je příliš vážnou věcí, než bychom ji svěřili filozofům, obzvlášť jde - li o morálku trhů.

ale

Willst du hören, dass du ein gerissener Geschäftspartner bist, wenn es gilt, Schrotthändler übers Ohr zu hauen?

Rád bys slyšel, jaký jsi mazaný kšeftař, když jde o to napálit nějakého obchodníka se šrotem?

Bildung ist wichtig, vor allem wenn es gilt, Vorurteile abzubauen.

Vzdělání je důležité, zvláště pokud jde o bourání předsudků.

Tento faktor není příliš prozkoumán a zaslouží si další pozornost.

6.5.5.6.2. Postavení větných členů (slovosled)

Analýzy řídicích vět se sémanticky prázdnými slovesy (převážně se slovesem *sein*) a substantivy, případně adjektivy (jmennými částmi verbonominálního predikátu) ukázaly, že se korelát *es* vyskytuje menší měrou v nerozvitých nebo málo rozvitých řídicích větách začínajících predikativním substantivem nebo adjektivem, po němž následuje na druhé pozici určité sloveso, např.:

Sein Ziel war, *alle Gerüche der Welt in sich zu versammeln, unter der einzigen Bedingung, dass sie ihm neu sein mussten.*

Jeho cílem bylo vlastnit všechny vůně, které by mu svět mohl nabídnout. Jediný jeho požadavek byl, aby byly nové.

Ihre Aufgabe wird sein, *Janne Dahlman vorzuspielen, dass unsere Vereinbarung mit dem Vanger-Konzern - die uns derzeit ja noch über Wasser hält - den Bach runtergeht, weil Henrik Vanger schwer erkrankt und Martin Vanger verstorben ist. Jejím úkolem bude postarat se o to, aby Dahlman věřil, že naše smlouva s Henrikem Vangerem - která nás právě teď drží nad vodou - je k ničemu, protože Henrik je těžce nemocný a Martin Vanger se zabil v autě.*

Interessant war doch, *wie die andren Franzosen, und nicht die allein, alle Deutschen für dämonisch hielten, ganz besonders natürlich diese ganz prominenten Mörder.*

Zajímavé bylo, jak všichni Francouzi, a nejen oni, připisovali Němcům jakési démonické vlastnosti, zejména těm nejprominentnějším vrahům.

Wichtig ist nur, dass es geklopft hat.

Důležité je jen to, že někdo zaklepal.

Fraglich bleibt, wieso er Kleist erwähnte und die Fernsehsendung vom Vorabend, Sporné je, proč se zmínil o Kleistovi a o televizním vysílání z minulého večera;

V kapitole prověřující adjektiva s obligatorním korelátem jsme na tuto skutečnost opakovaně naráželi.²³⁸

6.5.5.6.3. Vliv partikulí

Dalším faktorem, jenž ovlivňuje přítomnost nebo nepřítomnost korelátu *es* v řídicí větě, může být podle Ulvestada a Begenholtze²³⁹ partikule.

Partikule *nur (noch)*, *bloß*, *lediglich*, *höchstens* údajně omezují užití *es*.

Řídící věty se slovesem *begrüßen* a *nur* jsou doloženy s korelátem *es* i bez korelátu, např.:

*Ich kann nur begrüßen, was der Herr Minister heute Vormittag gesagt hat,
, velice vítám vyjádření pana ministra z dnešního dopoledne,*

Ich kann nur begrüßen, dass die Kommission Abkommen mit Kamerun und der Republik Kongo abgeschlossen hat.

Nemohu než uvítat skutečnost, že Komise uzavřela dohody s Kamerunem a Konžskou republikou.

ale

Als Wissenschaftler kann ich es nur begrüßen, dass die wissenschaftliche Sicht endlich auch in hochrangigen politischen Gremien wie diesem akzeptiert und anerkannt wird.

---

²³⁸ Srov. rovněž Latour 1981: 245.

²³⁹ Srov. Ulvestad/ Begenholtz 1983: 21 – 22.

Jako vědec mohu pouze přivítat skutečnost, že vědecký pohled se nakonec přijímá a uznává, a to i v tak vysokých politických orgánech, jako je tento orgán.

Ich kann es nur begrüßen, Herr Kommissar, dass Sie die europäische Sozialpolitik endlich aus der Warteschleife holen.

Mohu jen říci, že jsem velice šťastná, že jste, pane komisaři, konečně dodal evropské sociální politice čerstvý podnět.

Naopak přítomnost partikulí *auch* a *sogar* může vyvolat výskyt korelátu *es* i v konstrukcích se slovesy, u kterých zpravidla korelát nestává, např.:

Sie wusste, ich wusste es auch, dass man Hekabe zu gehorchen hatte.

Věděla, já to věděla také, že Hekabé je nutno poslechnout.

Zde se vyskytuje i korelát v české paralele.

Gott weiß, und ich, glauben Sie mir, weiß es auch, dass dem Menschen oft nichts anderes übrig bleibt, als Unrecht zu tun - sei's gegen andre, sei's gegen sich selbst. Bůh ví, a já, věřte mi, to také vím, že člověku často nezbyvá nic jiného než páchat křivdu, buď na druhých, nebo na sobě.

S největším pravděpodobností se i v české paralele projeví akcentování obsahu české řídicí věty přítomností korelátu *to*.

Aber er sagt es auch sofort, wenn ihm ihre Frisur gefällt.

Ale neváhá jí ani říci, když jí to sluší.

V každém případě jsou souvislosti přítomnosti určitých partikulí s výskytem či absencí korelátu *es* zajímavou výzvou k dalšímu bádání.

6.5.6. České protějšky konstrukcí s korelátem *es*

Jak již bylo zmíněno, pro tuto analýzu bylo vytríděno 400 paralelních dokladů s korelátem *es*. Pouze v 7 z nich byl nalezen element, u něhož si můžeme klást otázku, zda je možné ho považovat za protějšek německého korelátu *es*. Všechny ostatní české paralely (393!) ekvivalent postrádaly.

Např.:

Vielleicht gelingt es mir, sie euch zu erleichtern.

Snad se mi podaří vám trochu ulehčit.

*Ich sehe **es** an den Hufspuren, dass das Pferd auf indianische Weise geschult ist.*

Vidím na stopách kopyt, že kůň je cvičen indiánským způsobem.

*Desto wichtiger ist **es**, dass ich es tue.*

Tím důležitější je, abych tak učinil.

6.5.6.1. Protějšky korelátu v pozici subjektu

***Es** ist ein wirklich trauriges Paradox, dass gerade diejenigen besser darauf vorbereitet sind, als neue demokratische politische Elite zu wirken, die von den kommunistischen Unterdrückern geschult worden sind.*

*Je **to** smutný paradox, že lidé vyškolení komunistickými utlačovateli jsou nakonec lépe připraveni být novou demokratickou politickou elitou.*

Tato česká paralela jako jediná ze všech 7 obsahuje korelát zcela odpovídající německému korelátu paralely německé. Korelát **to** je fakultativní:

Je smutný paradox/smutným paradoxem/paradoxní, že lidé vyškolení komunistickými utlačovateli jsou nakonec lépe připraveni být novou demokratickou politickou elitou.

***Es** war ein Fehler, armen Ländern zuviel, nicht zuwenig, Kredit zu gewähren, und diesen Kredit nach politischen Notwendigkeiten zu verteilen, anstatt nach rigorosen, an der Bekämpfung der Armut orientierten Kriterien.*

*Chyboval **v tom**, že dával příliš mnoho úvěrů chudým zemím a při tomto štědrém rozhazování uděloval úvěry spíše podle politických potřeb, než dle přísných kritérií, jež by pomohla v boji s chudobou.*

Zde došlo překladatelským postupem k odišnému ztvárnění obsahu: **Es war ein Fehler** x **Chyboval v tom**. Korelát **v tom** stojí v pozici předložkového objektu/doplnění. Je možné ho vypustit:

Chyboval, že dával příliš mnoho úvěrů chudým zemím a při tomto štědrém rozhazování uděloval úvěry spíše podle politických potřeb, než dle přísných kritérií, jež by pomohla v boji s chudobou.

Selbstverständlich ist es auch möglich, dass überhaupt keine neue Regierung zustande kommt.

Jistě, je možné i to, že nová vláda vůbec nebude.

Und am wichtigsten ist es, dass die Serben, die in großer Zahl das alte Regime unterstützt haben, bei der Aufarbeitung des Falls Milosevic dazu genötigt würden, sich mit ihrem eigenen Verhalten auseinanderzusetzen und mit ihrem eigenen Gewissen fertig zu werden.

Významný je i ten moment, že pokud budou Miloševiče soudit sami Srbové, z nichž mnozí jeho režim podporovali, budou nuceni postavit se tváří v tvář vlastnímu chování a ve svém svědomí z toho vyvodit patřičné důsledky.

Es ist in diesem Zusammenhang wichtig, dass Entwicklungsländer in der neuen Handelsagenda einen mehrfachen Durchbruch erreicht haben.

Důležité je rovněž to, že rozvojové země dosáhly v nové obchodní agendě několika významných průlomů.

V předchozích třech dokladech mluvčí předem upozorňuje na závažný obsah následujícího sdělení tím, že před korelát předsouvá intenzifikační partikuli **i to, rovněž to, i ten moment** (zde je odkaz ještě „zpomalen“ a zdůrazněn substantivem *moment*). V německých paralelách je důležitost obsahu závislé věty/konstrukce podtržena zdůrazněním adjektiva *wichtig*: *selbstverständlich auch wichtig, am wichtigsten*, v poslední paralele jen koncovým postavením.

Čistě gramaticky viděno jsou v českých paralelách koreláty fakultativní (při eliminaci se ovšem ztrácí zmíněné zdůraznění):

Jistě, je možné, že nová vláda vůbec nebude.

Významné je, že pokud budou Miloševiče soudit sami Srbové, z nichž mnozí jeho režim podporovali, budou nuceni postavit se tváří v tvář vlastnímu chování a ve svém svědomí z toho vyvodit patřičné důsledky.

Důležité je, že rozvojové země dosáhly v nové obchodní agendě několika významných průlomů.

6.5.6.2. Protějšky korelátu v pozici akuzativního objektu

Ve zkoumaném materiálu byly nalezeny pouze **2** doklady odpovídajících korelátů.

In der Praxis erscheint es Cusanus als Übel, dass der Kaiser häufig nur durch eine seine Macht schmälernde Wahlkapitulation auf den Thron gelange.

*Za zlořád považoval Mikuláš Kusánský **to**, že se císař na trůn dostává často jen díky zúžené volební kapitulaci v důsledku své moci.*

Domnívám se, že zde je užití zájmena **to** (pod přízvukem) motivováno snahou zdůraznit obsah/závažnost obsahu závislé věty (demonstrativní zájmeno), na rozdíl od německé paralely s nepříznakovým nepřízvučným korelátem. **To** můžeme eliminovat:

Za zlořád považoval Mikuláš Kusánský, že se císař na trůn dostává často jen díky zúžené volební kapitulaci v důsledku své moci.

Er erreichte es, dass die Hussiten bis auf wenige Taboritengemeinden bereit waren, Sigismund auf der Grundlage der Kompaktaten und der 14 Artikel anzuerkennen.

*Dosáhl **toho**, že husité, až na několik málo tábořských obcí, byli ochotni Zikmunda uznat na základě kompaktát a čtrnácti artikulí.*

České sloveso *dosáhnout* vyžaduje v daném významu genitivní doplnění, proto korelát **toho**. Tento korelát je obligatorní, neboť forma doplnění určuje význam slovesa (bedeutungsdifferenzierend): *dosáhnout něčeho* X *dosáhnout na něco*.

*Dosáhl, že husité, až na několik málo tábořských obcí, byli ochotni Zikmunda uznat na základě kompaktát a čtrnácti artikulí.

6.5.7. Shrnutí

Analýza autentických dokladů přinesla následující poznatky přispívající k poznání konstrukcí s korelátem *es* a jejich českých ekvivalentů:

- Koreláty tvoří 28 % všech německých *es*.

- Převládají koreláty v pozici subjektu (76%), koreláty v pozici akuzativního doplnění se vyskytují v 24% dokladů.
- 70% korelátů v pozici subjektu se vyskytuje ve větách s verbonominálním predikátem se slovesem *sein*. Tento poznatek je překvapivý a vede k přehodnocení relevance dosavadních přístupů.
- Koreláty v pozici subjektu stojí nejčastěji za slovesem (45%).
- Koreláty v pozici akuzativního objektu se vyskytují častěji ve větách s plnovýznamovými slovesy.
- Koreláty v pozici akuzativního objektu stojí nejčastěji za slovesem (66%).
- Konstrukce závislé na řídicích větách s *es* reprezentující subjekt jsou převážně infinitivní konstrukce (66%), dále vedlejší věty se spojkou *dass* (28%), marginálně jsou zastoupeny ostatní vedlejší věty (6%).
- V konstrukcích závislých na řídicích větách s *es* reprezentujících akuzativní doplnění řídicího slovesa je převaha infinitivních konstrukcí ještě vyšší (83% !), vedlejší věty z *dass* se vyskytují v 16% dokladů, pouze 1% tvoří ostatní vedlejší věty.
- Nejproblematictější otázkou v souvislosti s koreláty je jejich fakultativnost, obligatornost či nepřipustnost. V této oblasti jsme podnikli pouze dílčí kroky. Zaměřili jsme se na existující seznamy sloves a adjektiv a prověřili míru jejich fakultativnosti či obligatornosti.
- Odborné publikace se soustředí zejména na plnovýznamová slovesa v řídicí větě a jejich slučitelnost s korelátem, faktorů ovlivňujících přítomnost korelátu je ale více. Jistým způsobem se na výskytu korelátu podílí i struktura závislé konstrukce, určitou roli mohou sehrát i partikule a slovosled v řídicí větě. Všechny tyto faktory si zaslouží hlubší prozkoumání.
- V češtině se rovněž vyskytují koreláty v pozici subjektu a akuzativního objektu, ve srovnání s němčinou však velmi zřídka (1 skutečný protějšek ve 400 paralelách), zejména tam, kde mluvčí hodlá upozornit na závažnost obsahu závislé věty konstrukce.
- V češtině i v němčině je korelát obligatorní, pokud forma doplnění určuje význam slovesa (*dosáhnout něčeho* X *dosáhnout na něco*).

6.5.8. Perspektivy dalšího výzkumu

Čím hlouběji se snažíme problematice korelátu *es* porozumět, tím více otázek a námětů k dalšímu zamyšlení a prozkoumání vyvstává.

K hlubšímu prozkoumání vyzývají např. tyto otázky:

- Do jaké míry má vliv forma závislé konstrukce na přítomnost korelátu? Analýza dokladů řídicích vět s *es* zjistila, jaké závislé konstrukce převládají, ale nevíme, v jakém poměru by byly konstrukce závislé na řídicích větách bez korelátu. Tato otázka není v odborné literatuře (vy)řešena.
- Podílí se opravdu konkrétní sloveso a forma závislé konstrukce na výskytu korelátu? Tato interakce není rovněž prozkoumána. Lze se spíše domnívat, že určitá slovesa preferují určité typy závislých konstrukcí, ale jistou odpověď dá až hlubší výzkum.
- Jaký je skutečný vliv partikulí v řídicích větách na výskyt korelátu? Odborná literatura²⁴⁰ zmiňuje velmi stručně některé partikule, ale je možné, že je jich více a že pro výskyt korelátu a partikulí platí další pravidla. I v češtině je zřejmý souvýskyt partikulí a korelátu, který si zaslouží pozornost.

Každá z těchto otázek by si vyžádala samostatnou monografii založenou na výzkumu enormního množství dokladového materiálu.

Dalšími náměty k bádání mj. jsou:

- slovosled řídicí věty a výskyt korelátu,
- korelát *es* jako prostředek desambiguace sloves,
- ověření eliminovatelnosti korelátu prostřednictvím tzv. „referenční gramatiky“ – reprezentativní dotazníková šetření s rodilými mluvčími,
- podmínky dosaditelnosti korelátu do české věty.

---

²⁴⁰ Ulvestad/ Bergenholtz 1983: 21 – 22.

Otázky i náměty cílí spíše na výzkum jednoho jazyka a jsou nad rámec této kontrastivní práce.

6.5.9. Lingvodidaktická poznámka

6.5.9.1. Koreláty v učebnicích a cvičebnicích

Problematicke korelátů není v učebnicích a cvičebnicích němčiny věnována takřka žádná pozornost.

Pojem „korelát“ se sice v učebnicích občas vyskytuje, ale ve významu pozičního *es*²⁴¹.

Analýza běžných učebnic ukazuje naprostou absenci cílených cvičení vedoucích k eliminaci chyb v užití korelátů.

Osvědčená cvičebnice *Deutsche Übungsgrammatik*²⁴² věnuje několik stran cvičením k různým funkcím *es*²⁴³. Stejně jako gramatika týchž autorů²⁴⁴ pojmem korelát“ označuje korelát i poziční *es*. Dvě cvičení s komentářem jsou věnována i korelátům v našem smyslu slova. Upozorňuje na obligatorní korelát na první pozici ve větě, obligatorností, fakultativností či nepřipustností *es* uvnitř věty se nezabývá²⁴⁵.

Určitou, nikoliv však dostatečnou pozornost věnuje korelátům cvičebnice *ABC der deutschen Nebensätze*²⁴⁶. Tato cvičebnice je určena studentům se solidními základy němčiny a je vhodná i k samostudiu. Jednotivá témata uvádí stručná teorie a praktické poznámky, následují cvičení, ke kterým je k dispozici klíč.

---

²⁴¹ Např. v učebnici *Sprechen Sie Deutsch 2*: Dusilová, Kolocová, Brožíková, Goedert, Schneider, Vachalovská, Krueger 2001: 62 - 63.

²⁴² Helbig, Buscha 1981.

²⁴³ Srov. Helbig, Buscha 1981: 181 – 184.

²⁴⁴ Srov. Helbig/Buscha 1990: 393-400. Je možné, že z tohoto zdroje pochází označení korelát pro poziční *es*.

²⁴⁵ Srov. Helbig, Buscha 1981: 181 – 182.

²⁴⁶ Zielinski 1991.

Relevantní poznámky:

- Korelát *es* je vždy realizován v otázkách.
- Korelát *es* k akuzativním větám je obligatorní u sloves, jež komentují obsah vedlejší věty, např. *es gut finden*.
- Korelát *es* se nepoužívá u sloves, která vypovídají o modalitě závislé věty („modifizierende Verben“) – slovesa chtění, myšlení, smyslového vnímání a představ, např.:
Ich möchte/denke/glaube/bezweifle/befürchte/sehe/vermute..., dass er das macht. Přesto se i u těchto sloves může korelát realizovat, pokud řídicí věta obsahuje novou, podstatnou informaci, která je (i intonačně) velmi zdůrazněna, např.: *Möchtest du, dass er das macht? Ich möchte es **auf keinen Fall**, dass er das macht.*
- Řídicí věty se slovesem *sein* a predikativním substantivem či adjektivem bývají často zkráceny pouze na predikativum, např.: *Schön (=Es ist schön), dass Sie gekommen sind.*

Následují seznamy sloves v řídicích větách, na nichž jsou závislé věty s *dass*, *ob*, tázacím slovem nebo infinitivní konstrukce (ekvivalenty vět s *dass*). Pro naši studii je relevantní seznam sloves s obligatorním korelátem k objektovým větám.

Předností pro uživatele cvičebnice jsou i příkladové věty.

Pro konfrontaci s jinými zdroji uvádíme pouze výčet sloves:

es ablehnen, es abgesehen haben auf A (v této studii je toto *es* označeno za formální objekt), *es sich angelegen sein lassen, es j-m anheimstellen, es j-m anlasten als A, es j-m och anrechnen, es ansehen als A, es aufgeben, es positiv/kritisch aufnehmen, es nicht (länger) aushalten, es ausnutzen, es befürworten, es begrüßen, es beklagen, es betrachten als A, es bewundern, es teuer bezahlen müssen, es mit dem Leben bezahlen müssen, es bezeichnen als A, es mit sich bringen, es j-m (schlecht/nicht) danken, es sich (D) erlauben können, es j-m erleichtern, es j-m ermöglichen, es j-m erschweren, es (nicht) ertragen (können), es fertig bringen, es nicht/kaum erwarten können, es gut/schlecht/richtig/falsch finden, es sich (D) gefallen lassen, es gewohnt sein, es eilig haben (ve studii FO), es leicht/schwer haben (FO), es gern/satt haben, es für richtig/falsch/gut/schlecht/fraglich/zweifelhaft/ungewiss/unsicher/einen*

Fehler/einen Nachteil/einen Vorteil/ein Glück halten, es hassen, es j-m heimzahlen, es (nicht) hinnehmen (können), es nicht dazu kommen lassen, es j-m zur Last legen, es sich (D) leisten können, es (nicht) lieben, es j-m schlecht lohnen, es j-m leicht/schwer/möglich/unmöglich machen, es (nicht) mögen, es schwer/leicht/tragisch nehmen, es ernst nehmen, es sich (D) nicht nehmen lassen, es auf sich (A) nehmen, es in die Hand nehmen, es sich (D) zu Herzen nehmen, es falsch/verkehrt/richtig/ein Glück/ein Unglück/einen Zufall/ein Wunder nennen, es rechnen zu, es schätzen, es sich schenken, es mit Humor/Geduld/Fassung tragen, es j-m übelnehmen, es j-m überlassen, es unterlassen, es verabscheuen, es verachten, es j-m nicht verdenken können, es verdienen, es vermeiden, es versäumen, es nicht vetragen (können), es j-m verübeln/nicht verübeln können, es zählen zu.

Následujících šest cvičení se zaměřuje nejen na korelát *es*, ale i na koreláty *da(r)+předložka*. Pro lepší zvládnutí dané problematiky je cvičebního materiálu opravdu málo. Přesto je daná cvičebnice výjimkou, která této velice obtížné problematice věnuje alespoň nějakou pozornost.²⁴⁷

6.5.9.2. Korelát *es* ve výuce němčiny

Vzhledem ke skutečnosti, že otázka obligatornosti, fakultativnosti a nepřípustnosti koreláty *es* v řídicích větách není a pravděpodobně nikdy nebude zcela uspokojivě teoreticky vyřešena, nelze si klást pro výuku němčiny jako cizího jazyka příliš vysoké ambice. Na rozdíl od jiných gramatických fenoménů, jež je možné dokonale ovládnout, jde o to, aby množství jazykových prohřešků, jichž se studenti němčiny dopouštějí, bylo pokud možno eliminováno. Pro české rodilé mluvčí je problematika ztížena faktem, že čeština užívá koreláty jako protějšku německého *es* minimálně.

Na problematiku koreláty *es* narážejí žáci poměrně brzy, jakmile se seznamují se stavbou německého souvětí podřadného (v pokročilosti A2). Tato problematika je však provází nadále po celou dobu osvojování si daného jazyka až do nejvyšší pokročilosti.

---

²⁴⁷ Srov. Zielinski 1991: 17 – 29.

Výhodou pro počáteční konfrontaci s korelátem je předchozí upevnění pozice určitého slovesa ve větě a předchozí seznámení se s některými funkcemi *es*, zejména formálním subjektem (*Es regnet.*) a pravděpodobně i s pozičním *es*.²⁴⁸

Pro lingvodidaktické potřeby (navzdory počáteční skepsi) se ukázaly jako zásadní některé statistické výsledky analýz korpusového materiálu:

- 76% doložených korelátů odkazuje v řídicích větách na subjektové vedlejší věty nebo infinitivní konstrukce.
- 70% korelátů k subjektivním vedlejším větám a infinitivním konstrukcím se vyskytuje v řídicích větách se slovesem *sein* a predikativním substantivem nebo adjektivem.

Tyto údaje nás vedou k přehodnocení závažnosti některých zdrojů. Většina autorů se soustředí na výskyt korelátů v řídicích větách s plnovýznamovými slovesy, i když jsou pro výuku jazyka z frekvenčního hlediska podstatné zejména struktury s významově prázdnými slovesy a predikativy.

Neproblematické budou s největší pravděpodobností řídicí věty, kde korelát na začátku věty plní současně funkci pozičního *es*, např.

Es ist schön/wichtig/interessant, ... Upevněno je povědomí o postavení určitého slovesa i o tom, že pokud na začátku věty nestojí jiný větný člen, je první pozice obsazena *es*.

Pro pozice za určitým slovesem nebo za uvozovacím slovem vedlejší věty jsou pro nás cenná zjištění:

- V řídicích větách s predikativními substantivy je korelát převážně fakultativní a vyskytuje se zejména v rozsáhlejších konstrukcích.
- V řídicích větách s predikativními adjektivy nebude korelát vysloveně vyloučený, neboť i u adjektiv „bez korelátu“ korelátem byly většinou v analýze korpusového materiálu nalezeny doklady s korelátem. Stejně jako u substantiv se korelát vyskytuje zejména v rozsáhlejších řídicích větách.

---

²⁴⁸ Viz výše v lingvodidaktických poznámkách k jednotlivým typům *es*.

Z těchto postřehů lze vyvodit sice zjednodušující, ale pro pokročilosti do B1 postačující instrukci, že je menším prohrěškem či rizikem korelát *es* v konstrukcích s významově prázdnými slovesy, zejména se slovesem *sein*, realizovat než jej vypustit.²⁴⁹

V pokročilejší výuce německého jazyka (od B2 výše) doporučujeme pracovat s revidovanými Latourovými seznamy adjektiv²⁵⁰. Po prověření prostřednictvím analýzy poměrně rozsáhlého dokladového materiálu se počet uvedených adjektiv zredukoval, vyřazená adjektiva můžeme považovat za adjektiva s fakultativním korelátem.²⁵¹

Uvádíme zde již redukované seznamy adjektiv.

Adjektiva s obligatorním korelátem k subjektivým větám nebo infinitivním konstrukcím:

angebracht, angenehm, ausreichend, bequem, dumm, einfach, erforderlich, falsch, gefährlich, gut, herrlich, klug, leicht, lieb, möglich, normal, nötig, notwendig, richtig, schade, schlecht, schön, schwer, schwierig, sinnvoll, traurig, üblich, unmöglich, vernünftig, wahrscheinlich.

Adjektiva bez korelátu k subjektivým větám nebo infinitivním konstrukcím:

*bekannt, deutlich, klar, sicher.*²⁵²

Od pokročilostní úrovně B2 je vhodné seznamovat studenty rovněž se slovesy v řídicích větách, u nichž se korelát *es* vyskytuje obligatorně, případně u nichž se nevyskytuje.

Zde je možné využít výše uvedené Engelovy seznamy²⁵³, seznam uvedený ve cvičebnici ABC der deutschen Nebensätze²⁵⁴, případně i tabulek ve studii Ulvestada a Bergenholtze²⁵⁵.

---

²⁴⁹ Srov. též Marx-Moyse 1983. Studie dospívá ke shodnému závěru.

²⁵⁰ Latour 1981: 248. Tyto seznamy byly vytvořeny pro pokročilost B1 a je na zvážení učitele, jestli se rozhodnou využít je již pro tuto pokročilost či později.

²⁵¹ Viz výše.

²⁵² Původní seznamy byly vytvořeny pro pokročilost B1 a je na zvážení učitele, jestli se rozhodnou využít je již pro tuto pokročilost či později.

²⁵³ Engel 1988: 253 – 256.

Proces osvojování si cizího jazyka je prakticky celoživotní, zahrnuje nesčetné jazykové prostředky a rozvoj všech řečových dovedností. Proto je představa o soustavném a déleodobém poučení o korelátech v běžné výuce na střední či jazykové škole poněkud iluzorní. Snad jen v oborovém germanistickém studiu je možné vyhradit korelátu a ostatním funkcím *es* větší prostor.

Důležité je správné a jasné vysvětlení funkcí *es* a materiál k nahlédnutí, samostatnému studiu a procvičování tohoto fenoménu.

---

²⁵⁴ Zielinski 1991: 17 – 29.

²⁵⁵ Ulvestad/ Bergenholtz 1983: 1-26.

Závěr

Literatura o německém slůvku *es* je velmi bohatá. Tato studie se pokusila vytěžit z dosavadních poznatků o dané problematice ty informace, jež byly relevantní pro její základní cíle, podchytit povahu jednotlivých typů *es*, porovnat konstrukce s *es* s jejich českými ekvivalenty a zamyslet se nad úskalími, jež německé konstrukce s *es* představují pro české rodilé mluvčí v různých fázích osvojování si německého jazyka. Shrnutí výsledků výzkumu jednotlivých typů konstrukcí i stručné lingvodidaktické poznámky následují za příslušnými kapitolami.

Přestože je studie určena především českým učitelům němčiny a autorům učebních materiálů, mohou ji využít rovněž překladatelé, studenti němčiny a de facto všichni uživatelé německého jazyka, kteří na tento častý fenomen stále narážejí. Výsledky korpusových analýz obohacují dosavadní stav poznání o četné statistické údaje, jež odborná literatura postrádá a může jich dále využít.

Jak již bylo zmíněno v úvodu práce, nejsou proporce studie zcela vyvážené.

K tomuto faktu vedly dvě pohnutky, snaha podrobněji popsat funkce *es*, které v odborné literatuře nejsou uspokojivě zpracovány (FO a PT), a potřeba připravit solidní podklad pro lingvodidaktické zpracování (revize seznamů sloves a adjektiv s obligatorními a vyloučenými koreláty). Relativní rozsáhlost kapitoly o *es* ve funkci korelátu svědčí o komplikovanosti jevu, který však v rámci dané studie zdaleka neřešíme a nemůžeme řešit komplexně. Naznačujeme pouze určité cesty, kterými by se následný výzkum mohl ubírat. Ukazuje se, že tento výzkum již spadá mimo rámec kontrastivní lingvistiky a je spíše záležitostí čistě germanistickou.

Logickým následným krokem po dokončení této studie je aplikace dosažených výsledků. Výstupem bude studijní a cvičební materiál využitelný jako doplněk výuky německého jazyka pro pokročilost B2 a vyšší, který bude možné podle potřeby nasadit do výuky souběžně s kteroukoliv učebnicí a který bude vhodný i pro prohlubující samostudium. Bude zahrnovat stručnou a přehlednou teorii k jednotlivým subkategoriím *es*, doplňující studijní materiály (např. seznamy sloves

s formálním objektem, seznamy sloves a adjektiv s korelátů a bez korelátů a další), a zejména praktická cvičení sloužící k pochopení jednotlivých funkcí *es* a prakticky procvičující užití *es* v jednotlivých typech konstrukcí i v souvislých textech. Pro sestavování cvičení bude využit autentický jazykový materiál vytěžený z jazykových korpusů. Ke cvičením bude vypracován klíč. Materiál bude k dispozici v tištěné i elektronické formě, cílem je poskytnout jej co nejširšímu okruhu uživatelů.

Dalším plánem je zavedení povinně volitelného semináře pro oborové studenty německého jazyka na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity k vybraným tématům kontrastivní syntaxe, jehož poměrně výraznou součástí bude kapitola „Konstruktionen mit *es* und ihre Entsprechungen im Tschechischen“. Počítáme s využitím výše uvedeného materiálu a s vytvořením interaktivního e-learningového kurzu v prostředí Moodle, který bude složit k samostatnému procvičování problematiky. Seminář bude nabízen i studentům z jiných fakult Masarykovy univerzity.

Tato teoretická studie vzešla z potřeby školské praxe. Věříme, že určitým způsobem obohacuje stav poznání a bude užitečná i ve své praktické aplikaci.

Resumé

Studie z oblasti kontrastivní syntaxe se zaměřuje na konstrukce s německým slůvkem *es* a jejich české protějšky. Jejím cílem je připravit teoretický podklad pro následné lingvodidaktické zpracování dané problematiky. Teoretickým východiskem práce je valenční teorie. Výzkum se opírá o autentická jazyková data vytěžená z elektronických jazykových korpusů, zejména z česko-německých paralelních korpusů ČNPK a InterCorp.

Úvodní kapitoly mapují stav poznání o problematice konstrukcí s *es*. Z rozsáhlé existující literatury o tomto fenoménu vybírají pouze ty tituly, jež obsahují informace relevantní pro cíl studie; monografie, odborné články, gramatiky. Všímáme si též zpracování hesla „*es*“ ve slovnících. Následují kapitoly o *es* v historickém vývoji, o frekvenci a kookurenci *es*.

Jádro studie tvoří kapitola 6. Zabývá se jednotlivými funkcemi *es*, vymezuje je, zkoumá jejich frekvenci a následně je podrobně zpracovává. Popisuje konstrukce, v nichž se *es* v dané funkci vyskytuje, zkoumá ekvivalentní konstrukce české a snaží se v nich nalézt protějšky *es*. Nejdříve se zabývá pronominálním *es*, dále pozičním *es* a jeho subkategoriemi (rematizační, čisté poziční a tematizační *es*), *es* v roli formálního subjektu a objektu a na závěr korelátem *es*. Podkapitoly k jednotlivým funkcím jsou zakončeny shrnutím získaných poznatků a lingvodidaktickou poznámkou, jež naznačuje způsob práce s jevem ve výuce němčiny jako cizího jazyka. Vzhledem k heterogennímu charakteru typů *es* jsou jednotlivé podkapitoly zpracovány metodologicky odlišně. Kapitulu o korelátu *es* je nutné chápat jako vstup do problematiky, jež si žádá další rozpracování.

Závěr práce předkládá vizi aplikace teoretických výsledků studie ve výuce německého jazyka.

Klíčová slova:

syntax; korpusová lingvistika; kontrastivní lingvistika; paralelní korpus; zájmeno; poziční es; formální subjekt; formální objekt; korelát; didaktika;

Zusammenfassung

Diese Studie aus dem Bereich der kontrastiven Syntax konzentriert sich auf Konstruktionen mit dem deutschen Wort *es* und ihre tschechischen Entsprechungen. Ihr Ziel ist es, eine theoretische Unterlage für eine anschließende linguodidaktische Umsetzung dieser Problematik vorzubereiten. Den theoretischen Ausgangspunkt bildet die Valenztheorie. Die Untersuchungen stützen sich auf authentische Daten aus elektronischen Sprachkorpora, vor allem aus den tschechisch-deutschen Parallelkorpora, ČNPK und InterCorp.

Die ersten Kapitel fassen den Forschungsstand zu den deutschen „*Es*-Konstruktionen“ zusammen. Aus der umfangreichen Literatur, die zu diesem Them vorliegt, wurden lediglich die Titel (Monographien, Artikel, Grammatiken) ausgewählt, die für das Ziel dieser Studie relevante Informationen beinhalten. Herangezogen wurden auch die Lemmata zu dem Stichwort „*es*“ in Wörterbüchern. Es folgen Kapitel über *es* in der historischen Entwicklung und über Frequenz und Konkurrenz dieses Wortes.

Den Kern der Studie bildet das Kapitel 6. Es befasst sich mit den einzelnen Funktionen von *es*, grenzt sie ab, untersucht ihre Frequenz und anschließend behandelt es sie ausführlich. Die Konstruktionen mit *es* in den einzelnen Funktionen und ihre tschechischen Entsprechungen werden untersucht und beschrieben, es wird nach Äquivalenten des deutschen *es* gesucht. Zuerst wird das Pronomen *es* behandelt, dann der Platzhalter und seine Subkategorien (rhematisierender, reiner und thematisierender Platzhalter), anschließend das formale Subjekt und Objekt und zum Schluss das Korrelat *es*. Alle Unterkapitel zu den einzelnen Funktionen von *es* schließen mit einer Zusammenfassung der festgestellten Erkenntnisse und mit einer linguodidaktischen Anmerkung ab, die die Arbeitsweise mit dieser Erscheinung im Unterricht des Deutschen als Fremdsprache andeutet. Aufgrund des heterogenen Charakters der Typen von *es* werden die einzelnen Kapitel methodologisch unterschiedlich konzipiert. Das Kapitel über das Korrelat *es* ist als Einstieg in diese

äußerst komplizierte Problematik zu verstehen, der weiter ausgearbeitet werden sollte.

Das abschließende Kapitel legt eine Vision der praktischen Anwendung der Forschungsergebnisse im DaF-Unterricht vor.

Schlüsselwörter:

Syntax; Korpuslinguistik; kontrastive Linguistik; Parallelkorpus; Pronomen; Platzhalter; formales Objekt; formales Objekt; Korrelat; Didaktik;

Summary

This study on contrastive syntax focusses constructions with the German word *es* and their Czech counterparts. The goal is to prepare a theoretical basis for a didactic processing of this issue. The theoretical background of this work is the valence theory. The research is based on authentic language data acquired from electronic language corpora, especially from the Czech-German parallel corpora namely the ČNPK and the InterCorp.

The beginning chapters summarize the state of research of German "*es*-constructions". From the large existing literature on this phenomenon only those titles (monographs, articles, grammars) are chosen which contain information relevant to the study objective. We compared also lemmata "*es*" in several dictionaries. This is followed by chapters on *es* in the historical development, on frequency and cooccurrence of this word.

The core of the study (Chapter 6) deals with particular functions of *es*, defines them, examines their frequency and then describes them in detail. First it deals with the pronominal *es*, further with the positional *es* and its subcategories, with *es* in the role of formal subject and object and finally with the correlate *es*. Each subpart includes a description of the Czech equivalent structures, a summary of research results and didactic remarks that suggest how to work with the phenomenon in teaching German as a foreign language. Due to the heterogeneous nature of various types of *es*, the respective subparts differ methodologically. Chapter on correlative *es* must be understood as an input into the issue, which requires further elaboration.

The conclusion presents a vision of application of the theoretical results in the German language teaching and learning.

Keywords:

syntax; corpus linguistics; contrastive linguistics; parallel corpus; pronoun; expletiv; formal subject; formal object; correlate; didactics;

Literatura

Abraham, Werner (1996): Personalpronomina, Klitiktypologie und die Struktur des Mittelfeldes. In: Lang/ Zifonun (ed.): *Deutsch typologisch* (=Jahrbuch 1995 des IDS). Berlin/New York, 428-470.

Abramov, Boris Alexandrovič (1967): Modelle der subjektlosen Sätze im Deutschen. In: *Deutsch als Fremdsprache* 4, 361–374.

ABZ slovník cizích slov. <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/korelat> [22.10.2010]

Admoni, Wladimir G. (1982): *Der deutsche Sprachbau*. München: Beck.

Admoni, Vladimir (1976): *Es* handelt sich um *es*. Zur gegenwärtigen Lage in der Grammatiktheorie. In: *Wirkendes Wort* 26, 219-227.

Ágel, Vilmos (2000): *Valenztheorie*. Tübingen: Gunter Narr

Altmann, Hans/ Hahnemann, Suzan (2005): *Syntax fürs Examen*. Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.

Askedal, John Ole (1985): Zur kontrastiven Analyse der deutschen Pronominalform *es* und ihrer Entsprechung im Norwegischen. In: *Deutsche Sprache* 13, 107-136.

Askedal, John Ole (1999): Nochmals zur kontrastiven Beschreibung von deutsch *es* und norwegisch *det*. Ein sprachtypologischer Ansatz. In: Wegener (ed.): *Deutsch kontrastiv. Typologisch-vergleichende Untersuchungen zur deutschen Grammatik*. Tübingen: Stauffenburg, 33–62.

Back, Michael (1995): Ich weiß nicht, was soll *es* bedeuten. Zur Frage subjektloser Sätze im Deutschen und anderswo. In: *Deutsche Sprache* 23, 147-174.

Baerentzen, Per (1987): Die Spezialverwendungen des deutschen *es* und der dänischen Äquivalente *det/der*. In: *Sprachwissenschaft* 12, 341-380.

Ballweg-Schramm, Angelika (1976): Korrelat und Satzgliedstellung, dargestellt am Beispiel satzförmiger E₀ und E₁. In: Schumacher (ed.): *Untersuchungen zur Verbvalenz*. Forschungsberichte des IDS. Tübingen: Gunter Narr, 240-247.

Ballweg, Joachim (1976): SE mit fakultativem Korrelat. In: Schumacher (ed.): *Untersuchungen zur Verbvalenz*. Forschungsberichte des IDS. Tübingen: Gunter Narr, 248-252.

Behaghel, Otto (1923): *Deutsche Syntax. Eine geschichtliche Darstellung. Die Wirkklassen und Wortformen*. Heidelberg: Carl Winters Universitätsverlag.

Belica, Cyril (1995): *Statistische Kollokationsanalyse und – clustering. Korpuslinguistische Analysemethoden*. Mannheim: IDS.

<http://corpora.ids.mannheim.de> [2.4.2012]

Belica, Cyril (2001): *Koikkurrenzdatenbank CCDB - V3.3. Eine korpuslinguistische Denk- und Experimentierplattform*. Mannheim: IDS.

<http://corpora.ids-mannheim.de/ccdb/> [28.5.2012]

Benešová, Eva (1968): O sémantickém charakteru českého slovosledu. In: *Slovo a slovesnost* 26/1. Praha: ÚJČ AV ČR, 34-41.

Benešová, Lucie/ Křen, Michal/ Waclawičová, Martina (2013): *ORAL2013: reprezentativní korpus neformální mluvené češtiny*. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK. <http://www.korpus.cz> [14.9.2014]

Brinkmann, Hennig (1971): *Die deutsche Sprache. Gestalt und Leistung*. Düsseldorf: Pädagogischer Verlag Schwann.

- Buráňová, Eva/ Hajičová, Eva/ Sgall, Petr (1980): *Aktuální členění věty v češtině*. Praha: Academia.
- Buscha, Joachim (1972): Zur Darstellung des Pronomens *es* in einer deutschen Grammatik für Ausländer. In: *Deutsch als Fremdsprache* 9/1, 99-103.
- Buscha, Joachim/ Wiese, Eva (1987): Die Pronominalform *es* und ihre Äquivalente im Polnischen. In: *Linguistische Arbeitsberichte* 58. Leipzig: Karl-Marx-Universität, 2-22.
- Buscha, Joachim (1988): Die Funktionen der Pronominalform *es*. In: *Deutsch als Fremdsprache* 25, 27-33.
- Council of Europe. Český překlad: kol. autorů (2002): *Společný evropský referenční rámec pro jazyky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Čermák, František et al. (1994): České frazémy a idiomy verbální. In: *Slovník české frazeologie a idiomatiky, R-Ž*. Praha: Academia, 597-630.
- Daneš, František/ Grepl, Miroslav/ Hlavsa, Zdeněk (1987): *Mluvnice češtiny 3. Skladba*. Praha: Academia.
- DeReKo (2014): *Deutsches Referenzkorpus*. Mannheim: IDS
<http://www.ids.mannheim.de/kl.html> [11.10.2014]
- Doehring, Hans-Georg (1980): Die syntaktischen Funktionen des Pronomens „*es*“. In: *Deutsch als Fremdsprache* 17, 89-92.
- Dovalil, Vít/ Káňa, Tomáš/ Peloušková, Hana/ Zbytovský, Štěpán/ Vavřín, Martin (2014): *Korpus InterCorp_de verze 6 z 8.4.2013*. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK. <http://www.korpus.cz> [14.12.2014]

Dovalil, Vít/ Káňa, Tomáš/ Peloušková, Hana/ Zbytovský, Štěpán/ Vavřín, Martin (2014): *Korpus InterCorp_de verze 7 z 19.12.2014*. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK. <http://www.korpus.cz> [24.3.2015]

Drosdowski, Günther (ed.) (1984): *DUDEN 4 – Grammatik der deutschen Gegenwartssprache*. Mannheim/ Wien/ Zürich: Dudenverlag.

Drosdowski, Günther (ed.) (1989): *DUDEN Deutsches Universalwörterbuch*. Mannheim/ Wien/ Zürich: Dudenverlag.

Dusilová, Doris/Kolocová Vladimíra/ Brožiková, Lucie/ Goedert, Ralf/ Schneider, Mark/ Vachalovská, Lenka/ Krüger, Jens (2001): *Sprechen Sie Deutsch? 2*. Praha: Polyglot.

Eisenberg, Peter (2004): *Grundriß der deutschen Grammatik. Band 2: Der Satz*. Stuttgart/Weimar: Metzler.

Engel, Ulrich/ Schuhmacher, Helmut (1978): *Kleines Valenzlexikon deutscher Verben*. Tübingen: Gunter Narr.

Engel, Ulrich (1988): *Deutsche Grammatik*. Heidelberg: Julius Groos.

Engelen, Bernhard (1986): *Einführung in die Syntax der deutschen Sprache. Band II: Satzglieder und Satzbaupläne*. Baltmannsweiler: Pädagogischer Verlag Burgbücherei Schneider.

Erben, Johannes (1972): *Deutsche Grammatik*. München: Max Hueber.

Erk, Heinrich/ Koschuarova, Nadja (1968): Das Pronomen „es“. In: *Deutschunterricht für Ausländer 18*. München: Goethe-Institut, 1-6.

Eroms, Hans-Werner (1986): *Funktionale Satzperspektive*. Tübingen: Max Niemeyer.

Falster Jakobsen, Lisbeth/ Olsen, Jørgen (1980): Zur Technik der kontrastiven Beschreibung, dargestellt an dt. „es“ und dän. „det“/ „der“. In: *Kopenhagener Beiträge zu germanistischen Linguistik 16*. København: Københavns Universitet.

Firbas, Jan (1992): *Functional sentence perspective in written and spoken communication*. Cambridge: Cambridge University Press.

Flämig, Walter (1991): *Grammatik des Deutschen. Einführung in Struktur- und Wirkungszusammenhänge*. Berlin: Akademie.

Glinz, Hans (1973): *Die innere Form des Deutschen. Eine neue deutsche Grammatik*. Bern: Francke.

Glück, Helmut (ed.) (2000): *Metzler Lexikon Sprache*. Stuttgart: J.B. Metzler Verlag.

Götze, Lutz (1989): *Knaurs Grammatik der deutschen Sprache. Sprachsystem und Sprachgebrauch*. München: Lexikographisches Institut.

Grebe, Paul (ed.) (1959): *DUDEN 4 – Grammatik der deutschen Gegenwartssprache*. Mannheim: Bibliographisches Institut.

Grepl, Miroslav; Karlík, Petr (1998): *Skladba češtiny*. Olomouc: Votobia.

Griesbach, Heinz/ Schulz, Dora (1978): *Grammatik der deutschen Sprache*. Ismaning: Max Hueber.

Griesbach, Heinz (1986): *Neue deutsche Grammatik*. Berlin/ München: Langenscheidt.

Grimm, Jacob a Wilhelm (1862): *Deutsches Wörterbuch. Band 3*. Leipzig: Verlag von S. Hirzel.

Große, Rudolf (1990): Funktionen des Pronomens *iz* im Althochdeutschen. In: *Neuere Forschungen zur historischen Syntax des Deutschen*. Reihe Germanistische Linguistik 103. Tübingen: Max Niemeyer, 29-38.

Helbig, Gerhard (1975): Was ist ein unpersönliches Passiv? Bemerkungen zur Klassifizierung des Vorgangspassivs. In: *Deutsch als Fremdsprache 5*. Leipzig: Herder-Institut, 271-277.

Helbig, Gerhard/ Buscha, Joachim (1981): *Deutsche Übungsgrammatik*. Leipzig: VEB Verlag Enzyklopädie Leipzig.

Helbig, Gerhard/ Buscha, Joachim (1990): *Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*. Berlin/München/Leipzig/Zürich/New York: Langenscheidt.

Hentschel, Elke (1993): *Es war einmal ein Subjekt*. Bern: http://www.linguistik-online.de/13_01/hentschel.pdf. [14.2.2011]

Hladká, Zdeňka (2002): *BMK (Brněnský mluvený korpus): přepisy nahrávek brněnské mluvy z 90. let 20. století*. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK, <http://www.korpus.cz>. [24.3.2010]

Cho, Kyun (1975): *Die Konstruktionen mit „es“ im Neuhochdeutschen*. Freiburg (Schweiz): Universität Freiburg.

Káňa, Tomáš/ Peloušková, Hana (2006). Elektronische Korpora in Tschechien und das tschechisch-deutsche Parallelkorpus. In: Kettemann/ Marko (ed.): *Planning, Gluing and Painting Corpora*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 27-46.

Káňa, Tomáš/ Peloušková, Hana (2007a). Možnosti a meze paralelního korpusu. In: Káňa/Peloušková (ed.): *Německý jazyk a literatura ve výzkumu a výuce*. Brno: Masarykova univerzita, 103 – 108.

Káňa, Tomáš/ Peloušková Hana (2007): Využití elektronických korpusů ve studiu německého jazyka. In *Communication, Interaction and the Process of Teaching Foreign Languages after Joining the European Union*. Bratislava: RETAAS, 204-210.

Káňa, Tomáš (2014): *Sprachkorpora in Unterricht und Forschung DaF/DaZ*. Brno: Masarykova univerzita.

Karlík, Petr/ Nekula, Marek/ Rusínová, Zdenka (ed.) (1995): *Průruční mluvnice češtiny*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha.

Karlík, Petr/ Nekula/ Marek; Pleskalová, Jana (ed.) (2002): *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Lidové noviny.

Kemme, Hans-Martin (1979). *Der Gebrauch des „es“ im Deutschen. Eine Darstellung für den Unterricht an Ausländer*. München: Goethe-Institut.

Köhler, Kar-Heinz (1976): Zum Problem der Korrelate in Gliedsätzen. In: Schumacher (ed.): *Untersuchungen zur Verbvalenz*. Tübingen: Gunter Narr, 174-239.

Kolářová, Ivana (2004): Frazeologické výrazy se slovem *to* v jazykové komunikaci. In: Pořízka/Polách (ed.): *Vztah langue a parole v perspektivě „interaktivního obratu“ v lingvistickém zkoumání*. Olomouc: Univerzita Palackého, 188-192.

Kolářová, Ivana (2005): Kritéria a možnosti rozlišení navazovací a expletivní platnosti slova *to* (V hodinách *to* hrklo / *To* hrklo v hodinách). In Štícha/Šimandl (eds.): *Gramatika a korpus/ Grammar and Corpora*. Praha: Academia, 143-151.

Kunkel-Razum, Kathrin/ Münzberg, Franziska (eds.) (2005): *DUDEN 4 – Die Grammatik*. Mannheim/ Zürich: Dudenverlag.

Latour, Bernd (1981): Zur Fakultativität des Pronomens *es* als Korrelat satzförmiger Ergänzungen. In: Wierlacher (ed.): *Jahrbuch Deutsch als Fremdsprache 7*. Heidelberg: Julius Groos, 240-253.

Lenerz, Jürgen (1985): Zur Theorie syntaktischen Wandels. Das expletive *es* in der Geschichte des Deutschen. In: Abraham (ed.): *Erklärende Syntax des Deutschen*. Studien zur deutschen Syntax 25. Tübingen: Gunter Narr, 91-136.

Lötscher, Andreas (1983): *Satzakzent und funktionale Satzperspektive im Deutschen*. Tübingen: Max Niemeyer.

Maermann, Siegfried (1953): *Es*. In: *Muttersprache*, 16-18.

Marx-Moyse, Janine (1983): Untersuchungen zur deutschen Syntax. *Es* als vorausweisendes Element eines Subjektsatzes. In: *Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik 44*. Wiesbaden: Franz Steiner

Masařík, Zdeněk (1989): *Historische Entwicklung des Deutschen*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

Mathesius, Vilém (1947): *Čeština a obecný jazykozpyt*. Praha: Melantrich.

Ortmann, Wolf Dieter (1975): *Hochfrequente deutsche Wortformen*. München: Goethe-Institut.

Peloušková, Hana (2008a): Hat das expletive *es* Entsprechungen im Tschechischen? In: Kratochvílová/ Nálepová (eds.): *Sprache: Deutsch*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 51-60.

Peloušková, Hana (2008b): Die Konstruktionen mit *es*, ihre Funktionen und Entsprechungen im Tschechischen. In: Pittner (ed.): *Beiträge zu Sprache und Sprachen 6. Vorträge der 16. Jahrestagung der Gesellschaft für Sprache und Sprachen*. München: Lincom, 109-119.

Peloušková, Hana (2009a): Zum Pronomen *es* und seinen Äquivalenten im Tschechischen. In Spáčilová/ Vaňková (eds.): *Germanistische Linguistik und die neuen Herausforderungen in Forschung und Lehre in Tschechien*. Brno: Academicus, 307-317.

Peloušková, Hana (2009b) Das Pronomen *es*, seine Referenten und seine Entsprechungen im Tschechischen. In: Helin (ed.): *Linguistik und Übersetzung in Kouvola. Beiträge zu Sprache und Sprachen 7. Vorträge der 17. Jahrestagung der GESUS*. Helsinki: University of Helsinki, 115-133.

Peloušková, Hana (2009c): Konstruktionen mit dem deutschen Platzhalter *es* und ihre tschechischen Entsprechungen. In: Káňa/ Peloušková (eds.): *Deutsch und Tschechisch im Vergleich. Korpusbasierte linguistische Studien II*. Brno: Masarykova univerzita, 90 – 104.

Peloušková, Hana (2009d). *Leitfaden zur Syntax des einfachen Satzes. Kurz gefasste Theorie mit Übungen und Ergänzungsmaterialien*. Brno: Masarykova univerzita.

Peloušková, Hana (2010a): Zu deutschen ‚*Es*-Konstruktionen‘ und ihren tschechischen Äquivalenten. In: Kratochvílová/ Wolf (eds.): *Kompendium Korpuslinguistik: Eine Bestandsaufnahme aus deutsch-tschechischer Perspektive*. Heidelberg: Universitätsverlag Winter, 265 – 274.

Peloušková, Hana (2010b). Was entspricht den deutschen Konstruktionen mit dem Platzhalter *es* im Tschechischen? In: Bock (ed.): *Aspekte der Sprachwissenschaft: Linguistik-tage Jena. 18. Jahrestagung der Gesellschaft für Sprache und Sprachen e.V.* Jena: Dr. Kovač, 93-102.

Peloušková, Hana (2010c): Německé konstrukce s *es* a jejich české protějšky. In: Čermák/ Koček (eds.): *Mnohojazyčný korpus InterCorp: Možnosti studia. Studie z korpusové lingvistiky 12*. Praha: Lidové noviny/ Ústav Českého národního korpusu, 190-203.

Peloušková, Hana (2011a): Korelát k subjektivým a objektovým větám v němčině a češtině. In: Čermák (ed.): *Korpusová lingvistika Praha*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Ústav Českého národního korpusu, 284 – 295.

Peloušková, Hana (2011b): Konstruktionen mit dem Korrelat es, ihre Strukturen und tschechische Parallelen. In: Káňa/ Peloušková (eds.): *Deutsch und Tschechisch im Vergleich. Korpusbasierte linguistische Studien II*. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 101-114.

Peloušková, Hana (2013a): Konstrukce s formálním objektem v němčině a jejich protějšky v češtině. In: *Gramatika a korpus 2012: 4. mezinárodní konference u příležitosti stého výročí narození Miloše Dokulila*. Hradec Králové: Gaudeamus, 12 s. (nestránkováno, CD).

Peloušková, Hana (2013b): Konstruktionen mit formalem Objekt im Deutschen und ihre Entsprechungen im Tschechischen. In: *Korpus - gramatika – axiologie 8*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 58-70.

Peloušková, Hana (2013c): Das Projekt InterCorp und seine Rolle in der Deutschlehrerausbildung und Forschung. In: *Slowakische Zeitschrift für Germanistik 5/2*. Banská Bystrica: Verband der Deutschlehrer und Germanisten der Slowakei, 55-64.

Perkuhn Rainer/ Belica, Cyril (2004): *Eine kurze Einführung in die Kookkurrenzanalyse und syntagmatische Muster*. Mannheim: IDS. <http://www.ids-mannheim.de/kl/misc/tutorial.html> [20.4.2013]

Pfeifer, Wolfgang (ed.) (1989): *Etymologisches Wörterbuch des Deutschen*. Berlin: Akademie-Verlag.

Pittner, Karin/ Berman, Judith (2004): *Deutsche Syntax. Ein Arbeitsbuch*. Tübingen: Gunter Narr.

- Povejšil, Jaromír (1992): *Mluvnice současné němčiny*. Praha: Academia.
- Pütz, Herbert (1975): *Über die Syntax der Pronominalform „es“ im modernen Deutsch*. Tübingen: Gunter Narr.
- Pütz, Herbert (1995): Die Berücksichtigung von distributionellen Fakten in einer Referenzgrammatik; veranschaulicht an einem Ausschnitt der Syntax des Pronomens *es*. In: *Germanistische Linguistik 126*. Hildesheim: Georg Olms, 55-73.
- Rall, Dieter/ Rall, Marlene (1988): Das kommt uns spanisch vor: rätselhafte Pronomen. In: Mrazovič/ Teubert (eds.): *Valenzen im Kontrast. Ulrich Engel zum 60. Geburtstag*. Heidelberg: Groos, 328-346.
- Rosengren, Inger (1972): *Ein Frequenzwörterbuch der deutschen Zeitungssprache*. Lund: Gleerup.
- Sadziński, Roman (1983): Zum Gebrauch des objektbezogenen es-Korrelats. In: *Deutsch als Fremdsprache 20*, 337-339.
- Siebenschein, Hugo et al. (1970): *Německo-český slovník, A-L*. Praha: SPN.
- Sonnenberg, Bernhard (1992): *Korrelate im Deutschen. Beschreibung, Geschichte und Grammatiktheorie*. Reihe Germanistisch Linguistik 126. Tübingen: Max Niemeyer.
- Společný evropský referenční rámeček pro jazyky*: <http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/spolecny-evropsky-referencni-ramec-pro-jazyky> [21.4.2015]
- Sudhoff, Stefan (2003): *Argumentsätze und es-Korrelate. Zur syntaktische Struktur von Nebensatzseinbettungen im Deutschen*. Berlin: wvb.

Svoboda, Aleš (2007): *Brněnská škola funkční větné perspektivy v pojmech a příkladech*. E-learningový text pro posluchače výběrového semináře z funkční větné perspektivy. Ostrava: Ostravská univerzita.

Szatmári, Petra (1989): *Es und kein Ende. Zum nicht-phorischen es in passivisch interpretierbaren sich-lassen-Konstruktionen*. In: *Jahrbuch der ungarischen Germanistik*, 225-242.

Štícha, František (2003): *Česko-německá srovnávací gramatika*. Praha: Argo.

Tauch, Heike (1995): *Prowortsemantik und Pronomina. Zum semantischen Spektrum der Prowörter der deutschen Gegenwartssprache*. Frankfurt am Main: Peter Lang.

Ulvestad, Bjarne/ Bergenholtz, Hennig (1979): *Es als „Vorgreifer“ eines Objektsatzes. Teil I*. In: *Deutsche Sprache* 7, 97-116.

Ulvestad, Bjarne/ Bergenholtz, Hennig (1983): *Es als „Vorgreifer“ eines Objektsatzes. Teil II*. In: *Deutsche Sprache* 11, 1-26.

Wahrig, Gerhard (1994): *Deutsches Wörterbuch*. Gütersloh: Bertelsmann.

Welke, Klaus (2007): *Einführung in die Satzanalyse. Die Bestimmung der Satzglieder im Deutschen*. Berlin/ New York: Walter de Gruyter.

Wöllstein-Leisten, Angelika/ Heilmann, Axel/ Stepan, Peter/ Vikner, Sten (1997): *Deutsche Satzstruktur. Grundlagen der syntaktischen Analyse*. Tübingen: Stauffenburg, 108-112.

Zielinski, Wolf-Dietrich (1991): *ABC der deutschen Nebensätze. Einführung und Übungen*. München: Hueber.

Zifonun, Gisela (1995): *Minimalia grammaticalia: Das nicht-phorische es als Prüfstein grammatischer Theoriebildung*. In: *Deutsche Sprache* 23. Berlin: Erich Schmidt, 39-60.

Zifonun, Gisela et al. (1997): *Grammatik der deutschen Sprache*. Berlin/New York: Walter de Gruyter.

Zifonun, Gisela (2001): *Grammatik des Deutschen im europäischen Vergleich. Das Pronomen. Teil I Überblick und Personalpronomen*. Amades: Arbeitspapiere und Materialien zur deutschen Sprache 4/01. Mannheim: IDS.

Zifonun, Gisela (2003): *Grammatik des Deutschen im europäischen Vergleich. Das Pronomen. Teil II: Reflexiv- und Reziprokpronomen*. Amades: Arbeitspapiere und Materialien zur deutschen Sprache 1/03. Mannheim: IDS.

Přílohy

Seznam textů ČNPK

Tento seznam je výtahem z katalogu textů ČNPK (viz výše), jehož plné znění je dostupné na webové stránce katedry německého jazyka a literatury PdF MU v Brně²⁵⁶:

Plný katalog textů zahrnuje tyto informace: název souboru, titul, jméno a pohlaví autora, jméno a pohlaví překladatele, jazyk originálu, zdroj textu, roky vydání, obecnou a podrobnou stylistickou charakteristiku textu a technické údaje o textu a jeho zpracování.

Tato jeho zkrácená verze uvádí pouze autora textu (pokud je znám), titul, základní stylistickou charakteristiku (T-main: lit = literární texty, pub = publicistika, sci = odborné texty) a výchozí jazyk textu (v.j.: cz = čeština, de = němčina).

Cílem přehledu (chybí úplné bibliografické údaje) je získání plastičtější představy o složení ČNPK, z něhož byl vytěžen základní soubor 2 000 paralelních dokladů pro vstupní statistiku této studie.

autor	titul	T_ma in	v.j.
Albl Miroslav a kol.	Františkovy Lázně	pub	cz
Altman a kol.	Život a kultura etnických minorit a malých sociálních skupin	sci	cz
Baum Wilhelm	Kaiser Sigismund	sci	de
Brachtl Zdeněk a kol.	Město Jeseník	pub	cz

---

²⁵⁶ http://www.ped.muni.cz/fileadmin/user_upload/katedry/nemecky_jazyk/aktivity/katalog03-web.pdf

Bystřická Zuzana	Rozsudek 37C88/2000	sci	cz
Čapek Karel	Dášeňka čili život štěněte	lit	cz
Čapek Karel	Hordubal	lit	cz
Čapek Karel	Krakatit	lit	cz
Čapek Karel	Hovory s T.G.Masarykem	lit	cz
Dokulil Ladislav	Ekologický mikroregion Horácko	pub	cz
Fischer, Mayer	Die ethnischen Minderheiten und kleinen Sozialgruppen	sci	de
Freitag Erhard F.	Kraftzentrale Unterbewusstsein	sci	de
Funke Klaus	Der erste Ausruf "Sekten"	sci	de
Gruša Jiří	Dotazník aneb modlitba za jedno město a přítele	lit	cz
Halířová a kol.	Galerie hlavního města Prahy	sci	cz
Härtling Peter	Die Herzwand	lit	de
Hašek Jaroslav	Osudy dobrého vojáka Švejka	lit	cz
Havel Václav	Zahradní slavnost	lit	cz
Hegewald-Kawich Horst	Hunde richtig verstehen	sci	de
Hesse Hermann	Peter Camenzind	lit	de
Hrabal Bohumil	Obsluhoval jsem anglického krále	lit	cz
Kafka Franz	Nezvěstný (Amerika)	lit	de
Kafka Franz	Der Prozess	lit	de
Kafka Franz	Das Schloss	lit	de
Kafka Franz	Die Verwandlung	lit	de
Káňa Tomáš	Nájemní smlouva	sci	cz
Kohlhaase Wolfgang	Erfindung einer Sprache	lit	de
kolektiv	Picknick-Deutsch-Tschechische Lektüre	lit	de
Komlosy Andrea	Textile Wege durch das Waldviertel und Südböhmen	sci	de
Kotecký Vojtěch	Dědové, děti a Praděd	pub	cz
Kranz Gisbert	Augustinus	sci	de

Kriseová Eda	Václav Havel. Básník a prezident	lit	cz
Kühn Jiří	Lužické Hory	pub	cz
Kundera Milan	Doktor Havel po deseti letech	lit	cz
Kundera Milan	Zlaté jablko (povídka z knihy "Směšné lásky")	lit	cz
Martin Procházka	Kutnohorsko	pub	cz
Neumann Robert	Die Kinder von Wien	lit	de
Nösterer Franz	Kleinschulen in Österreich	sci	de
Perutz Leo	Meister des jüngsten Tages	lit	de
Perzi N.	Grenze und Migration im 20. Jahrhundert	sci	de
Pitřha Petr	Posesivní vztah v češtině - resumé	sci	cz
Quitt Evžen	Dukovany	pub	cz
Ransmayr Christoph	Przemysl. Ein mitteleuropäisches Lehrstück	lit	de
Rauscher Erwin	Schulpartnerschaft verwirklichen	sci	de
Schachinger Eva Maria	Die Auswirkungen des EU-Beitritts	sci	de
Schelle Karel	Současnost a perspektivy úpadkového práva	sci	cz
Schnitzler Arthur	Die Toten schweigen	lit	de
Slawik Wolfgang	Programm LEONARDO DA VINCI	sci	de
Strádal J, Úlovcová H.	“Úvod do světa práce” ve vzděl.programu SŠ	sci	cz
Strelka Joseph P.	Literatur und Politik	sci	de
Sylvia Amann	Smlouva o založení EHZS	sci	de
Škvorecký Josef	Prima sezona	lit	cz
Škvorecký Josef	Zbabělci	lit	cz
Šmajš Josef	Kultura proti přírodě	sci	cz
Vaculík Ludvík	Sekyra	lit	cz
Werich Jan	Fimfárum	lit	cz
x	Aktion: Česká republika - Rakousko	sci	cz
x	Alptrend centrum	pub	cz
x	Auftragsbestätigung für Mietvertrag	sci	de
x	Auftrag auf Verlängerung des Visums...	sci	de

x	Břeclav	pub	cz
x	Vítáme vás v druhém největším...	pub	cz
x	Burda international 1/2000	pub	de
x	Burda international 2/2000	pub	de
x	BVV generálním partnerem hudebního festivalu	pub	cz
x	České dráhy	sci	cz
x	Český Krumlov	pub	cz
x	Pilsner Urquell Original Restaurant	pub	cz
x	Czechinvest	sci	cz
x	Datenbank-Abrufvertrag	sci	de
x	Česko-německá obchodní a průmyslová komora	sci	cz
x	Rede zur Eröffnung des Festivals Mitte Europa 2002	pub	de
x	Gradace profesní dráhy učitele	sci	cz
x	Hallo Nachbarn 2000	pub	de/ cz
x	Hallo Nachbarn 2001	pub	cz
x	Hallo Nachbarn 1999	pub	de/ cz
x	Divadlo Spejbla a Hurvínka	pub	cz
x	Účinný hydraulický produkt	sci	cz
x	Město Cheb-oficiální stránky	pub	cz
x	Divadlo Image	pub	cz
x	Jídelní lístek restaurace Amsterdam	sci	cz
x	Jídelní lístek restaurace Gingilla	sci	cz
x	Jihlava	pub	cz
x	Jižní Morava	pub	cz
x	Jizerske Hory	pub	cz
x	Oficiální stránka města Karlovy Vary	pub	cz
x	Heidelberg Zement Group	sci	de

x	Pohřební a hřbitovní služby města Brna, spol. s.r.o.	pub	cz
x	Informační server Špindlerův Mlýn	pub	cz
x	Kroměříž	pub	cz
x	Landarzt	lit	de
x	Loutkové divadlo Radost	pub	cz
x	Leihvertrag	sci	de
x	Lingea Lexicon 2000 Help	sci	cz
x	Litomyšl	pub	cz
x	Marienbad.com	pub	cz
x	Výstava-"Génus genetiky"	pub	cz
x	Mietvertrag	sci	de
x	Mikulov	pub	cz
x	MU-Dohoda o provedení práce	sci	cz
x	Husitské muzeum Tábor	pub	cz
x	Muzeum Trutnov/hrad Trutnov	pub	cz
x	Národní divadlo v Brně	pub	cz
x	Národní divadlo Praha	pub	cz
x	Nürnberger Gesetze	sci	de
x	Národní park Podyjí	pub	cz
x	Národní park CHKO Šumava	pub	cz
x	Starobrněnské augustiniánské opatství	pub	cz
x	4-Stutzen-Turbinen-Roto-Packer	sci	de
x	Společnost strojírný Poldi Kladno	sci	cz
x	Povolení soukromě používat služební vůz	sci	cz
x	Ski areál Špindlerův mlýn	pub	cz
x	Slavonice - stránky regionálního informačního střediska	pub	cz
x	Špindlerův Mlýn	pub	cz
x	Spolek Adalberta Stiftera	pub	de
x	Telč	pub	cz
x	Aktuální a obecné informace o JE Temelín	pub	cz

x	Tiskárna	pub	cz
x	Třeboň	pub	cz
x	Účinný hydraulický produkt	sci	cz
x	Botschaft der BRD, Prag	sci	de
x	Zámky, hrady, tvrze a města ČR	pub	cz
x	Znojmo	pub	cz
x	Autrag des Zukunftsfonds	sci	de
Zeman Ludwig	Urkunde	sci	de
Zervan Marián	Virtuální galerie ateliéru Valčík	pub	cz

x = autor není znám (u textů získaných z internetu a u některých odborných textů)

Dotazník k PT

In dieser kurzen Umfrage geht es um Richtigkeit bzw. mögliche Varianten bestimmter Satzstrukturen.

Unterstreichen Sie bitte, welche Variante(n) Sie für richtig halten. Im Falle, dass Sie mehrere unterstreichen, geben Sie an, ob Sie Bedeutungsunterschiede spüren.

Versuchen Sie die Häufigkeit der Verben in diesen Bedeutungen einzuschätzen.

1

- e) *Aber jetzt graut es mir vor den Abenden und den Nächten*
- f) *Aber jetzt graut mich vor den Abenden und den Nächten.*
- g) *Aber jetzt graut es mich vor den Abenden und den Nächten.*
- h) *Aber jetzt graut mir vor den Abenden und den Nächten.*

Ihre Anmerkung:

grauen: sehr häufig - eher häufig - eher selten – ungebräuchlich

2)

- a) *Ihn gruselte sichtlich vor Franziskas unerhört blutigem Bild.*
- b) *Ihm gruselte es sichtlich vor Franziskas unerhört blutigem Bild.*
- c) *Ihn gruselte es sichtlich vor Franziskas unerhört blutigem Bild.*
- d) *Ihm gruselte sichtlich vor Franziskas unerhört blutigem Bild.*

Ihre Anmerkung:

gruseln: sehr häufig - eher häufig - eher selten - ungebräuchlich

3)

- a) *"Es hungert mich", sagte Mogli zu guter Letzt.*
- b) *"Mich hungert es", sagte Mogli zu guter Letzt.*
- c) *"Mich hungert", sagte Mogli zu guter Letzt.*
- d) *"Mir hungert", sagte Mogli zu guter Letzt.*

Ihre Anmerkung:

hungern: sehr häufig - eher häufig - eher selten - ungebräuchlich

4)

- a) *Lucius Malfoy stand einen Moment lang reglos da, und Harry sah seine rechte Hand zucken, als ob ihn nach seinem Zauberstab gelüstete.*
- b) *Lucius Malfoy stand einen Moment lang reglos da, und Harry sah seine rechte Hand zucken, als ob es ihm nach seinem Zauberstab gelüstete.*
- c) *Lucius Malfoy stand einen Moment lang reglos da, und Harry sah seine rechte Hand zucken, als ob ihm nach seinem Zauberstab gelüstete.*
- d) *Lucius Malfoy stand einen Moment lang reglos da, und Harry sah seine rechte Hand zucken, als ob es ihn nach seinem Zauberstab gelüstete.*

Ihre Anmerkung:

gelüsten: sehr häufig - eher häufig - eher selten - ungebräuchlich

5)

- a) *Es schauderte einen bei dem bloßen Gedanken daran...*
- b) *Es schauderte einem bei dem bloßen Gedanken daran...*
- c) *Einem schauderte bei dem bloßen Gedanken daran...*
- d) *Jeder schauderte bei dem bloßen Gedanken daran...*
- e) *Einem schauderte es bei dem bloßen Gedanken daran...*
- f) *Einen schauderte bei dem bloßen Gedanken daran...*

Ihre Anmerkung:

schaudern: sehr häufig - eher häufig - eher selten - ungebräuchlich

6)

- a) *Es war eine ideale Situation. Ich konnte lernen und studieren, wonach es mich verlangte.*
- b) *Es war eine ideale Situation. Ich konnte lernen und studieren, wonach mir verlangte.*
- c) *Es war eine ideale Situation. Ich konnte lernen und studieren, wonach mich verlangte.*
- d) *Es war eine ideale Situation. Ich konnte lernen und studieren, wonach es mir verlangte.*

Ihre Anmerkung:

verlangen: sehr häufig - eher häufig - eher selten - ungebrauchlich

Material: InterCorp und Varianten

Herzlichen Dank!

Hana Peloušková